

DE EPISCOPATU UT SACRAMENTO
DEQUE EPISCOPORUM COLLEGIO

BIBLIOTECA DE TEÓLOGOS ESPAÑOLES

23

SANTIAGO RAMÍREZ, O.P.

DE EPISCOPATU UT SACRAMENTO
DEQUE EPISCOPORUM COLLEGIO

Cualquier forma de reproducción o comunicación pública o transformación de esta obra solo puede ser realizada con la autorización de sus titulares, salvo excepción prevista por la ley. Diríjase a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necesita fotocopiar o escanear algún fragmento de esta obra.

Segunda edición

© Editorial San Esteban, 2014
Tel. 923 215050 - 923 264781
Fax 923 265480
Apartado, 17
37080 Salamanca (España)
www.sanestebaneditorial.com
info@sanestebaneditorial.com

ISBN: 978-84-8260-309-4
Depósito legal: S. 242-2014
Impreso en España. Printed in Spain

Maquetación: Helvética edición y diseño S.L.
Impresión: Printhaus S.L.

INDEX RERUM SYNTHETICUS

PROLOGUS	11
CAPUT PRAEVIMUM. Doctrina Constitutionis dogmaticae de <i>Ecclesia</i> circa Sacramentalitatem et Collegialitatem Episcopatus synthetice contracta	15
Art. 1. Synthesis doctrinae conciliaris de Sacramentalitate et Collegialitate Episcopatus	15
Art. 2. Valor dogmaticus huiusce doctrinae	20
PARS PRIOR	
Doctrina de Sacramentalitate atque Collegialitate Episcopatus comparata eam Magisterio ordinario Ecclesiae	
SECTIO PRIMA	
<i>De Sacramentalitate Episcopatus collata</i> <i>cum Magisterio ordinario Ecclesiae</i>	
CAPUT 1. De ipsa Sacramentalitate Episcopatus secundum se	27
Art. 1. De ipsa re per Sacramentalitatem significata	27
Art. 2. De eius formulatione sive expressione verbali	29
CAPUT 2. De munieribus intime connexis cum praedicta Sacramentalitate atque Episcopis una cum Episcopali consecratione collatis	33
Art. 1. De re sive de exsistentia horum munerum una cum sacramentali consecratione Episcopis collatorum	33
Art. 2. Eorum explicatio sive formulatio	35
CAPUT 3. De vi atque ratione operativa huiusmodi munerum Episcopali	47
CAPUT 4. De usu sive de exercitio praedictorum munerum	57
CAPUT 5. De ipsis munieribus eorumque usu ad invicem comparatis ..	59
CAPUT 6. De munieribus Episcoporum cum munieribus Apostolorum comparatis	65
CAPUT 7. De subordinatione Episcoporum ad Romanum Pontificem in exercitio praedictorum munerum	69

SECTIO SECUNDA

De Collegialitate Episcopatus cum Magisterio ordinario Ecclesiae comparata

CAPUT 1. De nomine Collegii Episcoporum	81
CAPUT 2. De existentia huiusce Collegii	87
Art. 1. Existentialia Collegii Apostolici	87
Art. 2. Existentialia Collegii Episcopalis	88
CAPUT 3. De conditionibus requisitis ad cooptationem in praedictum Collegium	93
CAPUT 4. De eius structura vel nativa indole	99
CAPUT 5. De potestate collegiali	103
Art. 1. Est potestas iurisdictionis propria, ordinaria et immediata docendi et regendi	103
Art. 2. Est potestas ex ipsa natura rei unita Supremae potestati Romani Pontificis eique subordinata ab eaque dependens ...	111
Art. 3. Est insuper potestas plena, suprema et universalis super totam Ecclesiam	117
§ 1. De ipsa re	119
§ 2. De eius formula	125
Art. 4. Est praeterea potestas permanens sive stabilis	138
Art. 5. Est quoque potestas realiter distincta ab eius usu vel exercitio	140
Art. 6. Est tandem potestas ad eius usum essentialiter ordinata	141
CAPUT 6. De usu vel exercitio huiusce potestatis	147
Art. 1. De usu vel exercitio plenae ac supremae potestatis qua vicariae seu primatialis	147
Art. 2. De usu vel exercitio plenae supremaeque potestatis qua stricte collegialis	149

PARS ALTERA

Doctrina de Sacramentalitate et Collegialitate Episcopatus collata cum doctrina S. Thomae

SECTIO PRIMA

Sacramentalitas Episcopatus cum doctrina S. Thomae comparata

CAPUT 1. Sacramentalitas Episcopatus ante S. Thomam	163
Art. 1. Apud quosdam Patres Ecclesiae	163
Art. 2. Apud theologos et canonistas XII et XIII saeculi	187
CAPUT 2. Sacramentalitas Episcopatus apud S. Thomam	223
Art. 1. In Scripto super Sententiis Petri Lombardi	223
Art. 2. In aliis Scriptis posterioribus ante Summam Theologiae ..	236
Art. 3. In Summa Theologiae	247

SECTIO SECUNDA

De Collegialitate Episcopatus collata cum doctrina S. Thomae

CAPUT 1. De nomine et existentia Collegi Apostolorum et Episcoporum	265
CAPUT 2. De eius structura essentialiter hierarchica et monarchica	271
CAPUT 3. Collegium Episcoporum collatum cum Collegio Apostolorum	283
CAPUT 4. De hierarchica subordinatione Collegi Episcoporum Romano Pontifici	293
CAPUT 5. De potestate Collegii Episcopalis qua talis	307
CAPUT 6. De exercitio potestatis collegialis	315
CAPUT 7. De sollicitudine Episcoporum erga universam Ecclesiam ..	321
NOTA BIBLIOGRAPHICA	329

INDICES

I. INDEX ONOMASTICUS	347
II. INDEX BIBLICUS	351
III. INDEX THOMISTICUS	355
IV. INDEX RERUM ANALYTICUS	361
V. INDEX RERUM SYNTHETICUS	7

PROLOGUS

Complures viri docti saepe instanterque me rogaverunt ut commen-tationem aliquam conscriberem in Constitutionem dogmaticam *Lumen gentium*, quae omnibus fatentibus centrum est et apex totius Concilii Vaticanii II.

Hisce tamen votis et obtestationibus duo eaque gravia impedimenta adversantur.

Unum quidem propria commentatoris imbecillitas, cuius vires, senio et aegritudine imminutae, impares inveniuntur ad tantum tam-que salebrosum opus condigne perficiendum.

Aliud vero est inutilitas novi laboris suscipiendi post tot commen-tationes a pluribus auctoribus iam editas, vel etiam inter alias proxime edendas, quae in dies sine fine augentur, in eandem illam Constitutionem, effato illo graviter monente: *non sunt multiplicanda entia sine necessitate*.

Quam ob rem libentius auditor vel lector essem aliorum com-mentatorum quam enarrator.

Vires tamen praebent et augent tot amicorum preces, quibus contraire nefas.

Movent etiam et urgent praecclara illa S. Augustini verba: «non omnia quae ab omnibus conscribuntur in omnium manus veniunt...; ideoque utile est plures [libros] a pluribus fieri diverso stilo, non di-versa fide, etiam de quaestionibus eisdem, ut ad plurimos res ipsa perveniat, ad alios sic, ad alios autem sic»¹.

¹ *De Trinitate*, lib. I, cap. 3, n. 5; ML 42, 823.

Divino ergo fretus auxilio, amicorum votis pro meo modulo satisfacere cupiens, omni cum modestia proferam efflagitatas commen-tationes, certis tamen quibusdam limitibus conclusas.

Non enim versabuntur circa universam Constitutionem, sed circa Caput III tantum; et quidem in hoc ipso Capite, non circa Presbyters et Diaconos, sed circa solos Episcopos; circa quos tandem non omnia, sed duo solummodo puncta fundamentalia considerabuntur, videlicet sacramentalitas et collegialitas, quas vocant, Episcopatus.

Re autem ad duo illa puncta contracta, recolemus in primis, ad modum introductionis cuiusdam, doctrinam ipsam Constitutionis approbatam et promulgatam secundum se, ac dein comparabimus eam tum cum doctrina anteriori Magisterii Ecclesiae, tum cum doctrina S. Thomae Aquinatis, qui Doctor Communis Ecclesiae renuntiatus est, et adhuc perstat².

His enim duabus comparationibus, quin alias respuamus vel parvi faciamus, maxime videtur illustrari posse vis ac virtus praedictae Constitutionis. Ex prima namque comparatione apparebit fundamentum eius dogmaticum; ex alia vero fundamentum eius theologicum.

Est enim Thomas, ut videbimus, qui, inter et super alias theolo-gos, profundius atque limpidius tetigit ac exploravit radices sacramentalitatis et collegialitatis Episcopatus, quidquid, aliorum venia dixerim, frequenter in contrarium opinatum sit hisce ultimis annis.

Pauca tamen de agendi ratione addere liceat.

In exponenda et interpretanda doctrina conciliari, attendimus maxime ipsum textum definitive approbatum et promulgatum Constitutionis *De Ecclesia*, adscitis tamen *Nota declarativa praevia* aliisque declarationibus Commissionis theologicae Doctrinalis prout casus

² «Ad mysteria salutis integre quantum fieri potest illustranda, ea ope speculationis, S. Thoma magistro, intimius penetrare eorumque nexus perspicere alumni addiscant» (Concilium Vaticanum II, Decretum de *Institutione Sacerdotali*, n. 16).

«Ecclesiae Doctorum, praesertim S. Thomae Aquinatis, vestigia premendo» (Declaratio de *Educatione Christiana*, n. 10).

ferat et utile sit, quin tamen divertamus ad historiolas vel narratiunculas quasdam quae circumferebantur vel circumferuntur in foliis diariis aut in commentariis periodicis cuiusvis generis et coloris. Non enim respicimus notitias omnium mentes animosque vehementer percellentes, quas vulgo *sensationalis* appellant, sed solidam et seriam veritatem, absque ulla tamen polemica cum aliis aliter loquentibus vel opinantibus.

In proponenda autem et enarranda doctrina Patrum aliorumque auctorum, speciatim vero S. Thomae, multiplicavimus de industria propria eoram verba, non obstante onerositate huiusce methodi, quae plerisque displicere novimus: tum quia id exigebat probitas ipsa veritatis obiectivae, quam potissime intendimus; tum etiam quia, ut experientia novimus multigenarum gentium hominumque etiam doctissimorum, maior lectorum pars, immo et fere totalitas eorum, non quaerit neque legit de facto textus simpliciter provocatos et non exscriptos, nisi ad litteram atque ex integro ob ipsorum oculos proponantur et exhibeantur.

Neque enim omnes ad manus habent semper opera omnium auctorem quae citantur; immo, neque si habeant, curiositate et studiositate moventur aut percelluntur ad citationes complendas vel comprobandas.

Quae cum ita sint, maluimus esse utiles quam faciles, magisque veridici quam demulcentes. Ob idque etiam sermone latino usi sumus, ratione uniformitatis et conformitatis cum plerisque auctoribus citatis, qui latine conscripserunt opera sua.

Scribebam Salmanticae, die 27 mensis Maii 1965, in festo Ascensionis Domini.

CAPUT PRAEVIVM

Doctrina Constitutionis dogmaticae de Ecclesia circa sacramentalitatem et collegialitatem Episcopatus synthetice contracta

Omnis comparatio supponit considerationem absolutam rei quae comparationi subiicitur. Ideo, antequam doctrinam Constitutionis dogmaticae *Lumen gentium* de Episcopatus sacramentalitatate et collegialitate comparemus cum Magisterio Ecclesiae anteriori et cum doctrina S. Thomae, necesse est ipsam considerare secundum se, idest prout revera invenitur approbata et promulgata in textu eius definitivo. Quam ob rem abstrahimus ab enarratione et expositione diversarum eius redactionum atque emendationum quibus subiecta fuit a Patribus in Aula Conciliari et in Commissione theologica. Haec enim expositio historica, utilima quidem, nimis dilataret scriptum nostrum, quod directe occupatur de ipsa doctrina conciliare definitive approbata et promulgata. Nonnumquam tamen, si casus ferat, recursum habebimus ad redactiones et emendationes illas, intuitu comprobandi vel illustrandi germanum sensum textus definitivi subobscuri aut ambiguitate quadam laborantis.

Qua sane in re sunt duo distincte considerata. Primo, ipsa doctrina conciliaris prout iacet in textu. Secundo, valor eius dogmaticus.

Articulus 1. Synthesis doctrinae conciliaris de sacramentalitate et collegialitate Episcopatus

Doctrina Concilii de hac re potest breviter hisce paucis propositionibus contrahi.

1. Christus Dominus fundavit Ecclesiam suam veluti societatem perfectam organis hierarchicis instructam et Corpus eius mysticum, idest velut societatem hierarchice exstructam et ordinatam¹.

2. Ipse enim duodecim discipulos elegit et vocavit ut essent cum Illo et ut mitteret eos praedicare Regnum Dei, quos Apostolos nominavit et ad modum collegi seu coetus stabilis instituit, cui ex iisdem electum Petrum praefecit. Eos ad filios Israel primum et ad omnes gentes misit, ut suae participes potestatis, omnes populos discipulos Ipsius facerent, eosque sanctificant et gubernarent, sicque Ecclesiam propagarent, eamque sub ductu Domini ministrando passerent, omnibus diebus usque ad consummationem saeculi².

3. Huiusmodi missio Collegio Apostolorum concredita ad finem usque saeculi erit duratura ex voluntate Christi, idest ultra vitam eorum personalem. Quam ob rem Apostoli, divinae voluntati obsecundantes, constituerunt successores suos. Qui hierarchicam eorum collegialitatem conservantes, missionem praedictam continuarent; eisque ordinacionem dederunt ut, cum ipsi decessissent, ministerium eorum alii viri probati exciperent, et ita porro usque ad finem temporum³.

4. Successores ergo Apostolorum exceperunt ab ipsis missiōnem suam et formam hierarchicam collegialem, quas vicissim eorum successoribus transimiserunt, et sic inde usque ad finem saeculi. Duo igitur aequē essentialia et necessaria, videlicet *missionem apostolicam* cum tribus officiis vel muneribus, docendi nempe Evangelium omnes gentes, easque sanctificandi et gubernandi, et insuper formam *collegialem hierarchicam* sub uno eorum Capite⁴.

5. Ambo servant atque perdurant in Episcopis, qui sunt legitiimi successores Apostolorum: missio scilicet apostolica, cum tribus praedictis officiis sive ministeriis, et forma collegialis hierarchica, cum et sub Romano Pontifice ut Capite ceterisque Episcipis veluti membris⁵.

¹ *Constitutio dogmatica Lumen gentium*, Cap. 1, nn. 7-8; Cap. 3, n. 20. AAS 57 (1965) 8-10, 23-24.

² Ibid., Cap. 3, n. 19, p. 22.

³ Ibid., Cap. 3, n. 20, p. 23.

⁴ Ibid., Cap. 3, n. 20, pp. 23-24.

⁵ Ibid., Cap. 3, n. 20, p. 24.

6. Episcopi autem constituuntur tales per consecrationem episcopalem, quae eis confert plenitudinem sacramenti ordinis eiusque sacrum characterem imprimit, una cum triplici munere sanctificandi, docendi et regendi populum Dei⁶.

7. Huiusmodi tamen munera episcopali ipsa consecratione collata, suapte natura nonnisi in hierarchica communione cum Collegii Capite et membris exerceri possunt⁷.

8. Consecratio igitur episcopalibus, quae nonnisi per Episcopos fieri potest⁸, confert Episcopatui sacramentalitatem et collegialitatem suam, incorporando novos consecratos in Ordinem sive Collegium Episcoporum, dummodo semper sancteque servetur eorum communio hierarchica cum Collegii Capite ceterisque membris⁹.

9. Communio vero et collegialitas Episcoporum cum Romano Pontifice similis vel proportionalis est communioni et collegialitati Apostolorum cum Petro¹⁰, quae in Corpore Episcoporum continuo perseverat¹¹, ut luculenter ostendunt eorum mutuae communicaciones inter se et cum Romano Pontifice inde ab Ecclesiae primordiis, Concilia Oecumenica celebrata decursu saeculorum ad altiora atque difficiliora Ecclesiae negotia pertractanda, et antiquissimus usus advocandi plures Episcopos qui in novo electo ad summi sacerdos ministerium elevando partem haberent¹².

⁶ Ibid., Cap. 3, n. 21, p. 25.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid., Cap. 3, n. 21, p. 25.

⁹ Ibid., Cap. 3, n. 22, p. 26.

¹⁰ «Sicut, statuente Domino, S. Petrus et ceteri Apostoli unum Collegium Apostolicum constitutuunt, pari ratione Romanus Pontifex, successor Petri, et Episcopi, successores Apostolorum, inter se coniunguntur» (*Constitutio citata*, Cap. 3, n. 22, p. 25). «Parallelismus inter Petrum ceterosque Apostolos ex una parte, et Summum Pontificem et Episcopos ex altera parte, non implicat transmissionem potestatis extraordinariae Apostolorum ad successores eorum, neque, uti patet, *aequalitatem* inter Caput et membra Collegii, sed solam *proportionalitatem* inter primam relationem (Petrus-Apostoli) et alteram (Papa-Episcopi). Unde Commissio statuit scribere in n. 22 non *eadem*, sed *pari ratione*» (*Constitutio laudata*, *Nota explicativa praevia*, 1.º, ibid., p. 73).

¹¹ «In quo Corpus apostolicum continuo perseverat» (*Constit. cit.*, Cap. 3, n. 22, p. 26).

¹² Ibid., p. 26.

10. At vero Constitutio atque structura hierarchica Ecclesiae non solum est collegialis, sed etiam monarchica: ambo simul¹³. Quia Romanus Pontifex non solum est Caput Corporis Episcoporum, verum etiam Vicarius Christi et Pastor universalis totius Ecclesiae, idest omnium Episcoporum omniumque fidelium¹⁴.

11. Romanus Pontifex, quatenus Vicarius Christi et Pastor universalis omnium Episcoporum et fidelium, est Primas et Monarcha totius Ecclesiae, in quam habet iure divino atque ex ipsa Christi institutione plenam, supremam et universalem potestatem; et quidem propriam, ordinariam et immediatam, itemque omnino liberam ac independentem quantum ad eius exercitium¹⁵.

12. Sed, quatenus Caput Corporis Episcoporum, est pars integralis, principalis tamen, praedicti Collegi; quia Papa non solum est Episcopus, verum etiam Episcopus Episcoporum. Quam ob rem Collegium episcopale dari et intelligi nequit absque Papa, qui est Caput eius. Collegium namque Episcopale acephalum est omnino impossibile, quia de ratione eius essentiali est Caput ipsius¹⁶.

13. Consequenter episcopale Collegium proprie et integraliter sumptum, idest quatenus includit in se Caput suum Romanum Pontificem et numquam sine hoc Capite, subiectum quoque supremae ac plenae potestatis in universam Ecclesiam exsistit; quae quidem potestas nonnisi consentiente Romano Pontifice exerceri potes¹⁷.

14. Praedicta Collegialitas episcopalis necessario includit ac secum fert memoratam potestatem collegialem plenam, supremam et universalem, itemque propriam, ordinariam et immediatam in totam

¹³ «Ecclesiae indoli simul monarchicae et hierarchicae» (PAULUS VI, *Allocutio ad Patres Conciliares in clausura tertiae sessionis Concilii Vaticani II*, habita die 21 novembris 1964; AAS 56 (1964) 1012).

«L'aspetto monarchica e così integrato dall'aspetto gerarchico della Chiesa, secondo il pensiero del suo Divino Fondatore, Gesù Cristo» (PETRUS PARENTE, Relator officialis nn. 22-27, Cap. 3 praedictae Constitutionis: *Al vértice del Concilio Ecuménico*; apud «L'Osservatore Romano», die 19 decembris 1964, p. 3, col. 1).

¹⁴ *Constit. cit.*, Cap. 3, n. 22, pp. 26-27.

¹⁵ *Ibid.*, p. 26.

¹⁶ *Ibid.*, p. 26.

¹⁷ *Ibid.*, n. 22, p. 26.

Ecclesiam; eius tamen exercitium, realiter distinctum et separabile a tali potestate, nonnisi certis intervallis atque adjunctis habetur de facto¹⁸.

15. Iste autem actus collegialis non exercetur de facto absque invitatione vel approbatione libera Romani Pontificis. Et quidem dupli modo perfici potest: sollemniter, in Concilio Oecumenico; et extra Concilium, ab Episcopis in orbe terrarum degentibus una cum Papa, dummodo ipse eos ad actionem collegialem vocet, vel saltem Episcoporum dispersorum unitam actionem approbet vel libere recipiat, ita ut verus actus collegialis efficiatur¹⁹.

16. Praeter huiusmodi actum collegialem, singuli Episcopi, qui particularibus Ecclesiis praeficiuntur, regimen suum pastorale super portionem populi Dei sibi commissam, non super alias Ecclesias neque super Ecclesiam universalem, exercent. Sed qua membra Collegi episcopalis et legitimi Apostolorum successores, singuli ea sollicitudine pro universa Ecclesia ex Christi institutione et praecepto tenentur, quae, etiamsi per actum iurisdictionis non exerceatur, summopere tamen confert ad Ecclesiae universalis emolumendum. Debent enim omnes Episcopi promovere et tueri unitatem fidei et disciplinam cunctae Ecclesiae communem, fideles edocere ad amorem totius Corporis mystici Christi, ac tandem promovere omnem actuositatem quae toti Ecclesiae communis est, praesertim ut fides incrementum capiat et lux plena veritatis omnibus hominibus oriatur. Ceterum hoc Sanctum est quod, bene regendo propriam Ecclesiam ut portionem Ecclesiae universalis, ipsi efficaciter conferunt ad bonum totius mystici Corporis, quod est etiam corpus Ecclesiarum²⁰.

17. Collegium episcopale proprie et integraliter sumptum, eo ipso quod una cum Romano Pontifice est subiectum potestatis plenae, supremae et universalis in totam Ecclesiam, gaudet praerogativa infallibilitatis eiusdem Ecclesiae Romanique Pontificis quando, ut supremus omnium christifidelium Pastor et Doctor qui fratres suos in fide confirmat, doctrinam de fide vel moribus definitivo actu proclamat²¹.

¹⁸ Ibid., pp. 26-27.

¹⁹ Ibid., p. 27.

²⁰ Ibid., n. 23, pp. 27-28.

²¹ Ibid., n. 25, pp. 30-31.

18. Hoc modo harmonice perfecteque componuntur in ipsa structura intima et hierarchica, Primatus Papae et Corpus episcoporum ipsi hierarchice unitum atque subordinatum, ac postremo doctrina Concilii Vaticani I de Primatu Romani Pontificis et doctrina Concilii Vaticani II de Collegialitate Episcopatus²².

Articulus 2. Valor dogmaticus huiusc doctrinae

Plures Patres conciliares, inter quos Cardinalis de Barros Camara cum centum et quinquaginta Episcopis Brasiliæ²³, quibus adhaesit Archiepiscopus Aemilius Blanchet²⁴, enixe postularunt ut Concilium declararet *qualificationem* sive *notam* theologicam qua doctrinam huius Constitutionis approbet atque proponat, ut omnes et singuli fideles probe sciant qua obligatione eam excipere teneantur. Huic voto perlibenter acquievit Concilium, quod et suam fecit Declaracionem Commissionis Theologicae de fide et moribus datam die 6 martii 1964²⁵, ubi sequentia traduntur:

1. Textus Concili semper secundum regulas generales ab omnibus cognitas interpretandus est.

²² Ibid.; PAULUS VI, *Allocutio ad Patres Conciliares in clausura tertiae sessionis Concilii Vaticani II*, loc. supra citato.

²³ *Congregatio Generalis* 39, die 2 octobris 1963, p. 1.

²⁴ *Congregatio Generalis* 44, die 9 octobris 1963, pp. 1-2.

²⁵ In *Congregatione Generali* 103, die la novemboris 1964, SECRETARIUS GENERALIS CONCILII notificavit Patribus conciliaribus Declarationem praedictae Commissionis, quam dedit in expendendo Modo 10 circa Caput III (*Modi a Patribus conciliaribus propositi a Commissione doctrinali examinati*, p. 8; Romae 1964), quaeque sic se habet: «ut de se patet, textus Concilii semper secundum regulas generales, ab omnibus cognitas interpretandus est. Qua occasione Commissio Doctrinalis remittit ad suam Declarationem 6 martii 1964, cuius textum hic transcribimus:

Ratione habita moris conciliaris ac praesentis Concilii finis pastoralis, haec S. Synodus ea tantum de rebus fidei vel morum ab Ecclesia tenenda definit, quae ut talia aperte ipsa declaraverit.

Cetera autem, quae S. Synodus proponit, utpote Supremi Ecclesiae Magisterii doctrinam, omnes ac singuli christifideles excipere et amplecti debent, iuxta ipsius S. Synodi mentem, quae sive ex subiecta materia sive ex dicendi ratione innotescit, secundum normas theologicae interpretationis» (AAS 57 (1965) 72).

2. Prae oculis semper habendus est proprius finis huiusce Concilii, qui *pastoralis* est potius quam doctrinalis, ideoque intentio eius potius est instructio fidelium quam definitio dogmatum.

3. Quapropter haec Sacra Synodus ea tantum de rebus fidei vel morum ab Ecclesia tenenda definit:

a) quae iam fuerunt definita ab aliis Conciliis Oecumenicis, et ab istomet rursus proponantur²⁶: verbi gratia hierarchia *ordinis* constituta ex Episcopis, presbyteris et diaconis vel ministris in Concilio Tridentino²⁷; et hierarchia *iurisdictionis* constituta ex Romano Pontifice qua Capite et Primate atque ex ceteris Episcopis qua Corpore eidem subordinato, in Concilio Vaticano I²⁸;

b) vel quae praesens Synodus ut talia aperte ipsa declaraverit, nempe se illa definire.

4. Cetera vero, quae in hac Constitutione continentur, valorem quidem habent doctrinae a supremo ac solemni Ecclesiae Magisterio propositae, quam omnes et singuli christifideles excipere et amplecti debent, iuxta ipsius Sanctae Synodi mentem, licet non sint fide divina et catholica tenenda sicut definitive proposita.

5. Germana autem Concili mens innotescit sive ex subiecta materia sive ex dicendi ratione, secundum consuetas normas theologicae interpretationis.

6. Illud praeterea animadvertere iuvat, non omnia in ista Constitutione tradita esse eiusdem valoris neque eiusdem certitudinis, immo neque eiusdem momenti. Quaedam enim puncta sunt fundamentalia, alia vero mere accessoria et incidentalia; nonnulla etiam sunt penitus certa et comprobata, dum alia sunt adhuc inter theologos disputata. Semper tamen et in omnibus tam Patres quam periti conciliares adlaboraverunt maxima cum cura et diligentia, maximaque cum libertate ac dexteritate disceptationes suas perfeccerunt, ubique servantes maximam probitatem et caritatem. Omnia media humanitas licita et possibilia adhibita sunt magna cum tenacitate atque

²⁶ Cf. *Const. cit.*, cap. 3, n. 18; *ibid.*, p. 22.

²⁷ DENZ.-SCHOENMETZER, *Ench. Symbol*, n. 1776.

²⁸ DENZ.-SCHOENM., nn. 3055, 3058, 3064, 3068, 3075.

perseverantia, ita quidem ut labor impensas summam offerat satisdationem humanitus loquendo, ultra eam divinitus praesstitam ex speciali assistentia Spiritus Sancti, quae semper adest in laboribus et decisionibus conciliaribus. Quam ob rem omnes et singuli christifideles ea debent excipere reverenti animi sensu, eisque religioso cordis obsequio adhaerere²⁹.

7. Puncta principalia Capitis III huiusc Constitutionis de qua agimus, sunt duo haec: de sacramentalitate Episcopatus, itemque de eius collegialitate. Quem valorem dogmaticum habent, sive qua nota theologica decorantur?

8. Evidens est ea non habere valorem *definitionis dogmaticae* de fide divina et catholica, quia Concilium id *aperte* non declaravit, neque aliunde in aliis Conciliis praecedentibus, neque in definitionibus ex Cathedra aliorum Romanorum Pontificum continentur, iuxta regulam ab istomet Conclilio traditam³⁰.

Id, quod respectu *sacramentalitatis* luculenter appetet ex Relatione officiali Cardinalis F. König, in qua haec duo simul affirmanter: a) Concilium expresse aperteque docere sacramentalitatem consecrationis episcopalis; b) eam tamen non proponere veluti definitionem dogmaticam de fide divina et catholica³¹.

Quod autem dicitur de sacramentalitate, id ipsum asserendum a fortiori est de Episcopatus collegialitate. Primo quidem, quia collegialitas Episcopatus praesupponit eius sacramentalitatem, ac proin nequit esse maioris valoris dogmatici quam illa. Deinde, quia doctrina collegialitatis est multo magis disputata inter theologos quam doctrina sacramentalitatis, atque ideo minus certa.

Collegialitas necessario importat, inter alia, haec tria: a) collegialitatem ceterorum Apostolorum cum et sub S. Petro ut eorum Capite;

²⁹ Cf. *Constit. cit.*, Cap. 3, n. 25, pp. 29-30.

³⁰ AAS 57 (1965) 72.

³¹ «*Sacramentalitas consecrationis episcopalis verbis claris affirmatur, scilicet docet autem Sancta Synodus episcopali consecratione plenitudinem conferri sacramenti ordinis. Commissione Doctrinalis autem censuit hic non agi de definitione solemnis» (*Relatio super Cap. III*, nn. 18-21 textus emendati schematis Constitutionis de Ecclesia, 1), p. 6; Romae 1964).*

b) collegialitatem similem ceterorum Episcoporum cum et sub Romano Pontifice ut eorum Capite; c) hanc Episcoporum collegialitatem secum ferre auctoritatem plenam, supremam et universalem super totam Ecclesiam, exercendam tamen subordinate ac dependenter a Papa.

Iam vero, iuxta Responsionem Commissionis Biblicae interrogatae a Paulo VI, primum assertum continetur et probatur ex Sacra Scriptura (Mc. 3, 13, 19; Mt. 10, 1-42; Lc. 6, 13; Jn. 21, 15-17); secundum e sola Scriptura non constat, fundamentum tamen scripturisticum praebent hi textus quibus voluntas Domini manifestatur ut Collegium Apostolicum a Se fundatum maneat usque ad consummationem saeculi (Mt. 28, 16-20; Mc. 16, 14-18; Apoc. 21, 14); tertium denique, quod scilicet potestas Collegii Episcoporum ligandi et solvendi sit suprema ac plena in universam Ecclesiam *ad mentem Schematis*, non constat³². Concilium autem suam fecit huiusmodi Responsionem, pree oculis habito quoque sensu traditionis, ex qua tertium etiam assertum comprobatur³³.

³² *Votum Pontificiae Commissionis de re Biblica circa*, n. 22 schematis Constitutionis de Ecclesia, datum die 31 maii 1964, pp. 3-4; Romae 1964.

³³ Cf. *Constit. cit.*, cap. 3, n. 20, pp. 23-24. Et ideo Commissio Doctrinae «statuit ut in Relatione summatim indicarentur, praeter fundamenta biblica iam alibi indicata, etiam testimonii Traditionis, Conciliorum, v. g. in Prologo «Pastor Aeternus», Denz. 3050, vitae Ecclesiae, etc. (*Schema Constitutionis de Ecclesia*, Cap. 3, Relatio de n. 22 (Q), p. 91; Romae 1964, mense iulio).

«Commissio statuit dicere Collegium Apostolorum in Corpore Episcoporum usque ad finem temporum esse perduratum, ut patet ex Scriptura, praesertim ex Mr. 28, 20, et Traditione» (*Modi a Paribus conciliaribus propositi et a Commissione doctrinali examinati*, Responso ad Modum 53, p. 18; Romae 1964). Statimque provocat seseque remittit ad n. 20 Constitutionis, ubi praedicta Traditio recolitur.

PARS PRIOR

Doctrina de sacramentalitate atque collegialitate Episcopatus comparata cum Magisterio ordinario Ecclesiae

Collatio huiusmodi doctrinae cum Magisterio solemni ac definitivo Ecclesiae per Concilium Oecumenicum vel per Romanum Pontificem solum ex cathedra loquentem peracto, nullam difficultatem praesefert, quia omnino evidens est plena atque perfecta eius conformitas cum illo. Quae enim semel definivit Ecclesia ut de fide divina et catholica tenenda, intacta et incorrupta ab ea semper tenentur.

Tota ergo difficultas devolvitur ad comparationem huiusce doctrinae cum Magisterio ordinario Ecclesiae, quod sane non est definitivum neque irreformabile. Itaque quaeritur: estne ista doctrina de sacramentalitate et de collegialitate Episcopatus conformis cum doctrina tradita a Magisterio ordinario, vel est ab ea discordans? Aliis verbis: secum fert huiusmodi doctrina correctionem vel innovationem aliquam respectu Magisterii ordinarii praecedentis, aut potius simplex quoddam complementum atque meram quandam explicationem eius?

Qua in re, ut distinctim et ordinate procedamus a clariori et familiariori ad difficilius et obscurius, primo de sacramentalitate Episcopatus, ac dein de eius collegialitate loquemur.

SECTIO PRIMA

De Sacramentalitate Episcopatus collata cum Magisterio ordinario Ecclesiae

Quod sacramentalitatem spectat, operae pretium est separatim considerare ipsam sacramentalitatem secundum se, et munera cum ipsa intime connexa unaque cum consecratione Episcopis collata.

CAPUT 1

De ipsa sacramentalitate Episcopatus secundum se

Sed et in ipsa sacramentalitate Episcopatus secundum se distinguere iuvat *rem* eo nomine significatam eiusque *formulationem* sive *expressionem verbalem*.

Articulus 1. De ipsa re per sacramentalitatem significata

Quantum ad ipsam *rem* per sacramentalitatem significatam, conformitas cum Magisterio ordinario Ecclesiae plena est et absoluta.

Leo XIII eam iterato docuit. In Litteris Encyclicis *Satis cognitum* diei 29 iunii 1896, dicit expresse quod «consecrare episcopos Apostoli¹, atque ideo «delectis quibusdam *data divinitus facultas est perficiendi atque administrandi divina mysteria*, una cum regendi gubernandique potestate. Neque enim nisi ad Apostolos *legitimosque eorum successores* ea pertinent a Jesu dicta (Mc. 16, 15; Lc. 22, 19; Jn. 20, 23): euntes in mundum universum, praedicate Evangelium..., baptizantes eos... Hoc facite in meam commemorationem... Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis»².

Atque in Litteris Apostolicis *Apostolicae curae*, diei 13 septembris eiusdem anni, subiungit: «ipse [Episcopatus] procul dubio, *ex institutione divina, ad Sacramentum Ordinis pertinet*, atque est praecellenti gradu Sacerdotium; quod nimirum et voluntate sanctorum

¹ *Acta Leonis XIII*, ed. Bonne Presse, t. V, p. 20.

² Ibid., p. 28.

Patrum et rituali nostra consuetudine *summum Sacerdotium, sacri ministerii summa nuncupatur*³.

Idipsum, et quidem apertius, docuit Pius XII in Constitutione Apostolica *Sacramentum Ordinis* diei 30 novembris 1947, ubi materiam et formam essentiales declarat trium ordinum, Diaconatus nempe, Presbyteratus et Episcopatus, ac proinde sacramentalitatem eorum tradit atque admittit⁴. Quia nimurum tam Diaconatus quam Presbyteratus et Episcopatus pertinent ad sacramentum ordinis; neque ratio sacramenti minus convenit ordinationi sive consecrationi episcopali quam ordinationi diaconali et presbyterali.

³ *Acta Leonis XIII*; ed. cit., t. V, p. 70.

⁴ «Constat autem inter omnes Sacraenta Novae Legis, utpote signa sensibilia atque gratiae invisibilis efficientia, *debere gratiam et significare* quam efficiunt et efficere quam significant. Iam vero effectus, qui sacra Diaconatus, Presbyteratus et Episcopatus Ordinatione produci ideoque significari debent, potestas scilicet et gratia, in omnibus Ecclesiae universalis diversorum temporum et regionum ritibus sufficienter significat inveniuntur manuum impositione et verbis eam determinantibus...

Quae cum ita sint, divino lumine invocato, suprema Nostra Apostolica Auctoritate et certa scientia declaramus et, quatenus opus sit, decernimus et disponimus: Sacrorum Ordinum Diaconatus, Presbyteratus et Episcopatus *materiam* eamque unam esse *manuum impositionem; formam* vero itemque unam esse *verba applicationem* huius materiae *determinantia*, quibus univoce significantur effectus sacramentales, scilicet potestas Ordinis et gratia Spiritus Sancti...

De materia autem et forma in uniuscuiusque Ordinis collatione, eadem suprema Nostra Apostolica auctoritate quae sequuntur decernimus et constituimus: *in Ordinatione Diaconali materia est* Episcopi manus impositio quae in istius Ordinationis una occurrit; *forma* autem constat verbis «*Praefationis*», quorum haec sunt *essentialia* ideoque ad valorem requisita: emite in eum, quasumus, Domine, Spiritum Sanctum, quo in opus ministerii tui fideliter exequendi septiformis gratiae tuae munere roboretur. *In Ordinatione Presbyterali materia* est Episcopi prima manuum impositio quae silentio fit, non autem eiusdem impositionis per manus dexteræ extensionem continuatio, nec ultima cui coniunguntur verba: accipe Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, etc. *Forma* autem constat verbis *Praefationis*, quorum haec sunt *essentialia* ideoque ad valorem requisita: da, quasumus, omnipotens Pater, in hunc famulum tuum Presbyterii dignitatem; innova in visceribus eius spiritum sanctitatis, ut acceptum a Te, Deus, secundi meriti munus obtineat censuramque morum exemplo suae conversationis insinuet. Denique in *Ordinatione seu Consecratione Episcopali materia* est manuum impositio quae ab Episcopo consecratore fit; *forma* autem constat verbis *Praefationis*, quorum haec sunt *essentialia* ideoque ad valorem requisita: comple in Sacerdote tuo ministerii tui summam, et ornamenti totius glorificationis instinctum caelestis unguenti rore sanctifica» (AAS 40 [1948] 6-7).

Eandemque doctrinam supponit ac repetit in Allocutione habita die 5 octobris 1957 his qui Romae interfuerunt Conventui alteri catholicorum ex universo orbe pro Laicorum Apostolatu. «Le Christ, inquiet, a confié à ses Apôtres eux-mêmes un double pouvoir: d'abord le pouvoir sacerdotal de consacrer qui fut accordé en plénitude à tous les Apôtres; en second lieu, celui d'enseigner et de gouverner, c'est-à-dire, de communiquer aux hommes, au nom de Dieu, la vérité infaillible qui les engage et de fixer les normes qui règlent la vie chrétienne.

Ces pouvoirs des Apôtres passirent au Pape et aux Evêques. Ceux-ci par l'ordination sacerdotale, transmettent à d'autres, dans une mesure déterminée, le pouvoir de consacrer, tandis que celui d'enseigner et de gouverner est le propre du Pape et des Evêques»⁵.

Ioannes quoque XXIII in idem consentit, dum recolit consecrationem episcopalem esse «il gesto de la trasmissione del *carattere episcopale e della grazia*»⁶.

Denique Paulus VI, in Allocutione quatuordecim Episcopis ab ipso consecratis die 20 octobris 1963, subiungebat: «modo *rite consecravimus vos*, Venerabilis Fratres, *Episcopos Sanctae Ecclesiae Dei*, eveximus omnes vos e presbyterali ordine ad sacrae hierarchiae fastigia, ubi inest plenitudo potestatum: quarum alterae efficaciter spectant sanctificationem animarum, alterae virtualiter moderationem christiani populi. *Hoc facientes impressimus vobis sacramentalem notam, quam characterem vocant*, modo quo maior fieri nequit, ut ad similitudinem Christi reapse configuremini»⁷.

Articulus 2. De eius formulatione sive expressione verbali

Sed quantum ad eius expressionem verbalem, Constitutio *Lumen gentium* longe superat Magisterium praecedens, utpote quae

⁵ AAS 49 (1957) 924.

⁶ *Allocutio diei 9 maii 1960 quatuordecim novis Episcopi ab eo consecratis in Basilica Vaticana*; AAS 52 (1960) 466.

⁷ AAS 55 (1953) 1014.

formulationem eiusdem doctrinae exhibet magis praecisam et eliminatam. Ait enim «episcopali consecratione *plenitudinem* conferri *Sacramenti ordinis*⁸, idest *totalitatem* huiusce Sacramenti, quia videlicet includit omnes eius partes gradusque in unitate quadam superiori, vi cuius Episcopatus est essentialiter distinctus a Diaconatu et Presbyteratu eisque longe superior; siquidem Diaconatus et Presbyteratus nonnullas tantum functiones sive ministeria Episcopatus suo modo atque imperfectiori gradu participant⁹. Se habet namque Episcopatus ad Presbyteratum et Diaconatum sicut totum potestativum ad partes eius potentiales et secundarias.

«Ex traditione enim, quae praesertim liturgicis ritibus et Ecclesiae cum Orientis tum Occidentis usu declaratur, perspicuum est manuum impositione et verbis consecrationis *gratiam* Spiritus Sancti ita conferri et *sacrum characterem* ita imprimi, ut Episcopi eminenti ac adspectabili modo, ipsis Christi Magistri, Pastoris et Pontificis partes sustineant et in Eius persona agant. Episcoporum est *per Sacramentum Ordinis* novos electos in corpus episcopale assumere¹⁰.

Qua in re notare iuvat ipsam realitatem sacramentalitatis Episcopatus non pendere a modo quo explicatur eius relatio cum Presbyteratu, an scilicet sit merum complementum simplicis Sacerdotii vel ordo essentialiter ab eo distincti; ac proinde, utrum ad validitatem consecrationis episcopalnis praerequirantur ordinationes praeviae ac distinctae Diaconatus et Presbyteratus¹¹.

⁸ *Const. cit.*, Cap. 3, n. 21, p. 25.

⁹ «Potius autem quam supremus gradus sacramenti Ordinis, Episcopatus dicendus est eius *plenitudo* seu *totalitas*, *omnes partes includens*: *Animadversio*, p. 87; *plenitudo sacerdotii cui presbyteri deinde participant*: *Animadv.* 87; *plenitudo sacramenti Ordinis, vel ipsum Sacramentum Ordinis: Animadv.*, p. 88» (*Ibid.*, ed. mensis iulii 1964; *Relatio de n. 21*, pp. 85-86). Cf. n. 28, pp. 33-36.

¹⁰ *Ibid.*, Cap. 3, n. 21, p. 25.

¹¹ «Nihil huc attinet explorare utrum Episcopatus complementum sit Sacerdotii an ordo ab illo distinctus; aut collatus, ut aiunt, per saltum, scilicet homini non sacerdoti, utrum effectum habeat necne» (LEO XIII, *Litterae Apostolicae Apostolicae curae*; ed. cit., p. 70).

Constitutio non intrat expresse in has quaestiones theologicas, admitit tamen de facto probabiliorem magisque fundatam et communem opinionem, quod scilicet Episcopatus est Ordo essentialiter distinctus a Presbyteratu, et quod consecratio episcopalis *per saltum*, alicuius nempe laici non prius ordinationem Diaconatus neque Presbyteratus suscientis, prout nonnullis in casibus, quos historia narrat, revera contigit, valida exstitit.

Inter modos enim a Patribus propositos, 113 Patres optabant ut diceretur «episcopalem consecrationem ad *Sacramentum Ordinis* ut supremum eius complementum pertinere; alii, ut Episcopatus exhibetur tamquam perfectior participatio *Sacramenti Ordinis* vel tamquam ministerii Christi summa; unus tandem utrumque modum simul iungens, proposuit ut diceretur consecrationem episcopalem ad *Sacramentum Ordinis* pertinere veluti *eius complementum et plenitudinem*».

Quibus respondit Commissio Doctrinalis: «mutatio proposita ipsum *Sacerdotium* ut plenitudinem *Sacramenti Ordinis* considerat cuius complementum esset episcopalis consecratio. Quae conceptio ergo differt ab ea quae in textu supponitur, quippe quae *Sacerdotium* ut participationem in suo gradu plenitudinis episcopalis considerat. Episcopatus ceteroquin in pluribus textibus liturgicis *Sacerdos plenitudo* dicitur. Stet ergo textus»¹².

Atque officialis Relator huiusc numeri de Episcopatu ut *Sacramentis cardinalis* F. König, adnotat: «potius tamen quam *Summus gradus Sacramenti Ordinis*, ut notaverunt multi Patres, Episcopatus dicendus est *plenitudo Sacramenti Ordinis*, seu totalitas omnes partes Ordinis includens, et in quo inferiores Ordines participant. Qui modus dicendi videtur omnino congruus, et ideo in Schemate introductus est»¹³.

¹² *Modi a Patribus conciliaribus propositi, a Commissione Doctrinali examinati*, Modus 34, p. 13. Romae 1964.

¹³ *Relatio de nn. 18-21, de Episcopis successoribus Apostolorum et de Episcopatu ut Sacramento*, 1), ed. cit., p. 7.

Quantum vero ad casus reales consecrationis episcopalis *per saltum*, editio Schematis 1953, ad n. 14, adnotat: «certum est *saepe* datam esse consecrationem episcopalem subiecto qui nondum erat sacerdos»; et provocat ad testimonia S. Gregorii Nazianensi, Sancti Ioannis Chrysostomi, et S. Augustini, itemque ad Librum Pontificalem et ad Ordines Romanos¹⁴.

Episcopatus ergo est verum Sacramentum Novae Legis a Christo Domino institutum.

¹⁴ *Schema Constitutionis dogmaticae de Ecclesiae*, Cap. 3, n. 14, nota 13; ed. 1963, p. 35.

CAPUT 2

De muneribus intime connexis cum praedicta
sacramentalitate atque Episcopis una cum episcopali
consecratione collatis

Consecratio autem episcopalis non solum confert Episcopis noviter electis gratiam et characterem specialem a charactere Presbyterorum et Diaconorum distinctum, sed etiam potestates quasdam sive munera praedicto characteri debita et proportionata, quae tria sunt, videlicet munus sanctificandi, munus docendi et munus regendi¹.

**Articulus 1. De re sive de exsistentia horum munerum
una cum sacramentali consecratione Episcopis collatorum**

Et quidem quoad *factum* collationis huiusmodi munerum per consecrationem episcopalem, nulla est diversitas inter doctrinam Constitutionis et Magisterium Ecclesiae ordinarium, sed perfecta conformitas.

Leo namque XIII dicit expresse de munere docendi: «profecto praedicandi, hoc est, *docendi munus, iure divino* penes *Magistros* est, quos Spiritus Sanctus posuit *Episcopos* regere Ecclesiam Dei (Act. 20, 28), maximeque penes Pontificem Romanum, Jesu Christi Vicarium, Ecclesiae universae summa cum Potestate Praepositum, credendorum, agendorum *Magistrum*»².

¹ *Constitutio citata*, Cap. 3, n. 21, p. 25.

² Encycl. *Sapientiae christianaee* diei 10 ianuarii 1890; Acta ed. cit., t. II, p. 274.

Et alio in loco de tribus muneribus simul: «quo modo, inquit, *doctrina caelestis... principio a Jesu tradita, deinceps... commendata Magisterio*, sic etiam... delectis quibusdam data divinitus facultas est *perficiendi atque administrandi divina mysteria*, una cum *regendi gubernandique* potestate. Neque enim nisi ad Apostolos legitimosque eorum Successores ea pertinent a Jesu Christo dicta (Mc. 16, 15; Lc. 22, 19; Jn. 20, 23): euntes in mundum universum, *praedicate Evangelium..., baptizantes eos...* *Hoc facite in meam commemorationem...* Quorum remiseritis peccata, remittatur eis. Similique ratione nonnisi Apostolis, quique eis successissent, mandavit ut *pascerent*, hoc est, cum potestate *regerent* universitatem christianorum. Quae quidem officia apostolici munera omnia generatim Pauli sententia complectitur (I Cor. 4, 1): sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum eius»³.

Idipsum clarius edocuit Pius XII in Encyclica *Mystici corporis* diei 29 iunii 1943 hisce verbis: «omnino utique retinendum est, qui sacra potestate in eiusmodi Corpore fruantur, primaria eos ac principalia membra exsistere, cum *per eosdem, ex ipso Divini Redemptoris mandato, munera Christi doctoris, regis, Sacerdotis perennia fiant*»⁴.

«Ipse enim... triplicem potestatem Apostolis eorumque Successoribus impertit, docendi nempe, regendi, ad sanctitatem ducendi homines: quam quidem potestatem peculiaribus praceptis, iuribus officiisque praefinitam, primariam legem statuit totius Ecclesiae»⁵, idest velut aliquid pertinens ad ipsam intimam atque hierarchicam constitutionem Ecclesiae.

Et Paulus VI congruenter in Allocutione diei 20 octobris 1963 ad quatuordecim noviter electos ab ipso consecratos in Basilica Vaticana: «modo rite consecravimus vos, Venerabiles Fratres, Episcopos Sanctae Ecclesiae Dei, eveximus sane vos e presbyterali ordine ad sacrae

³ Encycl. *Satis cognitum* diei 29 iunii 1895; Acta, ed. cit., t. V, p. 28.

⁴ AAS 35 (1943) 200.

⁵ Ibid., p. 209.

hierarchiae fastigia, ubi inest *plenitudo potestatum*; quarum *alterae efficaciter spectant sanctificationem animarum, alterae virtualiter moderationem christiani populi*. Hoc facientes, impressimus vobis *sacramentalem notam*, quam *characterem* vocant, modo quo maior fieri nequit, *ut ad similitudinum Christi reapse configuremini*⁶.

Articulus 2. Eorum explicatio sive formulatio

In explicatione tamen sive formulatione verbali non est perfecta conformitas utriusque, sed quaedam intercedit differentia.

Adest quidem plena conformitas in explicatione potestatis sive muneris *sanctificandi*, id est celebrandi Missae Sacrificium et administrandi Eucharistiam ceteraque Sacraenta, speciatim Sacramentum Ordinis in eius supremo gradu qui est Episcopatus, ad sanctificationem totius Corporis mystici quod est Ecclesia. «Episcopus, plenitude sacramenti Ordinis insignitus, est *oeconomus gratiae* supremi sacerdotii⁷, praesertim in *Eucharistia*, quam ipse offert vel offerri curat, et qua continuo vivit et *crescit Ecclesia*⁸.

«Omnis autem legitima *Eucharistiae* celebratio dirigitur ab Episcopo, cui officium commissum est cultum christianaee religionis Divinae Maiestati deferendi atque administrandi secundum praecipa Domini et Ecclesiae Leges, eius particulari iudicio ulterius pro dioecesi determinatas.

Ita Episcopi, orando pro populo et laborando, *de plenitudine sanctitatis Christi multiformiter et abundanter effundunt*. Per ministerium verbi virtutem Dei credentibus in salutem communicant (cf. Rom. 1, 10), et *per Sacraenta*, quorum regularem et fructuosam distributionem auctoritate sua ordinant, fideles sanctificant. Ipsi regunt collationem *baptismi*, quo regalis sacerdotii Christi participatio

⁶ AAS 55 (1963) 1014. Cf. pp. 1016-1017.

⁷ *Oratio consecrationis episcopalnis* in ritu byzantino; *Euchologium to mega*, p. 139. Romae 1873.

⁸ *Constituta cit.*, Cap. 3, n. 26, p. 31.

conceditur. Ipsi sunt ministri originarii *confirmationis*, dispensatores *Sacrorum ordinum* et moderatores disciplinae *paenitentialis*, atque populos suos, ut in liturgia et praesertim in *sacro Missae sacrificia* partes suas fide et reverentia impleant, sollicite exhortantur et instruunt. Eis denique, quibus praesunt, *exemplo* conversationis proficere debent, *mores* suos ab omni malo temperantes et quantum poterint, Domino adiuvante, ad bonum commutando, ut ad vitam, una cum grege sibi credito, perveniant sempiternam⁹.

Omnes siquidem conveniunt in hoc, quod *munus sanctificandi* directe confertur Episcopis per ipsam consecrationem episcopalem. Hoc enim munus pertinet «ad potestatem *ordinis*», ad quam «acceditur per acceptum *Sacri Ordinis Sacramentum*¹⁰. Et ideo valida semper est consecratio illa suumque effectum sortitur *ex opere operato*, dummodo Episcopus consecrans verba essentialia formae eius cum manus impositione pronuntiet, licet graviter illicita sit si fiat sine licentia Sanc-tae Sedis, multoque magis contra eius expressam prohibitionem¹¹.

Verba namque essentialia praedictae consecrationis episcopalnis, videlicet «*comple in Sacerdote tuo ministerii tui summam, et ornamenti totius glorificationis instructum caelestis unguenti rore sanctifica*¹²», causant ex opere operato potestatem sacerdotalem *completam*, quae formaliter est potestas *sanctificandi*, idest offerendi Sacrificium Mis-sae et administrandi cetera omnia Sacra-menta.

Quam ob rem, in redactionibus prioribus huiusc Constitutionis semper supponebatur potestatem sanctificandi conferri Episcopis per ipsam consecrationem episcopalem. «Jesus (cf. Heb. 3, 1), Pastor et Episcopus animarum nostrarum (I Pet. 2, 25), potestatem authen-tice docendi et gubernandi in Ecclesia ita instituit, ut natura sua arc-to vinculo coniungeretur cum potestate sanctificandi quae in Sacra-mento *Ordinis confertur*¹³.

⁹ Ibid., p. 32.

¹⁰ Pius XII, Encycl. *Ad Sinarum gentem* diei 7 octobris 1954; AAS 47 (1955) 9.

¹¹ Pius XII, Encycl. *Ad Apostolorum Principis* diei 29 iunii 1958; AAS 50 (1958) 611-613.

¹² *Pontificale Romanum*, Praefatio; Pius XII, *Constitutio Apostolica Sacramentum ordinis*, AAS 40 (1947) 7.

¹³ *Const. dogm. de Ecclesia*, prima redactio (1962), cap. 3, n. 11, p. 20, 1. 2-6; quam fideliter repetit secunda redactio (1963), n. 14, p. 22, 1. 8-12.

Atque in eodem sensu dixit Paulus VI quod episcopalis consecratio efficaciter confert consecratis plenitudinem potestatis ad sanctificationem animarum¹⁴.

Postremo, in texto definitivo Constitutionis dicitur: «episcopalis autem consecratio, cum munere *sanctificandi*, munera quoque confert docendi et regendi»¹⁵.

Sed quantum ad alia duo munera, *docendi nempe et regendi*, explicatio sive formulatio non est omnino identica, sed aliquantulum differens.

Ordinarie includebantur in potestate *iurisdictionis*, quam appellant. Quae quidem potestas ut a potestate ordinis distincta, *iuris divini* est et a voluntate Christi Domini in ecclesiastica hierarchia constituta¹⁶.

Nunc autem Pius VI docet quod «Episcopi auctoritatem suam recipiunt a Papa, quemadmodum ipse a Deo supremam suam potestatem accepit»¹⁷.

Idipsum tradit Pius IX, qui et citat suaque facit haec verba S. Leonis Magni: «si quid cum eo [Petro] commune ceteris voluit esse principibus, numquam nisi per ipsum dedit quod aliis non negavit. Ut cum multa solus acceperit, nihil in quemquam sine ipsius participatione transierit»¹⁸.

«Ex quo plane intelligitur, —addit Leo XIII, post citationem eorumdem verborum— excidere Episcopos iure ac potestate regendi si a Petro eiusve successoribus scientes secesserint... Nemo igitur, nisi cum Petro cohaereat, participare auctoritatem potest, cum absurdum sit opinari, qui extra Ecclesiam est, eum in Ecclesia praeesse»¹⁹.

¹⁴ Allocutio ad quatuordecim novos Episcopos ab eo consecratis die 20 octobris 1963; AAS 55 (1963) 1014.

¹⁵ Const. cit., Cap. 3, n. 21, p. 25.

¹⁶ «Divina voluntate christifideles in duos ordines distribuuntur, clericorum laicorumque; eademque voluntate duplex constituitur sacra potestas, ordinis nempe et iurisdictionis» (Pius XII, Enc. *Ad Sinarum gentem* diei 7 octobris 1954; AAS 47 [1955] 9).

¹⁷ Const. *Super soliditate* diei 28 novembbris 1786, n. 4; DENZ.-SCHOENM., n. 2592.

¹⁸ Enc. *Etsi multa* diei 21 novembbris 1873, n. 16, apud *Codicis Iuris Canonici Fontes*, t. III, n. 556, pp. 84-85, Romae 1925; S. LEO MAGNUS, *Sermo IV* cap. 2; ML 54, 149-150.

¹⁹ Enc. *Satis cognitum*; ed. cit., t. V, p. 46. Potestas autem iubendi, verandi, iudicandi, ideoque regendi, vere proprieque *iurisdictio* dicitur (*ibid.*, p. 34).

At praesertim Pius XII eandem explicationem iterato magnaue cum vehementia dedit. «*Il Vicario di Cristo —ait— è il centro della sua unità [della Chiesa] e la fonte dell'autorità, como colui al quale debbono essere uniti tutti gli altri Pastori e da cui questi immediatamente ricevono la loro giurisdizione e la loro missione; al quale spetta di confirmarli nella fede, come primo e universale Pastore, e Pastore dei Pastori*»²⁰. Quia nimirum Episcopi, in propriis dioecesis regundis, «*ordinata iurisdictionis potestate fruuntur, immediate sibi ab eodem Pontifice Summo impedita*»²¹.

Et alio in loco solemnis atque limpidius: «eademque voluntate [Christi Domini] duplex constituitur Sacra Potestas, ordinis nempe et iurisdictionis.

Ac praeterea —quod divinitus pariter statutum est— *ad potestatem ordinis*, qua Ecclesiastica Hierarchia *ex Episcopis* constat, Presbyteris et Administris, *acceditur per acceptum sacri ordinis Sacramentum*.

*Iurisdictionis autem potestas, quae Supremo Pontifici iure ipso divino directe confertur, Episcopis ex eodem provenit iure at nonnisi per Petri successorem*²².

Quod rursus post quatuor annos fortiter inculcat, dicens: «*hoc posito, efficitur ut Episcopi nec nominati nec confirmati a Sede Apostolici immo contra expressas eius ordinationes electi et consecratio nulla fruantur potestate magisterii et iurisdictionis, cum iurisdictio Episcopis per unum Romanum Pontificem obtingat*»²³.

Eique omnino consentit Ioannes XXIII, amaro animi sensu dolens de infausto atque insolito facinore in Sinis peracto, quod scilicet nonnulli «*sacrilegam episcopalem consecrationem acciperent, ex qua nulla profectio oriri potest iurisdictio, cum sine Apostolis mandato peracta fuerit*»²⁴.

Iuxta hanc ergo expositionem, potestas *iurisdictionis* —docendi nempe et gubernandi— non solum est *distincta* a potestate *ordinis*

²⁰ Allocutio diei 25 februarii 1942 ad Parochos et Praedicatorum quadragesimales Urbis Romae; AAS 24 (1942) 141.

²¹ Enc. *Mystici Corporis* diei 29 iunii 1943; AAS 35 (1943) 212.

²² Enc. *Ad Sinarum gentem*; AAS 47 (1955) 9.

²³ Enc. *Ad Apostolorum Principis*; AAS 50 (1958) 610.

²⁴ Allocutio diei 15 decembris 1958 in Consistorio Secreto; AAS 50 (1958) 983.

—scilicet sanctificandi—, verum etiam est ab ea *realiter separabilis*. Haec enim semper ac necessario comitatur validam consecrationem episcopalem, etiam quando illicite confertur; illa vero nequaquam. Quia Episcopi illi sinenses illicita sed valide consecrati, ad quos alludunt Pius XII et Joannes XXIII, acceperunt de facto potestatem ordinis, non autem potestatem iurisdictionis.

Ac vicissim, potest recipi potestas ordinaria iurisdictionis nondum recepta potestate ordinis: puta, si quis legitime eligatur et designetur Episcopus alicuius dioeceseos, eo ipso potestatem recipit iurisdictionis, etiamsi nondum habeat potestatem ordinis, cum adhuc non sit consecratus; vel si quis laicus vel nondum consecratus Episcopus legitime eligatur in Romanum Pontificem, ipseque electionem acceptet.

Quam ob rem, ipse Pius XII edixit: «si un laïc était élu Pape, il ne pourrait accepter l'élection qu'à condition d'être apte à recevoir l'ordination et disposé a se faire ordonner; *le pouvoir d'enseigner et de gouverner, ainsi que le Charisme de l'infalibilité, lui seraient accordés dès l'instant de son acceptation, même avant son ordination*»²⁵.

Huiusmodi tamen casus electionis laici vel nondum Episcopi in Romanum Pontificem exceptionales sunt, et Concilium eos non considerat, sed tantummodo casus ordinarios et communiter contingentes. Ceterum, Commissio Doctrinalis explicationem affert horum casuum omnino coincidentem cum relata expositione Pii XII²⁶. Eam ergo approbat suamque facit.

Unde, cum unus Pater proposuisset ut post illa verba Constitutionis, «membrum Corporis episcopaloris aliquis constituitur *vi sacramentum*

²⁵ Allocutio diei 5 octobris 1957 ad eos qui interfuerunt secundo Conventui catholicorum ex universo orbe pro apostolatu laicorum; AAS 49 (1957) 924.

²⁶ Inter modos a Patribus propositos circa cap. 3, n. 21, Constitutionis nostrae, adest modus 25, qui sic se habet: «duo Patres pertunt ut textus attendat ad casum illius qui, et si nondum Episcopus est, in Romanum Pontificem eligeretur. *Quaenam est eius potestas ante eius consecrationem?*

Cui respondet Commissio: «textus, qui est ordinis generalis, casum tam particularem non considerat. Addit tamen statim: «*in hoc casu sui generis Electus, inde a sua acceptatione, immediate a Deo fit caput Ecclesiae, et in eo supponitur saltem voluntas accipendi consecrationem.*

Ulteriores determinationes pertinent ad explicationem theologicam» (*Modi a Patribus conciliaribus propositi a commissione Doctrinali examinati*, p. 13).

*consecrationis et hierarchica communione cum Collegii Capite atque membris*²⁷, adderetur: «si quis forte eligatur Summus Pontifex qui nondum sit Episcopus ac proinde ad episcopale Collegium nondum pertineat, ipsa sua acceptatione Summi Pontificatus, in qua voluntas continetur consecrationem episcopalem recipiendi, fit Collegii episcopalnis membrum et quidem Caput»: respondit Commisio: «*ideae in hac additione propositae, sane verissimae sunt, sed non videntur introducenda in textum, qui tales casus exceptionales non considerat.* Statimque se remittit ad responsonem datam Modo 35 supra relatam: «cf. ceteroquim ea quae iam dicta sunt in responsonie ad Modum 35»²⁸.

Simil tamen agnoscit Concilium cum praedicta Commissione manere discutiendas atque solvendas a theologis ulteriores quaestiones cum hac doctrina connexas²⁹. Quarum una, eaque ineluctabilis, est ista: quomodo nempe dari potest illa potestas *iurisdictionis* plena, suprema, universalis, ordinaria et expedita super totum Ecclesiam in subiecto nondum consecrato Episcopo, atque ideo sine potestate supra ordinis.

Etenim, si causa omnium horum munierum sive potestatum est consecratio episcopalnis quae ea producit instrumentaliter et sacramentaliter *ex opere operato*, daretur effectus, scilicet potestas *iurisdictionis*, ad quam reducuntur potestates docendi et regendi, sine causa, videlicet sine consecratione episcopalni: et vicissim, ut in casu Episcoporum valide sed illicite consecratorum in Sinis, daretur causa in actu secundo, nempe consecratio valida et de facto peracta, absque effectu reali et actuali, idest sine ulla potestate *iurisdictionis*.

Salebrosa quidem quaestio, cui non fit satis provocando ad theoriā causarum *efficientium* —ad quas reducuntur Sacraenta Novae

²⁷ Cap. 3, n. 22, p. 26, in fine primae paragraphi.

²⁸ *Modi a Patribus conciliaribus propositi, a Commissione Doctrinali examinati*, Modus 65, p. 22.

²⁹ «Ulteriores determinationes pertinent ad explicationem theologicam» (*Resp. ad Modum 25*, p. 13).

Legis ideoque consecratio episcopalis— quae *realiter* distinguuntur ab earum effectibus, quaeque ideo *miraculose* separari ab invicem possent, sicut combustio ab igne. Inverisimile enim est, neque ullo modo constat, hic agi de eventu miraculoso; ac proinde attendere debemus cursum normalem causalitatis sacramentariae.

Qua de causa Pius XII et Joannes XXIII docebant Sacramentum consecrationis episcopalis producere *ex opere operato* potestatem *ordinis tantum* sive sanctificandi, non autem potestatem *iurisdictionis* sive docendi et regendi, quae potius producitur ordinarie simulque *ex opere operantis Ecclesiae*, quae Episcopos consecrandos legitime eligit et assumit per Romanum Pontificem. Hoc enim modo, potestates docendi et regendi essent intime connexae potestati sanctificandi, simulque communicarentur episcopis consecratis, licet diversis viis: quia potestas *ordinis* communicaretur per ipsam consecrationem episcopalem *ex opere operato*; potestas vero *iurisdictionis, ex opere operantis Ecclesiae*, quae eos eligit et assumit ad regendam portionem aliquam Ecclesiae universalis, quaeque precibus sacrisque caerimoniiis sacramentalem illam consecrationem adornat³⁰.

Atque in hoc sensu fuit redactus primus textus Constitutionis (1962), Cap. 3, n.º 11, integreque servatus in secunda editione (1963): «Jesus, Pastor et Episcopus animarum nostrarum (I Pet. 2, 25) potestatem authentice docendi et gubernandi in Ecclesia ita instituit, ut natura sua arcto vinculo coniungeretur cum potestate sanctificandi quae in sacramento Ordinis confertur»³¹.

Vel, ut clarius aiebat Paulus VI in Allocutione diei 20 octobris 1963 ad quatuordecim Episcopos ab eo consecratos in Basilica Vaticana, episcopalis consecratio efficaciter sive *actualiter* confert plenitudinem

³⁰ Pius XII, Enc. *Mediator Dei*, dici 20 novembris 1947; AAS 39 (1947) 532. «Les pouvoirs d'ordre et de juridiction... restent étroitement liés à la réception du Sacrement de l'Ordre» (Pius XII, *Allocutio diei 5 octobris 1957 ad eos qui interfuerunt ex universo orbe secundo Conventui Apostolatus laicarum*; AAS 49 (1947) 925).

³¹ *Constit. dogm. de Ecclesia* (1962) cap. 3, n. 11, p. 20, 1. 2-6; ed. 1963, cap. 3, n. 14, p. 25, 1. 8-12.

potestatis ordinis sive sanctificandi, et nonnisi *virtualiter sive radicaliter* potestatem iurisdictionis sive regendi³².

At vero in redactione definitiva textus Constitutionis, tres illae potestates seu tria illa munera dicuntur simul collata vel communicata eadem via unius consecrationis episcopalnis: «episcopalnis autem consecratio, *cum munere sanctificandi, munera quoque confert docendi et regendi*»³³.

Quae quidem mutatio redactionis ex intentione atque de industria fuit peracta, ne scilicet textus praecedens ita interpretantur ac si consecratio episcopalnis solam conferret potestatem ordinis sive sanctificandi. Ut enim scribit Commissio Doctrinalis, «textus prior, ut plures Patres notaverunt, sic intelligi posset quasi sola potestas sanctificandi in Sacramento Ordinis diceretur conferri, dum plurimi putant potestates Episcoporum omnes, vel omnia eorum munera, saltem virtualiter seu radicaliter, per consecrationem communicari»³⁴.

Et ideo, «Commissio, *discussione instituta et suffragio facto, statuit affirmare consecrationem episcopalem tria munera conferre*»³⁵, clarius exprimens id quod revera sentiebat cum redigeret textum praecedentem editionis secundae 1963³⁶, ut declaravit Relator Officialis, Cardinatis F. König, hice verbis: «ratio mutandi textum fuit votum permagni numeri Patrum, qui petierunt ut *explicite dicatur* per episcopalem consecrationem conferri *tria munera sanctificandi, docendi et regendi*.

³² «Modo rite consecravimus vos, Venerabiles Fratres, Episcopos Sanctae Ecclesiae Dei, evexus sane vos e presbyterali ordine ad sacrae hierarchiae fastigia, ubi inest plenitudo potestatum: quarum alterae efficaciter spectant *sanctificationem animarum*, alterae virtualiter *moderationem populi christiani*» (AAS 55 [1963] 1014).

³³ *Const. cit.*, cap. 3, n. 21, p. 25.

³⁴ *Relatio de Cap. 3 Constitutionis*, n. 21, littera (I); ed. 4, mense iulio 1964, p. 86.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ «Quod consecratio episcopalnis, cum munere sanctificationis, munera quoque magisterii et regiminis tribuere intendit, patet i. a. ex sequentibus documentis» (*Nota* 10, ad Cap. 2, n. 14, p. 34). Statimque refert testimonia Sacramentarii Leoniani, Ritus Coptici, Chaldaici, Antiocheni et Codicis pro Ecclesiis Orientalibus.

Haec affirmatio ceteroquin continebatur *explicite* in textu Schematis prout propositus fuit in prima sessione Concilii (n.º 14,1. 1-7), et iterum in nota 10 Schematis discussi in secunda sessione (p. 34). Cum igitur tam multi Patres hanc additionem petierunt atque argumenta valida adsint ad eandem affirmandam, Commissio Doctrinalis censuit illam esse retinendam, sicut potestis legere in textu vobis proposito»³⁷.

Praeterea, Commissio «censuit, pro munere docendi et regendi, non esse interponendam formulam *saltem radicaliter*, quae forsitan non recte intelligeretur»³⁸. Et hac de causa illam aliasve similes iterato respuit respondendo ad Modum 39, ubi legimus: «plures Patres (52) proponunt ut dicatur consecrationem episcopalem conferre munus sanctificandi, et ita subiectum *disponere et aptum efficere* ad munera docendi et regendi. Alii (48) proponunt: haec munera *radicaliter vel aptitudinaliter* conferuntur. Rursus alii (57) dicunt: *radicitus; 7: secundum aptitudinem; 4: dispositive; 3: virtualiter; 4: in potentia vel in actu primo; 9: datur gratia in ordine ad illa munera*».

Quibus omnibus respondet: «*omnes* illas lectiones *variantes* textui approbato *contradicunt*, quippe qui affirmat consecratione conferringi, cum munere sanctificandi, *etiam munera regendi et docendi*»³⁹.

Immo censuit Commissio huiusmodi doctrinam et formulacionem esse indubitatem et aperte traditam in textibus liturgicis Orientis et Occidentis: «textus liturgici *clare* affirmant varia illa munera, *etiam pascendi*, per consecrationem episcopalem tribui»⁴⁰.

Verumtamen, servata omnimoda reverentia erga tantam auctoritatem, modeste opinamur rem non esse adeo claram atque perspicuum. Quia episcopalis consecratio, utpote verum Sacramentum, *directe causat ex opere operato* effectum quem significat verba essentialia

³⁷ *Relatio de nn. 18-21, 2, p. 7.*

³⁸ *Relatio de Cap. 3, Constitutionis, n. 21, littera (I); ed. 4, mense iulio 1964, p. 86.*

³⁹ *Modi a Patribus propositi, a Commis. Doctrinali examinati. Modus 39, p. 14.*

⁴⁰ *Relatio de n. 21. littera (I); ed. quarta mense iulio 1964. pp. 86-87.*

formae eius, et non alium. Atqui verba essentialia formae consecrationis episcopalis significat directe characterem tantum et gratiam, idest potestatem ordinis vel sanctificandi, non autem potestatem iurisdictionis sive docendi et regendi, quae potius significantur vel exprimuntur per verba sequentia et non essentialia praedictae formae, sed sunt ab Ecclesia superaddita. Haec ergo verba superaddita non causant potestatem docendi et regendi ex opere operato, sed ex opere operantis Ecclesiae, consequenter ad potestatem sanctificandi causatam ex opere operato verborum essentialium.

En verba *essentialia* praedictae formae, iuxta declarationem et determinationem Pii XII: «*comple in Sacerdote tuo ministerii* tui summam, et ornamenti totius glorificationis instinctum caelestis unguenti rore *sanctifica*»⁴¹.

Cetera vero quae immediate sequuntur, videlicet «tribuas ei, Domine, *cathedram* episcopalem ad *regendum* Ecclesiam tuam et plebem sibi commissam; sis ei auctoritas, sis ei potestas, sis ei firmitas»⁴², in quibus exprimitur potestas *docendi* (*cathedram*) et *gubernandi* (ad *regendam*), non sunt sacramentalia, sed ab Ecclesia superaddita, quae per ea transmittit *ex opere operantis* potestatem iurisdictionis docendi et regendi noviter consecrato⁴³.

Aliae vero formulae consecrationis episcopalis in aliis ritibus vel sacramentalibus servatae et traditae, licet «quoad *substantiam*» coincident cum formula Sacmentarii Romani, ut notat Commissio Doctrinalis⁴⁴, non tamen retinent neque habent eundem valorem

⁴¹ *Constitutio Apostolica Sacramentum Ordinis*, diei 30 novembris 1947; AAS 40 (1948) 7.

⁴² Ibid.

⁴³ «Si de *Sacramentalibus ac de ceteris ritibus* agitur, quae ab Ecclesiastica instituta sunt Hierarchia, tunc efficacitas habetur potius *ex opere operantis Ecclesiae*, quatenus ea sancta est atque arctissime cum suo Capite coniuncta operatur» (Pius XII, Enc. *Mediator Dei*; AAS 39 [1947] 532).

⁴⁴ *Const. dogmatica de Ecclesia*, ed. 4 mense iulio 1964, cap. 3, n. 21; *Relatio, littera (I)*, p. 87. Plures earum recoluntur ibidem et in nota 10 editionis 1963, pp. 34-35. Ampliora videri possunt apud *Canonicos Regulares de Mondaye*, *L'Eveque, d'après les prières d'ordination*, in *L'Episcopat et l'Eglise universelle*, pp. 770-780. Paris 1962.

dogmaticum ac illa, de qua una Pius XII declarationem atque determinationem suam fecit⁴⁵. Ratione tamen huiusmodi coincidentiae realis et substantialis, efficaciter *confirmant* doctrinam collationis triplicis munera sive trinae potestatis *in* et *cum* consecratione episcopali.

Quod quidem minime contradicit textui definitivo et approbato, licet eum ulterius explicet, ut ipsam Commissio Doctrinalis fatetur. «Unus enim Pater proposuit ut scribatur potestatem docendi et regendi ex potestate sanctificandi *derivarī*; 10 Patres autem episcopalem consecrationem conferre munus sanctificandi, *quocum* alia munera *intime connectuntur*».

Quibus respondit Commissio: «*textus approbatus solum statuit factum generale de collatione munorum; et in quaestionem de eorum inter se connexione non intrat*»⁴⁶.

Ut ergo aliqualem huius rei explicationem afferamus, liceat nobis analogiam quandam theologicam, licet mysteriosam, in medium producere.

*Sicut enim in Sacramento Eucharistiae, vi verborum consecrationis panis et vim fit conversio substantialis sive transsubstancialis panis in Corpus Christi et vini in eius Sanguinem, et consequenter fit realiter praesens in Altari totus Christus, cum tota eius Humanitate et Divinitate, licet diversis viis sive rationibus: quia per consecrationem panis fit praesens Corpus Christi *vi verborum*, Sanguis vero eius et anima et divinitas *per naturalem concomitantiam*; et similiter, per consecrationem vini fit praesens sanguis Christi *vi verborum*, corpus autem eius et anima et divinitas *per naturalem concomitantiam*: -ita etiam, simili modo, Episcopis confertur potestas *sanctificandi directe ac vi verborum* per verba *essentialia* formae consecrationis episcopalium; potestas vero *docendi et regendi* eis confertur *per naturalem**

⁴⁵ *Constitutio Apostolica Sacramentum Ordinis*; AAS 40 (1948) 5-7.

⁴⁶ *Modi a Patribus conciliaribus propositi, a Commissione Doctrinali examinati*, Modus 38, p. 14.

concomitantiam, scilicet per verba immediate sequentia et complementaria praedictae formulae consecrationis, quae verba essentialia concomitantur.

Cum hac tamen differentia, quod in Sacramento Eucharistiae naturalis concomitantia se habet tantum ex parte termini conversionis sive transsubstantiationis, quia omnes partes naturae humanae Christi resuscitati et gloriosi, prout nunc est, sunt naturaliter unitae et numquam amplius separandae; et similiter totus Christus ex integra humanitate et divinitate constitutus, quae inseparabiliter et substantialiter unitae sunt: at vero in Sacramento ordinis episcopalis naturalis concomitantia se habet *tam ex parte verborum* consecrationis, quia verba superaddita Ecclesiae immediate uniuntur verbis essentialibus eius atque ipsis immediate consequuntur, *quam ex parte termini seu effectus* ex opere operato producti per verba essentialia formae sacramentalis et ex opere operantis effecti per verba superaddita Ecclesiae.

Sunt enim haec tria munera episcopalia intime connexa *ex ipsa* natura officii ac dignitatis episcopalis, atque de eius integritate.

Itaque, sicut vi consecrationis eucharisticae panis et vini fit praesens totus Christus ex humanitate et divinitate constitutus, ita vi consecrationis episcopalis conferuntur Episcopis omnia munera ad eorum officium et dignitatem pertinentia, nempe munus sanctificandi, munus docendi et munus regendi. Et sicut ibi fit praesens directe ac vi verborum caro et sanguis Christi, anima vero atque divinitas per naturalem concomitantiam; ita hic confertur Episcopis directe ac vi verborum essentialium consecrationis potestas sanctificandi, potestas vero docendi ac regendi per naturalem concomitantiam verborum Ecclesiae immediate comitantium et consequentium essentialia verba.

CAPUT 3

De vi atque ratione operativa huiusmodi munerum episcopalium

Hoc autem semel dato, consideranda atque determinanda superest propria indoles operativa, quam *dynamicitatem* appellant, harum potestatum sive munerum: suntne potestates suapte natura expeditae liberique prorsus exercitii, vel potius essentialiter subordinatae alii superiori supremaeque potestati a qua regulentur ac dependent quantum ad earum exercitium?

In Magisterio ordinario praecedenti promixue dicebantur munera et potestates, frequentius tamen ac praevalenter potestates, quae in potestatem ordinis et potestatem iurisdictionis distinguebantur¹. Immo et in Magisterio solemni Concilii Vaticani I². Sed in praesenti Constitutione *de Ecclesia* adhibitum est de industria verbum *munus* p[ro]a verbo potestas, utpote magis biblicum, magis traditionale magisque proprium.

Magis quidem *biblicum*, quia in Sacris Litteris fere semper dicuntur *munera* haec officia vel ministeria episcopalia.

¹ Cf. inter aliis, Leo XIII, Enc. *Satis cognitum*, ed. cit., t. V, pp. 28, 34, 36, 40, 44, 46, 50, 52; Pius XII, Enc. *Mystici corporis*, AAS 35 (1943) 212; Enc. *Ad Sinarum gentem*, AAS 47 (1955) p. 9; Enc. *Ad Apostolorum Principis*, AAS 50 (1958), pp. 610-11; *Allocutio dici 5 octobris 1957 ad eos qui interfuerunt secundo Conventui Catholicorum ex universo orbe pro Apostolatu laicorum*, AAS 49 (1957) p. 924; Joannes XXIII, *Allocutio dici 15 decembris 1958 in Consistorio secreto*, AAS 50 (1958) p. 984; Paulus VI, *Allocutio diei 20 octobris 1963 ad quatuordecim Episcopos ab eo consecratos*, AAS 55 (1963), p. 1014; *Codex Iuris Canonici*, can. 108, § 3; can. 329, § 1.

² Cf. Denz.-Schoenm., nn. 3055, 3058-3064, 3067-3075.

Magis traditionale, quia usus praedominans verbi *potestas* eiusque distinctio in potestatem ordinis et in potestatem iurisdictionis debetur praesertim operae iuristarum sive canonistarum inde a saeculo XI, qui et infauste provocaverunt disgregationem sive separationem harum functionem vel ministeriorum episcopaliū, cum tamen ex propria indole sint inter se vitaliter maximeque unita³.

Magis *proprium* et accuratum, quia, ut dicitur in *Nota explicativa prævia Constitutionis*, «consulto adhibetur vocabulum *munerum*, non vero *potestatum*, quia haec ultima vox de potestate *ad actum expedita* intelligi posset»⁴.

Et P. Ivo M. Congar, O. P., qui partem habuit singularem in praeparatione et redactione huius textus Conciliaris, adnotat: «se emplea la palabra *munera*, 1.º) porque en rigor no se podría hablar de *potestas docendi*, mientras que se puede decir *potestates sanctificandi et regendi*; 2.º) para reservar sus posibilidades a quienes sostienen que los Obispos reciben su *potestas regendi*, no en su consagración, sino por modo de disposición, del Papa, por la institución canónica. El debate que existe todavía sobre este punto, no ha sido dirimido por la fórmula empleada»⁵.

³ «Rifacendosi alla tradizione più antica, si riafferma la unità della *potestas sacra*, nonostante la distinzione, secondo l'oggetto, che nel corso dei secoli erano state accentuate fino ad una habituale separazione della così detta potestà di giurisdizione o di governo dalla potestà di Ordine ristretta alla sfera sacramentale.

Fu un eccessivo influsso del diritto sulla Teologia che mano mano portò a concepire la potestà di giurisdizione come avulsa dalla potesta di Ordine, sostenendo che la prima deriva al Vescovo da una estrinseca concessione del Papa, mentre l'altra scaturisce dalla stessa consecrazione.

Il Concilio ritorna alla concezione primitiva e afferma che il Vescovo con la consecrazione riceva non solo la potestà d'Ordine, ma anche, al meno virtualmente, quella di giurisdizione» (PETRUS PARENTE, *At vértice del Concilio Ecuménico*, apud «L'Osservatore Romano» dieci 19 decembris 1964, p. 3, col. 1-2).

Quod et brevius recolit in *Relatione ad Cap. 3 Constitutionis*, nn. 22-27, II, p. 13.

⁴ *Nota explicativa prævia*, 2.º; AAS 57 (1965) 73.

«Commissus consulto, loco *potestatum*, vocabulum *munus elegit*» (*Modi a Patribus conciliaribus propositi, a Commissione Doctrinali examinati, Responsio ad Modum 89*, p. 28).

⁵ *Observaciones sobre el texto revisado de la Constitución de Ecclesia*, Cap. 3, n. 21; Do-C, *Documentation hollandaise du Concile*, versio hispanica, p. 8.

Explicationes quidem omni consideratione ac reverentia dignae, quin tamen omnes sint plene sufficietes et prorsus irrecusabiles.

Nam verbum διοκονία frequentius sane adhibetur in Novo Testamento ad significanda officia vel functiones Apostolorum et Episcoporum ipsis succendentium quam terminus ἔχουσίο; ratio tamen cur Concilium in hac Constitutione illud praetulerit, videtur esse sensus sive sapor eius magis evangelicus magisque pastoralis.

Magis sane *evangelicus*, quia cum facta esset contentio inter Apostolos quis videretur esse maior, dixit eis Iesus: «Reges gentium dominantur eorum; et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Vos autem non sic: sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor; et qui praecessor est, sicut minister. Nam quis maior est, qui recumbit an qui ministrat? Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat»⁶. Spiritus Evangelii non est dominationis, sed servitii.

Magis etiam *pastoralis*, quia ut scite animadvertis Rvamus. Dnus. Parente in sua Relatione officiali, «in toto Schemate episcopale munus, praeter rigidam formulationem iuridicam, exhibetur quodam pastorali sensu perfusum, qui Episcopum, non ad instar alicuius provinciae praefecti, sed ad imaginem evangelicam Boni Pastoris redigit»⁷.

Ceterum, minus feliciter asserit P. Congar non posse proprie ac rigorose dici *potestas docendi*, quia ipse Dominus Jesus, qui procul dubio sciebat loqui cum omni rigore et proprietate verborum, illam adhibuit formulam, cum dixit: «data est mihi omnis *potestas* (πᾶσα ἔχουσία) in caelo et in terra; euntes ergo, docete omnes gentes, *baptizantes* eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti; *docentes* eos *servare* omnia quaecumque *mandavi* vobis: et ecce Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi»⁸. Potestas *docendi* (docete, docentes), potestas *regendi* (servare omnia quaecumque mandavi vobis), potestas *sanctificandi* (baptizantes eos). Tres *potestates*, eadem cum proprietate eodemque cum rigore appellatae.

⁶ Lc. 22, 24-27.

⁷ Relatio de Cap. 3, nn. 22-27, I, 5), p. 11.

⁸ Mt. 28, 18-20.

Ac praeterea sensus praecisus verbi *munus* hoc in loco adhibiti, apparel omnino clarus atque perspicuus ex eius contextu, ubi continuo adiungitur: «quae tamen [munera] *natura sua* nonnisi in hierarchica communione cum Collegii Capite et membris *exerceri possunt*⁹. Agitur enim de officio sive ministerio *essentialiter hierarchico*, idest intra ipsam constitutionem hierarchicam Ecclesiae et iuxta propriam eius indolem exercendo. Quod quidem necessario *exigit* ut exercitium eius fiat in communione hierarchica et organica ordinatione cum praedicti Collegii Capite et membris, prout recte adnotabat Relator officialis huius incisi, Card. F. König: «his verbis, ut patet, fit distinctio inter *munus* et eius *exercitium*, quae distinctio admisa a S. Thoma usurpatur (II-II, q. 39, a. 3); atque patet ex eo quod *potestas*, quae per consecrationem datur, *numquam avulsa considerari potest ab Ecclesiae organismo prout a Christo institutus est*¹⁰.

Ita manet iustificata harmoges sive varietas significationis verborum *munus* et *potestas*, quam innuit *Nota explicativa praevia*. Potestas namque plus aliquid dicit quam simplex munus: quia illa potest significat potentiam liberam et expeditam, quae proprio marte operari valet; hoc autem potius nominat potentiam regulatam ab alia superiori, a qua normam reciperet operandi expedite.

Quam ob rem addit *praedicta Nota*: «ut vero talis *expedita potestas* habeatur, *accedere debet canonica seu iuridica determinatio* per auctoritatem hierarchicam. Quae determinatio potestatis consistere potest in concessione particularis officii vel in assignatione subditorum, et datur iuxta *normas a suprema auctoritate approbatas*.

Huiusmodi *ulterior norma ex natura rei requiritur*, quia agitur de muneribus quae *a pluribus subiectis* hierarchice ex voluntate Christi cooperantibus, exerceri debent.

⁹ *Const. cit.*, cap. 3, n. 21, p. 25. Commissio Doctrinae in Relatione de hoc numero, littera (I), ed. mense iulio 1964, p. 86, adnotabat: «Addit tamen [Constitutio] quod Episcopi haec munera exercere non possunt nisi in communione cum Collegi sui Capite et membris».

¹⁰ *Relatio de nn. 18-21*, 2, p. 7.

Evidens est quod haec *communio in vita Ecclesia* secundum adiuncta temporum applicata est, priusquam *in iure* velut codificata fuerit»¹¹.

Quidquid tamen sit de huiusmodi tono vel colore vario duobus istis verbis attributo, quia sensus praecisus verborum dependet ex usu, *quem penes ius est et norma loquendi*¹², hoc unum certum et exploratum est, nomen *potestas*, iuxta tritum atque communem usum auctorum ecclesiasticorum et ipsius Magisterii ordinarii Ecclesiae, non significat exclusive ac determinate potentiam liberam, expeditam et independentem ad exercendas operationes suas, sed meram potentiam operandi, quae nonnumquam libere et expedite, et aliquando dependenter a regulis vel normis Superioris potestatis in actus suos prorumpere valet. Quo fit, ut non sit verbum aequivocum vel ambiguum, licet duas illas harmoges admittere possit, quia tonus sive color praecisus eius constat et patescit ex eius contextu.

Et inde est quod vel istamet Constitutio de Ecclesia non potuit abstinere a predicta terminologia, sed eam iterato adhibuit, ut clarius pateret sensus eorum quae dicere intendebat. «Episcopi Ecclesias particulares sibi commissas ut vicarii et legati Christi regunt, consiliis, suassionibus, exemplis, verum etiam *auctoritate et sacra potestate*, qua quidem nonnisi ad gregem suum in veritate et sanctitate aedificantum utuntur, memores quod qui maior est fiat sicut minor et qui praecessor est sicut ministrator (cf. Lc. 22, 26-27). *Haec potestas*, qua nomine Christi personaliter funguntur, est propria, ordinaria et immediata, *licet a supra Ecclesiae auctoritate exercitium eius ultimatum regatur, et certis limitibus, intuitu utilitatis Ecclesiae vel fidelium, circumscribi possit*»¹³.

¹¹ *Nota explicatio, praevia, 2º*, p. 73.

¹² HORATIUS, *Epist. ad Pisones*, v. 72.

¹³ *Const. cit.*, Cap. 3, n. 27, p. 32. Cf. *ibid.*, n. 22, pp. 26-27, ubi septies occurrit verbum *potestas*; n. 23, p. 27, ubi semel dicitur *actus iurisdictionis*.

Insuper notare iuvat minime esse certum neque accurate dictum id quod asserit Excmus. Dnus. Parente, verbum scilicet *munus* esse magis *traditionale* quam verbum *potestas*, atque distinctionem potestatis in potestatem ordinis et iurisdictionis primo apparuisse saeculo XI veluti adhaerentiam quandam adscititiam canonistarum in theologos, quae causa fuisset et origo separationis atque disgregationis munorum sive functionum episcopalium¹⁴. Excmus. enim Dnus. Dinus Staffa, adductis documentis, invicte demonstravit S. Leonem Magnum, S. Gregorium, Honorium I et Sergium I verbo *potestas* frequenter usos fuisse¹⁵.

Atque ipsa antiquissima Sacramentaria illudmet usurpant veluti notissimum et consuetum. Ita, *Traditio Apostolica*: «da, cordis cognitor Pater, super hunc servum tuum quem elegisti ad Episcopum, *pascere* gregem Sanctum tuum et *primatum* Sacerdotii Tibi exhibere sine reprehensione servientem noctu ac die, incessanter repropitiari vultum tuum et *offerre* dona sancta Ecclesiae tuae spiritu *primatus* sacerdotii habere *potestatem* dimittendi peccata secundum mandatum tuum, *solvere* etiam omnem colligationem secundum *potestatem* quam dedisti Apostolis, *placere* etiam Tibi in mansuetudine et mundo corde, *offerentem* Tibi odorem suavitatis per puerum tuum Jesum Christum»¹⁶.

Et *Canon Hippolyti*: «tribuas etiam illi, o Domine, Episcopatum et spiritum clementem et *potestatem* ad remittenda peccata; et tribue illi *facultatem* ad dissolvenda omnia vincula iniquitatis daemonum et ad sanandos omnes morbos»¹⁷.

¹⁴ *Al vertice del Concilio Ecuménico*, apud «L’Osservatore Romano», diei 19 decembris 1964, p. 3, col. 1-2, citatus supra, nota 3, Relatio ad Cap. 3, Const. nn. 22-27, II, p. 13. PARENTE, videtur hanc suam adnotationem suscepisse ex W. BERTRAMS, S. J., *De relatione inter Episcopatum et Primatum*, pp. 52-58, 87-94. Romae 1963.

¹⁵ *De Collegiali episcopatus ratione*, «Divinitas» 8 (1964) 59-61.

¹⁶ Ed. B. BOTTE, O. S. B., *Sources Chrétiennes*, p. 30, Paris 1946; apud *L’Episcopat et l’Eglise universelle*, p. 771, Paris 1962.

¹⁷ Ed. F. CABROL et LECLERCQ, *Monumenta Ecclesiae liturgica*, I, Reliquiae vetustissimae; ibid., p. 772.

Ritus Coptus: «da igitur hanc eandem gratiam super servum tuum N. quem eligisti in Episcopum, ut *paseret* gregem tuum sanctum, et ut Tibi esset in ministrum irreprehensibilem, *orans* coram benignitate Tua die ac nocte, *congregans* numerum salvandorum, *offerens* Tibi dona in sanctis Ecclesiis. Ita, Pater omnipotens, per Christum tuum, da ei unitatem Spiritus Sancti tui, ut sit ei *potestas dimittendi peccata* secundum mandatum Unigeniti Filii tui Jesu Christi Domini nostri, *constituendi* clerros secundum mandatum eius ad sanctuarium, et *solvendi* omnia vincula ecclesiastica, et faciendi Domos novas orationis, et sanctificandi Altaria»¹⁸.

Ritus Syriacus occidentalis sive antiochenus: «Tu mitte super servum tuum hunc Spiritum Sanctum et spiritualem, ad hoc *ut pascat* et *visitet* Ecclesiam tuam quae concredita est ei; *ut ordinet* sacerdotes, et ungarat diaconos, et sanctificet altaria, et benedicat domos, faciat invocationes efficientes, sanet, iudicet, salvet, liberet, solvat, liget, exuat, induat, separat; et *omnem potestatem Sanctorum morum da ei quam dedisti Apostolis Unigeniti Filii tui*, ut sit *princeps sacerdotum laudabilis*»¹⁹.

Sacramentarium Leonianum: «tribuas eis cathedram episcopalem ad *regendam* Ecclesiam tuam et plebem universam; sis eis *auctoritas*, sis eis *potestas*, sis eis *firmitas*»²⁰.

Verbum ergo *potestas* est saltem tam antiquum et traditionale sicut verbum *munus*.

¹⁸ Ed. J.-M. HANSENNS, *Les oraisons sacramentelles des ordinations orientales* (Orientalia christiana periodica, 18 [1954] 314-316); ibid., p. 774.

¹⁹ *Pontificale iuxta ritum Ecclesiae Syrorum occidentalium, idest Antiochiae*, versio I. M. VOSTE, O. P., Romae 1941, pp. 231-232; ibid., p. 777.

²⁰ *Sacramentarium Veronense*, ed. L. C. MOHLBERG, O. S. B., p. 120, Romae 1956; ibid., p. 778. Eadem tradunt *Ordines Romani*; ed. M. ANDRIEU, t. IV, p. 107, 14-16. Louvain 1965.

Neque rursus verum est canonistas saeculi XI primo adinvenisse atque induxisse distinctionem potestatis sacrae in potestatem ordinis et potestatem iurisdictionis, eamque in theologos minus feliciter inseruisse. *Primo* quidem, quia, ut omnes norunt, tunc temporis nondum erat introducta distinctio inter ius canonicum et theologiam, sed ambo considerabantur veluti partes quaedam integrales unius sacrae doctrinae²¹. Unde et partes quaedam theologiae ad rem nostram maxime pertinentes, puta de Sacramentis, a decretistis vel canonistis explicabantur; immo et profesiones fidei de Militate atque de Incarnatione Verbi, quae potissime ad theologiam spectant, ab eisdem decretistis exponebantur, utpote quae in Decretis includebantur. Nulla ergo erat oppositio inter Ius Canonicum et Theologiam Sacram, sed mutuus concentus et mutua opitulatio: sicut nulla datur oppositio inter leges universales Ecclesiae et Legem Dei.

Itaque Ius Canonicum non foedavit neque vitiavit spiritum Evangelii, neque separavit ea quae in authentica traditione Ecclesiae erant vitali vinculo unita, sed potius collegit et codificavit leges Evangelii et Traditionis ut fidelius observarentur. Falsum omnino est et theologicamente inadmissibile dicere Ecclesiam catholicam per octo saecula duxisse vitam christianam inauthenticam ob *iuridismum* quandam subintroductum loco veri spiritus evangelici; quia Ecclesia deficere non potest in fide neque in moribus universaliter sumptis, qui intime connectuntur cum eius legibus et normis vitae.

Quam ob rem Paulus VI egregie: «sunt deinde, inquit, qui distinguant inter Ecclesiam, quam *iuridicam* vel *a muneribus* appellant, et Ecclesiam, cui nomen *caritatis* adiiciunt, asseverantes caritatis praeceptum omnium summum esse primasque partes ei tribui oportere, mala autem, quibus Ecclesia vexetur, ex *iuridismo* illo, uti vocant, esse exorta.

²¹ «*Inter ceteras Theologiae disciplinas, Sanctorum Patrum decreta et Conciliorum statuta non postremum occupant locum*» (*Praefatio Summae saeculi XII*, quam publici iuris fecit FRIDERICUS MAASSEN, Graz 1870, apud D. PRÜMMER, O. P., *Manuale iuris canonici*, 4-5, *Introductio*, art. 2, nota 16, p. 5. Friburgi Brisgoviae 1927).

Attamen, quemadmodum anima a corpore seiungi nequit, quin mors subsequatur, Ecclesia, quam a *caritate* nuncupant, sine Ecclesia *iuridica* existere nequit»²².

Non fuerunt canonistae, qui primo adinvenerunt ac induxerunt distinctionem potestatis sacrae sive ecclesiasticae in potestatem ordinis et potestatem iurisdictionis, ut nimia cum facilitate et absque ullo solido fundamento assertum est, sed distinctio illa, quoad *rem ipsam*, ipsummet Christum habet auctorem, docente Pio XII: «*divina voluntate christifideles in duos ordines distribuuntur, clericorum laicorumque; eademque voluntate duplex constituitur sacra potestas, ordinis nempe et iurisdictionis*»²³.

Excipiamus ergo sincero ac reverenti animo terminologiam adhibitam a Concilio, immo et ab ipso praelectam hoc in loco ob eius saoprem *magis pastoralem*, ita tamen ut aliam magis communem, magis tritam magisque praecisam et accuratam, et ab ipso Concilio non exclusam neque reiectam, non respuamus neque contemnamus.

Concludendo itaque huiusmodi considerationem, dicendum est verba consecrationis episcopalnis integraliter sumpta, prout scilicet continent verba essentialia et verba complentaria ab Ecclesia superaddita, causare atque conferre tria munera episcopalia entitative sive ontologicē sumpta, idest quantum ad ipsam *rem* verbo muneric significatam; ad *usum* vero sive *exercitium liberum atque expeditum* eorum, requiri ulterius *ex natura rei* iuridicam sive canonicam determinationem supremae auctoritatis Ecclesiae.

Quo in sensu plane intelliguntur haec verba *Notae explicativae praeviae*: «in consecratione datur *ontologica* participatio *Sacrorum munerum*, ut indubie constat ex traditione, etiam liturgica... Ut vero talis expedita potestas habeatur, *accedere* debet *canonica* sive *iuridica determinatio per Auctoritatem hierarchicam*»²⁴.

²² Allocutio ad Cardinales et Consultores Pontificiae Commissionis pro revidendo Codici Iuris Canonici, habita die 20 mensis novembris 1965; AAS 57 (1965).

²³ Enc. Ad Sinarum gentem diei 7 octobris 1954; AAS 47 (1955) 9.

²⁴ Nota explicatio praeviae, 2.º, p. 73.

Indubie constat ex Traditione, etiam liturgica, considerata *integraliter* tota forma consecrationis episcopalnis, tum quoad verba eius essentialia, tum quoad verba complementaria et ad eius integritatem pertinentia. Ut sic integritas effectus respondeat integratati causae.

Et hoc modo plene cohaerent ea quae iterato docebat Magisterium ordinarium Ecclesiae, nempe potestatem Episcoporum tam ordinis quam iurisdictionis esse iure divino eis collatam, iurisdictionis tamen per medium Romanum Pontificem impertitam²⁵; et ea quae tradit Constitutio de Ecclesia, ubi dicitur potestatem iurisdictionis entitative sive ontologice conferri in consecratione, atque ideo hoc in sensu esse iure divino collatam, non esse tamen liberam et expeditam ad operandum sine canonica seu iuridica determinatione Romani Pontificis, cuius est eligere Episcopos eisque assignare subditos vel territorium regendum.

Unde et *Nota explicativa prævia* concludit: «documenta recentiorum Summorum Pontificum circa iurisdictionem Episcoporum *interpretanda sunt de hac necessaria determinatione potestatum*»²⁶.

²⁵ Cf. supra, Cap. 2, a. 2.

²⁶ *Nota explicatio prævia*, 2.º, pp. 73-74.

Et Excmus. Dmus. PARENTE, Relator officialis Cap. 3, nn. 22-27, II b), adnotat congruenter: «id quod Pius XII docet in Enc. *Mystici corporis* de derivatione potestatis episcopalnis a Christo per Romanum Pontificem non contradicit textui nostro, ubi illo potestas, etsi a Christo derivata, nonnisi dependenter a Romano Pontifice intelligitur, tum quoad existentiam (propter structuram *organicam* Ecclesiae), tum quoad exercitium» (*Relatio* de nn. 22-27, p. 13).

CAPUT 4

De usu sive de exercitio praedictorum munerum

Circa usum tamen vel exercitium huiusmodi potestatum, remanet adhuc quaestio examinanda de eius valore atque efficacitate.

Ex modo dictis constat praedictum exercitium natura sua regulandum esse iuxta normas canonicas a Suprema Auctoritate Romani Pontificis determinatas. Episcopi ergo agent approbatione vel permissione Papae, ut munera sua debito modo exerceant. Et inde surgit quaestio: si quis Episcopus exerceat munera sive potestates illas absque missione vel mandato Romani Pontificis, immo et contra expressam eius voluntatem id prohibentem, sortiuntur effectus suos? Aliis verbis: actus episcopales hoc modo positi, suntne illiciti tantum, an etiam invalidi?

Quod sint *illiciti*, sacrilegi gravissimeque peccaminosi, in confessio est apud omnes: et ideo hac de re plenissime coincidunt Magisterium ordinarium et praesens Constitutio.

Tota ergo difficultas devolvitur ad quaestionem de eorum *validitate*. Iuxta Pium XII, actus potestatis *ordinis* seu sanctificandi hoc modo positi, sunt illiciti tantum, non autem invalidi; actus vero potestatis *iurisdictionis*, docendi nempe et regendi, sunt simul illiciti et invalidi. Quia actus potestatis ordinis, quae sacramentalis est et ipsa episcopali consecratione directe collata, sunt et ipsi sacramentales, ac proinde effectus suos sacramentaliter producunt ex opere operato; at vero actus potestatis iurisdictionis, quae divini quidem iuris est sed mediante Romano Pontifice collata, nullum sortiuntur effectum, quia revera tunc nulla est potestas.

«Episcopi, ait, nec nominati nec confirmati a Sede Apostolica, nulla fruuntur potestate magisterii et iurisdictionis, cum iurisdictio Episcopis per unum Romanum Pontificem obtingat...

Actus vero *ad potestatem sacri ordinis pertinentes*, ab huiusmodi viris ecclesiasticis patrati, *etiamsi validi sint dummodo valida fuerit consecratio ipsis collata, sunt tamen graviter illicita idest flagitosi et sacrilegi*¹.

At vero Constitutio nostra *De Ecclesia* simpliciter docet tria illa munera vel potestates conferri *in et cum* consecratione episcopali quoad eorum entitatem, licet quoad legitimum usum sive exercitium egeant ex ipsa natura rei missione sive determinatione canonica Supremae Potestatis Romani Pontificis². Et ideo non intrat ipsa in has quaestiones magis particulares de validitate et liceitate actuum eorum, sed eas discutiendas et ventilandas relinquit theologis.

Unde et in fine *Notae explicativae praeviae* declaratur expresse: «N. B. *Sine communione hierarchica* munus sacramentale ontologicum, quod distinguendum est ab adspectu canonico-iuridico, *exerceri non potest*. Commissio autem censuit *non intrandum esse* in quaestiones de liceitate et validitate, quae reliquuntur *disceptationi theologorum*; in specie quod attinet ad potestatem quae de facto apud Orientales seiunctos exercetur, et de cuius explicatione variae extant sententiae³.

¹ Enc. *Ad Apostolorum Principis*; AAS 50 (1958) 610-611.

² *Nota explicativa praevia*, 2.º, p. 73.

³ *Nota explicativa praevia*, p. 75. Cf. etiam *Modi a Patribus conciliaribus propositi a Commissione doctrinali examinati*, Modus 43, p. 15.

CAPUT 5

De ipsis muneribus eorumque usu ad invicem comparatis

Dato ergo atque explorato quod usus sive exercitium horum munerum episcopalium distinguitur re ab illis, et quod regulatur secundum normas determinatas a Suprema auctoritate Romani Pontificis, illico suscitatur quaestio: quid igitur reapse conferunt huiusmodi munera sive potestates?

Procul dubio haec munera sunt potestates sacrae reales activae. *Sacrae* quidem, quia causatae a consecratione episcopali quae est verum sacramentum, et ad sacra operanda ordinantur natura sua, nempe ad sanctificandum, ad docendam veritatem sacram a Deo reveratam, et ad regendum populum Dei Deo sacrum iuxta Legem sacram in ordine ad vitam aeternam.

Reales quoque, utpote productae ex opere praedictae consecrationis realiter peracte. Sunt ergo potestates reales, obiectivam entitatem habentes. Quam ob rem *Nota explicativa prævia* dicit: «in consecratione datur *ontologica* participatio *Sacrorum* munerum, ut indubie constat ex Traditione, etiam liturgica»¹.

Activae, quia sunt natura sua ordinatae ad agendum vel operandum secundum propriam indolem sanctificativam, doctrinalem et gubernationi, et non ad patiendum vel recipiendum ut potentiae passivae.

Sunt igitur potestates sacrae essentialiter sive natura sua ordinatae ad operationes sacras sanctificandi, edocendi et regendi populum Dei.

¹ *Nota explicatio, prævia*, 2.º, p. 73.

Itaque tota rei difficultas ad hoc devolvitur: quid importet vel quid sibi velit *ordo* ille essentialis ad praedictas operationes sacras.

Et dicendum est illum ordinem involvere quandam capacitem, aptitudinem, idoneitatem, habilitatem, dispositionem vel exigentiam ad munera praedicta exercenda iuxta propriam indolem, idest in hierarchica communione cum Collegii Capite et membris.

Non conferunt ergo facultatem liberam, expeditam et independentem utendi et abutendi pro libitu illis muneribus, sed facultatem regulatam a Suprema auctoritate Romani Pontificis, et exercecendam iuxta normas ab eo determinatas in communione hierarchica cum Capite ceterisque membris Collegii episcopalis. Hoc enim necessario postulat ipsa structura hierarchica Primatus Romani Pontificis et Episcopatus ceterorum Sacrorum Antistitum.

Et quidem ipse textus Constitutionis, prout iacet, simpliciter asserit ex una parte collationem trium munerum sive potestatum per consecrationem episcopalem, ex alia vero necessariam eorum dependentiam sive regulationem a Suprema Romani Pontificis auctoritate quantum ad legitimum ipsorum exercitium. «Episcopalis autem consecratio, cum munere sanctificandi, munera quoque confert docendi et regendi, quae tamen natura sua nonnisi in hierarchica communione cum Collegii Capite et membris exerceri possunt»².

Ex quo videretur quod nullam distinctionem ponit ex parte collationis munerum neque ex parte necessariae approbationis et recognitionis per Romanum Pontificem quantum ad eorum legitimum exercitium, sed omnia per modum unius consideraret.

Quod tamen quodammodo verum est, et quodammodo non. *Verum* quidem, quia revera Concilium, de industria, noluit intrare in praecisiones ulteriores respectu *modi* transmissionis illorum munerum per consecrationem episcopalem, neque respectu *modi* legitimatis exercitii eorundem. *Non verum* autem, quia non excedit positive ulteriores illas praecisiones ex una et ex alia parte, sed eas relinquit liberae theologorum disceptationi. Immo, tam in *Nota explicativa*

² *Constit. cit.*, Cap. 3, n. 21, p. 25.

prævia quam in Relationibus et Responsoribus Commissionis Doctrinalis innuitur quaedam discriminatio inter ea quae pertineat ad potestatem ordinis vel sanctificandi et ea quae spectat ad potestatem iurisdictionis sive docendi et regendi.

In Relatione Commissionis de Cap. 3, n.º 21 Constitutionis, adnotatur: «*Commissio, discussione instituta et suffragio facto, statuit affirmare consecrationem episcopalem tria munera conferre. Censuit, pro munere docendi et regendi, non esse interponendam formulam saltem radicaliter, quae forsan non recte intelligeretur. Addidit tamen quod Episcopi haec munera exercere non possunt nisi in communione cum collegii sui Capite et membris... Ulteriores vero explicationes non putavit apponendas*»³.

Ad quae munera se referunt verba, *haec munera*, ad *tria* simul de quibus primo fit sermo; vel ad *duo* tantum, scilicet *docendi et regendi*, de quibus loquitur Consequenter, et quidem immediate ante praedicta verba?

Redactio ex se non est clara, et potest textus utroque modo intelligi, scilicet de necessaria communione hierarchica cum Collegi sui Capite et membris ad legitimum exercitium *trium* munerum, vel *duorum tantum aut saltem*.

Alibi tamen eadem Commissio clarius et apertius locuta est, et quidem postea. Recurrentibus enim eisdem Modis vel emendationibus ad textum exhibutum eundem, respondit Commissio quod textus discussus et approbatus in Aula conciliari «affirmat consecratione conferri, cum munere sanctificandi, *etiam munera regendi ac docendi*; cum hac quidem restrictione, quod *haec ultima extra communionem exerceri non possunt*»⁴.

³ *Relatio de Const. cit.*, Cap. 3, n. 21, littera (I), ed. 4, mense iulio 1964, p. 86.

⁴ *Responsorio ad Modum 39*, p. 14. Idem asserit aequivalente Excmus. Dnus. PARENTE, qui Relator officialis exstitit huiusc textus: «il Concilio... afferma che il Vescovo con la consecrazione riceve non solo la potestà di ordine, ma anche, al nemo radicalmente, quella di giurisdizione, la quale però, per la sua stessa natura, non può esercitarsi nell'organismo della Chiesa se non in comunione con la Gierarchia e sopra tutto del Papa, che ha il potere di determinare la funzione a bene del grege di Cristo» (*Al vettice del Concilio Ecumenico*, apud «L'Osservatore Romano», diei 19 decembris 1964, p. 3, col. 1-2).

Per consecrationem ergo episcopalem conferuntur Episcopis *tria* munera praedicta, sanctificandi nempe, docendi et regendi: necessaria tamen hierarchica communio cum Capite ceterisque Collegii episcopalis membris ad eorum exercitium, respicit *tantum duo* munera, videlicet docendi et regendi. Quo fit ut, modo loquendi utentes eiusdem Commissionis, necessitas hierarchicae communionis ad excenda praedicta munera sit *magis restricta* quam collata munera per consecrationem: haec enim respicit omnia *tria* simul; illa vero *duo tantum*. Tantique fecit Commissio hanc restrictionem, ut ex ea responsum daret Patribus ulteriorem explicationem poscentibus vel proponentibus. Unde et addit: «ad quam *restrictionem* hi Patres *probabiliter non satis attenderunt*⁵.

Praesertim vero idem aperte supponit et innuit *Nota explicativa prævia*, ubi dicitur: «documenta recentiorum Summorum Pontificem circa iurisdictionem Episcoporum, interpretanda sunt de hac necessaria determinatione potestatum»⁶.

Non quod potestas ordinis sive munus sanctificandi sit in Episcopis omnino independens quoad omnia a Suprema auctoritate Romani Pontificis, cum eius exercitium, quantum ad liceitatem saltem, dependeat ab approbatione et regulatione Papae, sed quia exercitium potestatis docendi et regendi dependet ab eo quantum ad liceitatem et quantum ad validitatem, ut docebat Pius XII⁷. Concilium tamen, de industria, noluit hanc ulteriorem praecisionem explicite docere, licet, prout appetet ex toto contextu, de una potestate iurisdictionis intelligenda sint haec ultima verba *Notae explicativae præviae*: «N. B. Sine communione hierarchica munus sacramentale-ontologicum, quod distinguendum est ab aspectu canonico-iuridico, *exerceri non potest*. Commissio autem censuit non intrandum esse in quaestiones de liceitate et validitate, quae relinquuntur disceptationi theologorum»⁸.

⁵ *Responsio ad Modum* 39, p. 14.

⁶ *Nota explicatio, prævia*, 2º, pp. 73-74.

⁷ Enc. *Ad Apostolorum Principis*; AAS 50 (1958) 610-611.

⁸ *Nota explicatio prævia*, 4º, p. 75. Cf. etiam *Resp. Commissionis ad Modum* 37, p. 14.

Aspectus enim canonico-iuridicus, ad quem pertinet missio canonica, de qua loquitur ipsa Constitutio⁹, proprie ad unam potestatem *iurisdictionis* attinet.

Itaque munus sanctificandi sive potestas ordinis in ipsa consecratione episcopali collata, aliquid plus confert Episcopis quam munera docendi et regendi sive potestas iurisdictionis. Illa enim confert facultatem semper *valide* operandi secundum eam, dummodo servetur debita materia et debita forma cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, quamvis *illicite* exerceatur extra hierarchicam communionem vel contra prohibitionem Romani Pontificis; haec autem neutram facultatem *expeditam* ex se sola confert, sed tam ad liceitatem quam ad validitatem exercitii eius necessario requirit hierarchicam communionem cum Papa ceterisque Episcopis: quia natura sua dependet a recognitione et approbatione Supremae auctoritatis Romani Pontificis.

Uno verbo: potestas *ordinis* vel sanctificandi est primo et maxima potestas sacramentalis, idest conficiendi et conferendi sacramerita, et ideo actus eius proprii rite positi causant effectum suum sacramentalem *ex opere operato*; sunt ergo actus *ex se validi*, independenter a dispositionibus moralibus operantis et ab approbatione vel permissione Supremae Auctoritatis Romani Pontificis, quamvis *graviter illiciti* si ponantur contra vel extra normas ab eo stabilitas. Potestas vero *iurisdictionis*, nempe *docendi et regendi*, non est formaliter sacramentalis, quia de se non conficit neque confert sacramenta, sed tantum praedicat Evangelium et gubernat populum Dei; ac proinde non causat effectum suum *ex opere operato* actus rite positi, sed *ex opere operantis tantum*. Quo fit, ut actus eius positi sine mandato et approbatione Romani Pontificis, immo et contra expressam Papae prohibitionem, non modo sint *graviter illicita* verum etiam *radicitus invalidi*.

Semper tamen omnia et singula huius modi munera, quae sunt veluti partes integrales totius officii pastoralis Episcoporum, atque

⁹ *Constit. cit.*, cap. 3, n. 24, p. 29.

ideo vera ministeria ad serviendum Deo eiusque populo, essentialiter sunt dynamica, idest ad actiones sacras sanctificandi, docendi et regendi ordinata, et non entitates quaedam steriles atque abstractae. Unde et conferunt Episcopis non solum aptitudinem vel capacitatem ad operandum secundum ea, sed etiam habilitationem, immo et exigentiam vel urgentiam ad ponendas diligenter et perseveranter omnes et singulas operationes suas pastorales in salutem animarum totius populi Dei.

Quo in sensu recte dixit Commissio Theologica Doctrinalis: «*tria munera non possunt separari*. Etiam regimen intendit *sanctificationem*»¹⁰.

Et Paulus VI congruenter: «*sacer ritus, modo peractus, non solum animos sanctificavit vestros vosque aptos reddidit ad eos supernos actus eliciendos quibus vita Christi in Ecclesiae corpore alitur ac fovetur, sed etiam praefert mandatum, formam describit pastoralis ac missionalis navitatis, atque veluti ministerium evadit pro hominibus, qui omnes ad Evangelium et ad sempiternam assequendam salutem divinitus vocantur*»¹¹.

¹⁰ *Modi a Patribus conciliaribus propositi, a Commissione Doctrinali examinati; Responsio ad Modum 194*, p. 50.

¹¹ *Allocutio habita die 20 octobris 1963 ad quatuordecim Praesules ab ipso consecratos in Episcopos*; AAS 55 (1963) 1017.

CAPUT 6

De muneribus Episcoporum cum muneribus Apostolorum comparatis

Sic ergo, prout ex dictis constat, consecratio episcopalis confert et transmittit Episcopis, utpote successoribus Apostolorum, munera sive potestates quas Christus ipse contulit Apostolis.

Iam vero Apostoli dupliciter considerari possunt: reduplicative *ut Apostoli* seu fundatores Ecclesiae sub lapide angulari Christo Jesu, et *ut simplices Episcopi*.

Qua Apostoli et fundatores Ecclesiae, receperunt a Christo facultates speciales et extraordinarias, quae communiter vocari solent *prerogativaes personales*, idest non transmissibiles successoribus eorum in Episcopatu, sed cum vita personali Apostolorum finiendae: puta, immediata electio et missio apostolica ab ipso Christo; universalis potestas docendi et regendi quoad locum, personas et functiones, idest universalis et illimitata potestas iurisdictionis in universam Ecclesiam, licet Petro, Apostolorum Principi, subordinata; charisma infallibilitatis personalis in docenda et praedicanda fide Christi; charisma divinae inspirationis ad novas etiam veritates eis revelatas promulgandas verbo vel scripto; charisma confirmandi doctrinam Christi ab ipsis propositam miraculis et portentis supernaturalibus; charisma glosolaliae; donum confirmationis in gratia; aliaque id genus. Haec enim omnia pro Ecclesia fundanda et constabilienda erant necessaria vel apprime utilia, non autem ad eam servandam vel tutandam post eius constitutionem: et ideo non erant transmittenda Apostolorum successoribus, neque in eis perduratura usque ad finem saeculi.

Sed, *qua simplices Episcopi*, receperunt tantum potestates *ordinarias* eorum officio et dignitati debitas atque inhaerentes, nempe tria munera sive potestates sanctificandi, docendi et regendi. Et huiusmodi potestates transeunt in Episcopos, qui sunt eorum successores, ut expresse docet Leo XIII: «quomodo Petri auctoritatem in Romano Pontifice perpetuam permanere necesse est, sic *Episcopi, quod succendent Apostolis, horum potestatem ordinariam hereditate capiunt*»¹.

At Commissio Doctrinalis Theologica nolebat huiusmodi prae-cisionem dare, neque rem decidere. Unde in Relatione de Cap. 3, n.º 20, dicebat: «Commissio *non expresse intrat*, ut voluerunt tamen E/1961 aliquie, in distinctionem inter praerogativias personales, quas Duodecim, utpote fundatores Ecclesiae, transmittere non debebant, et munera a successoribus continuanda. Dicit tamen explicite quod permanet munus Apostolicum *pascendi Ecclesiam*»².

Eandemque sententiam tenebat durante Sessione Tertia Concilii. Cum enim plures Patres «addere vellent: munera quoque *apostolica (ordinaria)* confert» consecratio episcopalis, respondit: «ita intra-retur in quaestionem complexam, quae novas quaestiones excitaret. Responsum autem substantiale praebetur, ubi dicitur permanere in Episcopis munus apostolicum *pascendi Ecclesiam*»³.

Sed *Nota explicativa praevia*, ideoque ipsum Concilium, quod textum definitive approbavit «secundum mentem atque sententiam» eius⁴, rem totam expresse determinavit in sensu traditionali et Magisterii

¹ Enc. *Satis cognitum*; Acta, ed. cit. t. V, p. 44.

² Ed. quarta, mense iulio 1964, p. 84.

³ *Modi a Patribus Conciliaribus propositi, a Commissione Doctrinali examinati*, Modus 41, p. 15. Ibiique provocatur ad textum ed. 4, praediciae Constitutionis, cap. 3, n. 20, p. 61, l. 34-39: «sicut autem permanet munus a Domino singulariter Petro ut primo Apostolorum concessum et successoribus eius transmittendum, ita permanet munus Apostolorum *pascendi Ecclesiam* ab ordine sacro Episcoporum iugiter exercendum».

⁴ *Notificationes facta ab Excmo. SECRETARIO GENERALI. Sacrosanti Concilii in Congregatione Generali 123 diei 16 novembris 1964; AAS 57 (1965) 72.*

ordinarii, dicens: «parallelismus inter Petrum ceterosque Apostolos ex una parte, et Summum Pontificem et Episcopos ex altera parte, *non implicat transmissionem potestatis extraordinariae Apostolorum ad successores eorum*⁵, sed transmissionem potestatis *ordinariae* tantum; quia revera parallelismus ille implicat transmissionem alicuius potestatis sacrae, atque inter potestatem ordinariam et potestatem extraordinariam non datur medium.

⁵ *Nota explicatio praevia*, 1.º; AAS 57 (1965) 73.

CAPUT 7

De subordinatione Episcoporum ad Romanum Pontificem in exercitio praedictorum munerum

Superest tandem aliud punctum dilucidandum, idque maximi momenti. Ut patet ex supra dictis¹, Concilium docet Episcopos necessario —*natura sua*— subordinatos esse Romano Pontifici *quam- tum ad usum vel exercitium potestatum sive munerum suorum*². Et inde surgit haec indeclinabilis interrogatio: suntne Episcopi, iure di- vino atque ex ipsa Christi institutione, subiecti Romano Pontifici quoad *usum tantum vel exercitium suorum munerum, an etiam quoad ipsas eorum potestates sacras?*

Aliis verbis: cum aliud sit ipsa entitas vel essentia potestatum episcopalia, aliud vero usus vel exercitium earum, dependentne illae potestates a Suprema Auctoritate Romani Pontificis *in operando tantum, an etiam in essendo?*; estne admittenda subordinatio sive de- pendentia *operativa tantum, an etiam entitativa vel ontologica?*³.

¹ Cf. supra, Cap. 4-5.

² *Constitutio cit.*, cap. 3, n. 21, p. 25.

³ COMMISIO DOCTRINALIS distinguit expresse ordinem ontologicum et ordinem dynamicum sive operandi, etiam quando agitur de Collegio sive de potestate collegiali Episcoporum. Ita explicat cur numerus 22 sit divisus in duas paragraphos distinctas: «fit nova alinea, ut haec periodus coniungatur cum verbis subsequentibus, ubi sentio fit de Collegio *in ordine agendi*, potius quam cum verbis praecedentibus, ubi Collegium considerabatur *praeprimis in ordine ontologico*» (*Relatio de n. 22, littera (G); ed. 4, mense julio 1964, p. 89*).

Et eodem modo *Nota explicativa praevia*, ubi dicitur quod «in consecratione datur *ontologica* participatio *sacrorum munerum*», ita tamen ut ad eorum *exercitium expeditum* accedere debeat ulterius «*Canonica seu iuridica determinatio per auctoritatem hierarchicam*» (*Nota explicativa praevia*, 2.º, p. 73).

Magisterium ordinarium clare et iterato docet subordinatiōnem plenam potestatum episcopaliū auctoritati Supremae Romani Pontificis, non solum quoad earum exercitium, verum etiam quoad ipsam radicem eius, quae est ipsamē potestas, saltem quod attinet potestatē iurisdictionis.

Ut nonnulla referamus testimonia, exstat in primis formula quaedam professionis fidei Armenis dictata et imposta a Clemente VI, die 29 septembri 1351, in qua invenitur haec interrogatio: «si credidisti, credis vel credere es paratus cum Ecclesia Armenorum, quae tibi obedit, quod beatus Petrus *plenissimam potestatem iurisdictionis* acceperit super omnes fideles christianos a Domino Iesu Christo; et quod *omnis potestas iurisdictionis*, quam in certis terris et provinciis et diversis partibus orbis specialiter et particulariter habuerunt *Judas Taddaeus et ceteri Apostoli, subiecta fuerit plenissimae auctoritati et potestati*, quam super quoscumque in Christum credentes in omnibus partibus orbis beatus Petrus ab ipso Domino Iesu Christo *accepit*; et quod nullus Apostolus vel quicumque alius super omnes christianos nisi solus Petrus plenissimam potestatem *accepit*»⁴.

Quod autem dicitur de subiectione vel subordinatione *potestatis iurisdictionis* ceterorum Apostolorum ad supremam et plenissimam potestatem Petri, simili atque proportionali ratione asserendum est de subordinatione ipsius potestatis iurisdictionis ceterorum Episcoporum relate ad supremam et plenissimam potestatem Romani Pontificis. Sicut enim iste iure divino succedit Petro, ita illi eodem iure succedunt ceteris Apostolis.

Clarius adhuc Gregorius XVI docet Episcopos esse Papae quidem aequales quoad potestatem ordinis, inferiores vero eique subiectos quoad potestatem iurisdictionis. «Licet *Episcopis omnibus*, quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei, communis sit dignitas, et in his quae sunt ordinis aequa potestas, non est tamen omnium unus

⁴ Epistula *Super quibusdam*, ad Mekhithar Consolatorem; Denz.-Schoenmetzer, n. 1052.

in hierarchia gradus aut par iurisdictionis amplitudo»; quia Romanus Pontifex super ceteros Episcopos Primatum obtinet «non solum honoris sed auctoritatis etiam ac iurisdictionis», atque ideo omnes debent illi esse subiecti⁵.

Praesertim vero, data opera, id ipsum tradidit Leo XIII. Unitas regiminis Ecclesiae, quae *monarchicam* formam induit, hanc *potestatum* episcopalium *sub ordinationem* Supremae Potestati Romani Pontificis necessario postulat ac involvit, ex qua oritur *hierarchica communio* omnium Episcoporum *cum et sub* Papa. «Ad ipsius unitatem, quatenus est divinitus constituta *societas*, requiritur *iure divino* *unitas regiminis*, quae *unitatem communionis* efficit et complectitur⁶: siquidem «*Episcoporum ordo* tunc rite, ut *Christus iussit*, colligatus cum Petro putandus est, *si Petro subsit eique pareat*: secus, in multitudinem confusam ac perturbatam necessario delabitur⁷.

«Ex quo plane intelligitur *excidere Episcopos iure ac potestate regendi*, si a Petro eiusve successoribus *scientes* *secesserint*. Nam *a fundamento*, quo totum debet aedificium niti, *secessione* *divelluntur*, itaque *exclusi* *aedificio ipso sunt*⁸.

«*Nemo igitur, nisi cum Petro cohaereat, participare auctoritatem potest*, cum absurdum sit opinari, qui extra Ecclesiam est, eum in Ecclesia praeesse»⁹.

Denique, cum potestas iurisdictionis Episcoporum in proprias dioeceses sit propria, ordinaria et immediata, itemque potestas Papae super universam Ecclesiam singulasque dioeceses, si illa Episcoporum potestas non esset subordinata potestati Romani Pontificis, queretur duas potestates eiusdem gradus eiusdemque ordinis aequo proprio et immediate regere eosdem subditos: quod absurdum plane est. «Illiud praeterea animadvertisendum, tum rerum ordinem mutuasque

⁵ Enc. *Commissum divinitus* diei 17 maii 1835; Codicis iuris canonici Fontes, t. II, p. 765. Romae 1928.

⁶ Enc. *Satis cognitum*; Acta, ed. cit., t. V, p. 32.

⁷ Ibid., p. 48.

⁸ Ibid., p. 46.

⁹ Ibid., paulo infra.

necessitudines perturbari, si bini magistratus *in populo* sint *eodem gradu, neutro alteri obnoxio*. Sed *Romani Pontificis potestas summa est, universalis, planeque sui iuris; Episcoporum vero certis circumscripta limitibus, nec plane sui iuris*¹⁰.

Quam doctrinam recolit Codex Iuris Canonici ac exprimit hisce verbis: «*ex divina institutione, Sacra hierarchia... constat..., ratione iurisdictionis, Pontificatu Supremo et Episcopatu subordinator*»¹¹.

Immo Pius XII extendit subordinationem illam ad ipsam potestatem *ordinis*, idest ad tria munera sive potestates proprias Episcoporum: «proposito Nostro consentaneum esse videtur vobis sigillatim explanare ea quae *triplici munere ac praerogativa ex divina institutione* vobis, Apostolorum successoribus, *sub auctoritate Romani Pontificis* competunt¹², idest *magisterium, sacerdotium, regimen*»¹³.

Haec tria munera, cum sint inter se arcte coniuncta, debent quoque intime connecti cum suprema auctoritate Papae, in perfecta communione ac plena subordinatione. Quae quidem «coniunctio et congruens rei communicatio cum Sancta Sede non oritur ex quodam studio omnia in unum cogendi et conformandi, sed *ex iure divino et ex proprio ipsius constitutionis Ecclesiae Christi elemento*»¹⁴.

Idemque paucos post annos iterato fortiterque inculcat, quod ad potestatem iurisdictionis spectat. Ait enim: «*iurisdictionis autem potestas, quae Supremo Pontifici iure ipso divino directe confertur, Episcopis ex eodem provenit iure, at nonnisi per Petri successorem, cui quidem non tantum Christifideles, sed Episcopi etiam omnes et obedientiae obsequio et unitatis vinculo constanter subiici et adhderere tenentur*»¹⁵.

¹⁰ Ibid., p. 52.

¹¹ *Codex Iuris Canonici*, can. 108, § 3.

¹² Cf. C.I.C., can. 329.

¹³ *Allocutio ad Cardinales et Episcopos Romani convenientes occasione solemnis canonizationis S. Pii X, die 30 maii 1954; AAS 46 (1954) 314.*

¹⁴ *Allocutio diei 2 novembris 1954 ad Cardinales et Episcopos Romae praesentes ad solemnem proclamationem Beatae Mariae Virginis qua Reginae Caeli et terrae; AAS 45 (1954) 667.*

¹⁵ Enc. *Ad Sinarum gentem*; AAS 47 (1955) 9.

Episcopi ergo, «ad propriam cuiusque dioecesim quod spectat, utpote veri *Pastores* assignatos sibi greges singuli singulos Christi nomine pascunt ac regunt; *id tamen dum faciunt, non plane sui iuris sunt, sed sub debita Romani Pontificis auctoritate positi, quamvis ordinaria iurisdictionis potestate fruantur*, immediate sibi ab eodem Pontifice Summo impedita»¹⁶.

Et inde est quod «Episcopi nec nominati nec confirmati a Sede Apostolica, immo contra expressas eius ordinationes electi et consecrati, nulla fruantur potestate magisterii et iurisdictionis, cum iurisdictio Episcopis per unum Romanum Pontificem obtingat»¹⁷.

Ex tali enim sacrilega episcopalni consecratione, ut concludit Joannes XXIII, «nulla profecto oriri potest iurisdictio, cum sine Apostolico mandato peracta fuerit»¹⁸.

Quin etiam vel ipsum Magisterium solemne ac definitivum in idem convenit. «Docemus proinde et declaramus —ait Concilium Vaticanum I— Ecclesiam Romanam, disponente Domino, *super omnes alias ordinariae potestatis obtinere principatum*, et hanc *Romani Pontificis iurisdictionis potestatem*, quae vere episcopalis est, immediatam esse: *erga quam cuiuscumque ritus et dignitatis pastores atque fidèles, tam seorsum singuli quam simul omnes, officio hierarchiae subordinationis veraeque obedientiae obstringuntur*; non solum in rebus ad fidem et mores, sed etiam in iis quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent»¹⁹.

In nostra vero Constitutione dogmatica *Lumen gentium* apparet clare et iterato asserta subordinatio praedictorum munerum episcopalium Supremae auctoritati Papae *quoad eorum usum vel exercitium*²⁰ at non ita perspicue et expresse invenitur tradita subordinata ipsarum potestatum secundum seipsas sive *quoad earum propriam naturam vel entitatem*.

¹⁶ Enc. *Mystici corporis*; AAS 35 (1943) 111-112.

¹⁷ Enc. *Ad Apostolorum Principis*; AAS 50 (1958) 610.

¹⁸ *Allocutio diei 15 decembris 1958 in Consistorio Secreto*; AAS 50 (1958) 983.

¹⁹ *Constituta dogmatica de Ecclesia Christi*, Cap. 3; Denz.-Schoenm., n. 3060.

²⁰ *Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, nn. 21, 22-27; pp. 25, 26, 32.

Quam ob rem, ut tota res complete et absque ulla ambiguitate exponeretur, «plurimi Patres insistere voluerunt *in dependentia essentiiali ipsius potestatis Episcoporum*, et non tantum exercitii eiusdem, a Romano Pontifice». Et ideo «proponunt varias additiones, v. gr.: «*licet a Suprema auctoritate Ecclesiae, ex institutione Christi, essentialiter dependeat* (vel: *ei subdit*)... intuitu unitatis et utilitatis Ecclesiae».

Vel secundum 50 Patres: «*licet a Suprema Ecclesiae auctoritate regatur* (sine: *ultimatum*).

Potestas Episcoporum, secundum eos, a Romano Pontifice *etiam invalidari potest*²¹.

Sed Commisio Doctrinalis examinatrix neutrum modum sive emendationem admittere voluit dupli de causa: prima, quia existimavit quod «*in quaestiones theologicas controversas, v. gr. de invalidatione, non est intrandum*»; secunda, quia duae praedictae «*additiones oppositas preoccupationes manifestant*».

Et ideo concludit quod «*potius standum est textui*»²².

Criterium responsionis, ut patet, cohaeret cum criterio adhibito in responsione ad Modum 38 de validitate ac liceitate exercitii earumdem potestatum vel munerum, in quas ulteriores distinctiones non iudicavit esse intrandum²³. Quod etiam servat in *Nota explicativa praevia*: «Commissio autem censuit non intrandum esse in quaestiones de liceitate et validitate, quae relinquuntur disceptationi theologorum»²⁴.

Commissio ergo quaestionem propositam non solvit *positive*, quia noluit in eam *positive* intrare, sed ipsam reliquit disceptationi theologorum. Scopus sive *preoccupatio* eius fuit *simplex factum* statuere dependentiae illarum potestatum quoad *usum vel exercitium tantum*, abstrahendo vel praescindendo ab ultero determinatione de earum dependentia etiam quoad *ipsam essentiam vel naturam potestatis*.

²¹ *Modi a Patribus conciliaribus propositi, a Commissione Doctrinali examinati*, Modus 190, p. 49.

²² *Ibid.*, Responsio.

²³ *Modus 37*, eiusque responsum p. 14.

²⁴ *Nota explicativa praevia*, 4.º, in fine, p. 75.

Eam tamen *positive* non negat neque excludit, sed mere *permissive vel neutraliter* se habet ad ipsam.

Multoque minus eam *positive* excludit Concilium cum *Nota explicativa praevia*; quia in ipsa non agitur expresse de validitate vel liceitate ipsarum *potestatum*, nempe de *invalidatione* vel secus a Romano Pontifice, sed de sola liceitate et validitate *exercitii tantum*.

Quibus omnibus sic se stantibus, Commissio *simplicem optionem* suam modeste proponit, *practice* concludens: «*potius standum est textui*» in ipsa sua uberiori indeterminatione.

Iuvat tamen animadvertere plurimos illos Patres, vel saltem multos, qui enixe petierunt ut apponetur dependentia essentialis ipsarum *potestatum* a Romano Pontifice, non tenere eas ab ipso *invalidari* vel *annullari* posse, saltem quod ad *potestatem ordinis* spectat. Hoc enim opinamentum, prout refertur in textu modorum, videtur respicere illos 50 Patres tantum immediate antea nominatos, non autem plurimos alios primo memoratos. Quidquid tamen de hoc sit, unum hoc videtur exploratum: dependentiam illam essentiali vel entitativam *potestatum* non includere necessario invalidabilitatem sive possibilitem *invalidationis* earum. Nativa enim et essentialis *subordinatio* illarum *potestatum* episcopalium ideoque *dependentia* a Suprema Potestate Romani Pontificis, postulatur ab ipsa constitutione et communione *hierarchica* Ecclesiae, vi cuius unum est Caput — Petrus, Romanus Pontifex — et cetera sunt membra ei arcte unita et subordinata — ceteri Apostoli, ceteri Episcopi, tam sigillatim quam collective sumpti —.

Huiusmodi namque dependentia et subordinatio nativa non modo non officit potestati Episcoporum, verum etiam servat et tuetur eam, ut docet Concilium Vaticanum I, quod recolit ipsa nostra Constitutio: «tantum autem abest ut haec Summi Pontificis potestas officiat ordinariae ac immediatae illi episcopalnis iurisdictionis *potestati*, qua Episcopi, qui positi a Spiritu Sancto in Apostolorum locum successerunt (Act. 20, 28), tamquam veri pastores assignatos sibi greges singuli singulos pascunt et regunt, ut *eadem a Supremo et Universali Pastore asseratur, roboretur ac vindicetur*, secundum illud S. Gregorii Magni (Epist. ad Eulogium Alexandrinum; ML 77, 933 C):

«meus honor est honor universalis Ecclesiae; meus honor est Fratrum meorum solidus vigor; tunc ego vere honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur»²⁵.

«Eorum itaque potestas a Suprema et Universalis Potestate non eliditur, sed e contra asseritur, roboratur et vindicatur»²⁶.

Quod si Episcopi tam seorsum singuli quam simul omnes sunt iure divino ex ipsa Christi institutione subditi et subordinati Romano Pontifici²⁷, procul dubio debent *qua tales*, sive quoad ea omnia quae ad eorum officium vel ministerium pertinent, esse ei subiecti et subordinati, nimirum quoad tria munera praedicta secundum seipsa et secundum eorum exercitium.

Talis ergo subordinatio hierarchica et nativa dependentia potestatum specificie episcopalium in essendo et operando a Romano Pontifice, non modo non excluditur a praesenti Constitutione, verum etiam exigitur necessario et postulatur ex toto eius contextu doctrinali.

Nihil ergo mirum si ipse officialis Relator huius partis Constitutionis, Excmus. Parente, dicat, rei evidentia coactus: «id quod docet Pius XII in Enc. *Mystici corporis* de derivatione *potestatis* episcopalium a Christo per Romanum Pontificem, *non contradicit textui nostro*, ubi illa *potestas*, etsi a Christo derivata, *nonnisi dependenter a Romano Pontifice intelligitur*, tum quoad *exsistentiam* (propter struc-turam *organicam* Ecclesiae), tum quoad *exercitium*»²⁸.

«Ex inde patet ipsam *Ecclesiae structuram* talem esse *in linea ontologica*, ut varia elementa indissolubili modo cohaereant *iuxta hierarchicam subordinationem*, fidelium nempe sacerdotibus et Episcopis, *Episcoporum Papae*, Papae Christo. Nulla vita, nulla *potestas* in tali organismo *esse* concipitur quae a Christo, Capite invisibili, non

²⁵ *Constit. dogm. de Ecclesia Christi*, Cap. 3; Denz.-Schoenm., n. 3061.

²⁶ *Const. dogm. Lumen gentium*, Cap. 3, n. 27, p. 33.

²⁷ *Conc. Vat. I*, loc. cit., n. 3060; *Conc. Vat. II*, *Const. cit.*, Cap. 3, n. 22, p. 26.

²⁸ *Relatio de nn. 22-27*, p. 13.

profluat, ut per Petrum et Episcopos usque ad fideles perveniat. Item quoque *in linea operativa*²⁹.

Unde et concludit: «utinam, approbato Schemate, *potestas sacra Episcoporum, semper Romano Pontifici subordinata*, minus tamen ligaminibus praepediatur, ac liberius *exercenda* cum fiducia sinatur»³⁰.

Sed et ipsa nativa dependentia —natura sua— harum potestatum *in operando* a Romano Pontifice, necessario praesupponit ac exigit dependentiam vel subordinationem *in essendo*, quia, cum sint essentialiter potentiae *activae*, essentiale quoque important respectum et ordinem ad proprias earum operationes. Nequit ergo dari subiectio et subordinatio *in proprio exercitio* vel operari quin eo ipso detur subordinatio et subiectio *in propria essentia* vel proprie esse. Ex quo igitur Constitutio docet dependentiam et subordinationem *essentiale in operando —natura sua—, aequivalenter* quoque ac *re*, licet non verbis expressis, docet dependentiam et subordinationem *essentialies ipsarum potestatum qua talium in essendo*.

Quapropter *Nota explicativa praevia* declarat quod «documenta recentiorum Summorum Pontificum, interpretanda sunt de hac *necessaria determinatione potestatum* ipsarum, et non solum *exercitii* earum³¹.

Verum quidem est huiusmodi plenam dependentiam et subordinationem harum potestatum *in essendo* et *operando* a Suprema auctoritate Romani Pontificis clarius et urgentius apparere in doctrina theologica traditionali et Magisterii ordinarii de collatione *potestatis iurisdictionis* per Papam, reapse tamen idem *aequivalenter* habetur et docetur in formulatione novae Constitutionis *De Ecclesia*, ut ex dictis patet.

²⁹ Ibid., p. 14.

³⁰ Ibid., p. 11, in fine.

³¹ *Nota explicatio praevia*, 2.º, pp. 73-74.

SECTIO SECUNDA

De Collegialitate Episcopatus cum Magisterio ordinario Ecclesiae comparata

Dictum est Collegialitatem Episcopatus esse punctum saliens totius Capitis III Constitutionis dogmaticae *De Ecclesia*¹.

Revera est punctum magis celebre, magis discussum magisque novum, quod saltem formulationem eius verbalem spectat. Sed quoad *rem* ipsam in se consideratam, fortasse est maioris momenti obiectivi quaestio de eius Sacramentalitate, quae fundamentum et radix praecipua est Collegialitatis, quia praecise est radix ipsius Episcopatus eiusque munerum seu potestatum. Episcopi enim qua tales constituuntur sacramentali consecratione, in qua et cum qua eis conferuntur tria munera propria et specifica, scilicet potestas sanctificandi, potestas docendi et potestas regendi. Collegialitas autem Episcoporum supponit Episcopos iam constitutos vel consecratos.

Sunt autem plura ad Collegialitatem pertinentia quae dilucidatione indigent per comparationem eius ad Magisterium Ordinarium praconciliare Ecclesiae; verbi causa, nomen, existentia, conditiones cooptationis in Collegium, intestina structura eius, potestates, actus collegiales sive usus potestatum Collegii episcopalium.

¹ «Più importante di tutti è il... punto che riguarda la famosa Collegialità» (Excmus. PETRUS PARENTE, *Al vértice del Concilio Ecuménico*; apud «L’Osservatore Romano» dici 19 decembris 1964, p. 3, col. 2).

CAPUT 1

De nomine Collegii Episcoporum

Collegialitas, a Collegio dicta, nomen est latinum ignotum et in Magisterio Ecclesiae inusitatum, sed recens inventum et adhibitum in linguis vernaculis, puta Kollegialität, Collegiality, Collegialité, Collegialità, Colegialidad. Forte primus illud invexit Theodorus Mommsen ad designandam formam et figuram iuridicam Collegii in Iure Romano, et inde I. Congar, O. P., assumpsit et transtulit ad signandam formam Collegii Episcoporum cum Romano Pontifice¹.

Adamant enim germani et galli formas verbales abstractas, quas tamen abhorrebat nativa indoles linguae latinae, quae potius verbis concretis utebatur. Et ideo frequenter apud iuristas romanos et scriptores latinos invenitur forma concreta *Collegium*, aliaque verba synonyma, ut *Corpus* et *Ordo*. Inde mutuo acceperunt scriptores ecclesiastici ad signandum *Coetum* duodecim Apostolorum cum Petro capite, et consequenter omnium Episcoporum cum Capite Romano Pontifice, qui Coetui illi succedit.

Sub influxu tamen linguarum vernacularium, in quibus forma abstracta usitatissima facta est hisce ultimis annis, iste neologimus in latinam linguam ecclesiasticam cooptatus est a Patribus et Peritis conciliaribus huiusc Concilii Vaticani II².

¹ Occasionem sumpsit Congar adhibendi verbum *Collegialité* ad gallice vertendum verbum *Sobornost*. Cf. O. ROUSSEAU, O. S. B., *La Constitución en el cuadro de los movimientos renovadores de técnica y pastoral de las últimas décadas*, in «La Iglesia del Vaticano II», p. 133. Barcelona 1966.

² Eum adhibet Excmus. PARENTE in sua Relatione ad nn. 22-27, I, p. 9 in fine; II, de objectionibus contra *Collegialitatem*, p. 12; Excmus. F. FRANIC in *Relatione sua*, II, de *Collegialitate* Episcoporum, pp. 25, 27, 29, 31,

Traditio ergo ecclesiastica inde a primis saeculis indesinenter usa est nomine Collegii ad designandum Coetum duodecim Apostolorum eorumque successorum, scilicet Episcoporum.

Adnotatores et Relatores secundae (1963) et quartae editionis (mense iulio 1964) huius Constitutionis diligenter collegerunt praecipua testimonia illius traditionis. Tertullianus loquitur *de Ordine Episcoporum*; S. Cyprianus, *de Corpore et de Collegio Episcoporum*; Optatus Milevitanus, *de Episcopali Collegio*, quasi de nomine technico³. Et J. Lécuyer, C. S. Sp., magna documentorum mole stipatus, invicte demonstravit hoc verbum *Collegium* usurpatum fuisse communiter a Romanis Pontificibus saeculi V ad designandum Coetum Episcoporum, puta a Coelestino I, Sixto III, S. Leone Magno et Gelasio I, sive in documentis solemnibus ad Concilium Ephesinum (Coelestinus I) et Chalcedonense (S. Leo Magnus) missis, sive in Literis ad Provincias Ecclesiasticas et ad Episcopos particulares directis⁴. Solumnmodo Papae Hilarius et Simplicius adhibent verbum *Consoritum* vel *Communio*, eiusdem prorsus significationis⁵. Itaque *Collegium Episcopale* et *Episcopale Consoritum* vel *Communio Episcopalis*, sunt formulae omnino aequipollentes.

Huc accedit testimonium Sacrae Liturgiae. Sacramentarium Veronense extollit dignitatem Sancti Andreeae, qui non solum fuit germanus Petri et in martyrio socius, verum etiam Apostolorum Collegio cooptatus. «Vere dignum: qui Ecclesiam tuam in Apostolis tribuisti consistere fundamentis. *De quorum Collegio* beati Andreeae solemnia celebrantes...

Vere dignum: in festivitate praesenti, quo beati Andreeae Apostoli tui venerandus sanguis effusus est. Qui gloriosi Apostoli tui Petri

³ *Constituta dogm. de Ecclesia*; ed. 2 (1962), Cap. 2, n. 16, adnotatio 28, pp. 37-38; ed. 4 (mense iulio 1964), Cap. 3, n. 22, Adnotatio (G), p. 89.

⁴ *Études sur la Collégialité Episcopale*, pp. 11-56; Lyon 1964.

⁵ Op. cit., pp. 44-47.

pariter sorte nascendi, consortio fidei, *apostolicae Collegio dignitatis et martyrii est claritate germanus*⁶.

Missale quoque Romanum incipit collectam Missae Sancti Mathiae Apostoli hisce verbis: «Deus, qui beatum Mathiam *Apostolorum tuorum Collegio sociasti...*»⁷. Quae collecta invenitur etiam in Sacramentario Fuldensi saeculi X⁸.

Cuius traditionis resonantia audita est in Concilio Vaticano I per os Excmi. Vincentii Gasser, qui in Relatione sua officiali ante votum diei 18 iulii 1870 locutus est de *Corpore Ecclesiae docentis*⁹ sive de *Corpore Episcoporum*¹⁰. Atque theologus ac peritus eiusdem Concilii, Josephus Kleutgen, S. J., in Schemate reformato secundum animadversiones Patrum secundae Constitutionis dogmaticae de Ecclesia Christi, et in Adnotationibus adnexis, adhibet formulas: *Collegium apostolorum*¹¹ et *Corpus Episcoporum*¹², quasi omnibus notatas et ab omnibus acceptatas.

Eudemque loquendi morem secuti sunt frequenter recentiores Pontifices Supremi. Ita, Leo XIII repetit formulam, *Ordo Episcoporum*¹³; itemque, *Collegium Episcoporum*¹⁴. Similiter Pius XI, *Collegium Apostolorum*¹⁵; et Pius XII¹⁶.

Cum ergo usus harum formularum sit plane legitimus et traditionalis in Ecclesia Dei, nihil mirum si Concilium quoque ipsas

⁶ *Sacramentarium Veronense*; ed. L. C. MOHLBERG, n. 1219, p. 155; n. 1226, p. 156. Romae 1954.

⁷ *Missale Romanum*, p. 519; Mechliniae 1871.

⁸ Ed. RICHTER et SCHOENFELDER, n. 228; apud LECUYER, op. cit., p. 63, adnotat. 17.

⁹ MANSI, PETIT, MARTIN, *Conciliorum Amplissima collectio*, t. 52, col. 1213 B 2.º.

¹⁰ Ibid., col. 1215a.

¹¹ Caput 4; MANSI, t. 53, col. 310 C, 322 a.

¹² Ibid., col. 321 C.

¹³ Enc. *Satis Cognitum*; ed. cit., pp. 44, 48.

¹⁴ Ibid., p. 50.

¹⁵ Enc. *Ecclesiam Dei*, diei 12 novembris 1923; AAS 15 (1932) 573.

¹⁶ *Allocutio ad officiales Sacrae Romanae Rotae*, die 2 octobris 1945; AAS 37 (1945) 259.

cooptaverit suasque fecerit¹⁷. Non tamen eas usurpavit in sensu stricto et univoco iuristarum romanorum, qui ipsas primo adinvenerunt et applicuerunt ad significandum coetum magistratum perfecte aequalium, sed in sensu largiori et analogo prout exigebat propria indoles hierarchica episcopatus Ecclesiae. Nec enim societas civilis et societas ecclesiastica univoce conveniunt, sed analogice tantum, cum sint sociates diversi generis diversique ordinis: illa nempe ordinis naturalis, haec vero ordinis supernaturalis.

Unde omni cum cautela et praecisione verborum Constitutio nostra non dicit simpliciter Christum institutisse Collegium duodecim Apostolorum, sed cum hac restrictione: *ad modum* Collegii seu *Coetus stabilis*¹⁸. Quia non est collegium aequalium, ut collegium Magistratum civilium iuris romani¹⁹; sed Collegium inaequalium, nempe essentialiter hieraticum, idest membrorum cum Capite vel Primate natura sua et divina institutione superiori singulis membris seorsim et omnibus simul sumptis, sicut revera docet Scriptura et Ecclesia semper intexit²⁰. Ac praeterea stabile et permanens, veluti insitutio quaedam ad ipsam structuram Ecclesiae pertinens, proindeque usque ad finem saeculi duraturum. Quam ob rem ipse textus Constitutionis addidit velut formulam explicativam aequivalentem: «*ad modum* Collegii seu *Coetus stabilis*»²¹. Synonymia iam adhibita a Coelestino I decernente quendam Danielem criminosum, qui contra ius canonicum erat consecratus Episcopus, ab Episcoporum *Coetu* se noverit segregatum²².

¹⁷ *Constitutio dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, nn. 19, pp. 22; 20, p. 24, 25; 22, pp. 25, 25, 27; 23, p. 27.

¹⁸ Cap. 3, n. 19, p. 22.

¹⁹ «*Collegarum appellatione hi continentur qui sunt eiusdem potestatis*» (ULPIANUS, *Digest.* 50, 16, 173).

²⁰ *Votum Pontificiae Commissionis de re biblica circa n. 22 Schematis Constitutionis de Ecclesia*, pp. 3-4.

²¹ *Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, n. 19, p. 22.

²² *Epistula ad Episcopos Provinciae Viennensis et Narbonensis*, cap. 6; ML 50, 435B.

Iure igitur ait *Nota explicativa, praevia*: «*Collegium non intelligitur sensu stricto iuridico, scilicet de Coetu aequalium qui potestatem suam praesidi suo demandarent, sed de Coetu stabili, cuius structura et auctoritas ex Revelatione deduci debent.*

Quapropter in Response ad Modum 12 explicite de *Duodecim* dicitur quod Dominus eos constituit ad modum Collegi seu *Coe-tus stabilis...*²³.

Ob eandem rationem, de Collegio *Episcoporum* passim etiam adhibentur vocabula *Ordo* vel *Corpus*²⁴. Verbi gratia, «*Collegium autem seu Corpus Episcoporum*²⁵; «*Ordo autem Episcoporum, qui Collegio Apostolorum in Magisterio et regimine pastorali succedit, immo in quo Corpus Apostolicum continuo perseverat*²⁶.

²³ *Modi a Patribus conciliaribus propositi a Commissione doctrinali examinati*, Modus 12, p. 9. Resp. ad Modum 53, pp. 17-18; Relatio de n. 19, ed. 4, mense iulio 1964, littera (C), p. 81; Relatio Excmi. PARENTE, p. 12.

²⁴ *Nota explicativa praevia*, 1.º, pp. 72-73.

²⁵ *Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, n. 22, p. 26.

²⁶ Ibid., paulo post.

CAPUT 2

De exsistentia huiusce Collegii

Existentia praedicti Collegii hoc modo sumpti, duo necessario importat, videlicet exsistentiam Collegii Apostolici cum Capite Petro, et exsistentiam Collegii Episcopalis cum Capite Romano Pontifice.

Articulus 1. Existentia Collegii Apostolici

Existentia cuiusdam Coetus specialis duodecim discipulorum, quos ipse Christus nominatim elegit sibique sociavit ut eum comitarentur in opere evangelisationis, illudque post eius mortem prosequerentur et continuarent atque extenderent ad omnes gentes universi mundi, quosque ideo Apostolos nominavit, res est explicite et itera-to tradita in Sacris Litteris, ut Pontifica Commissio Biblica ultro declaravit, respondens quaestioni sibi posita a Commissione Theologica Constitutionis de Ecclesia: «Sacra Scriptura probatur, statuente Domino, Sanctum Petrum et ceteros Apostolos unum Collegium Apostolicum constituisse»¹.

Coetus nimirum organicus et hierarchicus cum et sub Petro Capite, ex institutione personali ipsius Christi², ad modum veri Collegii. Eos specialiter educavit atque instruxit ad ministerium Apostolicum rite exercendum, eisque contulit congruentes potestates

¹ *Votum Pontificiae Commissionis de Re Biblica circa n. 22 Schematis Constitutionis de Ecclesia*, p. 3. Cf. Mc. 3, 13-14; Lc. 6, 12-17; Mt. 10, 1-28; Jn. 6, 70; Mt. 28, 18-20; Mc. 16, 16; Lc. 10, 16; Jn. 10, 36; 14, 17-18; 17, 6-11; 20, 21.

² Mt. 16, 13-19; Jn. 21, 15-17.

sanctificandi, docendi et regendi populum Dei³. Ut nempe essent testes authentici vitae, mortis, resurrectionis et doctrinae eius salutiferae et salviferae ante omnes gentes; eisque praeposuit Petrum quasi Vicarium suum, omnimoda potestate instructum ad eosdem confirmandos in fide, et ad pascendum ac regendum universum eius gremium, agnos et oves, filios et matres, simplices fideles et Apostolos⁴.

Coetus duodecim Apostolorum stabilis et ad finem usque saeculi duraturus, sicut munus apostolatus ab eis exercendum et sicut ipsa Ecclesia super eos fundata; quique merito appellatur *Collegium*, utpote Coetus duodecim *electorum* ab ipso Domino⁵.

Et hac de causa, textus Constitutionis proponit exsistentiam eius veluti rem omnino claram et exploratam in Sacris Litteris. «Dominus Jesus, precibus ad Patrem fusis, vocans ad Se quos voluit ipse, duodecim constituit ut essent cum Illo et ut mitteret eos praedicare Regnum Dei (cf. Mc. 3, 13-19; Mt. 10, 1-42); quos Apostolos (cf. Lc. 6, 13) *ad modum Collegii seu Coetus stabilis instituit*, cui ex iisdem electum Petrum praefuit (cf. Jn. 21, 15-17). Eos ad filios Israel primum et ad omnes gentes misit (cf. Rom. 1, 16), ut *Suae participes potestatis*, omnes populos discipulos Ipsius facerent, eosque sanctificarent et gubernarent (cf. Mt. 28, 16-20; Mc. 16, 15; Lc. 24, 45-48; Jn. 20, 21-23), sicque Ecclesiam propagarent, eamque sub ductu Domini ministrando pascerent, *omnibus diebus usque ad consummationem saeculin*⁶.

Articulus 2. Exsistentia Collegii Episcopalis

Pari modo constat exsistentia Collegii Episcopalis, quod divina voluntate succedit Collegio Apostolico, illudque perpetuo continuat.

³ Mt. 10, 1-11; 13, 10-36; 18, 1-35; Jn. 13, 17; 17, 6-11; 14, 17-18; 20, 21.

⁴ Lc. 22, 30; Jn. 21, 15-17.

⁵ *Collegium* vel *Conlegium*, a *con legere* dictum, idest una *cum alio vel aliis legere* sive *eligere*. Unde Marcus Terentius Varro: *Collegae*, qui *una lecti* (*De lingua latina*, lib. 6, § 66; ed. A. Spengel, p. 97. Berolini, 1885).

⁶ Cap. 3, n. 19, p. 22.

Christus namque optime sciebat vitam personalem duodecim Apostolorum et Sancti Pauli eis aggregati non esse perpetuo duraturam sicut Ecclesia super ipsos fundata, neque sicut ministerium eis commendatum portandi nomen eius et praedicandi eius Evangelium omnibus gentibus usque ad consummationem saeculi. Quam ob rem ipsi, fideliter implentes praedictum mandatum, non solum sibi socios fecerunt alios *cooperatores* dignitatis episcopalnis, ut S. Paulus sibi sociavit Timotheum et Titum quos Episcopos posuit regere Ecclesiam Ephesinam et Cretensem⁷, verum etiam *successores* sui reliquerunt, eis commendantes et praecipientes ut alios adsciscerent et consecrarent Episcopos qui ipsis sufficerentur post eorum mortem, et inde Consequenter usque ad finem mundi⁸.

Apostoli ergo elegerunt, consecrarunt et instituerunt quosdam determinatos fideles Episcopos et successores suos; sique reliquerunt hierarchiam episcopatus optime stabilitam. Cuius rei testimonium reddiderunt primi Ecclesiae Patres, ut S. Clemens Romanus (ca. 90), S. Ignatius Antiochenus (ca. 107), S. Irenaeus (ca. 180) et Tertullianus (ca. 200), Episcopos expresse appellantes successores Apostolorum⁹.

Leo XIII idipsum exposuit eleganter atque invicte demonstravit hisce verbis praeclarissimis: «non erat eiusmodi munus apostolicum ut, aut cum personis Apostolorum interire posset, aut cum tempore labi, quippe quod et publicum esset et saluti generis humani institutum. Apostolis enim mandavit Jesus Christus ut praedicarent Evangelium *omni creaturae*, et portarent nomen ipsius *coram gentibus et regibus*, et quod Sibi testes essent *usque ad ultimum terrae*¹⁰. Atque in tanti perfunctione muneris adfore Se pollicitus eis est, idque non ad aliquot vel annos vel aetates, sed in omne tempus, *usque ad consummationem saeculi...*¹¹.

⁷ I Tim. 1, 3-4; Tit. 1, 5.

⁸ Act. 20, 28; I Tim. 4, 14; II Tim. 1, 6; 2, 1-2; I Pet. 5, 2-4.

⁹ Videsis J. SALAVERRI, S. J., *De Ecclesia Christi*, nn. 353-355, pp. 616-617; Matriiti, BAC (*Theologia Fundamentalis*), 1955.

¹⁰ Mc. 16, 15; Act. 1, 8; 9, 15.

¹¹ Mt. 28, 20.

Quae quidem omnia in solis Apostolis, supremae necessitatibus ex humana conditione obnoxii, qui vera esse potuissent? Erat igitur *provisum divinitus* ut magisterium a Jesu Christo institutum non iisdem finibus quibus vita apostolorum terminaretur, sed esset *perpetuo mansurum*.

Propagatum revera ac velut in manus de manu traditum videamus. Nam *consecravere Episcopos Apostoli*; quique sibi *proxime succederent* in ministerio verbi¹² *sigillatim designavere*.

Neque hoc tantum: *illud quoque sanxere in successoribus suis, ut et ipsi viros idoneos adlegerent quos, eadem auctoritate auctos, eidem praeficerent docendi officio et muneri.* Tu ergo, fili mi, confortare in gratia quae est in Christo Iesu; et quae audisti a me per multos testes, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere¹³.

Qua de causa, sicut Christus a Deo et Apostoli a Christo, sic Episcopi et quotquot Apostolis successere missi ab Apostolis sunt: «Apostoli nobis Evangelii praedicatores facti sunt a Domino Iesu Christo, Jesus Christus missus est a Deo. *Christum igitur a Deo, et Apostoli a Christo, et factum est utrumque ordinatim ex voluntate Dei...* Per regiones igitur et urbes verbum praedicantes, primitias earum spiritu cum probassent, *constituerunt Episcopos et diaconos eorum qui credituri erant...* Constituerunt praedictos, et *deinceps ordinationem dederunt ut, cum illi decessissent, ministerium eorum alii viri probati exciperent*»¹⁴.

Episcopi ergo sunt veri et authentici *successores Apostolorum*, non quidem individualiter sive personaliter considerati hinc et inde, sed collective *ut Coetus, nempe ut Ordo, Corpus vel Collegium*. Huiusmodi enim forma sive structura hierarchica Collegii data Coetui duodecim Apostolorum a Christo Iesu, non erat quid mere personale et transitorium, sed vera *Institutio* continuanda et perpetuo manenda usque ad finem saeculi in eorum legitimis successoribus, qui sunt Episcopi collective sumpti, nempe *Corpus Episcoporum*.

¹² Act. 6, 4.

¹³ II Tim. 2, 1-2.

¹⁴ S. CLEMENS ROMANUS, *Epist. ad Corinthios*, cap. 42, 44; ML 1, 292, 296: Enc. *Satis cognitum*; ed. cit., p. 20.

Quae cum ita sint, appareat doctrinam de Episcopis ut veris successoribus Apostolorum ex voluntate et institutione divina, esse veritatem centralem et fundamentalem, ex qua pendet existentia sive realitas Collegii Episcopalium. Nihil clarius neque instantius assertum in tota traditione patristica, theologica et Magisterii Ecclesiae tam ordinarii quam solemnis.

Pauca sufficiat ex utroque Magisterio in medium producere.

Leo XIII: «divinum quippe aedificium, quod est Ecclesia, verissime nititur, tamquam in fundamento conspicuo, primum quidem in Petro et successoribus eius, proxime in Apostolis et *successoribus apostolorum Episcopis*¹⁵.

Et iterum: «quo modo Petri auctoritatem in Romano Pontifice perpetuam permanere necesse est, sic *Episcopi, quod succedunt Apostolis, horum potestatem ordinariam hereditate capiunt, ita ut intimam Ecclesiae constitutionem Ordo Episcoporum necessario attingat*¹⁶.

Similiter Codex Iuris Canonici ait quod «*Episcopi sunt Apostolorum successores*¹⁷; ad quem provocat Pius XII, dicens quod *Episcopi, ut Apostolorum ex divina institutione successores, a populo venerandi sunt*¹⁸.

E Magisterio autem solemnii exstat in primis Concilium Tridentinum, docens «*praeter ceteros ecclesiasticos gradus, Episcopos, qui in apostolorum locum successerunt, ad hunc hierニックum ordinem praecipue pertinere, et positos, sicut... Apostolus ait (Act. 20, 28), a Spiritu Sancto regere Ecclesiam Dei*¹⁹.

Quae verba citat Concilium Vaticanum I, subdens: «*Episcopi, qui positi a Spiritu Sancto (Act. 20, 28) in Apostolorum locum successerunt, tamquam veri Pastores assignatos sibi greges singuli singulos pascunt et regunt*²⁰.

¹⁵ Epistula *Et sane diei 17 decembris 1888; ASS 21 (1888) 321.*

¹⁶ Enc. *Satis cognitum*; ed. cit., p. 44.

¹⁷ CJC., can. 329, § 1.

¹⁸ Enc. *Mystici corporis*; AAS 35 (1943) 212.

¹⁹ DENZ.-SCHOENM., n. 1768.

²⁰ DENZ.-SCHOENM., n. 3061.

Iure igitur Constitutio nostra secuta est suamque fecit communem istam et catholicam doctrinam, dicens: «*sicut autem permanet munus a Domino singulariter Petro, primo Apostolorum, concessum et successoribus eius transmittendum, ita permanet munus Apostolorum pascendi Ecclesiam, ab ordine sacro Episcoporum iugiter exercendum. Proinde docet Sacra Synodus Episcopos ex divina institutione in locum Apostolorum successisse tamquam Ecclesiae Pastores*»²¹.

Consequenter, «*sicut statuente Domino, Sanctus Petrus et ceteri Apostoli unum Collegium Apostolicum constituunt, pari ratione Romanus Pontifex, successor Petri, et Episcopi, successores Apostolorum, inter se coniunguntur*»²², constituentes unum *Collegium Episcopos*. Et hac ratione, in Ordine Episcoporum, «qui Collegio Apostolorum in magisterio et regimine pastorali succedit..., Corpus Apostolicum continuo perseverat»²³.

Episcopatus ergo, una cum et sub Romano Pontifice ut Capite, verum constituit Collegium hierニックum, *simile* Collegio hierニックco Apostolorum cum et sub Petro Capite: et quidem utrobique ex ipsa divina institutione.

Quam ad rem iuvat audire explicationem authenticam *Notae praeviae*: «parallelismus, inquit, inter Petrum ceterosque Apostolos ex una parte, et Summum Pontificem et Episcopos ex altera parte, non implicat transmissionem potestatis extraordinariae Apostolorum ad successores eorum, neque, ut patet, aequalitatem inter Caput et membra Collegii, sed solum proportionalitatem inter primam relationem (Petrus-Apostoli) et alteram (Papa-Episcopi). Unde Commissio statuit scribere in n.º 22 non eadem sed pari ratione»²⁴.

Collegii ergo Apostolorum et Collegii Episcoporum non datur identitas absoluta, sed relativa tantum seu proportionalis, verissima tamen et realissima, sicut verissima et realissima sunt Collegia respectiva.

²¹ *Const. dogm. de Ecclesia*, cap. 3, n. 20, p. 24.

²² *Ibid.*, n. 22, p. 25.

²³ *Ibid.*, p. 26.

²⁴ *Nota explicativa praevia*, 1.º, p. 73.

CAPUT 3

De conditionibus requisitis ad cooptationem in praedictum Collegium

Aliud punctum dilucidandum respicit conditiones requisitas ad hoc ut quis constituatur verum ac reale membrum praedicti Collegii Episcopalis.

Sunt autem necessario duae. *Prima, quod sit Episcopus.* Si enim Episcopus non esset, manifeste nequit esse pars Collegii Episcopalis, quippe quod, ex propria definitione, unice et exclusive constitutum est ex solis Episcopis.

Secunda, quod ille Episcopus sit legitime admissus et aggregatus praedicto Collegio veluti pars integralis eius. Cum enim istud Collegium sit hierarchice coalescens ex Romano Pontifice ut Capite atque ex ceteris Episcopis ut membris, evidens est praedictum Episcopum, ad hoc ut reapse sit eius membrum, debere esse *admissum* ab eius Capite quod est Papa, et consequenter associatum vel *aggregatum* ceteris membris realibus ipsius, quae sunt ceteri Episcopi communionem habentes cum Papa et inter se. Revera est Papa ipse qui, qua Caput Collegii, legitime illum admittit veluti membrum, eumque aggregat organice ceteris membris; ac proinde adsciscit et statuit ipsum in *communione hierarchica* cum Capite ceterisque membris.

Prima conditio habetur *consecratione episcopali valida*, quae subiecto consecrato confert ex opere operato ipsum esse Episcopi. Alia vero obtinetur *per missionem canoniam* datam novo Episcopo a Papa, sive ei conferendo officium aliquod in servitium Ecclesiae, sive assignando ipsi territorium in quo ministerium episcopale exerceat, sive etiam illi commendando curam quorumdam subditorum specialem in quocumque territorio degentium.

Quamvis autem prima conditio sit procul dubio magis essentialis, non ideo tamen secunda est veluti accidentalis consideranda, sed sicut vere necessaria et postulata *ex natura rei*; quia Collegium, de quo agitur, est essentialiter *hierarchicum* et inaequalium, non vero aequalium. Atqui superioritas sive primatus Capitis necessario et essentialiter exigit subordinationem correlativam omnium et singulorum membrorum qua talium ad ipsum. Nisi ergo nova membra agnoscantur et assumantur a Capite et in communione hierarchica ponantur cum ipso ceterisque membris totius Corporis vel Collegii iam agnitis et assumptis, non possunt praedicto Collegio revera cooptari.

Textus Constitutionis est omnino perspicuus. «Membrum Corporis episcopaloris aliquis constituitur vi sacramentalis consecrationis et hierarchica communione cum Collegi Capite atque membris»¹.

Quod si nonnihil ambiguitatis vel obscuritatis adhuc superesset, illud dissipavit penitus Commissio Theologica, expresse declarans: «duo hic affirmantur *requisita* ad hoc quod quis sit membrum Collegii episcopaloris, nempe *consecratio sacramentalis et communio hierarchica* cum Collegii Capite aliisque membris, secundum petitio-
nem plurimorum Patrum»².

Et similiter Excmus. Parente in sua Relatione officiali: «clare edicitur Episcopum in Collegium inseri non tantum consecratione, sed etiam communione cum Capite Collegii et ceteris membris»³.

Quam explicationem approbavit etiam suamque fecit *Nota explicatio prævia*, quae tamen specialiter insistit in secunda conditione, utpote quae eius erat magis indiga. «Signanter dicitur requiri *hierarchicam communionem* cum Ecclesiae Capite atque membris. *Communio* est notio quae in antiqua Ecclesia, sicut etiam hodie, praesertim

¹ *Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, n. 22, p. 26.

² *Relatio de n. 22*, litera (F); ed. quarta, mense iulio 1964, pp. 88-89.

³ *Relatio de nn. 22-27*, II, p. 12. Cf. etiam COMMISSIONEM DOCTRINALEM, in Resp. ad Modum 40, p. 15.

in Oriente, in magno honore habetur. Non intelligitur autem de vago quodam *affectu*, sed de realitate *organica*, quae iuridicam formam exigit et simul caritate animatur»⁴.

Meritoque provocat ad ipsam Constitutionem, quae postea subiungit: «Episcoporum autem *missio canonica* fieri potest per legitimas consuetudines a Suprema et universalis potestate Ecclesiae non revocatas, vel per leges ab eadem Auctoritate latae aut agnitas, vel directe per ipsum successorem Petri, quo renuente seu *communionem Apostolicam* denegante, Episcopi in officium assumi nequeunt»⁵.

Unde et concludit Commissio Doctrinalis: «qui enim *contra ordinationes Supremae Auctoritatis* procedere vellet, certe *a communione recederet*. Istiusmodi autem ordinationes *ex natura rei* necessariae sunt, quia agitur *de pluribus subiectis* qui *communiter* agere debent. Quod fieri nequit sine normis a Suprema Auctoritate approbandis»⁶.

Cui omnino consentit *Nota explicativa prævia*, dicens: «huiusmodi ulterior norma *ex natura rei* requiritur, quia agitur de muneribus quae *a pluribus subiectis*, *hierarchice ex voluntate Christi cooperantibus*, exerceri debent»⁷.

Qua quidem in re Constitutio de Ecclesia collegit in unum limpideque expressit doctrinam traditionalem Ecclesiae et Magisterii ordinarii.

Communio et pax Episcoporum inter se et cum Romano Pontifice, et consequenter singularum Ecclesiarum inter se et cum Ecclesia Romana, est idea et realitas frequentissime celebrata et exaltata in tota traditione, inde a primaevis temporibus Ecclesiae⁸.

Et idem appareat in Magisterio ordinario Ecclesiae, ut videre est vel in ipsa formula consueta directionis Encyclicarum Papalium ad

⁴ *Nota explicatio prævia*, 2.º, p. 73.

⁵ *Const. dogm. de Ecclesia*, cap. 3, n. 24, p. 29.

⁶ *Modi a Patribus conciliaribus propositi a Commissione Doctrinali examinati; Resp. ad Modum 40*, p. 15.

⁷ *Nota explicatio prævia*, 2.º, p. 73.

⁸ Videsis G. D'ERCOLE, *Communio, Collegialità, Primato e Sollicitudo omnium Ecclesiarum dai Vangeli a Costantino*. Romae, 1964.

Venerabiles Fratres Patriarchas, Archiepiscopos et Episcopos *pacem et communionem habentes cum Apostolica Sede.*

Quam ob rem non est necesse immorari in afferendis documentis Pontificalibus ad illud comprobandum. Satis sit nonnulla tantum Leonis XIII, Pii XII et Pauli VI in medium adducere.

«Plane intelligitur —ait Leo XIII— *excidere Episcopos iure ac potestate regendi*, si a Petro eiusve successoribus *scientes secesserint*. Nam *a fundamento*, quo totum debet aedificium niti, *secessione dive-lluntur*; itaque exclusi aedificio sunt; ob eandemque causam *ab ovili seiuncti*, cui dux est Pastor Maximus, *regnoque extorres*, cuius uni Pe-tro datae divinitus claves»⁹.

«Sed *Episcoporum Ordo* tunc rite, ut *Christus iussit, colligatus cum Petro putandus, si Petro subsit eique pareat: secus, in multitudini confusam ac perturbatam necessario delabitur*. Fidei et *communio-nis unitati rite conservandae non gerere honoris causa priores partes, non curam agere satis est; sed omnino Auctoritate est opus vera eadem-que Summa, cui obtemperet tota communitas»¹⁰.*

Et Pius XII congruenter: «haec ergo *coniunctio et congruens rei communicatio cum Sancta Sede* non oritur ex quodam studio omnia in unum cogendi et conformandi, sed *ex iure divino et ex proprio ip-sius constitutionis Ecclesiae Christi elemento»¹¹.*

Etenim «*iurisdictionis potestas, quae Supremo Pontifici iure ipso divino directe confertur, Episcopis ex eodem provenit iure, at nonnisi per Petri successorem, cui quidem non tantum christifideles, sed Epis-copi etiam omnes et obedientiae obsequio et unitatis vinculo constan-ter subiici et adhaerere tenentur»¹².*

⁹ Enc. *Satis cognitum*; ed. cit., p. 46.

¹⁰ Ibid., p. 48.

¹¹ *Allocutio ad Patres Cardinales et Episcopos convenientes ad solemnem proclamationem Beatae Mariae Virginis in Reginam caeli et terrae*, diei 2 novembris 1954; AAS 46 (1954) 676.

¹² Enc. *Ad Sinarum gentem*; AAS 47 (1955) 9.

Et inde sequitur quod «Episcopi nec nominati nec confirmati a Sede Apostolica, immo contra expressas eius ordinationes electi et consecrati, nulla fruantur potestate magisterii et iurisdictionis»¹³: quin etiam in *excommunicationem* incurront specialissimo modo Sedi Apostolicae reservatam incurront ipso facto tam Episcopus consecratus quam Episcopus consecratus¹⁴.

Quae omnia uno veluti verbo perstrinxit Paulus VI, dicens: «*consecratio episcopalis*, quam modo vobis contulimus, firmatur et fulcitur *mandato sollemni Jesu Christi, quod definitur et ad effectum adducitur mandato canonico a Nobis ipsis vobis dato*»¹⁵.

Et iterum: «*consecrationem hanc, qua Apostolorum successoribus inserimini*»¹⁶.

Consecratio episcopalalis a Christo Domino instituta, sicut cetera Sacraenta Novae Legis; et missio sive mandatum canonicum datum a Romano Pontifice, qui determinat et ad effectum adducit potestatem Episcopis collatam praedicta consecratione. Duo haec simul.

¹³ Enc. *Ad Apostolorum Principis*, AAS 50 (1958) 610-611.

¹⁴ Ibid., pp. 612-613.

¹⁵ *Allocutio ad quatuordecim Episcopos ab ipso consecratos*, die 20 octobris 1963; AAS 55 (1963) 1017.

¹⁶ Ibid., p. 1016.

CAPUT 4

De eius structura vel nativa indole

Semel datis realitate obiectiva Collegii Episcopalis et conditionibus requisitis ad hoc ut quis ad ipsum pertinere possit, naturaliter pulsat animum quaestio de eius structura intima sive de eius nativa indole.

Huiusmodi Corpus seu Collegium essentialiter coalescit ex duobus elementis, primario uno et formalis, quod est Caput; alio secundario et materiali, quod sunt eius membra. Caput est Romanus Pontifex; membra autem sunt ceteri Episcopi valide consecrati atque inter se et cum Romano Pontifice arcte coniuncti in unitate et communione hierarchica.

Quemadmodum enim Collegium Apostolicum erat constitutum ex Petro sicut Capite et ex ceteris Apostolis sicut membris, ita Collegium Episcopale constituitur ex Romano Pontifice sicut Capite et ex ceteris Episcopis sicut membris. «Sicut —ait Constitutio— statuente Domino Sanctus Petrus et ceteri Apostoli unum Collegium Apostolicum constituunt, pari ratione Romanus Pontifex, successor Petri, et Episcopi, successores Apostolorum, inter se coniunguntur»¹.

Papa igitur necessario includitur in Collegio Episcopali sicut pars eius principalis et formalis. Sine ipso, Collegium illud non datur. Esset Corpus sine Capite et sine vita: cadaver quoddam acephalum. Quam ob rem *Nota explicativa, praevia* dicit: «Collegium... sine Capite non datur... Collegium enim *necessario et semper* Caput suum *cointelligit*»².

¹ *Const. dogm. de Ecclesia*, cap. 3, n. 22, p. 25.

² *Nota explicativa praevia*. 3.º, p. 74. Idemque habetur in *Responsione ad Modum 81*, p. 25.

Haec est doctrina communis Ecclesiae, quam recolebat et efferebat V. Gasser, Relator Constitutionis I de Ecclesia Christi, cap. 4, in Concilio Vaticano I: «cum fieri *non possit* quod Corpus Episcoporum *separaretur a suo Capite*³.

Pari modo Leo XIII docet «*nihil esse Apostolis seorsum a Petro collatum*⁴. «*Sane, claves Regni caelorum uni creditas Petro; item ligandi solvendique potestatem Apostolis una cum Petro collatam, Sacrae Litterae testantur*⁵.

Et Codex Juris Canonici: «*ex divina institutione* sacra hierarchia... *constat ratione iurisdictionis Pontificatu Supremo et Episcopatu subordinato*⁶.

Item Pius XII asserit Papam et Episcopos esse iure divino «*Apostolorum legitimos successores, scilicet Romanum Pontificem pro universa Ecclesia, Episcopos vero pro fidelibus suis curis commissis*⁷.

Ambo elementa pertinent ad ipsam constitutionem hierarchiam Ecclesiae et ad intimam structuram Collegii Episcopalis, quemadmodum finaliter asserit Paulus VI: «per hanc igitur arctam et in ipsa rei natura positam coniunctionem, Episcopatus efficitur quoddam unum inter se cohaerens Corpus, habens in Episcopo Beati Petri Successore *non diversam neque externam potestatem, sed contra, suum Caput et veluti Centrum*⁸.

Ibi stat «*intima vis et primaria veritas iuris constitutivi Ecclesiae ipsius*⁹.

Huiusmodi *structura collegialis* hierarchiae ecclesiasticae iurisdictionis, id est Episcoporum et Romani Pontificis, est simul monarchica

³ MANSI, MARTIN ET PETIT, *Amplissima Conciliorum Collectio*, t. 52, col. 1214 A.

⁴ Enc. *Satis cognitum*; ed. cit., p 44.

⁵ Ibid., p. 52.

⁶ C. J. C., can. 108, § 3.

⁷ *Allocutio diei 31 maii 1954 ad Patres Cardinales et Episcopos adstantes ut solemni canonisatione S. Pii X*; AAS 46 (1954) 314.

⁸ *Allocutio diei 21 novembris 1964 ad Patres Conciliares, in clausura tertiae sessionis*; AAS 56 (1964) 1011.

⁹ Ibid., p. 1009.

et hierarchica. *Monarchica* quidem, ratione *unius tantum Capitis*, in quo residet plena et suprema potestas iurisdictionis in universam Ecclesiam, videlicet super omnes fideles et super omnes Episcopos. *Hierarchica* autem, ratione essentialis et necessariae *subordinationis*, non solum cunctorum fidelium, sed etiam omnium et singulorum Episcoporum, uni illi Capiti.

Propter quod ait Leo XIII: «Pontifices Romani, quorum potestas christianam rempublicam *totam* complectitur, *omnes* eius partes, *etiam una collectas, subiectas* atque obedientes habent *potestati sua*»¹⁰, «*ipsum etiam Episcoporum Collegium*»¹¹.

Et hoc ex ipsa divina institutione: «illud vero abhorret a veritate et aperte repugnat *constitutioni divinae*, iurisdictioni Romanorum Pontificum Episcopos subesse *singulos* ius esse, *universos* ius non esse. Haec enim omnis est causa ratioque *fundamenti*, ut *unitatem stabilitatemque toti* potius *aedificio* quam partibus eius singulis tueatur»¹².

Neque Ecclesia est bicephala neque Corpus Episcoporum, hoc in sensu quod S. Paulus esset in omnibus aequalis S. Petro, et non ei subiectus sicut ceteri Apostoli, quemadmodum opinabatur iansenista Martinus de Barcos, cuius doctrinam damnavit ut haereticam Innocentius X¹³, sed monocephala et monarchica. Eademque ratione Pius VI damnavit etiam istam propositionem Valentini Eybel: «*monarchiae formam non fuisse immediate in Ecclesia a Christo institutum*»¹⁴.

Quas damnationes recolit atque iterat S. Pius X contra nonnullos orientales, errores illos renovantes: «non minori falsitate iniicitur persuassio Ecclesiam catholicam non fuisse primis saeculis *principatum unius*, hoc est, *Monarchiam*»¹⁵.

¹⁰ Enc. *Satis cognitum*; ed. cit., p. 50.

¹¹ Ibid., paulo post.

¹² Ibid., paulo antea.

¹³ Ex *Decreto S. Officii*, die 24 ianuarii 1647; DENZ.-SCHOENM., n. 1999.

¹⁴ Constitutio *Super soliditate*, diei 20 novembris 1786; ed. apud *Codicis Iuris Canonici Fontes*, t. II, p. 669.

¹⁵ Epistula *Ex quo, nono*, diei 26 decembris 1910, ad Delegatos Apostolicos Byzantii, in Graecia, Aegypto, Mesopotamia, etc.; DENZ.-SCHOENM., n. 3555.

Nulli ergo dubium esse potest structuram intimam Collegii Episcopalis integraliter et essentialiter sumpti, idest Corporis Episcopalis cum et sub Romano Pontifice, esse essentialiter monarchicam et hierarchicam, prout postulat et exigit ipsa nativa indoles Ecclesiae, cuius illud Collegium est principalis pars: «Ecclesiae indoli *simul monarchicae et hierarchicae* aptius respondet», ut concludit Paulus VI¹⁶.

Vel, ut ait Excmus. Parente, qui fuit Relator Officialis huius partis Constitutionis, «l'aspetto monarchico è così integrato dall'aspetto gierarchico della Chiesa, secondo il pensiero del suo divin Fondatore Giesù Cristo»¹⁷.

Huiusmodi tamen Hierarchia et hocce Collegium essentialiter ordinantur ad divina ministeria sacrasque actiones eis congruentes; quia ad hoc praecise instituta sunt a Christo Jesu, ut continuarent et concluderent opus redemptionis ab Ipso incoepturn et fundamentali consummatum, videlicet salvationem totius humani generis, iuxta illud Apostoli: «pro Christo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos»¹⁸; «et adimpleo ea quae desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius quod est Ecclesia»¹⁹.

¹⁶ Allocutio diei 21 novembris 1964, in clausura sessionis tertiae Concilii Vaticanii II; AAS 56 (1964) 1012.

¹⁷ Al vertice del Concilio Ecumenico; apud «L'Osservatore Romano» diei 19 decembris 1964, p. 3, col. 1.

¹⁸ II Cor. 5, 20. Cf. Ephes. 6, 20.

CAPUT 5

De potestate collegiali

Haec omnia sat perspicua sunt. Remanet tamen quaestio admodum salebrosa maximique momenti, videlicet de iuribus sive de potestate istiusmodi Collegii Episcopalis.

Qua de re sunt plura ex ordine dilucidanda.

Articulus 1. Est potestas iurisdictionis propria, ordinaria et immediata docendi et regendi

Atque in primis evidens est Collegium Episcopale illam habere potestatem qua donantur Episcopi ad ipsum pertinentes veluti partes et membra eius; quia sicut totum continet et possidet partes eius, ita et potentias vel potestates suas.

Potestas tamen collegialis huiusmodi Collegii non est idem ac potestas personalis singulorum Episcoporum, neque etiam complexus potestatum personalium Episcoporum omnium: quia potestas collegialis est potestas *communis*, dum potestas personalis est potestas particularis.

Sed neque est potestas mere *collectiva*, qualis esset potestas Collegii *aequalium* stricte iuridici —tunc enim potestas collegialis nihil aliud esset nisi *summa* potestatum omnium membrorum eius, velut quantitatum homogenearum vel univocarum—, sed potestas vere *communis* communitate *analogia* vel hierarchica, prout revera est communitas huiusc Collegii, ut patet ex supra dictis¹. Potestates

¹ Supra, cap. 4.

namque sive facultates debitae alicui naturae, necessario ei conformantur, cuius et propriam indolem ostendunt ac referunt.

Alia vero ex parte, potestas *personalis* cuiusque Episcopi individualiter considerati est potestas ordinis simul et iurisdictionis, utpote quae refert tria munera sanctificandi, docendi et regendi, ut ex supra dictis constat², potissime autem munus sanctificandi, quod magis directe confertur et communicatur per episcopalem consecrationem. Cum ergo agitur de potestatis personalibus singulorum Episcoporum in particulari, prima et magis essentialis est potestas ordinis, quippe quae respondet muneri sanctificandi: potestas vero iurisdictionis, ad quam spectant alia duo munera docendi et regendi, venit consequenter, ad modum naturalis cuiusdam concomitantiae³.

At vero potestas collegialis Collegii Episcopalis qua talis, non est proprie ordinis, sed iurisdictionis, cum dupli functione docendi et regendi. Potestas siquidem ordinis uniuscuiusque Episcopi singulariter sumptu una eademque est ac potestas omnium Episcoporum simul sumptorum, ideoque ipsius Collegii Episcopalis, non maior neque minor.

Quamvis enim in concelebratione Missae a pluribus Episcopis —eodemque iure posset ab omnibus perfici— locum habeat actus quidam communictarius et quodammodo collegialis, sicut et in consecratione novi Praesulis, in qua ordinarie partem habent tres Episcopi, id tamen non est de iure divino neque de necessitate absoluta: quia Missa eodem iure celebrari potest ab unoquoque Episcopo sigillatim sumpto; et similiter consecratio episcopalis confici et conferri valet ab uno solo Episcopo, prout accidit aliquando tempore persecutionum, ubi plures simul convenire non possunt.

Qua de causa, praesens Constitutio, loquens de potestate Collegii Episcopalis, mentionem tantum facit potestatis docendi et regendi, quae praecise pertinent ad potestatem *iurisdictionis*. Haec est ergo sola potestas propria Collegii Episcopalis qua talis, videlicet sola potestas proprie collegialis.

² Supra, pp. 16-17, 31-40.

³ Cf. supra, pp. 40-42.

Quae quidem conclusio est omnino conformis menti ipsius Concilii. Ut enim docet *Nota explicativa praevia*, analogia sive parallelismus inter Collegium Episcopale et Collegium Apostolicum, cui succedit quodque continuat, non importat identitatem absolutam eorum; quia Episcopi hereditate non capiunt privilegia personalia Apostolorum neque potestates ipsorum extraordinarias quas habebant ut fundatores Ecclesiae, sed potestatem *ordinariam tantum*: «non implicat transmissionem potestatis *extraordinariae* Apostolorum ad successores eorum»⁴. Atqui distinctio inter potestatem ordinariam et extraordinariam non est potestatis ordinis, sed *iurisdictionis tantum*.

In potestate namque ordinis, quae consistit in potestate sanctificandi mediante confectione et administratione Sacramentorum, non habet locum distinctio illa, quia Sacraenta aequaliter causam *ex opere operato*, quantum est de se, gratiam et sanctitatem, independenter a conditionibus personalibus ministrorum. Nihil extraordinarii ibi occurrit, sed causalitas ordinaria secundum propriam indolem et intra proprium ambitum uniuscuiusque Sacramenti.

Quae cum ita sint, exploratum manet et indubitatum potestatem collegialem Corporis Episcoporum qua talis esse tantum potestatem *ordinariam iurisdictionis*. Illud iam luculenter tradiderat Leo XIII hisce verbis: «quo modo Petri auctoritatem in Romano Pontifice perpetuam permanere necesse est, sic Episcopi, quod succedunt Apostolis, *horum potestatem ordinariam hereditate capiunt*, ita ut intimam Ecclesiae constitutionem Ordo Episcoporum necessario attingat»⁵.

Et inde infertur Collegium Episcopale esse *substantialiter* identicum Collegio Apostolico cui succedit, immo in quo continuo perseverat, idest quantum ad id quod ordinarium et permanens est; non vero *totaliter* idem, quia non illi succedit quantum ad id quod extraordinarium est et transitorium, quippe quod morte Apostolorum cessavit. Inter caput et membra utriusque Collegii, ideoque et inter

⁴ *Nota explicativa praevia*, 1.º, p. 73.

⁵ Enc. *Satis cognitum*, ed. cit., p. 44.

Collegia ipsa, datur vera quidem similitudo vel proportionalitas, non autem perfecta et totalis identitas.

Quam ob rem dicitur in *Nota explicativa praevia*: «parallelismus inter Petrum ceterosque Apostolos ex una parte, et Summum Pontificem et Episcopos ex altera parte, non implicat transmissionem potestatis *extraordinariae* Apostolorum ad successores eorum, neque, ut patet, aequalitatem inter Caput et membra Collegii, sed *solan proportionalitatem* inter primam relationem (Petrus-Apostoli) et alteram (Papa-Episcopi). Unde Commissio statuit scribere non eadem sed *pari ratione*»⁶. Et sic permansit in textu definitive approbato et promulgato a Concilio⁷.

Hoc punctum, maioris quidem momenti hac in re, fuit ample discussum in Aula conciliari et in Commissione theologica. In redactionibus praecedentibus⁸ dicebatur: *eadem* ratione. Quae locutio compluribus Patribus excessiva visa est. Et ideo, admisso etiam quodam parallelismo inter ambo Collegia, nonnulli proposuerunt ut simpliciter expungeretur; alii vero, et quidem longe maior eorum pars, ut alia locutione magis propria et accurata substitueretur, prout revera accedit, scribendo: *pari ratione*.

En quomodo rem totam narrat Commissio Doctrinalis, cui commendatum erat examen modorum a Patribus conciliaribus propositum: «381 Patres admittunt quidem *aliquem* parallelismum inter Collegium Apostolicum et Collegium Episcopale exsistere, sed non parallelismum *perfectum*. Quapropter 5 ex illis proponunt ut *delean-* tur verba, *eadem* ratione; dum 376 Patres potius rogant ut eis *substi-* tuantur aliae formulae, v. gr., *simili modo*, vel *simili ratione*, vel *pari ratione*, vel *similiter*, vel *ita etiam*, vel *ita*».

Quibus respondit Commissio: «scribatur, *pari ratione*, ut 376 Patres satisfactionem obtineant. Expressio, *pari ratione*, enuntiat

⁶ *Nota explicativa praevia*, 1.º, p. 73.

⁷ *Constitutio dogmatica de Ecclesia*, Cap. 3, n. 22, p. 25: *sicut, statuente Domino, sanctus Petrus et ceteri Apostoli unum Collegium Apostolicum constituant, pari ratione Romanus Pontifex, successor Petri, et Episcopi, successores Apostolorum, inter se coniunguntur.*

⁸ Ed. 2 (1963), Cap. 2, n. 16, p. 22, 1, 3; ed. 3 (mense martio 1964), Cap. 3, n. 22, 1, 35; ed. 4 (mense iulio 1964), Cap. 3, n. 22, 1, 17-18.

proportionalitatem in structura utriusque Collegii, non vero perfectam identitatem»⁹.

Proportionalis sive identitas quaedam relativa in structura entitativa sive ontologica et in potestate *iurisdictionis* utriusque Collegii, non autem identitas totalis et absoluta.

Dico in potestate *propria et ordinaria* iurisdictionis, quae vide-licet connaturaliter et necessario convenit utriusque; quia revera talis potestas necessario consequitur eorum naturam, sicut agere sequitur esse et ordo operandi ordinem essendi eique conformatur.

Unde et in secunda redactione huiusce Constitutionis expresse ponebatur parallelismus praedictae *potestatis* sub his verbis: «sicut au-tem permanet *potestas* a Domino singulariter Petro ut primo Aposto-lorum et duci Collegii concessa et successoribus eius transmissa, ita servatur *potestas totius Collegii Apostolici Ecclesiam pascendi, a Cor-pore sacrato Episcoporum exercenda»¹⁰.*

Et in sequentibus redactionibus usque ad ultimam et definitivam inclusive servatus est quoad rem ipsam, unice mutato verbo *potestas* in verbum *munus*, quod tantumdem valet¹¹. «Sicut autem permanet *munus* a Domino singulariter Petro ut primo Apostolorum concessum et suc-cessoribus eius transmittendum, ita permanet *munus* Apostolorum pas-cendi Ecclesiam, ab Ordine sacrato Episcoporum iugiter exercendum»¹².

Ea ergo quae mere personalia vel extraordinaria sunt, non transmittuntur successoribus, sed ordinaria tantum. Et hac de causa expunctus est a textu definitivo titulus *Coriphæi* applicatus Papæ re-late ad Corpus Episcoporum in secunda redactione¹³, quia proprie, ut ex traditione constat, est titulus personalis et extraordinarius Petri

⁹ *Modi a Patribus conciliaribus propositi, a Commissione Doctrinali examinati, Modus 57*, p. 19.

¹⁰ *Const. dogm. de Ecclesia*; ed. 2 (1963), Cap. 2, n. 13, nn. 24-25.

¹¹ C. supra, pp. 46-48.

¹² *Const. dogm. dc Ecclesia*; ed. 3 (mense martio 1964), Cap. 3, n. 20, p. 19, 1. 34-37; ed. 4 (mense iulio 1964), Cap. 3, n. 20, p. 61, 34-39; ed. officialis et definitiva, Cap. 3, n. 20, AAS 57 (1965), p.

¹³ «De Episcopis, successoribus Apostolorum... cum successore Petri, Christi Vicario, Coriphæo et Capite suo» (*Constit. dogm. de Ecclesia*; ed. 1963, Cap. 2, n. 11, p. 22, 1. 22-24).

relate ad ceteros Apostolos, ideoque non transmittendus Romanis Pontificibus¹⁴; immo et quia nonnumquam attributus est Paulo et Joanni¹⁵. Unde Commissio Doctrinalis congruenter: «titulus *Coriphaeus* — inquit — ne in Oriente quidem est titulus *ordinarius* pro Successore Petri»¹⁶.

Ad vitandas ergo impro prietas et ambiguities, unice servati sunt tituli *ordinarii* et transmissibiles S. Petri, quos hereditate capit Romanus Pontifex, nempe titulus *Vicarii Christi*, non excluso titulo *Capitis Collegii Episcoporum*, quia immediate subiungitur: «ac *totius Ecclesiae visibili Capite*», iuxta formulam adhibitam a Concilio Vaticano I¹⁷: constat autem Corpus Episcoporum contineri intra Ecclesiam totalem. Unde et Constitutio nostra saepe nominat Papam Caput Collegii Episcopalis¹⁸.

Aliis verbis: sicut Apostoli individualiter seu personaliter considerati habebant potestatem iurisdictionis dupl icem, aliam nempe ordinariam qua simplices Episcopi, aliam extraordinariam qua Apostoli et fundatores Ecclesiae; ita etiam collective sumpti, ut Coetus stabilis vel Collegium, instructi et donati erant gemina iurisdictionis potestate collegiali correspondenti, alia scilicet ordinaria qua Collegium Episcoporum simpliciter, alia extraordinaria qua Collegium Apostolorum et fundatorum Ecclesiae. Sicut enim omnes et singuli Apostoli donati et instructi erant dupli ci qualitate, videlicet Episcopatus simpliciter dicti et Apostolatus qua fundatores Ecclesiae, ita etiam Coetus sive Collegium eorum omnium gemina qualitate gaudebat, alia nimirum qua Collegium Episcoporum simpliciter, alia

¹⁴ Delectur verbum *Coriphaeus*, quia *Coriphaeus* dicitur de Petro relate ad ceteros Apostolos; non autem, ut videtur, de Papa relate ad ceteros Episcopos. Talis usus, nisi rectus, esset innovatio, quae forsan non esset opportuna (*Const. dogm. de Ecclesia*; ed. 4, mense iulio 1964. Cap. 3, Relatio de n. 18, littera (H), p. 80).

¹⁵ «Titulus *Coriphaeus* in liturgia Byzantina, Menologio 29 iunii, adhibetur de Petro et Paulo, quos etiam liturgia occidentalis arcte coniungit. Cf. N. EDELBY, *Liturgicon. Missel byzantin à l'usage des fidèles*, Beyrouth, 1960, p. 889. Titulus aliquando etiam S. Joanni tribuitur. O *Coriphaeus* sine addito passim de Petro intelligitur» (*Const. cit.*, ed. 2 (1963), Cap. 2, n. 11, nota 2, p. 32).

¹⁶ *Responsio ad Modum* 9, p. 8.

¹⁷ *Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, n. 18, p. 22; *Conc. Vat. I*, DENZ.-SCHOENM., n. 3059.

¹⁸ *Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, n. 21, p. 25; n. 22, p. 26, 27; n. 25, p. 30.

qua Coetus Apostolorum seu fundatorum Ecclesiae. Et consequenter potestate iurisdictionis gemina et proportionali donati erant.

Atqui tam Papa quam alii singuli Episcopi hereditate ceperunt personaliter seu individualiter potestatem ordinariam iurisdictionis S. Petri ceterorumque Apostolorum quibus succedunt, non autem potestatem mere personalem et extraordinariam.

Ergo similiter Collegium Episcopale hereditate quoque capit potestatem iurisdictionis ordinariam Collegii Apostolici, non vero extraordinariam.

Inter dotes autem *extraordinarias individuales* omnium et singulorum Apostolorum invenitur *infallibilitas in docendo res fidei et morum*: quam tamen dotem Episcopi, *individualiter* sumpti, hereditate non capiunt.

Eam tamen Papa hereditat ex S. Petro. Qua in re notandum est ipsam Petro convenire duplice titulo, nempe ut simplici Apostolo et ut Vicario Christi et Capiti Collegii Apostolici. Romanus itaque Pontifex non hereditat personaliter infallibilitatem personalem quae Petro qua simplici Apostolo conveniebat, sed eam tantum quae ei conveniebat qua Vicario Christi et Capiti Collegii Apostolici. Hereditando namque conditionem et officium Vicarii Christi et Capitis Collegii, necessario capit hereditate dotem infallibilitatis ei qua tali debitae atque adnexae.

Nihilominus, infallibilitas illa, prout Petri, nitebatur et in tuto ponebatur duplice motivo: alio *ordinario*, nempe in divina *assistentia*; alio *extraordinario*, nimirum in divina *inspiratione*. At vero infallibilitas Papae fundatur et tutatur *in sola assistentia* Spiritus Sancti, quae est praecise motivum eius *ordinarium*, non autem in motivo extraordinario divinae inspirationis.

Et hac de causa Petrus, ad determinandas et definiendas veritates ad fidem et mores pertinentes, non indigebat investigatione personali neque consultatione aliorum hominum peritorum sicut Papa facere tenetur, sed totus iste labor ordinarius vestigationis et comprobacionis abunde et eminenter supplebabatur et superabatur medio extraordinario inspirationis et illuminationis immediatae ipsius Dei¹⁹.

¹⁹ Cf. Act. 10, 10-47.

Eademque qualitates vel conditiones proportionaliter compriuntur in Collegiis respectivis. Id enim quod extraordinarium et peculiare erat Collegii Apostolici qua talis, non erat communicabile neque transmissibile Collegio Episcopali ei succedenti, sed tantum id quod ordinari et commune est ambobus qua Collegiis Episcoporum. Collegium namque Apostolicum erat etiam Collegium Episcopale sive Episcoporum; quia Apostoli erant quoque Episcopi, et non solum Apostoli.

Ut Collegium ergo *Apostolorum* fruebantur dote infallibilitatis collegialis in tradenda doctrina de fide et moribus, tutatae ac fulcitrae divina *assistentia* ut motivo ordinario, ac insuper *inspiratione* Spiritus Sancti ut motivo extraordinario: at vero ut Collegium *Episcoporum simpliciter*, tantummodo nitebatur et tutabatur praedicta infallibilitas in motivo *ordinario* divinae *assistentiae*. Hoc ergo solum tutamen infallibilitatis collegialis hereditat Corpus Episcoporum, quod succedit Collegio Apostolorum quatenus Episcoporum.

Concilium Oecumenicum Apostolorum qua talium non indigisset studiis longius protractis neque ad sessorationibus laboriosis ad determinandas et definiendas veritates fidei et morum, quia omnes et singuli ornati erant dono infallibilitatis fulcitrae divina inspiratione et assistentia. Eis, e contra, eget Concilium Oecumenicum Episcoporum, cuius infallibilitas solum tutatur divina assistentia.

Concilium Hierosolymitanum non fuit Oecumenicum presse dictum, quia non fuit omnium Apostolorum, neque unice eorum tantum, sed ipsi adstiterunt et in eo partes habuerunt omnes fideles ibi praesentes, ac praecepsim *seniores*. *Magna autem conquestio* ibi facta circa obligationem subeundi circumcisioinem et observandi Legem Moysi (Act. 15, 7), fuit revera suscitata ob mixtionem membrorum adeo disparium ibidem concurrentium. At ex quo Simon Petrus locutus est, cui Jacobus illico consentiit, tota quaestio soluta est absque ulla ulteriori discussione (Act. 15, 5-29).

Itaque ex hucusque dictis patet potestatem collegialem Collegii Episcoporum esse proprie potestatem *iurisdictionis*, non ordinis; *ordinariam*, non extraordinariam neque delegatam; *propriam*, non vicariam Papae; *immediatam*, non remotam neque mediata m, sed directe descendentem ad omnes et singulos fideles universae Ecclesiae eidem subditos.

**Articulus 2. Est potestas ex ipsa natura rei unita Supremae potestati
Romani Pontificis eique subordinata, ab eaque dependens**

Sed est insuper potestas necessario et essentialiter unita Supremae potestati Romani Pontificis, eidem subiecta, ab eaque dependens.

Textus ipse Constitutionis id aperte et incunctanter docet: «*Collegium autem seu Corpus Episcoporum auctoritatem non habet nisi simul cum Pontifice Romano, Successore Petri, ut Capite eius intelligatur, huiusque integre manente potestate Primatus in omnes sive Pastores sive fideles*»²⁰.

Collegium nempe Episcoporum nullam habet auctoritatem sive potestatem —«*auctoritatem non habet*»— nisi concurrentibus simul tribus hisce conditionibus: *prima*, quod praedictum Collegium sit *unitum* Papae, et consequenter eius auctoritas sive potestas auctoritas sive potestati ipsiusmet Papae —«*nisi simul cum Romano Pontifice, successore Petri..., intelligatur*»—; *secunda*, quod tam Collegium quam propria eius auctoritas sint *subordinata* Romano Pontifici eiusque auctoritati sive potestati —«*ut Capiti eius intelligatur*»—, quia Corpus naturaliter est subordinatum Capiti; *tertia*, quod utrumque, nempe Collegium eiusque propria potestas, dependeat a Papa eiusque suprema potestate —«*huiusque integre manente potestate Primatus in omnes sive Pastores sive fideles*»—, quia Primatus totalis et absolutus iurisdictionis super omnes Pastores sive Episcopos nominat praecise Primatum super universum Collegium Episcopale et super universam eius auctoritatem collegialem, quae proinde tota dependet a potestate primatiali Romani Pontificis. Essentialis namque subordinatio potestatis collegialis Collegii Episcopalis potestati primatiali Romani Pontificis secum fert necessario essentialiem eius dependentiam.

Quod si tam perspicua verba nondum ex se solis suffecissent, ecce prostant copiosae explicationes authenticae ad rem pertinentes, quae omne dubium excludunt.

²⁰ *Const. dogm. de Ecclesia*, cap. 3, n. 22, p. 26.

Non datur Collegium Episcopale sine Papa. «*Collegium... sine Capite non datur. Collegium enim necessario et semper Caput suum cointelligit*»²¹. Neque ulla datur potestas collegialis absque Collegio Episcopali. Ergo nulla datur potestas collegialis sine potestate papali sive primatiali. Sunt etenim potestates ex ipsa rei natura necessario atque intime unitae.

Aliunde vero, cum unio Collegii Episcopalis cum Romano Pontifice sit veluti unio Corporis cum suo Capite, evidens quoque ac indubia est *essentialis subordinatio* potestatis collegialis potestati papali, quasi subordinatio essentialis corporis suo capiti.

Quam ob rem, ut dicitur in Relatione ad istum locum Constitutionis, editae mense iulio 1964, «*discussione instituta in Commissione doctrinali, servata est expressio una cum Capite suo*, qua ceterum etiam patet *subordinatio* Episcoporum erga Romanum Pontificem, qui dicitur eorum *Caput*»²². Etenim «*Caput... evidenter stat supra*; eademque evidenter stat *sub* correlativum eius, quod est *Corpus*²³. Ergo «*dicendo Romanum Pontificem esse Caput Collegii, idea subordinationis aliorum membrorum sufficienter exprimitur*»²⁴. Itaque explorata res est quod «il Collegio e subordinato nell'essere e nell'agire al Papa»²⁵.

Indeque sequitur *dependentia* eius essentialis; qui enim dicit, *cum et sub* Romano Pontifice, aequivalenter asserit, *dependenter* ab eo. Qua in re omnes conveniebant, tam Patres proponentes Modos quam Commissio doctrinalis eos examini subiicientes²⁶.

Dependentia tamen suavis et connaturalis, quasi ab aliquo intrinseco essentialiter pertinente ad *Corpus* Episcoporum veluti

²¹ *Nota explicativa praevia*, 3.º, p. 74. Cf. *Resp. ad Modos* 81, 93, 97; cd. cit., pp. 25, 28, 29.

²² *Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, n. 22; *Relatio (N)*, p. 91.

²³ *Resp. ad Modum* 53, p. 17.

²⁴ *Resp. ad Modum* 78, p. 25.

²⁵ PETRUS PARENTE, *Al vértice del Concilio Ecuménico*; «L'Osservatore Romano», 19 dec. 1964, p. 3, col. 3. Idemque repetit in brevi quadam *Introductione ad versionem italicam Constitutionis de Ecclesia*, ed. Città Nuova, p. 16; Romae, 1965.

²⁶ *Modus 8 eiusque Resp.*, p. 8; *Modus 68 et eius Resp.*, p. 23; *Const. dogm. de Ecclesia*, cap. 3, n. 22, ed. mense iulio 1964, *Relatio (O)*, p. 91; *Nota explicativa praevia*, 4.º, p. 74.

Capite eius, et non ab aliquo extraneo et quodammodo violentiam inferente²⁷.

Et ideo Paulus VI congruenter: «per hanc ergo *arctam* et in ipsa rei natura positam *coniunctionem*, Episcopatus efficitur quoddam *unum* inter se cohaerens Corpus, *habens in Episcopo, Beati Petri Successor, non diversam neque externam potestatem, sed contra, suum Caput et Centrum*»²⁸.

Idipsum docuere Praedecessores eius, speciatim Leo XIII et Pius XII, e quibus placet nonnulla verba subiungere.

Leo igitur XIII ait: «*quidquid auctoritatis ac muneris accepere Apostoli, coniuncte cum Petro accepere*»²⁹. «*Nemo igitur nisi cum Petro cohaereat, participare auctoritatem potest*»³⁰. «*Ex quo plane intelligitur, excidere Episcopos iure ac potestate regendi, si a Petro eiusve Successoribus scientes secesserint*»³¹.

Quapropter «Episcoporum Ordo tunc rite, ut Christus iussit, *colligatus cum Petro putandus, si Petro sub sit eique pareat*»³². «*Illud vero abhorret a veritate et aperte repugnat constitutioni divinae, iurisdictioni Romanorum Pontificum episcopos subesse singulos ius esse, universos ius non esse*»³³. Veritas, e contra, «*quam Sacrae Litterae tam aperte enuntiant*», est quod Papa «in ipsum Episcoporum Collegium potestatem» habet plenam iurisdictionis³⁴.

Similiter Pius XII docet Episcopos quidem veros esse Pastores fidelium portionis populi christiani sibi commissae in eosque potestatem habere iurisdictionis propriam, ordinariam et immediatam; ipso tamen, «dum id faciunt, non plane sui iuris esse, sed *sub debita Romani Pontificis auctoritate positos*»³⁵, cui «non tantum christifideles,

²⁷ *Nota explicativa*, 4.º, p. 74.

²⁸ *Allocutio diei 21 mensis novemboris 1964 ad Patres Conciliares, in Sessione publica claudente Sessionem Tertiam*; AAS 56 (1964) 1011.

²⁹ Enc. *Satis cognitum*; ed. cit., p. 44.

³⁰ Ibid., p. 46.

³¹ Ibid.

³² Ibid., p. 48.

³³ Ibid., p. 50.

³⁴ Ibid., p. 50, 52.

³⁵ Enc. *Mystici Corporis*; AAS 35 (1943) 212.

sed *Episcopi etiam omnes* et oboedientiae obsequio et unitatis vinculo constanter subiici et adhaerere tenentur³⁶. Patet autem eandem esse proportionem potestatis Collegii Episcopalis ad potestatem Papae, et ipsius Corporis Episcoporum ad Romanum Pontificem.

Quae omnia, ut obvium et par est, ita intelliganda sunt, ut una ex parte sumatur Papa eiusque potestas, ex alia vero Corpus ceterorum Episcoporum eiusque potestas qua talis: quandoquidem, eorum intima unione non obstante, aliud est *Episcopus Romanus*, aliud vero coetus reliquorum Episcoporum. Potestas igitur ceterorum Episcoporum tam individualiter quam collective sumptorum, essentialiter unita et subordinata est potestati Papae, ab eaque dependet. Quo tamen in casu atque sub isto respectu non includitur formaliter in eorum Coetu *Romanus Pontifex* neque potestas eius; quia secus, illamet potestas papalis sive primatialis esset essentialiter unita et subordinata sibi ipsi, ab ea- que similiiter dependens. Quod quidem absonum plane est: quia nihil *unitur* sibimetipsi, cum sit potius *unum* cum seipso; neque ei *subordi-*
nata, cum sit eidem essentialiter identicum et aequale, non autem di- versum neque inferius, ut postulat ipsa propria indoles subordinatio- nis; neque ab eo *dependens*, cum nihil dependeat a semetipso, siquidem dependentia exigit distinctionem inter id quod dependet et id a quo dependet, una cum respectiva inferioritate et superioritate.

Haec igitur cum ita sint, apparent quanti sit momenti accurate distingue in Romano Pontifice duos adspectus, functiones vel prae- rogativas: aliam ampliorem et universaliorum, per comparationem ad Christum et totam Ecclesiam, qua nempe Vicarius illius et Pastor istius; aliam restrictiorem magisque limitatam, per comparationem ad omnes et solos ceteros Episcopos, qua scilicet est eorum Caput. Pri- ma superat secundam, sicut Christus et universa Ecclesia superant Coetum Episcoporum, qui portio eius quaedam est, licet principalis.

Eademque ratione distingui debent in collectivitate vel comple- xu ceterorum Episcoporum alii duo adspectus: *alius*, qua *membra* Corporis Episcopalis, cuius Caput est Papa, et tunc dicuntur et sunt

³⁶ Enc. *Ad Apostolorum Principis-*, AAS 50 (1958) 610-612.

correlativi ad ipsum quasi membra ad Caput, atque una cum ipso effor-
mant totum quoddam, quod est praecise Collegium Episcopale integre
ac formaliter sumptum; *alius*, qua *simplex summa* vel adunatio Episco-
porum, abstractione facta ab eorum formali conditione *membrorum*
praedicti Corporis relati ad eius *Caput*, et tunc non sunt formaliter ne-
que integraliter unum Collegium vel unum Corpus, sed materialiter
tantum et imperfecte, ut *simplex acervus* vel *summa Episcoporum*.

Secundum primum respectum, dicitur Collegium et collegiale
proprie et formaliter acceptum; iuxta secundum vero, non dicitur
Collegium neque collegiale nisi improprie tantum et materialiter.

Indeque infertur Episcopos, qua membra Corporis Episcopalis,
esse superiores seipsis qua meritis unitatibus summae vel collectionis
Episcoporum; eademque ratione, Corpus sive Collegium Episcopale,
proprie et formaliter acceptum, esse superius simplici summa vel co-
llectione eorum.

Sequitur etiam exinde Papam, qua Caput Corporis Episcopalis
proprie et formaliter dicti, esse superiorem et independentem a sim-
plici summa vel collectione Episcoporum, immo et ab eis qua mem-
bris etiam simul sumptis praedicti Corporis, sed a Capite contradis-
tinctis: quia, etiam intra unum idemque corpus vivum, caput est
superius ceteris membris tam individualiter quam collective sumptis.

Verumtamen, ratione correlationis essentialis et intimae cum mem-
bris eiusdem corporis, virtus et functio directiva capitis ordinatur neces-
sario ad ipsa veluti ad propriam sphaeram vel campum actionis, quin eam
supergrediatur. Id, quod procul dubio accidit in ordine physiologico cor-
porum vita sensitiva praeditorum, in quibus functiones capitis limitantur
ad proprium corpus: minime tamen idipsum contingit in casu praesenti,
ubi tam corpus quam membra et caput summuntur in sensu analogico,
et quidem analogia proportionalitatis metaphoricae. Et hac de causa,
Papa est Caput non solum Corporis Episcoporum, verum etiam totius
mystici Corporis Christi, quod est Ecclesia universa. Si enim tantum es-
set Caput Corporis Episcopalis, eius potestas et functio directiva, procul
dubio primatalis et iurisdictionis, limitaretur ad praedictum Corpus; sed,
quia simul est Caput totius Ecclesiae, eius potestas et functio directiva ex-
superant atque praetergrediuntur campum limitatum Episcopatus.

Oportet ergo caute distinguere duplicem acceptionem verbi *Caput* de Papa dictum, quod quandoque respicit totum Corpus Mysticum Christi, interdum vero partem eius tantum, licet principalem, nempe Corpus Episcopale. Ac similiter verbum *Pastor* aliquando nominat relationem Papae ad totam Ecclesiam, nonnumquam vero respectum ad solos Episcopos, ut cum appellatur *Pastor Pastorum*. Magis tamen proprie dicitur *Pastor totius gregis Christi et Vicarius eius* respectu *totius Ecclesiae*. Qua de causa, huiusmodi tituli et praerogativa, quas secum ferunt, transcendunt ac praetergrediuntur praerogativas simplicis Capitis et Corporis Episcopalis eidem correlativi.

Auctoritas nempe Papae qua Vicarii Christi et Supremi Pastoris Universae Ecclesiae, excedit potestatem collegialem presse dictam, quae ipsis competit qua simplici Capiti Corporis sive Collegii Episcopalis.

Papa itaque eiusque potestas *considerari* possunt *separatim*, ut ita dicam, a Corpore vel Collegio Episcoporum, videlicet quatenus formaliter est Vicarius Christi et Supremus Pastor Ecclesiae universalis; possunt quoque *considerari coniunctim* cum praedicto Corpore vel Collegio, idest reduplicative ut Caput eius, ad quod necessariam dicit relationem. Quo in sensu potestas eius est *collegialis*; dum in priori casu est *personalis*.

Momentum huiusce distinctionis fuit expresse ponderatum in ipso Concilio. Commissio Doctrinalis, cui ius et officium incumbebat examinandi Modos a Patribus propositos, aiebat: «Collegium necessario et semper Caput cointelligit; at vero distinctio non est inter Romanum Pontificem et ceteros Episcopos collective sumptos, sed inter Romanum Pontificem *seorsim* et Romanum Pontificem *simul cum Episcopis*»³⁷.

Nec enim Romanus Pontifex amittit titulum et praerogativam Vicarii Christi et Pastoris Supremi totius Ecclesiae ex hoc quod est Caput Collegii Episcopalis, sed integrum et intactum servat: «Collegium enim necessario et semper Caput suum cointelligit, *quod in*

³⁷ *Resp. ad Modum* 89, p. 27, quam verbotenus fecit suam *Nota explicativa praevia*, 3.º, p. 74.

Collegio integrum servat suum munus Vicarii Christi et Pastoris Ecclesiae universalis»³⁸.

Aliud nempe est distinctio, aliud separatio; sicut et aliud est confusio, aliud simplex adunatio. Huiusmodi ergo tituli, munera et praerogativa Romani Pontificis unita sunt, non separata; distincta, non confusa.

**Articulus 3. Est insuper potestas plena, suprema
et universalis super totam Ecclesiam**

Textus Constitutionis dogmaticae *De Ecclesia* docet expresse plena, suprema et universalis potestate gaudere super totam Ecclesiam non solum Collegium Episcoporum presse et formaliter sumptum, idest *una cum Papa ut eius Capite*, verum etiam *Papam solum* qua Christi Vicarium et totius Ecclesiae Pastorem.

«Romanus enim *Pontifex habet in Ecclesiam vi muneric sui*, Vicarius scilicet Christi et totius Ecclesiae Pastoris, plenam, supremam et universalem potestatem, quam semper libere exercere valet.

Ordo autem Episcoporum, qui Collegio Apostolorum in magisterio et regimine pastorali succedit, immo in quo Corpus Apostolicum continuo perseverat, *una cum Capite suo Romano Pontifice et numquam sine hoc Capite*, subiectum quoque supremae ac plenae potestatis in universam Ecclesiam existit»³⁹.

Distinctio huiusmodi duorum modorum clare expressa et subnotata est per coniunctionem adversativam *autem* et per adverbium copulativum *quoque*. Papae igitur convenit potestas plena, suprema et universalis iurisdictionis super totam Ecclesiam dupli titulo: alio, qua Vicario Christi et Pastori Supremo totius Ecclesiae; alio, qua Capiti Corporis sive Collegii Episcopalis.

Ratione primi tituli —vi muneric *sui*—, praedicta potestas est *personalis* hoc in sensu, quia *ipsi soli personaliter* convenit; ratione secundi, eidem convenit qua parti principali sive qua Capiti Collegii Episcopal, ac proinde est potestas *communis* ipsi ac ceteris membris

³⁸ Ibid.

³⁹ *Const. dogm. de Ecclesia*, cap. 3, n. 22, p. 26.

Collegii Episcopalis qua talibus eidemque unitis, videlicet potestas *collegialis*, non mere personalis, cum sit potestas totius Collegii qua talis.

Non sunt duae potestates supremae ab invicem distinctae et separatae, multoque minus antagonicae, sed potius duo modi differentes unius eiusdemque potestatis, ob geminationem titulorum et subiectorum inadaequate distinctorum eiusdem. Papa etenim sine Episcopis non distinguitur adaequata a seipso cum illis. Utrobius siquidem adest Papa, qui nec est nec esse potest a seipso distinctus; distinguitur tamen partialiter et inadaequata a Collegio Episcopali, cuius est pars praecipua.

Prior titulus fuit speciatim consideratus et pertractatus in Concilio Vaticano I, quod eo usque pervenit ut formulam definitivam cuderet, quam solemniter declaravit dogma fidei. Ibi enim ex professo actum est de Primatu Romani Pontificis super totam Ecclesiam, qua Vicarii Christi et Supremi Pastoris Ecclesiae universalis, deque eius respectiva potestate iurisdictionis plena, suprema, universalis, propria, ordinaria et immediata super totam Ecclesiam omnesque ac singulas eius partes⁴⁰. Quam doctrinam recolit et contrahi praesens Constitutio in primo suo inciso, paulo supra relato⁴¹.

Non potuit tamen Vaticanum I perfecte absolvere secundum titulum ob interruptionem eius ex iniuria temporum provocatam. Et ideo totum negotium reassumpsit Concilium Vaticanum II, quod et ad felicem exitum perduxit, ut patet in secundo inciso supra transcripto⁴², ubi formula exhibetur doctrinae de potestate collegiali Collegii Episcopalis conflati ex Papa ut Capite ac ex ceteris Episcopis ut membris⁴³.

⁴⁰ DENZ.-SCHOENM., nn. 2059-2064.

⁴¹ *Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, n. 22, p. 26.

⁴² Ibid.

⁴³ Ut expresse declarat ipsummet Concilium, inter alios eius fines hunc unum intendebat, scilicet completere doctrinam catholicam de structura hierarchica iurisdictionis ecclesiasticae inchoatam in Concilio Vaticano I (*Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, n. 18, p. 22). Ibi efferebat adspectus eius monarchicus, hic vero adspectus eius collegialis. «Legenti Schema oblatum —iebat Excmus. Dominus MARET in *Concilio Vaticano I*—, regimen ecclesiasticum appetet ut pure et simpliciter *monarchicum*» (MANSI, t. 51, col. 916C). Et tamen ambo adspectus sunt necessarii et ad integratatem huiusc regiminis pertinentes, ut scite adnotabat Excmus. Dominus PARENTE: «L'aspetto monarchico è così integrato dall'aspetto hierachico della Chiesa, secondo il pensiero del suo divin Fondatore» (*Al vertice del Concilio Ecumenico*, apud «L'Osservatore Romano», die 19 decembris 1964, p. 33, col. 1).

Quod quidem longas atque difficiles disceptationes in utroque Concilio postulavit, praesertim in Vaticano II, ita ut merito dici possit hoc fuisse punctum cruciale eius, sive res sive formula ipsius consideretur.

§ 1. *De ipsa re*

Quoad *rem* ipsam, quod scilicet Christus contulit Collegio duodecim Apostolorum, Capite eius Petro inclusa, potestatem iurisdictionis ordinariam, supremam, plenam et universalem super totam Ecclesiam, nullum dubium subesse potest: quia Christus, cui data est omnis potestas in caelo et in terra, dixit Collegio duodecim Apostolorum: euntes in mundum universum, praedicate Evangelium omni creaturae; euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, et docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis. Quaecumque alligaveritis super terram erunt ligata et in caelis; et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelis⁴⁴. Et ecce Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi⁴⁵.

Potestas *iurisdictionis*, idest docendi (*docete*) et regendi sive gubernandi (*servare omnia quaecumque mandavi vobis*).

Ordinaria, ratione officii sive missionis commendatae, quae omnibus et singulis diebus perdurabit usque ad finem temporum (*usque ad consummationem saeculi*); et non delegata neque extraordinaria, quae videlicet suapte natura est temporanea et transitoria.

Universalis, ratione *loci* (in mundum *universum*), ratione *temporis* (*omnibus diebus* usque ad *consummationem saeculi*), ratione *personarum* (*omnes gentes*), ratione *materiae* vel *objecti* resolvendi (*quaecumque alligaveritis*, *quaecumque solveritis*), et ratione *legum* sive *praeceptorum* observandorum (*omnia quaecumque mandavi vobis*).

Plena, absque ulla limitatione vel restrictione intra eius universalitatem et voluntatem Christi eam conferentis.

⁴⁴ Mt. 28, 18-20; Mc. 16, 15; Mt. 18, 18.

⁴⁵ Mt. 28, 20.

Suprema, absque ulla superiori in Ecclesia, excepta potestate eminentissima ipsius Christi qui eam contulit (ligata et soluta in terris, erunt ligata et soluta in caelis).

Quamvis autem inter exegetas non detur perfecta unanimitas circa sensum *concretum* verborum *ligandi* atque *solvendi* (quia non nulli ea intelligunt de potestate doctrinali et disciplinari, in qua includitur potestas absolvendi a peccatis; alii vero exclusive de potestate absolvendi a peccatis; alii tandem de potestate excommunicandi et reconciliandi peccatores ab Ecclesia et cum Ecclesia), id unum explratum et indubitatum est, in illis agi de potestate *iurisdictionis*⁴⁶.

Quod vero praedicta potestas sit plena et suprema super universam Ecclesiam eo sensu in quo eam intelligi praesens Constitutio, non plene et evidenter constat *ex solo illo textu Scripturae*⁴⁷. Relato tamen et collato cum textu vere apodictico eiusdem Mt. 28, 18-20, illum dilucidat, complet et confirmat⁴⁸.

Est igitur vera potestas *collegialis*, utpote *totius Collegii Apostolici* qua talis. Et cum insuper sit *ordinaria*, communicatur *integra* Collegio Episcoporum qua tali, quod succedit Collegio Apostolorum, cuius functiones et potestates *ordinarias* hereditate capit, inclusu, ut patet, Romano Pontifice ut eius Capite. «Romanus enim Pontifex includitur in Collegio de quo sermo fit»⁴⁹.

⁴⁶ «Interpretes unanimes non sunt in explanandis verbis *ligare* et *solvare*. Quidam ea intelligunt de potestate doctrinali et disciplinari, in qua includitur potestas absolvendi a peccatis; alii de potestate remittendi peccata, cf. Jn. 20, 23; alii, in Mt. 18, 18, de potestate excludendi peccatorem a coetu Ecclesiae eumque reconciliandi, cf. Mt. 18, 17-18» (*Votum Commissionis Pontificis de re biblica circa n. 22 Schematis Constitutionis de Ecclesia*, p. 4).

⁴⁷ «Potestas ligandi et solvendi de qua in Mt. 18, 18, videtur esse eadem ac in Mt. 16, 19. Quod autem sit *suprema ac plena in universam Ecclesiam* ad mentem Schematis, *non constat*» (*ibid.*, paulo antea).

⁴⁸ «Quae quidem assertio —potestatis nempe plenae ac supremae super universam Ecclesiam a Christo collatae Collegio apostolorum qua tali—, *fundamentum habet* in Mt. 28, 18-20, ubi Christus suam *ipsius potestatem Collegio Apostolorum simul sumpto contulit*.

Ad idem *suadendum*, etiam Mt. 18, 18, *aliquo modo* confert, ubi potestas ligandi et solvendi iam Petro tradita (Mt. 16, 19), etiam ceteris Apostolis confertur» (Excellentissimus D. PARENTE, *Relatio de nn. 22-27, Cap. 3, Constitutionis dogmaticae de Ecclesiae*, p. 10). Cf. ed. Constat. mense iulio 1964, *Relatio de n. 22 (Q)*, pp. 91-92.

⁴⁹ *Modi a Patribus Conciliaribus propositi, a Commissione Doctrinali examinati; Resp. ad Modum 95, p. 29.*

Conclusio, ut in proposito est, necessario postulata ex ipsamet natura praedicti Collegii. Ex hoc enim ipso quod istud Collegium necessario *includit* Papam ut Caput suum, eius auctoritas vel potestas qua talis nequit esse inferior potestate Papae, quia hic non amittit neque diminuit potentiam suam ex eo quod est Caput Collegii, sed eam integrum et intactam servat. Cum ergo potestas Papae qua Vicarii Christi et Supremi Pastoris totius Ecclesiae sit plena, universalis et suprema super universam Ecclesiam, eadem quoque manet qua Capitis Corporis Episcopalis, cui integrum communicat.

Inter Modos a Patribus Conciliaribus propositos, invenitur sequens: «164 Patres proponut ut *deleatur* vocabulum *plena*, ne plenitudo potestatis Summi Pontificis in discrimine ponatur». Cui respondebat Commissio Doctrinalis examinatrix: «textus agit de *suprema* potestate, quam tribuit Collegio *una cum et sub Capite suo Romano Pontifice*. Talis potestas *necessario* dicenda est *plena*.

Per *suppressionem* vero propositam, ipsa plenitudo potestatis Romanii Pontificis in discrimine poneretur. Collegium enim necesse satio et semper *Caput cointelligit*; at vero distinctio non est inter Romanum Pontificem et ceteros Episcopos collective sumptos, sed inter Romanum Pontificem *seorsim* et Romanum Pontificem *simul cum Episcopis*⁵⁰.

Quam Responseionem confirmat suamque facit *Nota explicativa praevia*, dicens: «Collegium, quod sine Capite non datur, dicitur subiectum quoque *supremae ac plena* potestatis in universam Ecclesiam existere. Quod *necessario* admittendum est, ne plenitudo potestatis Romanii Pontificis in discrimen poneretur. Collegium enim necessario et semper *Caput suum cointelligit*, quod in Collegio *integrum servat* suum munus Vicarii Christi et Pastoris Ecclesiae universalis»⁵¹.

Uno verbo: admittere Collegium Episcopale simulque ei denegare potestatem collegialem iurisdictionis, est pugnantia simul asserere; sicut et admittere praedictam potestatem collegialem simulque denegare eam esse plenam, supremam et universalem super totam

⁵⁰ *Modus 89 eiusque Responso*, pp. 27-28.

⁵¹ *Nota explicativa praevia*, 3.º, p. 74.

Ecclesiam, quia in ipsa includitur potestas Capitis sui Romani Pontificis, quae praecise illas habet qualitates.

Tertium argumentum praebet auctoritas per saecula practice recognita Conciliis Oecumenicis in Ecclesia Dei. Huiusmodi Concilia, a Nicaeno usque ad Vaticanum II inclusive, sunt numero viginti et unum; semperque habita et considerata sunt ab universa Ecclesia veluti praedita potestate iurisdictionis plena, suprema et universalis super totam Ecclesiam, tam in docendo res fidei et morum quam in gubernando et disciplinam imponendo. Quam veritatem recolit et effert Codex Iuris Canonici hisce verbis: «Concilium Oecumenicum *suprema potestate* in *universam Ecclesiam* *potestat*»⁵².

Iam vero Concilium Oecumenicum essentialiter coalescit ex Romano Pontifice ut Capite et e ceteris Episcopis pacem et communionem cum ipso habentibus ut Membris, eodem prorsus modo quo efformatur et coalescit Collegium Episcopale proprie et formaliter dictum.

Quamvis enim, inde a saeculis, admittantur in Concilio Oecumenico alii Patres qui Episcopi non sunt, puta Abbates Superiores et Moderatores Generales religionum clericalium exemptarum, hi tamen non convocantur neque assident ex iure proprio neque ut pars Concilii principalis, sed ut secundaria tantum et ex privilegio liberliter eis concesso a Romano Pontifice.

Quo fit, ut Concilium Oecumenicum sit revera ipsum Collegium Episcopale proprie et formaliter dictum, nempe ex Romano Pontifice ut Capite et ex ceteris Episcopis ut Membris conflatum, qui simul congregantur ad pertractanda et resolvenda, maxima et suprema cum auctoritate, negotia maiora de fide et moribus ac de totius Ecclesiae gubernatione. Eorum Constitutiones et Decreta sunt essentialiter conciliares vel collegiales, absque ulla possibili appellatione ad aliam potestatem superiorum intra ipsam Ecclesiam, siquidem in Concilio includitur potestas ipsius Romani Pontificis eas approbantis et promulgantis.

⁵² C. J. C., can. 228, § 1.

Sunt ergo actus collegiales plenae, supremae et universalis auctoritatis super totam Ecclesiam, agniti et acceptati ut tales ab Ecclesia universa ex quo Concilia praedicta exstiterant. Reapse igitur habebant potestatem collegialem correspondentem; quia agere supponit esse, et ab actu ad potentiam valet consequentia.

Quam ob rem dicit merito Excmus. Dominus Parente in sua Relatione officiali: «Collegium Episcopale, quod in Concilio Oecumenico *concrete* elucet, iuxta C. J. C., can. 228, § 1, *supremam* habet potestatem in *universam Ecclesiam*»⁵³.

Uno verbo, «doctrina habetur in theologia de Conciliis Oecumenicis et in doctrina de successione Apostolorum eorumque Collegio. Episcopi in Concilio adunati una cum Papa *unum tribunal constituant*, veri iudices *fidei et legislatores sunt*, *ius sedendi* in Concilio *omnibus Episcopis* residentibus *competit*»⁵⁴.

Sic intellecta huiusmodi potestate collegiali, non est reapse nova quaedam adinventio Concilii Vaticani II, sed mera confirmatio doctrinae iam agnitae et admissae absque difficultate a Patribus et theologis Concilii Vaticani I, licet non in forma proprie conciliari prout nunc accidit, neque adhibitis verbis formalibus *potestatis collegialis*.

Relator officialis illius Concilii, Excmus. Dominus F. M. Zinelli, Episcopus Tarvisinus, declarabat: «concedimus libenter et nos in Concilio Oecumenico, sive Episcopis coniunctim cum suo Capite, supremam inesse et plenam ecclesiasticam potestatem in fideles omnes; utique Ecclesiae cum suo Capite coniunctae optime haec congruit. Igitur Episcopi congregati cum Capite in Concilio Oecumenico, quo in casu totam Ecclesiam repraesentant; aut dispersi, sed coniuncti cum suo Capite, quo in casu sunt ipsa Ecclesia, vere plenam potestatem habent»⁵⁵.

Et paulo post: «nos admittimus vere plenam et supremam potestatem existere in Summo Pontifice *veluti Capite*, et eandem vere

⁵³ *Relatio de nn. 22-27*, p. 10.

⁵⁴ *Constitutio dogmatica de Ecclesia*, ed. 1963, cap. 2, n. 16, nota 29, p. 38.

⁵⁵ MANSI, t. 52, col. 1109 C.

*plenam esse etiam in Capite cum Membris coniuncto, scilicet in Pontifice cum Episcopis*⁵⁶.

Similiter et theologus J. Kleutgen, S. J., redactor Schematis reformati secundae Constitutionis dogmaticae *De Ecclesia*, quae tamen non fuit conciliariter discussa neque promulgata, dicebat: «verum etiam *supremi muneri docendi et gubernandi universam Ecclesiam Episcopi expertes non sunt*. Illud enim ligandi et solvendi pontificum, quod Petro soli datum est, *Collegio quoque Apostolorum, suo tamen Capiti coniuncto, tributum esse constat*, protestante Domino: Amen dico vobis, quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in caelo; et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo (Mt. 18, 18). Quapropter, inde ab Ecclesiae primordiis, Oecumenicorum Conciliorum decreta et statuta iure merito tamquam Dei sententiae et Spiritus Sancti placita summa veneratione et pari obsequio a fidelibus suscepta sunt»⁵⁷.

Atque in Relatione eidem adnexa subiungebat: «cum enim Episcopi a Summo Pontifice in partem sollicitudinis vocati, non sint meri consiliarii, sed *una cum Papa decreta tamquam veri iudices et definitores edant*, haec vero decreta supremae sint *auctoritatis totamque ligent Ecclesiam*, dubitari non potest quin Episcopi *in docenda et gubernanda Ecclesia* partem aliquam habeant... Verum... *Suprema auctoritas* non attribuitur Corpori Episcoporum simpliciter, sed *Corpori Episcoporum Papae coniuncto*: inter Papam vero et Papam cum Concilio pugna et discordia nulla esse potest»⁵⁸.

Prostant igitur tria argumenta apodictica huiusce potestatis collegialis plenae, supremae et universalis asserendae super totam Ecclesiam: biblicum nempe, intrinsecum (ex ipsam natura dessumptum Collegii Episcopalis proprie et stricte dicti, cum Papa scilicet ut Capite) et empiricum (nimirum fundatum in exercitio saeculari predictae potestatis a Conciliis Oecumenicis).

⁵⁶ Ibid., col. 1110 A.

⁵⁷ Schema Const. dogm. secundae *De Ecclesia Christi*, cap. 4; MANSI, t. 53, col. 310. Const. nostra *Lumen gentium* sua fecit nonnulla ex his verbis, reticito tamen nomine auctoris; Cap. 3, n. 22, p. 26.

⁵⁸ Ibid., col. 321 B.

§ 2. *De eius formula*

Quantum vero ad eius *formulationem* pressam et inaequivocam, non potest idem ferri iudicium: quia datis implicationibus Papae cum Collegio Episcoporum, immo et ipsius Papae qua Vicarii Christi et Pastoris Ecclesiae universalis cum eodem qua Capite praedicti Collegii, fuit admodum difficile adiuvenire formulam quandam pressam, claram et adaequatam, quae una ex parte totam veritatem exacte et sine ulla prorsus ambiguitate exprimeret, ex alia vero totam realitatem adaequate signaret.

Quae quidem difficultas potissimum respicit expressionem *veri subiecti* praedictae potestatis plenae et supremae super universam Ecclesiam.

Procul dubio huiusmodi subiectum est Papa qua Vicarius Christi et Supremus Pastor Ecclesiae universalis, ut solemniter definit Concilium Vaticanum I⁵⁹. Est quoque subiectum eius Concilium Oecumenicum, iuxta praxim et aestimationem saecularem totius Ecclesiae, agnitam et propositam in C. J. C., can. 228, § 1; et consequenter ipsum Collegium Episcopale in praedicto Concilio adunatum. Postremo, est idem Collegium dispersum per universum orbem, quod manet essentialiter identicum, semperque ac necessario cum inclusione Romani Pontificis ut eius Capitis.

Et inde surgit difficultas: suntne *duo subiecta* praefatae potestatis? Quod si ita est, eruntne consequenter *duae potestates*? Quia illa potestas videtur esse *accidens* quoddam *subiecti* ea praediti, ideoque a tali subiecto individuationem accipiens. Quo fit, ut multiplies numero ad multiplicationem subiecti. Hoc autem absonum esse videtur et impossibile, quia potestas illa plena atque suprema non potest esse nisi una et unica.

In redactione definitiva textus conciliaris videtur dare innui *duo esse subiecta* illius plenae supremaeque potestatis: aliud nempe Papam solum qua Vicarium Christi et totius Ecclesiae Supremum

⁵⁹ DENZ.-SCHOENM., nn. 3059-3064.

Pastorem; aliud, Collegium Episcopale simul cum Papa, aut, si mavis, eundem Papam cum ceteris Episcopis.

En eius verba: «*Romanus Pontifex habet in Ecclesiam, vi muneric sui, Vicarii scilicet Christi et totius Ecclesiae Pastoris, plenam, supremam et universalem potestatem...*

Ordo autem Episcorum... una cum Capite suo Romano Pontifice, et numquam sine hoc Capite, subiectum quoque supremae ac plenae potestatis in universam Ecclesiam exsistit»⁶⁰.

Dualitas apparet expressa et subnotata per coniunctionem adversativam *autem* et per adverbium copulativum *quoque*.

Illa formula, «*subiectum quoque*», fuit acceptata et apposita loco prioris, «*indivisum subiectum*», quae potius unitatem subiecti indicare videbatur.

Quaestio stili vel *terminologiae* potius quam doctrinae, prout factentur eius adnotatores⁶¹, qui tamen addunt: «attendendum est autem quod in locutione, *indivisum subiectum*, omittitur vox *indivisum*, ne falso intelligatur Romanum Pontificem non posse suam plenam et supremam potestatem exercere *independenter* ab actione Episcorum»⁶².

Verumtamen plures Patres institerunt dicentes et postulantes ut *unitas subiecti* clarius exprimeretur: sive explicando verbum *indivisum* per locutionem *inadaequate distinctum*; sive substituendo ipsam «*ditionem, subiectum... exstitit*», per hanc aliam, *suprema potestate pollet*; sive tandem expungendo adverbium *quoque*⁶³.

Quibus respondit Commissio examinatrix: «*Commissio non voluit intrare in quaestionem disputatam de unico subiecto potestatis supremae vel de duobus eiusdem potestatis subiectis inadaequate*

⁶⁰ *Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, n. 22, p. 26.

⁶¹ «Immutationes in hac periodo inductae generatim respiciunt stylum vel terminologiam» (*Constit. dogm. de Ecclesia*; ed. mense iulio 1964, Cap. 3, n. 22: *Relatio de n. 22 (N)*, p. 90).

⁶² *Ibid.*

⁶³ «16 Patres clarius dicere vellent *unum tantum subiectum supremae potestatis in Ecclesia existere*. Tres ex ipsis proponunt ut dicatur subiectum *indivisum vel inadaequate distinctum*; duo, ut dicatur, loco subiectum... exsistit, *suprema potestate pollet...*; decem tandem, ut... deleatur adverbium *quoque*» (*Modi a Patribus Conciliaribus propositi, a Commissione Doctrinali examinati; Modus 80*, p. 24).

distinctis. Stet ergo textus, qui post longas discussiones in Commissione, praesentem formam recepit»⁶⁴.

Procul dubio Commissio iure suo utebatur: at expressio verbalis formulae, quam proposuit, non servavit neque retinuit *neutralitatem* illam quam servare praetendebat, sed potius innuere videtur dualitatem quandam subiectorum. Quo fit, ut tota res in eodem statu relinquoretur in quo ipsum reliquerat Concilium Vaticanum I respectu unitatis vel dualitatis subiecti proprii infallibilitatis Magisterii, quae adnexa est potestati iurisdictionis plenae, supremae et universali super totam Ecclesiam. Quam ob rem utrobique, sive scilicet agatur de potestate sive de infallibilitate, manet et perstat idem problema de unitate vel dualitate proprii eius subiecti.

In Concilio igitur Vaticano I expositae fuerunt atque defensae duae illae opiniones, licet praesentantiores inter Patres et theologos, ut Excmi. Domini V. Gasser et E. M. Zinelli et R. P. Jos. Kleutgen, quibus videtur adhaesisse maior pars Patrum, inclinarent in dualitatem⁶⁵. Et eadem videtur esse opinatio Commissionis Doctrinalis, quae redegit textum definitivum huiusc Constitutionis Concilii Vaticani II. Eius formulatio sat aperte innuit praferentiam eius pro

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Respondens Excmo. Domino Jos. CAIXAL Y ESTRADE, Episcopo Urgellensi, qui, innixus in unitate infallibilitatis Ecclesiae, inferebat unitatem proprii eius subiecti, quod esset revera Romanus Pontifex et ab eodem derivaretur in Concilium Oecumenicum et in Ecclesiam universam (*Emendationes 12 et 28 ad primam Constitutionem dogmaticam de Ecclesia Christi*, Cap. 4; MANSI, 52, col. 1123-1124, 1126 B), dicebat Excmus. Dominus V. GASSER, Episcopus Brixiensis et Relator Officialis: «causa huius rei non est quae ex hoc ambone aliquoties, *dolens dico*, indicata fuit, scilicet ac si omnis infallibilitas Ecclesiae sit sita in solo Papa, et a Papa, derivetur in Ecclesiam et illi communicetur...»

Hoc non intelligo. Vera ratio cur Episcopi, etiam in Concilio Generali congregati sine Papa, in rebus fidei et morum non sint infallibles, ex eo repetenda est, quod Christus hanc infallibilitatem *toti Ecclesiae Magisterio*, idest *Apostolis simul cum Petro*, promiserit dicens (Mt. 28, 20): Ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi; ideo Episcopi nihil possunt sine Papa. An autem iudicio inverso Papa nihil possit sine Episcopis? Haec inversio nihil est, cum Christus *soli Petro* dixerit (Mt. 15, 18): *tu es Petrus... Oravi pro te, ut non deficiat fides tua*» (ibid., col. 1216 C).

Duo itaque subiecta: Papa solus, et Papa simul cum ceteris Episcopis, qui totum Ecclesiae Magisterium constituunt. Opinio Domini CAIXAL Y ESTRADE «continet quandam sententiam quae, iuxta meam opinionem, admitti non potest» (ibid., col. 1122 B).

dualitate subjectorum, quamvis positive non intendat excludere possibilitatem neque probabilitatem alterius opinionis.

Hoc quidem sufficiebat ad redigendam propositionem conciliarem, quae non intrat in particularia neque in ulteriores explicationes, sed satius putat manere in simplici enuntiatione eius quod indiscutsum et acceptatum est ab omnibus, quodque ad haec duo reducitur: primo, Papa solus, qua nempe Vicarius Christi et Pastor Supremus Ecclesiae universalis, est subiectum potestatis plena, supremae et universalis super totam Ecclesiam; Secundo, Collegium item Episcoporum una cum

---

Et adhuc magis directe Excmus. Dominus ZINELLI inter respondendum ad emendationes 35-36 circa Cap. 3 eiusdem Constitutionis: «ambo simul, scilicet quod tam Papa solus quam Papa una cum ceteris Episcopis habeant plenam et supremam potestatem in universam Ecclesiam, amice consistere possunt, quin dualismus, qui confusionem parit, introducatur in Ecclesiam. Hoc postremum incommode obtineret, si *duae ab invicem distinctae ac separatae* vere plena et supremae potestates admitterent; at separare Caput a membris est proprium illorum qui subiiciunt Papam Episcopis collective sumptis aut repraesentatis a Concilio Generali: tunc enim sequitur posse ex una parte stare aliquando Pontificem, etiam in sua qualitate Pontificis Summi, et ex alia parte Episcopos. E contrario, nos *admittimus* vere plenam et supremam potestatem existere in Summo Pontifice veluti Capite, et *eandem* vere plenam et supremam potestatem esse *etiam* in Capite cum membris coniuncto, scilicet in Pontifice cum Episcopis» (MANSI, t. 52, col. 1009-1010). Una nempe potestas plena et suprema in duabus subiectis inadaequate distinctis: Papa solo, et Papa simul cum Corpore ceterorum Episcoporum.

Qui tamen magis explicite hanc tradidit doctrinam fuit theologus conciliaris Jos. KLEUTGEN. Semel admisso quod suprema Ecclesiae potestas resideret non solum in Papa, verum etiam in Concilio Oecumenico e Papa et ceteris Episcopis coalescente, subiungit: «sed quoniam non minus constat, et in Constitutione prima de Ecclesia per canonem Capitis tertii definitum est in Romano Pontifice non potiores tantum partes, sed *totam* plenitudinem supremae potestatis inesse, consequens est *hanc* potestatem *in duplice subiecta* esse, in Episcoporum Corpore Papae coniuncto et in Papa solo. Et hoc videtur *difficile* esse. Neque tamen novum est...»

Offendi vero hac sententia nonnulli ideo videntur quod existimant per illa *duo subiecta* potestatis supremae intelligi *hinc Papam inde* Corpus Episcoporum: quo posito, si quando Corpus Episcoporum aliud sentiret quam Papa, actum fore inferunt de Ecclesiae concordia et unitate, cum *utrinque pugnaret eadem suprema potestas*.

Verum, ut iam dictum est, suprema auctoritas non attribuitur Corpori Episcoporum simpliciter, sed Corpori Episcoporum *Papae coniuncto*: inter Papam vero et Papam cum Concilio pugna et discordia nulla esse potest» (*Relatio de Schemate reformato Constitutionis secundae de Ecclesia Christi*, cap. 4, n. 2; MANSI, t. 53, col. 321 CD).

Influxus horum omnium, praesertim ultimi, in redactores textus Constitutionis *Lumen Gentium*, manifestus est atque indubitatus.

Papa et numquam ab eo separatum, est quoque subiectum praedictae potestatis, prouti concrete appetit ac specialiter in Concilio Oecumenico. Hoc tantum et nihil aliud voluit dicere Concilium.

Quod tamen non impedit quominus redactores eius habeant pro magis fundata et exacta opinionem de dualitate subiectorum, dummodo haec recte intelligatur.

Evidem Papa et ceteri Episcopi sunt subiectum illius plenae et supremae potestatis —et proportionaliter infallibilitatis Magisterii— ea ratione eaque mensura qua concurrunt ad ipsam constitutionem Collegii Episcopalis presse ac formaliter dicti. Illa namque potestas competit directe *toti* Collegio qua tali; et consequenter eius partibus essentialibus ac integralibus ea mensura et ratione qua concurrunt ad illud efformandum vel constituendum.

Iam vero partes istae sunt essentialiter inaequales: quia una est *principalis*, nempe Romanus Pontifex qui est eius *Caput*; alia vero est *subordinata* et quodammodo *accessoria*, videlicet ceteri Episcopi, qui sunt mera *membra* eius. Et quales sunt, taliter concurrunt ad Constitutionem *totius* Corporis vel Collegii. Papa, ut Caput vel pars *principalis*; ceteri vero Episcopi, ut pura Membra sive pars *subordinata* et quadantenus *accessoria*.

Consequenter, intra subiectum *totale* praedictae potestatis quod integraliter est *totum* Collegium, quodque essentialiter est compositum sicut illud, possunt distingui *duo subiecta partialia*: aliud *principale*, quod est Papa ut Caput; et aliud *subordinatum, accessorium vel adnexum*, quod est complexus ceterorum Episcoporum ut pura Membra eius.

Porro evidens est hac in re maxime esse attendendum et aestimandum subiectum *principale*, quod est Papa. Et hic est semper idem, unus et unicus, sive consideretur ut Vicarius Christi et Pastor Ecclesiae universalis, sive ut Caput Collegii Episcopalis. Ex parte igitur subiecti *principalis* praedictae potestatis nulla est dualitas, sed perfecta unitas et unicitas.

Simul tamen existit et attendi debet complexus ceterorum Episcoporum veluti subiectum *secundarium, accessorium vel adnexum* eiusdem potestatis: et hac ex parte vel ratione agnoscendi debet

necessario quaedam dualitas subiecti, principalis nempe et adnexi vel secundarii.

Omnibus ergo attente consideratis, dicendum est duo esse subiecta istius potestatis plenae ac supremae: aliud principale, quod est Papa sive solus sive ut Caput Collegii Episcopalis; et aliud adnexum, secundarium vel subordinatum, quod est complexus ceterorum Episcoporum Papae adunatorum, et quidem quatenus eidem uniti ac subordinati.

Aut, si mavis, aliud est Papa solus, aliud Papa simul cum ceteris Episcopis. Unica differentia stat in solo illo aggregato Episcoporum, quod non auget formaliter et intensive auctoritatem Papae, sed eam simpliciter extendit ad eos veluti ad coetum quendam adnexum.

Atque exinde bene intelligitur cur, dualitate illa non obstante, ipsa potestas plena et suprema non dividitur neque distinguitur, sed una eademque manet in Papa solo et in Papa simul cum Corpore Episcopali. Unitas namque vel pluralitas, saltem numerica, potestatum, quae *accidentia* quaedam sunt, dependet ab unitate vel pluralitate subiectorum *principatum*, non autem secundiorum vel adnexorum. Porro, ut vidimus, subiectum principale praedictae potestatis est unum idemque utrobique et semper, videlicet unus et solus Papa.

Et hac de causa, illimet qui in Concilio Vaticano I defendebant dualitatem subiectorum, ut Excmus. Zinelli et P. Kleutgen, simul et optime sustinere poterant unitatem et identitatem potestatis. «Nos admittimus —ait Zinelli— vere plenam et supremam potestatem existere in Summo Pontifice veluti Capite, et *eandem* vere plenam et supremam potestatem inesse etiam in Capite cum membris coniuncto, scilicet in Pontifice cum Episcopis»⁶⁶. Et P. Kleutgen asserit «*hanc* potestatem —in singulari— *in duplice subiecta* esse, in Episcoporum Corpore Papae coniuncto, et in Papa solo»⁶⁷.

Unitas tamen atque identitas memoratae potestatis certior et magis indiscussa est quam dualitas sui subiecti. Qua de causa, eam efferunt ac veluti certam atque communiter admissam tradunt tam

⁶⁶ Relatio cit., Mansi, t. 52, col. 1010 a.

⁶⁷ Relatio cit., Mansi, t. 53, col. 321 C.

Commissio examinatrix Modorum quam Relator officialis textus propositi. «Commissio non voluit intrare in quaestionem disputatam de unico subiecto potestatis supremae vel de duobus *eiusdem* potestatis subiectis inadaequate distinctis»⁶⁸. «Non dirimitur quaestio de unitate vel pluralitate subiecti; sed, etiamsi sint duo subiecta inadaequata quidem distincta, unica manet potestas... Non duplarem esse potestatem Ecclesiae, sed unicam»⁶⁹.

Haec non dividitur neque in diversas portiones disgregatur, sed manet *tota* in Papa solo⁷⁰ et *tota* in Papa simul cum Corpore Episcopali.

Idipsum tradiderat Leo XIII stylo suo presso, nervoso et eleganti. Tria haec.

Primo, Christus directe contulit Petro eiusque in Sede Romana Successoribus *plenam et supremam* potestatem iurisdictionis super totam Ecclesiam, idest super omnes et singulos fideles et super omnes et singulos Episcopos sive Pastores.

«Jesus Christus igitur *Summum Rectorem Ecclesiae Petrum* dedit, idemque sanxit ut eiusmodi Magistratus saluti communi ad perpetuatem institutus *ad Successores hereditate transferretur*, in quibus Petrus ipse esset auctoritate perpetua superste. Sane insigne illud promissum *Beato Petro fecit, praeterea nemini* (Mt. 16, 18), *tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*»⁷¹.

«Illiud praeterea Jesus adnexuit: et dabo *tibi* claves regni caelorum (Mt. 16, 19)... Concinnunt cetera: quodcumque *ligaveris* super terram erit ligatum et in caelis, et quodcumque *solveris* super terram erit solutum et in caelis (*ibid.*). Ligandi solvendique translata locutio ius ferendarum legum, item iudicandi vindicandi designat *potestatem*. Quae quidem potestas tantae amplitudinis virtutisque dicitur fore, ut quaelibet decreta eius rata sit habiturus Deus. Itaque *summa est planeque sui iuris*, quippe quae nullam habet in terris superiori gradu, Ecclesiamque *totam* et quae sunt Ecclesiae commissa, *universa complectitur*⁷².

⁶⁸ *Responsio ad Modum* 80, p. 25.

⁶⁹ Excmus. Dominus Parente, *Relatio de nn. 22-27*, p. 10.

⁷⁰ *Conc. Vat. I*; Denz.-Schoenm., n. 3064.

⁷¹ Enc. *Satis cognitum*; cd. cit., p. 32.

⁷² *Ibid.*, p. 36.

«Profecto, cuius in potestate sunt *claves Regni*, ei ius atque *auctoritas* est non tantum in provincias singulas, sed *in universas simul*»⁷³.

Aliunde Episcopi Romani sunt legitime successores S. Petri. «Quare Pontifices, qui Petri in Episcopatu Romano succedunt, *supremam Ecclesiae potestatem* obtinent *iure divino*»⁷⁴.

Secundo, Christus contulit *etiam* Collegio Apostolorum simul cum Petro, eiusque successori Collegio Episcoporum simul cum Romano Pontifice, eandem ipsam *supremam potestatem*.

«Neque enim nisi ad Apostolos legitimosque eorum successores ea pertineat a Jesu Christo dicta: euntes in mundum universum, *praedicate Evangelium..., baptizantes eos..., hoc facite* in meam commemorationem..., quorum *remiseritis peccata remittuntur eis* (Mc. 16, 15; Mt. 28, 19; Lc. 22, 19; Jn. 20, 23). Similique ratione nonni-*si* Apostolis quique eis iure successissent mandavit ut *pascerent*, hoc est, *cum potestate regerent universitatem christianorum*»⁷⁵.

Pari modo ligandi atque solvendi potestatem contulit non solum Petro personaliter (Mt. 16, 19), sed etiam ceteris Apostolis una cum Petro coniunctis (Mt. 18, 18; 20, 15-20). «*Summum fastigium potestatis* nomine *clavium* eo loco designari, usus biblicus et Patrum consentientes sententiae dubitari non siunt. *Neque secus interpretari fas est* quae vel Petro separatim tributa sunt, vel *Apostolis coniunctim cum Petro*»⁷⁶.

Eam certe non habet Corpus Episcoporum separatim a Papa, sed simul cum ipso tantum et numquam sine ipso. «Idcirco ad id praestat advertere animum: nihil esse Apostolis *seorsum a Petro* collatum; plura *seorsum ab Apostolis* ac separatim, Petro... *Ipsi ligandi copia solvendique* permissa, *eidemque pascendi data potestas uni*. Contra, quidquid auctoritatis ac munieris accepere Apostoli, *coniunctim cum Petro accepere*»⁷⁷.

⁷³ Ibid., p. 50.

⁷⁴ Ibid., p. 40.

⁷⁵ Ibid., pp. 28, 30.

⁷⁶ Ibid., p. 48.

⁷⁷ Ibid., p. 44.

«Nemo igitur nisi cum Petro cohaereat, participare auctoritatem potest»⁷⁸.

«Sane claves regni caelorum *uni* creditas Petro, item ligandi solvendique potestatem Apostolis *una cum Petro* collatam, *Sacrae Littrae testantur: at vero summam potestatem sine Petro et contra Petrum unde Apostoli acceperint, nusquam est testatum*»⁷⁹.

Tertio, Papa solus et separatim consideratus, itemque Papa simul et coniunctim cum Collegio Episcopali, aut, si mavis, Collegium Episcoporum una cum Papa, non sunt duo subiecta separata et independentia praedictae potestatis supremae, sed intime unita et solidaria, hoc in sensu quod id quod correspondet collectivitati Episcoporum quatenus distincti a Papa et ipsi aggregati, est eidem subordinatum.

«Illud praeterea animadvertisendum est, tum rerum ordinem mutuasque necessitudines perturbari si *bini Magistratus* in populo sint *eodem gradu, neutro alteri obnoxio*. Sed Romani Pontificis potestas summa est, universalis *planeque sui iuris*; Episcoporum vero certis circumscripta finibus, *nec plane sui iuris*»⁸⁰.

Sed, quatenus una cum Papa efformant et constituunt Collegium Episcopale proprie et formaliter dictum, sunt veluti extensio quaedam vel prolongatio adnexa subiecto principali, quod est Papa.

Concludentes ergo omnia hucusque dicta, possumus ac debemus affirmare haec tria: primo, Papa solus, absque Episcopis, ratione officii sui qua Vicarii Christi et Pastoris Ecclesiae universalis, est subiectum potestatis plenae et supremae iurisdictionis super totam Ecclesiam; Secundo, Papa simul cum Episcopis, idest totum Corpus Episcopale conflatum ex Papa ut Capite ac ex ceteris Episcopis ut membris, est quoque subiectum praedictae potestatis; tertio huiusmodi potestas est utrobique eadem re et essentia.

Eius tamen *denominatio*, quae desumitur ex eius relatione ad subiectum, est distincta: quia, quatenus est Papae *soli*, sine Episco-

⁷⁸ Ibid., p. 46.

⁷⁹ Ibid., p. 52.

⁸⁰ Ibid., p. 52.

pis, est *personalis*, eo quod afficit *solum* personam Papae, qua Vicarii Christi et Primatis totius Ecclesiae, atque potest hac ratione appellari etiam potestas *vicaria* vel *primatialis*; sed quatenus est Papae simul cum ceteris Episcopis, nimirum totius Collegii Episcopalis qua talis, est potestas *collegialis*, quia afficit totum Collegium qua tale.

Tota vero difficultas ad id devolvitur, ut sane intelligatur illa conditio *subiecti*, quod videtur esse *duplex*.

Re quidem vera, Papa solus et seorsim a ceteris Episcopis, est *subiectum simplex*; Collegium, e contra, ex Papa simul et coniunctim cum ceteris Episcopis constitutum, est *subiectum compositum*. Suntne igitur reapse *duo* *subiecta* illiusmet *unicae* potestatis, vel unum tantum cum duplice adspectu sive harmoge?

Nobis videtur quod, proprio loquendo, est reapse *unum* tantum *subiectum*, quia *subiectum principale*, quod est Papa, est *unum tantum*, et manet semper idem absque ulla duplicatione vel multiplicatione; cum hac unica differentia, quod in primo casu prostat Papa solus, dum in secundo habet adnexum aliquod quasi *subiectum secundarium*, cui extendit et communicat potestatem suam, eiusdemque participem facit. Quo in sensu dici potest *subiectum compositum*.

Si nobis liceret quandam suggerere analogiam illustrativam et explicativam, diceremus quaestionem praesentem esse similem quaestioni quam sibi proponebant antiqui theologi circa personam Christi.

Nulli dubium quin ea sit una tantum, videlicet ipsam personam Verbi Dei, quod est secunda persona Sanctissimae Trinitatis. Contrarium dicere, ponendo in Christo duas personas, esset incidere in haeresim nestorianam⁸¹.

Dato autem quod una et unica sit eius persona, e regione quaerabant: estne illa persona simplex vel composita, saltem post incarnationem Verbi:⁸².

Quam difficultatem distinctione solvebant. Si enim persona Verbi consideretur in seipsa et *ante eius incarnationem*, idest ante

⁸¹ Conc. Chalcedonense; DENZ.-SCHOENM., nn. 301-302.

⁸² Cf. S. THOMAS, in III Sent., d. 6, q. 2, a. 3; Summa theol., HI, q. 2, a. 4.

unionem eius substantialem cum humana natura Christi, manifeste est *simplex et non composita*, sicut et omnino simplex est Deus ipse; at vero si consideretur *post incarnationem* sive post unionem substantialem cum praedicta natura humana, potest dici persona *composita* quodam vero sensu, quia assumpsit ad se naturam illam in unitatem personae, quae in ea subsistit eique communicat esse suum personale. Post unionem namque personalem sive hypostaticam, persona Verbi exercet functiones suas ontologicas et personales subsistendi in duabus naturis, scilicet in natura divina quae ei convenit ut Deo, et in natura humana quae ipsi convenit ut homini. Quam ob rem dicebant: «persona Verbi *ante incarnationem* fuit *simplex*; sed *post*, est *composita*»⁸³.

Ab aeterno et ut Deus, persona Verbi subsistebat in natura divina; sed quando Verbum incarnatum est in tempore et homo factum est, assumpsit humanam naturam Christi, eamque sociavit divinitati suae unione personali, cui et *extendit* functionem suam ontologicam et personalem subsistendi una simul cum esse suo existendi. Quo in sensu datur in persona Verbi post incarnationem quaedam compositio per *additionem* naturae humanae ad naturam divinam, et per *extensionem* ad naturam humanam functionis subsistentialis personae eius.

Et hac de causa ait S. Thomas: «persona —Verbi— non dicitur composita quasi esse suum sit ex multis constitutum —hoc enim est contra rationem aeterni—, sed quia ad multa se *extendit* quae assumentur ad illud esse»⁸⁴.

«Et secundum hoc persona Christi *subsistit in duabus naturis*. Unde, licet sit ibi *unum subsistens*, est tamen ibi *alia et alia ratio subsistendi*. Et sic dicitur persona *composita*, *in quantum unum in duobus subsistit*»⁸⁵.

Qua in re Thomas sensum attigit profundum formularum adhibitarum a Patribus graecis et Conciliis Oecumenicis agentibus contra haereses oppositas Nestorii et Eutychis, dicentibus personam Verbi post incarnationem esse quodammodo compositam, utpote

⁸³ In III Sent., dist. 6, expositio textus; ed. F. Moos, n. 127.

⁸⁴ In III Sent., dist. 6, q. 2, a. 3, ad 2; ed. cit., n. 97.

⁸⁵ Summa theol., q. 2, a. 4c.

subsistentem *in duabus naturis*, ἐν δύο φύσεοιν⁸⁶. Quod si aliquando dicatur composita non solum *in duabus*, sed et *ex duabus naturis*⁸⁷, huiusmodi compositio *ex duabus* non indicat rationem partis, sed potius rationem distinctionis realis et numeri⁸⁸; quia illamet una persona quae ab aeterno subsistebat in natura divina, subsistit etiam ex tempore in natura humana.

Modo simili Papa potest considerari *solus et seorsim* a ceteris Episcopis eorumque Collegio, et tunc ipse solus, personaliter, est subiectum supremæ potestatis in universam Ecclesiam: subiectum *simplex*, et potestas personalis sive primatialis. At potest etiam considerari *una cum ceteris Episcopis*, efformando cum ipsis Collegium Episcopale; quo in casu non est Papa solus praedictae potestatis subiectum, sed totum Collegium simul, nempe ipse cum reliquis Episcopis: subiectum ergo *compositum* et potestas *collegialis*, per *extensionem* supremæ potestatis Papæ ad Corpus ceterorum Episcoporum quod sibi aggregat et *assumit* ut Capiti sub forma Collegii.

Huiusmodi tamen additio vel adnexio subiecti secundarii non est accidentalis, sed necessaria et essentialis: sicut et natura humana Christi, licet secundaria sit respectu naturae divinae eius, non est tamen accidentalis neque accidentaliter unita personae ipsius, sed vera substantia et substantialiter unita. Similiter Corpus ceterorum Episcoporum non est quid accidentale in Collegio Episcopali, sed vere esse entiale, licet minus principale quam Caput eius, quod est Papa.

Tutus sit, haec explicatio videtur afferre quandam solutionem problemati de unitate vel dualitate subiecti supremæ potestatis in Ecclesia, quod Concilium noluit positive resolvere; simulque reddere quadantenus intelligibile aenigma in ipso latens, ex comparatione et analogia unius mysterii cum alio vel cum aliis, iuxta methodum theologicam commendatam a Concilio Vaticano I⁸⁹. Semper tamen

⁸⁶ Conc. Chalcedonensi; DENZ.-SCHOENM., n. 302.

⁸⁷ Conc. Lateranense sub Martino I; DENZ.-SCHOENM., n. 506.

⁸⁸ Conc. Constantinopolitanum III; DENZ.-SCHOENM., n. 555; S. THOMAS, *Summa Theol.*, III, q. 2, a. 4, ad 2.

⁸⁹ Conc. Vaticanum I; DENZ.-SCHONEM., n. 316.

servando integrum et incolumem doctrinam Constitutionis, quam eius Relator officialis Excmus. Dominus Parente contrahit hisce verbis:

Primo, «ratio subiecti supremae ac plenae potestatis, quae in primis Romano Pontifici personaliter competit, hic etiam Collegio tribuitur, id est rursus Romano Pontifici et Episcopis ei assidentibus»⁹⁰.

Secundo, Verumtamen «unica manet potestas...»; «non duplicum esse Ecclesiae potestatem, sed unicam, quam Christus *integro* Collegio Apostolico —Petro et Apostolis ceteris— contulit»⁹¹.

Tertio, «neque denegatur, immo explicite asseritur *illam* supremam potestatem competere Romano Pontifici personaliter et super ipsos Episcopos, *in quantum ipse est Vicarius Christi*; unde ianua aperta manet etiam sic dictae potestati *vicariae*, quae est omnino *singularis*»⁹².

Quarto, «unica asseritur potestas suprema Papae et Episcoporum in Collegio coniunctorum, servata tamen Papae potioritate in quantum est *Caput Collegii et Vicarius Christi*, cui plenitudo potestatis singulariter competit»⁹³.

Semper tamen prae oculis habendum est potestatem istam supremam non competere Papae et collectioni ceterorum Episcoporum *correlative*, id est quia ille est Caput et isti membra eiusdem Collegii. Quia Corpori ceterorum Episcoporum convenit certo quatenus reduplicative sunt *Membra* praedicti Collegii et subordinati Papae; huic vero non competit quatenus formaliter et reduplicative est *Caput* eius, sed potius in quantum est Vicarius Christi, qui simul est et *Caput Collegii*. Non enim Papae potestas pendet a Collegio, multo minus ab Episcopis qui sunt eius membra, sicut hi dependent ab utroque, sed eam directe accipit a Deo.

⁹⁰ *Relatio de nn. 22-27*, p. 10.

⁹¹ Ibid., paulo post.

⁹² Ibid., pp. 10-11.

⁹³ Ibid., p. 12.

Papa nempe et Corpus ceterorum Episcoporum non sunt in eodem plano sive in eadem contignatione, neque in mutua relatione aequiparantiae, sed potius in plano hierachico et in relatione non mutua disquiparantiae. Quam ob rem ait ipsa Commissio Doctrinalis Modorum examinatrix: «*disserte vitata est dictio secundum quam Romanus Pontifex formaliter ut Caput Collegii auctoritatem suam obtineat*»⁹⁴.

Sunt qui quandoque modum illum loquendi adhibent. Melius et tutius est ab eo abstinere, quia ambiguum est et ansam praebere potest errori dicentium Papam recipere protestatem suam supremam super totam Ecclesiam a Collegio Episcopali sive a ceteris Episcopis, vel saltem dependenter ab eis.

Articulus 4. Est praeterea potestas permanens sive stabilis

Quod permanentiam sive stabilitatem eius spectat, ipse textus Constitutionis est sufficienter clarus.

Subiectum enim huiusce potestatis, quod est Collegium Episcopale, permanet ac perdurat usque ad finem temporum. Collegium Apostolorum erat et ipsum stabile ac permanens; «*coetus stabilis*»⁹⁵; multoque magis perstat atque perdurat Collegium Episcoporum quod ei succedit, siquidem absque interruptione perdurat usque ad finem saeculi: «*in quo Corpus Apostolicum continuo perseverat*»⁹⁶.

Iam vero subiectum illud comitatur necessario et semper potestas respectiva, cuius est portator: nec enim intelligi valet portator potestatis absque potestate aliqua.

Et adhuc magis explicite: «*sicut autem permanet munus a Domino singulariter Petro, primo Apostolorum, concessum et successoribus eius transmittendum, ita permanet munus Apostolorum pascendi Ecclesiam ab Ordine Sacrato Episcoporum iugiter exercendum*»⁹⁷.

Manet igitur officium et potestas collegialis Collegii Apostolorum in Collegio Episcoporum ei succedente, sicut manet potestas vicaria vel primatialis S. Petri in Romanis Pontificibus ipsi succendentibus.

⁹⁴ *Responsio ad Modum* 53, p. 17. Cf. *Resp. ad Modum* 120, p. 34.

⁹⁵ *Constitutio dogmatica De Ecclesia*, Cap. 3, n. 19, p. 22.

⁹⁶ *Ibid.*, n. 22, p. 26.

⁹⁷ *Ibid.*, n. 20, p. 24.

Plures Patres, nempe 276 numero, proponebant quod non exprimeretur illa permanentia, sed quod simpliciter diceretur tam Collegium quam eius potestatem collegialem existere de facto quando et quamdiu operantur collegialiter⁹⁸.

Quibus Commissio Doctrinalis examinatrix respondebat, *primo* quidem textum ipsum Constitutionis in favorem permanentiae esse omnino clarum atque perspicuum: «textus dare affirmat Corpus Apostolicum continuo in Corpore Episcoporum perseverat, etiamsi Corpus illud, ut in responso ad Modum 67 dictum est, non semper, vel immo raris intervallis, stricte collegialiter agat. Unde nihil immutandum»⁹⁹.

Ac *deinde* eos *ad hominem* arguebat, ob defectum logici processus. Non enim posset *collegialiter* agere si prius non esset verum Collegium: «agere sequitur esse, et non e converso»¹⁰⁰. *Est ergo* realiter Collegium antequam agat collegialiter: et quidem esse suum habet plenum et perfectum, idest cum vera potestate collegiali.

Ex quo sequitur quod «Collegium Episcoporum una cum Capite suo supremam potestatem habet, etiam quando eam actu non exercet»¹⁰¹.

Explicatio omnino exacta et authentica, quippe quae plane coincidit cum explicatione data in *Nota explicativa praevia*: «Collegium vero, licet *semper exsistat*, non propterea permanenter actione *stricte collegiali* agit, sicut ex Traditione Ecclesiae constat»¹⁰².

⁹⁸ «Proponunt 276 Patres ut post verbum, *perseverat* (n. 22) addatur: *quando agit* (34), vel: *quando agit una cum Capite suo Romano Pontifice et iuxta eiusdem Capitis ordinationem* (80), vel: *quando collegialiter agit* (161), vel adhuc: *quando collegialiter agit iuxta Capitis ordinationem* (1), ad exprimendam ideam Collegium Episcopale *non semper actu exsistere*, vel *salem non semper agere* (Modi a Patribus Conciliaribus propositi, a Commissione doctrinali examinati; Modus 77, p. 24).

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ *Responsio ad Modum 67*, p. 22.

¹⁰¹ *Responsio ad Modum 106*, p. 32. Cf. *Responsio ad Modum 121*, p. 34.

¹⁰² *Nota explicativa praevia*, n. 4.º, p. 74.

Articulus 5. Est quoque potestas realiter distincta ab eius usu vel exercitio

Hanc realem distinctionem exigit totus contextus numeri 22 Capitis III expresse dicati Collegio Episcopali eiusque Capiti, quod est Papa.

Ibi fit sermo distincte de potestate vicaria sive primatiali Romanii Pontificis, et de eius exercitio vel usu actuali; ac similiter de potestate collegiali Corporis Episcoporum una cum eius Capite Papa, et de actuali exercitio ipsius. Totus verborum tenor sensu obvio acceptorum, dare indicat quod, iuxta Concilium, potestas eiusque usus vel exercitium actuale non sunt una eademque res. Qua de causa, iure meritoque ait Relator Officialis Excmus. Dominus Parente: «potestas, etiam *iurisdictionis*, facultas agendi est, quae *cum ipso actu exercito confundi nequit*.¹⁰³

Atque Relator de nn. 18-21, Cardinalis F. Koenig, post adducta verba Constitutionis, Cap. 2, n.º 21, «Episcopalis autem consecratio, cum munere sanctificandi, munera quoque confert docendi et regendi, quae tamen natura sua nonnisi in hierarchica communione cum Collegii Capite et membris *exerceri possunt*», concedit: «his verbis, *ut patet*, fit *distinctio inter munus et eius exercitium*»¹⁰⁴. Quamvis enim admittatur quaedam varietas sive harmoges inter *munus et potestatem*, semper tamen *munus secum fert* quandam *potestatem exercitii*.

Quapropter Excmus. Dominus P. Veuillot, Relator officialis Schematis Decreti *de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia*, adnotabat: «verbum *munus* in praesenti Schemate frequenter usitatum, *sensum habet a Constitutione de Ecclesia desumptum*. Hoc enim verbo significatur *officium sive ministerium docendi, sanctificandi et pascendi — simulque cum eodem cohaerens potestas*—, quod autem *sedulo ab eiusdem exercitio distingui debet*»¹⁰⁵.

¹⁰³ *Relatio de nn. 22-27*, p. 13.

¹⁰⁴ *Relatio de nn. 18-21*, p. 7.

¹⁰⁵ *Relatio super Schema decreti De pastorali Episcoporum munere in Ecclesia*; ed. 1964, pp. 6-7. Quod quidem Schema in hac parte, Cap. 1, n. 4, solemniter approbatum et promulgatum est die 28 mensis Octobris 1965, p. 9.

Aliud argumentum pro hac reali distinctione est realis *separatio* inter potestatem collegialem eiusque exercitium. Potestas illa enim manet ac perdurat absque interruptione usque ad consummationem saeculi in Collegio Episcoporum iuncto Capiti suo Romano Pontifici; at vero exercitium eius proprie ac stricte collegiale est transitorium, puta solummodo perdurante celebratione Concilii Oecumenica et brevius adhuc quando extra Concilium invitantur Patres ad determinatum actum collegialem; semperque multis cum interruptionibus et intervallis, ut ex historia Conciliorum constat.

Et ideo Commissio Doctrinalis examinatrix Modorum respondet ad Modum 117: «haec potestas *non semper exercetur*»¹⁰⁶. Atque *Nota explicativa praevia* limpidius ac nervosius: «Collegium vero, inquit, licet *semper exsistat, non propterea permanenter actione stricte collegiali agit*»¹⁰⁷. Quia videlicet «*non semper est in actu pleno, immo nonnisi per intervalla actu stricte collegiali agit*»¹⁰⁸.

Postremo idem confirmat reale factum quod praedicta *potestas* est *una et unica*, semperque manens *identica* vertentibus saeculis, ab eius nempe collatione per Iesum Christum Collegio Apostolorum, in eoque, Collegio Episcoporum ipsi succedente, usque ad finem saeculi; dum, e contra, *exercitium eius multiplex* est et *varium*, sicut varia et multiplicia fuerunt Concilia Oecumenica celebrata, atque negotia in ipsis pertractata.

Articulus 6. Est tandem potestas ad eius usum essentialiter ordinata

Data vero illa reali et essentiali distinctione praedictae potestatis collegialis a suo actu vel exercitio item collegiali, illico suscitatur alia quaestio de eius relatione cum ipso, videlicet quaenam sit quid-ve reapse importet habitudo ista.

¹⁰⁶ *Resp. ad Modum 117*, p. 34.

¹⁰⁷ *Nota explicativa praevia*, n. 4.º, p. 74.

¹⁰⁸ *Ibid.*, paulo post.

Porro evidens est huiusmodi potestatem esse *activam*. Omnis autem potestas activa est essentialiter ordinata ad actum vel operationem eius propriam. Ex quo necesse est concludere potestatem illam collegialem esse essentialiter ordinatam ad exercitium eius item collegiale.

Tota ergo quaestio ad hoc devolvitur, ut videamus quid reapse importet quidve implicet huiusmodi *ordo essentialis* illius potestatis ad actum suum.

Et quidem in proposito est eum importare aptitudinem sive idoneitatem quandam talis potentiae ad operationem suam. Potentia namque *activa essentialiter apta nata* est ad *agendum* vel operandum: et ideo Collegium Episcopale collegiali potestate praeditum necessario importat organismum quandam activum, idest aptum ac idoneum ad exercendas functiones collegiales quando opus fuerit.

At hoc solum non videtur sufficere, quia ordinatio illa *essentialis* aliquid amplius exigere ac postulare videtur. Vera namque ac plena potestas *iurisdictionis*, qualis est ista, natura sua importat, ultra simpli- cem aptitudinem vel idoneitatem quae non videtur excedere simpli- cem capacitatem, *ius quoddam vel exigentiam* veri nominis, ut nomine ipso patet. *Ordinatio* siquidem *essentialis et positiva* potestatis plenae ac supremae *iurisdictionis* ad exercendas operationes eius proprias et specificas, secum necessario fert verum *ius veramque exigentiam* ad operandum secundum illam. Quod et libenter admittimus.

Idque insuper confirmamus sequenti consideratione: Collegium Episcopale *ius* habet *proprium* ad assistendum Concilio Oecumenico in eoque considendum, et non ex simplici gratia et privilegio Papae, prout accidit Corpori Abbatum et Superiorum Generalium Ordinum et Congregationum clericalium exemptarum¹⁰⁹. Collegium enim Episcoporum ex solis Episcopis exclusive componitur qui, utpote vera eius membra, *ius* habent *proprium* adsistendi et considdendi in Concilio: nec tamen ut meri exspectatores vel simplices

¹⁰⁹ Cf. C. J. C., can. 223.

adsesores ad instar theologorum peritorum, sed *ut veri iudices ac definitores* una simul cum Romano Pontifice.

Hinc iure meritoque Pius VI damnavit propositionem Synodi Pistoriensis, iuxta quam parochi aliive simplices sacerdotes non Episcopi ius haberent proprium ac divinum considendi et iudicandi una cum Episcopis de rebus fidei et morum, cum tale ius sit solis Episcopis reservatum¹¹⁰.

Et Constitutio nostra *De Ecclesia* limpидius asserit: «*in ipso [Collegio Episcoporum], Episcopi, Primatum et principatum Capitis sui fideliter servantes, propria potestate in bonum fidelium suorum, immo totius Ecclesiae funguntur*»¹¹¹.

Videlicet, ut scite animadvertit Relator eius Officialis Excmus. Dominus Parente, «cum ipsi in Concilio adsint non ut vicarii vel delegati Romani Pontificis, sed *ut iudices et legislatores authentici*, potestatem suam exercentes in universam Ecclesiam»¹¹².

Quod et iterum confirmat *Decretum de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia*, quod totum nititur in *Constitutione dogmatica de Ecclesia*, Cap. 3, n.º 22¹¹³, dicens: «ideo Sacrosancta Synodus decernit omnibus Episcopis, qui sint membra Collegii Episcopalis, *ius esse* ut Concilio Oecumenico intersint¹¹⁴.

Iam vero Collegium Episcopale ideo praecise in Concilio Oecumenico congregatur, ut concrete *exerceat* potestatem eius collegialem.

Ergo *ius proprium* adsistendi et considendi in Concilio Oecumenico *ut doctores, legislatores et iudices*, secum fert *ius item proprium exercendi tale officium tamquam potestatem*. Quin immo, est ius ipsum ad factum perfectum et consumatum usque deductum.

¹¹⁰ DENZ.-SCHOENM., n. 2610.

¹¹¹ *Const. dogm. De Ecclesia*, Cap. 3, n. 22, pp. 26-27.

¹¹² *Relatio de Cap. 3, nn. 22-27*, p. 10. Quod et iam pridem adnotaverat J. KLEUTGEN in Concilio Vaticano I: «cum Episcopi, a Summo Pontifice in partem sollicitudinis vocati, non sint meri consiliarii, sed *una cum Papa decreta tamquam veri iudices et definitores edant*» (*Relatio de Schemate reformato Constitutionis II de Ecclesia Christi*, Cap. 4, n. 2; MANSI, t. 53, col. 321 B).

¹¹³ *Relatio Excmi. Domini P. VEUILLOT*, p. 12.

¹¹⁴ *Decretum de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia*, Cap. 1, n. 4, p. 9.

Huc accedit quod, iuxta hucusque dicta, potestas plena et suprema super universam Ecclesiam est *una et unica*: sive appelletur *vicaria vel primatialis*, quia competit Papae *personaliter* qua Vicario Christi et Supremo Pastori totius Ecclesiae; sive vocetur *collegialis*, quia competit Collegio Episcoporum qua tali, quod necessario et essentialiter includit Papam ut Caput ceterosque Episcopos cum ipso communionem habentes ut membra. Cum ergo utrobique et semper *unica eademque* sit illa potestas, necessario quoque ac semper conferre debet *eadem iura propria et specifica*, quae ipsi essentialiter debentur.

Atqui manifeste confert Papae *soli*, qua Vicario Christi et Supremo Pastoris Ecclesiae universalis, *ius proprium* eam exescendi quando et prout ipse iudicaverit conveniens.

Ergo etiam eademque ratione confert idem *ius proprium* Papae *simul cum* Episcopis, idest Papae ut Capiti eorum, quibuscum efformat Collegium Episcopale proprie ac formaliter dictum. Illud igitur confert *ipsi Collegio Episcopali* presse dicto *qua tali*.

Quod quidem omne, rite intellectum, nullum afferit periculum conflictus iurium inter Papam solum et Collegium Episcopale, neque diminutionis aut limitationis potestatis primatalis Romani Pontificis, neque coactionis moralis vel iuridicae eius a Collegio Episcopali. Quia in hoc Collegio necessario et essentialiter includitur, sicut pars formalis et principalis, ipse Romanus Pontifex; atque ideo tale ius afficit ipsum primario ac formaliter. Inter Papam autem solum et Papam una cum ceteris Episcopis nullus dari potest iurium conflictus, sicut neque Papae cum seipso; neque ulla timenda est diminutio eorum, quia Papa non amittit Primum suum in universam Ecclesiam ex eo quod est simul Caput Collegii Episcopalis; neque huiusmodi conditio Capitis minuit vel limitat dignitatem vel potestatem suam qua Vicarium Christi, quia secus ipsem Papa minueret et limitaret seipsum; neque tandem timeri potest coactio ulla moralis vel iuridica Papae ex parte Collegii Episcoporum, quia Papa semper includitur in eo ut Caput eius: Papa autem non potest cogere seipsum.

Aliis verbis, istud ius competit Collegio Episcopali eodem sensu eodemque plano quibus ei competit potestas collegialis suprema,

ad quam sequitur et in qua fundatur; quae quidem rursus exacte respondet propriae naturae sive structurae praedicti Collegii. Cum ergo huiusmodi Collegium sit membrorum essentialiter inaequalium et hierarchice ordinatorum —et non membrorum perfecte aequalium prout accedit in Collegio stricte iuridico—, evidens est potestatem eius collegiale esse quoque hierarchice organizatam, atque ideo *ius suum* ad illam exercendam debere sartam tectamque servare hierarchiam praedictam eique penitus conformari.

Non est itaque *ius* quoddam abstractum et absolutum, sed concretum et attemperatum propriae indoli potestatis collegialis et ipsius Collegii Episcopalis. Ut enim praedare dicit Commissio Doctrinalis examinatrix Modorum, «non sequitur Collegium semper motu proprio ad exercitium transire posse. *Hoc enim facere non potest nisi in hierarchica communione, idest secundum normas a supra auctoritate probatas*»¹¹⁵.

Quibus per omnia consentit Relator Cap. 1, n.º 4, *Decreti de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia*, Excmus. Dominus J. Garginer, dicens: «statuitur in hoc numero in primis, Episcopis *qua membris Collegii Episcopalis* —et Membrum Corporis Episcopalis, ut in Constitutione de Ecclesia, n.º 22, declaratum est, aliquis constitutur vi sacramentalis consecrationis et hierarchica communione cum Collegii Capite atque Membris—, *ius esse* ut Concilio Oecumenico intersint vel in eo repraesententur, iuxta normas a Summo Pontifice determinandas, *et quidem quia Concilium Oecumenicum modus eminens et sollemnis est exercendi huius Collegii muneris*»¹¹⁶.

Episcopi soli et separatim a Romano Pontifice non efformant neque constituunt Collegium Episcopale proprie et formaliter dictum, neque sunt presse loquendo pars quaedam eius, ac proinde *nulla gaudent potestate collegiali*. Qua de re Constitutio ipsa de Ecclesia omnino congruenter: «Collegium autem seu Corpus Episcoporum

¹¹⁵ *Responsio ad Modum* 67, p. 22.

¹¹⁶ *Relatio cit.*, pp. 20-21.

auctoritatem non habet nisi simul cum Romano Pontifice, Successore Petri, ut Capite eius intelligatur, huiusque integre manente potestate Primatus in omnes sive Pastores sive fideles»¹¹⁷.

Quod si nulla gaudent *potestate* collegiali, nullum quoque habent *ius* ad collegialiter operandum, idest ad exercendos actus proprie ac stricte collegiales.

In Collegio Episcopali proprie ac stricto dicto, ceteri Episcopi sunt necessario et essentialiter subordinati Romano Pontifici ut membra Capiti; et similiter potestas eis qua talibus correspondens, potestati Papae; ac postremo ius ipsis collatum ad eam de facto exercendam. Ius nempe ac potestas subordinata, *ex ipsa natura rei*, iuri et potestati eorum Capitis: «Potestatem enim suam [Papa] directe a Christo accipit, ideoque Episcopi *eum cogere non possunt*»¹¹⁸.

¹¹⁷ *Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, n. 22, p. 26.

¹¹⁸ *Constitutio dogm. de Ecclesia*, Cap. 3; ed. mense iulio 1964: *Relatio de n. 22* (M), p. 90.

CAPUT 6

De usu vel exercitio huiusce potestatis

Omnia hucusque dicta naturali veluti passu nos ducunt ad vindendas et examinandas conditiones exercitii plenae ac supremae potestatis iurisdictionis in Ecclesia Dei.

Ut patet ex supra dictis¹, huiusmodi potestas, quae semper atque reapse est una et identica, duo distincta suscipit nomina pro diversa eius relatione ad proprium subiectum. Vocatur nempe *vicaria* seu *primatialis* quatenus afficit Papam solum eique soli convenit qua Vicario Christi et Primati totius Ecclesiae: appellatur vero stricte ac formaliter *collegialis* quatenus afficit Collegium Episcopale proprie ac presse dictum, videlicet Corpus Episcoporum simul cum Papa, qui omnes simul constituant Collegium proprie ac formaliter dictum ex Papa ut Capite ac ex ceteris Episcopis ut membris.

Articulus 1. De usu vel exercitio plenae ad supremae potestatis qua vicariae seu primatialis

Quatenus ergo potestas vicaria seu primatialis unius et solius Papae, ipsa est absoluta et independens in suo exercitio ab omni alia potestate humana et ecclesiensi. Quam ob rem ait Leo XIII quod est potestas «*summa planeque sui iuris, quippe quae nullam habet in terris superiorem gradu*, Ecclesiamque totam et quae sunt Ecclesiae commissa, universa complectitur»². Et Constitutio nostra congruenter: «*quam [potestatem] semper libere exercere valet*»³.

¹ Supra, pp. 101, 102, 117, 120. Cf. infra, pp. 137-138.

² Enc. *Satis cognitum*; ed. cit., pp. 32, 52.

³ *Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, n. 22, p. 26.

Id autem nominat atque involvit totalem et absolutam independentiam Papae a ceteris Episcopis sigillatim et collective sumptis in exercenda praedicta potestate, ut expresse animadvertisit Relatio adnexa, quae sic se habet: «sic etiam dare patet quod Romanus Pontifex, ad *exercendam* suam potestatem, *ab Episcopis non dependet*, nec quoad actionem *incipiendam*, neque ad eam *prosequendam*. Potestatem enim suam *directe* a Christo accipit [absque ulla nempe mediatione vel dependentia ab Episcopis], *ideoque* Episcopi *eum cogere non possunt*⁴.

Et paulo post: «in Relatione autem ad n.º 22, explicite dictum est quod Romanus Pontifex ad *exercendam* suam potestatem *ab Episcopis non pendet*, neque ad actionem *incipiendam* neque ad eam *prosequendam*: a. v. Episcopi *eum cogere non possunt*.

Assertio illa itaque —*semper libere*— in ipsum textum nunc inseritur, ad praecavendas quascumque difficultates. Romanus Pontifex igitur suos collaboratores *cum plena libertate* eligit sive ex Episcopis sive ex aliis, *secundum suam prudentiam, de qua ipse est iudex*⁵.

Iure igitur ac merito concludit *Nota explicativa prævia*: «Summus Pontifex, utpote Pastor Supremus Ecclesiae, suam potestatem *omni tempore ad placitum exercere potest*, sicut ab ipso suo munere requiritur»⁶.

Eius auctoritas uni tantum auctoritati Christi et Dei subiecta est, qui legem naturalem et divinam condiderunt una cum iuribus naturali et divino ipsis correspondentibus. Et ideo Papa non est super legem naturalem et divinam, sed debet eas revereri et per eas dirigi. Eius igitur potestas dicitur *plena* «ita ut coarctari non possit ab ulla potestate humana ipsa superiori, sed a *iure tantum naturali et divino*»⁷.

Quam ob rem non potest irritare neque mutare verbum Dei traditum in Revelatione, neque dogmata fidei definita per Concilia Oecumenica vel per Romanum Pontificem ex cathedra loquentem, neque structuram fundamentalem Ecclesiae, neque Sacra menta per

⁴ *Const. cit.*; ed. mense iulio 1964, *Relatio de n. 22 (L)*, p. 90.

⁵ *Ibid. (M)*.

⁶ *Nota explicativa prævia*, n. 4.º, p. 74.

⁷ *Responsio Relatoris officialis Excmi. Domini F. ZINELLI ad emendationes 35-36 circa Cap. 3 Constitutionis dogmaticae primae *De Ecclesia Christi* in Concilio Vaticano I; Mansi, t. 52, col. 1108-1109.*

Jesum Christum instituta. «*Romanus enim Pontifex etiam observare tenetur ipsam Revelationem, structuram fundamentalem Ecclesiae, Sacraenta, definitiones priorum Conciliorum*»⁸.

Ex quo sequitur Papam non teneri rationem reddere praedicti exercitii potestatis suaे nisi uni Deo, ante quem est unice responsabilis, ut exprimi postulabant 156 Patres Conciliares: «*quoad responsabilitatem uni Domino devinctus*»⁹.

Et Pius XII congruenter: «i membri della Gerarchia ecclesiastica hanno ricevuto e ricevono sempre la loro autorità dall'alto, e non devono rispondere dell'esercizio del loro mandato che o immediatamente a Dio, a cui soltanto è soggetto il Romano Pontifice, ovvero, negli altri gradi, ai loro Superiori gerarchici»¹⁰.

Et hoc modo, omnimoda cum libertate et independentia, *utilitur* Papa hac sua potestate non solum in casibus sollemnibus et extraordinariis Concilii Oecumenici vel definitionis *ex cathedra*, verum etiam in cursu ordinario gubernationis Ecclesiae.

Articulus 2. De usu vel exercitio plenae supremaeque potestatis qua stricte collegialis

At vero ut potestas *stricte collegialis* totius Collegii Episcopalis presse ac formaliter dicti, idest Papae ut Capitis et ceterorum Episcoporum ut membrorum, non exerceatur nisi raro et longis intervallis discurrentibus: «*non semper, vel immo raris intervallis stricte collegialiter agat*»¹¹. «Collegium vero, licet semper existat, non propterea permanenter actione *stricte collegiali* agit, sicut ex Traditione Ecclesiae constat. A. v. non semper est *in actu pleno*, immo nonnisi per intervalla actu *stricte collegiali* agit, et nonnisi *consentiente Capite*»¹².

⁸ *Const. dogm. de Ecclesia*, cap. 3, n. 22; ed. mense iulio 1964: *Relatio de hoc numero* (V), p. 93.

⁹ *Modi a Patribus Conciliaribus propositi, Modus 122*, pp. 34-35.

¹⁰ *Allocutio ad Auditores ceterosque Officiales Rotae Romanae*, die 2 mensis Octobris 1945; *AAS* 37 (1945) 260.

¹¹ *Responsio ad Modum 77*, p. 24.

¹² *Nota explicativa prævia*, n. 4.º, p. 74.

Hac tamen in re necesse est accurate distinguere exercitium collectivum et exercitium collegiale.

Exercitium *mere collectivum* est illud quod fit a coetu quodam Episcoporum iuxta propriam potestatem individualen uniuscuiusque, et non ut membra Collegii Episcopalis. Ex adverso, exercitium *proprie collegiale* vocatur illud quod fit a Corpore Episcoporum presse dicto, idest simul cumc Papa ut Capite eius. Primum spectat ad Conferentias Episcopales; secundum vero ad Collegium Episcopale stricte et formaliter dictum.

Huiusmodi distinctio fuit proposita ab Excmo. Domino P. Veuillot, Relatore Schematis Decreti *de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia*¹³; et reduci potest ad distinctionem inter *actum collegialem* et *actum Collegii* Episcoporum, eo simili modo quo theologi cum S. Thoma distinguunt *actum humanum* ab *actu hominis*¹⁴. Quamvis enim convenient et interveniant simul omnes Episcopi sine Papa, immo et una cum Papa sed *non ut Collegium*, prout accidit in Magisterio ordinario totius Ecclesiae docentis, non perficiunt *actum stricte ac formaliter collegialem*. Erit *actus materialis* totius vel partis Collegii Episcopalis, non vero *actus formalis* totius Collegii *qua talis*.

Porro *actus collegialis* presse et formaliter dictus potest esse duplex: alias *conciliaris*, quem scilicet exercet totum Collegium Episcopale in Concilio Oecumenico adunatum; et alias *extraconciliaris*, quem exercet quoque totum illud Collegium *qua tale*, sed *extra Concilium*,

¹³ «Caput III de munere, quod *aliqui Episcopi coniuncti*, quoad plures simul dioeceses exercent, sermonem facit. Hic ergo agitur tantum de exercitio *collectio* potestatis *propriae* inherentis *cuique* Episcopo, quod *caute distinguendum* est ab exercitio *collegialitatis*» (*Relatio super Schema Decreti de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia*, p. 7).

¹⁴ *Summa theol.*, I-II, q. 1, a. 1 c. *Actus humanus* est ille qui procedit ab homine *formaliter et reduplicative ut est homo*, idest animal *rationale* ideoque *conscienter et libere*, sive ex voluntate deliberata: *actus*, e contra, *hominis* dicitur ille qui ab homine quoque procedit, at non ut *formaliter et reduplicative est homo*, sed *mere ut animal aut vivens*, quia non procedit ex deliberatione neque *conscienter et libere*, puta *actus vitae vegetativae*, vel *etiam sensitivae*, *automaticae* tamen et distracte productus, licet posset elici cum advertentia *rationis* et libertate voluntatis. Ita homo aliquando cantat, sibilat, movet manum aut pedem, vel fricat barbari quin animadvertat, sed modo prorsus automatico. Non sunt ergo *actus formales* *hominis* *quatenus homo est*, sed *materiales* *hominis* *quatenus est animal aut vivens*.

et dispersa eius membra per mundum universum. Semper tamen et in omni casu requiritur quod Episcopi una cum Papa collaborent, non ut meri adsesores vel consiliari, sed ut veri iudices et definitores.

At vero nequaquam confundi debet distinctio haec actus collegialis in conciliarem et extraconciliarem cum distinctione Magisterii Ecclesiastici in ordinarium et extraordinarium, quia neque actus magisterialis et actus collegialis idem sunt.

Actus namque collegialis potest esse magisterii et gubernii, dum actus magisterialis, per definitionem, non est nisi unius et solius Magisterii. Sed et intra ambitum exclusive magisteriale, actus magisterii ordinarii non coincidit cum actu collegiali, quia non omnis actus magisterii ordinarii est proprie collegialis. Immo neque omnis actus magisterii extraordinarii; quia, licet omnis actus magisterii extraordinarii conciliaris sit etiam actus collegialis extraordinarius vel conciliaris, non tamen omnis actus magisterii extraordinarii est conciliaris neque collegialis, quia potest esse actus unius et solius Papae, prout accidit in definitione dogmatica immaculatae Conceptionis Beatae Mariae Virginis a Pio IX, Assumptionis eius in caelum a Pio XII, et admissionis animarum sanctarum perfecteque purgatarum ad visionem facialem divinae essentiae ante indicium generale a Benedicto XII.

Verum quidem est Pium IX et Pium XII *consultavere* Episcopos universi orbis circa utraque dogmata mariana definienda, adscitis etiam Facultatibus theologicis pluribusque theologis particularibus, non tamen ut iudices et definitores cum voto deliberativo ac decisivo, sed ut meros adsesores et consultores cum voto pure consultivo. Quam ob rem, eorum definitiones non fuerunt actus collegiales, sed *personales* Papae eiusque auctoritatis formaliter vicariae et primatialis.

Idque a fortiori asserendum est de definitione Benedicti XII, qui ne quidem consultavit Episcopatum universalem, sed unice adhibuit studium personale una cum adsessione viginti theologorum cum eo laborantium per quatuor integros menses in secessu castelli Pont-de-Sorges prope Avenionem.

Textus Constitutionis nostrae dicit expresse actus Concilii Oecumenici qua tales esse actus collegiales extraordinarios potestatis collegialis Corporis Episcoporum: «suprema in universam Ecclesiam potestas, qua istud Collegium pollet, sollemni modo in Concilio Oecumenico exercetur»¹⁵.

Sed, ut ait Relatio ei correspondens, id non significat quod «actus collegialis extraconciliaris sit ordinarius. Neque dirimitur quaestio utrum exercitium Magisterii universalis per Episcopos in orbe terrarum degentes, sit proprie actus collegialis an non. Affirmatur simpliciter aliquis parallelismus actus collegialis tum intra tum extra Concilium»¹⁶.

Atque Commissio Doctrinalis examinatrix respondet urgentius Modo 59: «nullo modo in textu affirmatur quod *Magisterium Ordinarium sit actus collegialis proprie dictus*»¹⁷.

Simul tamen omnino certum et exploratum est eandem ipsam potestatem collegialem exercere posse actus stricte collegiales: «eadem potestas collegialis una cum Papa exerceri potest ab Episcopis in orbe terrarum degentibus»¹⁸. «Suprema enim potestas, qua Collegium Episcopale una cum Capite suo pollet, non in solo Concilio exercetur»¹⁹.

Uno verbo: omnis actus magisterii et gubernii stricte conciliaris super totam Ecclesiam, est quoque actus stricte collegialis; atque ideo iste pluries est revera habitus historia Ecclesiae perdurante, nimirum toties quoties celebrata sunt Concilia Oecumenica. Actus vero stricte etiam collegiales, sed extra conciliares, non constat habuisse locum hucusque. Et hac de causa, textus Constitutionis solum dicit, magna cum cautela et prudentia, eos posse dari, non quod de facto dati sint aliquando.

Numquam tamen Collegium Episcopale, sive in Concilio Oecumenico congregatum, sive dispersum per orbem, potest exercere potestatem suam collegialem valide aut licite *motu proprio* et independente a Romano Pontifice; quia interventio positiva et directiva

¹⁵ *Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3 n. 22, p. 27.

¹⁶ *Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, n. 22; ed. mense iulio 1964, Relatio (U), p. 92.

¹⁷ *Responsio ad Modum* 59, p. 20.

¹⁸ *Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, n. 22, p. 27.

¹⁹ *Responsio Commissionis Doctrinalis ad Modum* 107, p. 32.

Papae ad hunc actum et in hoc actu est adeo necessaria et essentialis sicut inclusio eius in Corpore Episcopali ut revera sit Collegium Episcoporum stricte ac formaliter dictum.

Ceteri namque Episcopi orbis, sive coniuncti sive separati ac dispersi, absque Papa, non sunt neque efformant Collegium Episcopale, ac proin nullam habent potestatem supremam et collegialem super universam Ecclesiam. Quod si eam non habent, evidenter non possunt ipsam exercere licite neque valide.

Textus Constitutionis est omnino explicitus et absolutus in hac parte.

«Collegium autem seu Corpus Episcoporum *auctoritatem non habet nisi simul cum Pontifice Romano*, Successore Petri, *ut Capite eius intelligatur*»²⁰.

Et iterum: «*Ordo autem Episcoporum... una cum Capite suo Romano Pontifice et numquam sine hoc Capite, subiectum quoque supremae ac plenae potestatis in universam Ecclesiam exsistit, quae quidem potestas nonnisi consentiente Romano Pontifice exerceri potest.*»²¹.

Quod si hoc non sufficeret, en accedunt Notae, Relationes et Responsiones adnexae, quae rem ipsam inculcant atque corroborant. Ita, Responsio Commissionis Doctrinalis ad Modum 67 inculcat magna cum vi quod Collegium Episcopale non potest «*motu proprio ad exercitium transire. Hoc enim facere non potest nisi in hierarchica communione, idest secundum normas a supra auctoritate [Romani Pontificis] approbatas*»²².

Quod enim dicitur de unoquoque Episcopo sive membro Collegii Episcoporum qua tali, asserendum est etiam de toto eorum complexu.

Iam vero, licet singuli Episcopi personaliter recipient in consecratione episcopali tria munera sive tres potestas sanctificandi, docendi et gubernandi, duae ultimae specialiter, quae ad potestatem iurisdictionis spectant, «*natura sua nonnisi in hierarchica communione cum Collegii Capite et membris exerceri possunt*»²³. Ergo idem dicendum est

²⁰ *Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, n. 22, p. 26.

²¹ Ibid., paulo post., p. 26,

²² *Resp. ad Modum 67*, p. 22.

²³ *Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, n. 21, p. 25.

de potestate *iurisdictionis* duo illa munera includens omnium Episcoporum simul sumptorum, qui Collegium efformant Episcopale.

In priori redactione dicebatur: «quae quidem potestas *independenter a Romano Pontifice exerceri nequit*²⁴. At in redactione definitiva et conciliariter aprobata mutata est in hanc aliam formam: «quae quidem potestas *nonnisi consentiente Romano Pontifice exerceri potest*²⁵.

Sensus quidem realis utriusque formulae est omnino idem, ultima tamen provocata et fere suggesta fuit a 19 Patribus in Modis suis. «19 Patres proponunt ut post verbum, *existit*, addatur: *de consensu Capitis exercenda*, dum 4 alii Patres proponunt: *iuxta ordinationes Pontificis exercenda*, vel: *a Capite Collegii determinata vel specificanda*²⁶.

Unde et Commissio Doctrinalis examinatrix respondit: «scribatur, quae quidem potestas *nonnisi consentiente Romano Pontifice exerceri potest*. Particula negativa, *nonnisi, omnes omnino casus comprehendit*. Unde *etiam evidens fit* quod haec potestas *normas ab auctoritate suprema approbatas observare debet*²⁷.

Statimque se remittit ad *Notam explicativam praeviām*, ubi dicitur quod Collegium Episcopale «non semper est *in actu pleno*, immo nonnisi per intervalla actu stricte collegiali agit, et *nonnisi consentiente Capite*. Dicitur autem *consentiente Capite*, ne cogitetur de dependentia velut *ab aliquo extraneo*; terminus, *consentiens*, evocat e contra *communionem* inter Caput et membra, et implicat necessitatem *actus* qui *Capiti* proprie competit... Formula negativa, *nonnisi, omnes casus comprehendit*: unde evidens est quod *normae a suprema auctoritate approbatae semper observari debent*.

In omnibus autem appareat quod agitur de *coniunctione* Episcoporum *cum Capite suo*, numquam vero de actione Episcoporum *independenter a Papa*. In quo casu, *deficiente actione Capitis, Episcopi agere ut Collegium nequeunt*, sicut ex notione Collegii patet. Haec *hierarchica communio* omnium Episcoporum cum Romano Pontifici, in Traditione certe sollemnis est».

²⁴ Ibid., ed. mense iulio 1964, p. 64. Cf. *Relationem adnexam* (O), p. 91.

²⁵ *Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, n. 22, p. 26.

²⁶ *Modus 84*, p. 26.

²⁷ Ibid., *Responsio*.

Sed illico cautoque subiungit: «N. B. *Sine communione hierarchica* munus sacramentale-ontologicum, quod distinguendum est ab aspectu canonico-iuridico, *exerceri non potest*. Commissio autem censuit non intrandum esse in quaestiones de *liceitate et validitate*, quae relinquuntur disceptationi theologorum, in specie quod attinet ad potestatem quae *de facto* apud *Orientales seiunctos exercetur*, et de cuius explicatione variae exstant sententiae»²⁸.

Revera, formula definitive proposita et approbata, *nonnisi consentiente Romano Pontifice*, est ceteris melior magisque accurata. *Primo* quidem, quia perfectius continet quidquid veri et commodi habebant ceterae excogitatae. *Secundo*, quia in forma eius negativa, *nonnisi*, includuntur omnes casus reales et possibles absque ulla exceptione. *Tertio*, quia est magis suavis et traditionalis, utpote quae redolent ac involvit communionem quamdam hierarchicam, internam et vitalem inter Caput et membra Corporis Episcoporum, quae *natura sua* sunt ad invicem solidaria idemque sentientia —*consentiente Romano Pontifice*—.

Huiusmodi necessarius *consensus* Romani Pontificis est actus plenae supremaeque auctoritatis, quae ipsi competit qua Vicario Christi et Primati Ecclesiae universalis. Non est ergo actus collegialis, quia non est totius Collegii, sed actus *exclusive personalis* solius Papae secundum potestatem supremam eius vicariam et primatalem. Quam ob rem dicitur praerogativa quaedam eius: «Romani Pontificis *praerogativa*»²⁹.

Ac potest diversimode exprimi sive traduci. Respectu enim *Concilii Oecumenici*, quod «numquam datur, quod a Successore Petri non sit ut tale confirmatum vel saltem receptum», eius actus proprii et exclusivi sunt tres, scilicet ea convocare, ipsis praesidere et eadem confirmare: «Romani Pontificis *praerogativa* est haec Concilia convocare, iisdem praesidere et eadem confirmare»³⁰.

Respectu vero actionis collegialis *extraconciliaris*, proprius eius interventus est *invitare* sive convocare cetera membra Collegii ad

²⁸ *Nota explicativa praevia*, n. 4.º, pp. 74-75.

²⁹ *Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, n. 22, p. 27.

³⁰ *Ibid.*

actum collegiale, vel saltem *approbare* actionem eorum coniunctam, aut etiam ipsam *acceptare* omnimoda cum independentia et libertate. «Eadem potestas collegialis una cum Papa exerceri potest ab Episcopis in orbe terrarum degentibus, dummodo Caput Collegii eos ad actionem *collegiale* vocet, vel saltem Episcoporum dispersorum unitam actionem approbet vel libere recipiat, ita ut verus actus *collegialis* efficiatur»³¹.

Iaque, secundum hoc, necesse est distinguere in Romano Pontifice duos adspectus vel officia: aliud, ut Vicarii Christi et Primatis Ecclesiae universalis; aliud, ut Capitis Corporis episcopalnis.

Primo in sensu Papa consideratur in seipso, idest solus et seorsim a ceteris Episcopis. Et qua tali, competit ei formaliter potestas supra vicaria et primatialis super Ecclesiam universam, cum omnimoda independentia a reliquis Episcopis; atque, secundum eam, pertinet ad ipsum *exclusive et personaliter praerogativa* convocandi, dirigendi, confirmandi, approbandi vel recipiendi omni cum independentia et libertate universas decisiones collegiales conciliares et extraconciliares Collegii Episcopalnis, ut paulo supra dicebamus»³².

At in secundo sensu Papa consideratur ut inclusus in Collegio et partem eius efformans, idest simul et coniunctim cum ceteris Episcopis veluti Caput cum membris suis; et sub hoc adspectu ei competit, una cum ipsis, potestas suprema potius collegialis, secundum quam exercet actus formaliter et reduplicative *collegiales*, puta iudicare, decernere et legislare circa res fidei, morum et gubernationis ad universam Ecclesiam pertinentes: neque tamen aequali prorsus iure, sed hierarchico et qualificato prout exigit specialis eius conditio et dignitas Capitis.

Punctum equidem maximi momenti, super quod plures Patres exquisierunt explicationes atque dilucidationes omnino praecisas et inaequivocas. «Plures Patres aestimant locutionem, dummodo *Caput Collegii* Episcopos ad actionem *collegiale* vocet, esse immutandam, quia Romanus Pontifex, non ut *Caput Collegii Episcoporum*, sed ut

³¹ Ibid.

³² Supra, pp. 132-134.

caput *totius Ecclesiae* Concilium convocat. Quare proponunt 12 ut dicatur, *Romanus Pontifex; unus, Vicarius Christi; alias adhuc, Summus Pontifex; 155 denique, Ipse*³³.

Quibus respondit Commissio Doctrinalis examinatrix: «textus non dicit Papam Episcopos ad actionem collegalem vocare *ut Caput Collegii*, sed modo assertivo de *capitalitate* Romani Pontificis in Collegio loquitur»³⁴.

Actus itaque indicendi sive convocandi Concilium et invitandi ad actum collegialem extraconciliarem, sicut et actus praesidendi et dirigendi tam actionem conciliarem quam collegialem extraconciliarem, itemque approbandi vel libere acceptandi actus collegiales extraconciliares, non sunt proprie ac stricte actus collegialis Papae qua Capitis Collegii Episcopalis, sed actus personales et primatales solius et unius Papae qua Vicarii Christi et Pastoris Supremi Ecclesiae universalis.

Pari modo, ceteri Episcopi considerari possunt tum separatim et individualiter singuli, tum ut membra Collegii Episcopalis unaque simul omnes cum Papa. Primo in casu non habent potestatem iurisdictionis nisi saper dioecesim vel portionem dominici gregis a Romano Pontifice eis assignatam et commendatam, non autem super alias dioeceses, multoque minus super Ecclesiam universam. Sed, ut membra Corporis Episcopalis, sunt ad invicem organice connexa et unum quoddam totum efformant simul cum Papa ut Capite. Collegium enim Episcoporum non est quaedam simplex collectio eorum neque summa quaedam individuum consecratione episcopali donatorum, sed totum quoddam organicum Spiritu Sancto animatum. «Collegium Episcopale aliquod totum constituit, et non est summa Capitis et membrorum»³⁵.

Atque hoc in sensu datur inter illos quaedam unitas sive communio collegialis, vi cuius sunt ad invicem solidarii atque solliciti de bono communi omnium totiusque Ecclesiae, licet praedicta sollicitudo non sit actus iurisdictionis proprie dictae.

³³ *Modi a Patribus Conciliaribus propositi: Modus 120*, p. 34.

³⁴ Ibid., *Responsio ad Modum 120*. Cf. etiam Relationem ad eundem textum in editione mensis iulii 1964, littera T, p. 92, ad quam provocat praedicta Responsio.

³⁵ *Modus 64*, p. 22, quem non respuit Commissio Doctrinalis, sed potius approbare videtur.

Verum quidem est quod dum singuli Episcopi regunt atque aedificant propriam et peculiarem Ecclesiam sibi personaliter assignatam et commendatam, efficaciter contribuunt et cooperantur ad aedificationem Ecclesiae universalis: id tamen non est satis, sed insuper opus est ut unusquisque sit plene conscientius totius Ecclesiae eiusque problematum ac necessitatum, una cum sollicitudine et generosa opitulatione ad ea solvenda et superanda³⁶.

Atque hoc in sensu Concilium prae oculis habuit ista verba Pii XII, cuius mentem fecit suam: «quodsi unusquisque *Episcopus* portionis tantum gregis sibi commissae sacer pastor est, tamen, *qua legitimus Apostolorum successor*, ex Dei institutione et praeecepto apostolici munieris Ecclesiae *una cum ceteris Episcopis sponsor est*, secundum illa verba quae Christus ad Apostolos fecit: sicut misit me Pater, et ego mitto vos (Jn. 18, 20). Haec, quae omnes gentes usque ad consummationem saeculi (Mt. 28, 19-20) amplectitur missio, cum Apostoli de mortali vita decesserunt, minime decidit, immo in Episcopis communionem cum Iesu Christi Vicario habentibus, adhuc perseverat»³⁷.

Non quod huiusmodi cura vel sollicitudo pro Ecclesia universalis sit proprie actus quidam collegialis, quia deest potestas *iurisdictionis*, atque ideo facultas iudicandi, definiendi et regendi, quae omnino requiritur ad ponendum actum stricte collegiale; verumtamen continetur intra spiritum et exigentias collegialitatis episcopalis.

Sic ergo patet ex ipso textu Constitutionis et ex *Nota explicativa praevia*³⁸, quod doctrina proposita circa sacramentalitatem et

³⁶ «Singuli Episcopi, qui particularibus Ecclesiis praeficiuntur, regimen suum pastorale super portionem Populi Dei sibi commissam, non super alias Ecclesias neque super Ecclesiam universalem exercent. Sed qua membra Collegii episcopalium et legitime Apostolorum successores singuli ea sollicitudine pro universa Ecclesia ex Christi institutione et praeecepto tenentur, quae, etiamsi per actum iurisdictionis non exerceatur, summopere tamen conferunt ad Ecclesiae universalis emolumentum» (*Const. dogm. de Ecclesia*, Cap. 3, n. 23, p. 27).

³⁷ Enc. *Fidei donum*, diei 15 ianuarii 1957; AAS 49 (1957) 237.

³⁸ «Ratione habita explicationum quae additae sunt, sive ad *verba usurpata* interpretanda sive ad vim theologicam *doctrinae* propositae tribuendam secundum *Concilii mentem*» (PAULUS VI, *Allocutio diei 21 mensis Novembris 1964 ad Patres Conciliares in clausura sessionis tertiae Concilii Vaticani II*; AAS 56 [1964] 1009).

collegialitatem Episcopatus optime compleat doctrinam Concilii Vaticani I circa Primum Romanorum Pontificis; ac proinde eam non esse innovationem proprie dictam, sed simplicem meramque quandam expositionem magis claram magisque explicitam et completam doctrinae ipsius Christi divinaeque Traditionis, ut proclare dicit Paulus VI.

«Huius vero promulgationis *potissimum commentarium* illud esse videtur, quod per eam *doctrina tradita nullo modo immutata* est.

Quod Christus voluit, *id ipsum* nosmetipsi volumus. Quod erat, *permansit*. Quae volventibus saeculis Ecclesia docuit, *eadem* et nos docemus. *Tantummodo* id quod antea solum *vitae actione* continebatur, nunc *aperta* etiam *doctrina* exprimitur; quod usque adhuc considerationi, disputationi, atque ex parte etiam controversiis obnoxium erat, *in certam doctrinae formulam* nunc redactum est»³⁹.

³⁹ Ibid., pp. 1009-1010.

PARS ALTERA

Doctrina de Sacramentalitate et Collegialitate Episcopatus collata cum doctrina S. Thomae Aquinatis

Tanta cum sit auctoritas theologica ab Ecclesia agnita et tributa S. Thomae Aquinati, ipsum appellari Doctorum Communem omnium Ducemque studiorum, operae pretium videtur esse doctrinam eius de Episcopatu comparare cum doctrina tradita in nova Constitutione: non quidem ut parem ei faciamus, multoque minus ut ipsi eandem subiiciamus¹, sed potius ut videamus an Thomae doctrina concordet cum doctrina Ecclesiae vel ab ea discordet, immo an fortasse tantae sit excellentiae et veritatis ut doctrinam huiusc Constitutionis illustret atque intimius penetrare faciat².

Neque tamen intendimus comparare universam doctrinam S. Thomae circa Episcopatum cum tota doctrina conciliari circa ipsum, sed eam tantum quae sacramentalitatem et collegialitatem eius respiquent, eo simili modo quo hucusque fecimus conferentes doctrinam Constitutionis hac de re cum Magisterio ordinario Ecclesiae.

¹ Ipsi S. Thomae sunt huiusmodi pulcherrima verba: «ipsa doctrina catholicorum Doctorum ab Ecclesia auctoritatem habet. Unde magis standum est auctoritati Ecclesiae quam auctoritati vel Augustini vel Hieronymi vel cuiuscumque Doctoris» (*Summa theol.*, II-II, 10, 12 c).

² Ipsum Concilium monet ac praescribit studentes theologos ad sacerdotium contendentes ita theologiam dogmaticam addiscere atque excolere debere, ut semel stabilitis dogmatibus e Scriptura et Traditione Patrum cum Orientis tum Occidentis, conentur ea illustrare et profundius penetrare ope speculationis, S. *Thoma magistro* (*Decretum de institutione Sacerdotum*, n. 16, p. 54).

SECTIO PRIMA

Sacramentalitas Episcopatus cum doctrina S. Thomae comparata

Ut rite intelligatur doctrina S. Thomae de hac re et aequa lance perpendatur, necesse est prae oculis habere statum theologiae sui temporis circa distinctionem inter simplicem Presbyteratum et episcopatum. Ipse ergo naturalis rerum ordo postulat ut primo videamus statum quaestioneis ante S. Thomam, deinde in ipso Thoma.

CAPUT 1

Sacramentalitas Episcopatus ante S. Thomam

Hac in re possumus duo momenta distingue: aliud primaevum et quasi originarium apud quosdam Ecclesiae Patres; aliud consequens magisque expolitum apud theologos et canonistas saeculi XII et XIII.

Articulus 1. Apud quosdam Patres Ecclesiae

Quod in vita et praxi Ecclesiae agnoscebatur inde ab eius initio de sacra hierarchia ordinis ex Episcopis, Presbyteris et Diaconis constituta, non obstante oscillatione et ambiguitate quadam verborum, qua Episcopi et Presbyteri promiscue atque indifferenter utroque nomine designabantur, sat cito formulationem praecisam et inaequivocam accepit.

1. S. IGNATIUS ANTIOCHENUS

Nam versus initium saeculi II, S. Ignatius Martyr, Episcopus Antiochenus († circa 107), conceptis verbis distinguit re et essentia tres gradus in hierarchia ecclesiastica, Episcoporum nempe, Presbyterorum et Diaconorum, ita quidem ut non minus distinguat diaconos a presbyteris quam simplices Presbyteros ab episcopis. Quo fit, ut nomen Episcopi reservet primo et supremo gradu; secundo, nomen Presbyteri; tertio tandem, nomen Diaconi: absque ulla ambiguitate vel aequivocatione, sed in sensu technico et omnino praeciso.

Et quidem id docet, ad rem quod attinet et sensum verborum, ut aliquid ab omnibus communiter traditum et admissum, non autem ut quid ab eo noviter adinventum. «Hortor ut in concordia Dei

omnia peragere studeatis, Episcopo praesidente loco Dei, et Presbyteris loco senatus Apostolici, et Diaconis mihi suavissimis concreditum habentibus ministerium Jesu Christi»¹.

«Studeatis igitur conformari in doctrinis Domini et Apostolorum, ut omnia quae facitis prospere vobis succedant (Prov. 18, 17), carne et spiritu, fide et caritate, in Filio et Patre et in Spiritu, in Principio et in Fine, cum dignissimo Episcopo vestro et digne contexta spirituali corona Presbyterii vestri et cum Diaconis Deo placentibus»².

Ideo «cuncti similiter revereantur Diaconos ut Jesum Christum, sicut et Episcopum qui est typus Patris, Presbyteros autem ut senatum Dei et concilium Apostolorum. Sine his Ecclesia non vocatur»³.

Ac propterea «clamavi cum praesens essem, loquebar magna voce, Dei voce: Episcopo obedite et Presbyterio et Diaconis»⁴.

Consequenter «omnes Episcopo obtemperate ut Jesus Christus Patri; et Presbyterio ut Apostolis; Diaconos autem revereamini ut Dei mandatum. Separatim ab Episcopo nemo quidquam faciat eorum quae ad Ecclesiam spectant. Valida Eucharistia habeatur illa quae sub Episcopo peragitur, vel sub eo cui ipse concesserit. Ubi comparuerit Episcopus, ibi et multitudo sit, quamodmodum ubi fuerit Christus Jesus ibi Catholica est Ecclesia. Non licet sine Episcopo neque baptizare, neque agapem celebrare; sed quocumque ille probaverit, hoc et Deo est beneplacitum, ut firmum et validum sit omne quod peragitur»⁵.

*Episcopus in Ecclesia Dei est principium auctoritatis, utpote Pastor, rector, gubernator et praeses eius, cui omnes fideles debent esse subiecti ut Jesu Christo, eumque respicere ut ipsum Dominum*⁶; *unitatis, quia Episcopo debent universi esse coniuncti et uniti ut Ecclesia*

¹ *Epistula ad Magnesios*, VI, 1: *Patres Apostolici*, cd. Franc. Xav. Funk, t. I, pp. 235, 13-16. Tübinger, 1901.

² Ibid., XIII, 1, pp. 241, 8-13.

³ *Epistula ad Trallianos*, III, 1; ibid., pp. 245, 10-13.

⁴ *Epistula ad Philadelphenses*, VII, 1; ibid., pp. 271, 2-4.

⁵ *Epistula ad Smirnaeos*, VIII, 1-2; ibid., p. 283, 6-15.

⁶ *Ad Philadelphenses*, II, 1, p. 267, 1; *Ad Romanos*, IX, 1, p. 263, 8-9; *Ad Ephesios*, VI, 1, p. 219, 5-9; *Ad Magnesios*, VI, 1, p. 235, 13-15; *Ad Trallianos*, II, 1, p. 243, 18.

Jesu Christo et Jesus Christus Patri⁷; *firmitatis fidei*, una cum Episcopo et in Episcopo tenentes doctrinam Domini et Apostolorum, cui omnes conformari tenentur⁸; *cultus*, unum altare unumque sacrificium offerentes per unum Sacerdotem Christum unumque eius Vicarium Episcopum⁹; *sanctificationis*, quia omnia haec, altare nempe, hostia et sacerdos sancta et munda sunt¹⁰; *christiani populi*, quia Episcopus reprezentat Ecclesiam veluti symbolum christianaee societatis cui praeest, ac proin ibi sit multitudo populi christiani ubi Episcopus comparuerit¹¹.

Simplices autem *Presbyteri* sunt inferiores Episcopo, cui uniti et concordes esse debent ut chordae citarae¹²; atque Presbyterium est veluti senatus et corona Episcopi¹³, cui revereri et obtemperare teneatur¹⁴. Unde eis non licet baptizare, neque Eucharistiam celebrare aut alia sacra peragere nisi Episcopo consentiente¹⁵.

Postremo *Diaconi*, quorum officium est ministrare Episcopis et Presbyteris in actionibus sacris, eisque subservire, sunt inferiores utrisque ipsisque subordinati. Unde et meritis laudibus cumulat Zotionem diaconum, «quia subditus est Episcopo ut benigitati Dei et Presbyterio ut legi Jesu Christi»¹⁶. Semperque eos ultimo loco nominat post Episcopos et Presbyteros¹⁷.

⁷ *Ad Trallianos*, VII, 1, p. 247, 17-19; *Ad Ephesios*, IV, 1-2, p. 217, 10-18; V, 1-2, *ibid.*, p. 27, 19-25.

⁸ *Ad Ephesios*, IV, 1, p. 217, 10-11; *Ad Magnesios*, XIII, 1, p. 241, 8-11; *Ad Trallianos*, VII, 1, p. 247, 17-19.

⁹ *Ad Philadelphenses*, IV, p. 267, 14-18; *Ad Magnesios*, VII, 1-2, p. 237, 1-9; *Ad Ephesios*, V, 2, p. 217, 23-25.

¹⁰ *Ad Trallianos*, VII, 2, p. 249, 1-3; *Ad Ephesios*, II, 2, p. 215, 20-22; *Ad Philadelphenses*, VIII, 1, p. 271, 13-15; *Ad Smirnaeos*, IX, 1, p. 283, 16-20.

¹¹ *Ad Smirnaeos*, VIII, 2, p. 283, 11-15; *Ad Ephesios*, I, 3, p. 215, 7-10; *Ad Trallianos*, I, 1, p. 243, 11-15; *Ad Philadelphenses*, III, 2-3, p. 267, 7-13.

¹² *Ad Ephesios*, IV, 1, p. 217, 10-13.

¹³ *Ad Magnesios*, VI, 1, p. 235, 13-16; XIII, 1, p. 241, 8-13.

¹⁴ *Ad Smyrnaeos*, VIII, 1, p. 283, 6, 8-9.

¹⁵ *Ibid.* VIII, 2, p. 283, 13-15.

¹⁶ *Ad Magnesios*, II, p. 233, 9-11.

¹⁷ *Ad Trallianos*, VII, 2, p. 249, 2-3; *Ad Smirnaeos*, VIII, 1, p. 283, 6-7; *Ad Polycarpum*, VI, 1, p. 293, 10-12.

2. TERTULLIANUS

Post Ignatium autem, suus loquendi et formulandi mos cito communis evasit tam in Oriente quam in Occidente. Satis sit unum Tertullianum ex Occidente producere: «ordinationes eorum [haereticorum] temerariae, leves, inconstantes. Nunc neophytes collocant, nunc saeculo obstrictos, nunc apostatas nostros ut gloria eos obligant quia veritate non possunt. Nusquam facilius proficitur quam in castris rebellium, ubi ipsum esse illic, promerri est. Itaque alius hodie *Episcopus*, cras alius; hodie *Diaconus*, qui cras *Lector*; hodie *Presbyter*, qui cras laicus: nam et laicis sacerdotalia munera iniungunt»¹⁸.

«Dandi quidem [baptismum] habet ius Summus Sacerdos qui est *Episcopus*; dehinc *Presbyteri* et *Diaconi*, non tamen sine *Episcopi* auctoritate propter Ecclesiae honorem, quo salvo salva pax erit»¹⁹.

«Sed cum ipsi *Auctores* [=qui Auctoritatem habent in Ecclesia], idest ipsi *Diaconis Presbyteri* et *Episcopi* fugiunt, quomodo laicus intelligere poterit qua ratione dictum est (Mc. 10, 23): fugite de civitate in civitatem? Itaque cum *Duces* fugiunt, quis de gregario numero sustinebit ad gradum in acie Agendum suadentes?»²⁰.

3. AERIUS

At vero, mediante saeculo IV, Aerius quidam sebastenus in Armenia minori dictitare incoepit *Presbyteros* et *Episcopos* esse prorsus aequales ordine et dignitate. Ipse enim, qui prius monasticam vitam duxit una cum Eustathio, cuique magna amicitia iungebatur, ambiebat Episcopatum sebastenum ad quem Eustathius evenctus erat, quin tamen ad eum pervenire potuerit. Eustathius vero amicum suum beneficiis cumulavit; nam et eum ordinavit *Presbyterum*, eique curam commisit xenodochii a seipso fundati. Frustra tamen et incassum, quia Aerius eo magis effutiebat in Eustathium detractiones et calumnias

¹⁸ *De Praescriptione*, Cap. 41; ML 2, 69.

¹⁹ *De Baptismo*, cap. 17; ML 1, 1218.

²⁰ *De Fuga*, cap. 11; ML 2, 134.

maximo cum contemptu, eique denegabat omnem praestanntiam super presbyteros.

«Quanam in re, inquiebat, Presbytero Episcopus antecellit? Nullum inter utrumque discriminem est. Est enim amborum unus ordo, pars idem honor ac dignitas. Manus imponit Episcopus, imponit et Presbyteri baptizat Episcopus, idem facit et Presbyter; divinum omnem cultum administrat Episcopus, non minus id facit et Presbyter; Episcopus in throno sedet, sedet et Presbyter»²¹.

Idque suadere conabatur auctoritate Sacrae Scripturae, dicens «Apostolum Presbyteris et Diaconis scribere, non Episcopis. Item Episcopum alloquens, noli, inquit, negligere gratiam quae in te est, quam accepisti per manus Presbyterorum collegii (I Tim. 4, 14); deinde vero alio loco Episcopis et Diaconis, ut idem Episcopus et Presbyter esse videatur»²².

4. S. EPIPHANIUS

Porro huiusmodi asserta Aerii S. Epiphanius invicte confutavit. Nescit historiam primaevae Ecclesiae, neque sane intelligi modum loquendi Apostoli. Non enim statim et ubique, deficientibus personis idoneis, universam hierarchiam constituere poterat, sed pro rei adiunctis et opportunitate: quandoque quidem solos Diaconos ei ministrantes; interdum vero Diaconos et Presbyteros; nonnumquam autem Diaconos, Presbyteros et Episcopos. Id enim postulat ipsa rei natura et humana conditio in qua evolvitur. Et ideo Apostolus in suis Epistulis nominat aliquando solos Diaconos, quia nondum erant ibi constituti Presbyteri neque Episcopi; quandoque Diaconos et Presbyteros, quia iam aderant Presbyteri ultra et supra Diaconos; interdum Diaconos, Presbyteros et Episcopos, quia iam perventum erat ad communitatem perfectam ecclesialem, ubi tota hierarchia contituit poterat²³.

²¹ S. EPIPHANIUS, *Adversus haereses*, lib. 3, haeresis 75, n. 3; MG 42, 506.

²² Ibid., n. 5, col. 510.

²³ Ibid., n. 5, col. 510.

Praeterea, est omnino stolidum dicere Episcopum et Presbyterum esse prorus aequales. «Siquidem Episcoporum ordo ad gignendos Patres [= Episcopos, Presbyteros et Diaconos] pertinet [per Sacramentum Ordinis]. Huius enim est Patrum in Ecclesia propagatio. Alter, cum Patres non possit, filios Ecclesiae [= simplices fideles] regenerationis lotione [=per baptismum] producit, non tamen Patres aut Magistros. Quinam vero fieri potest ut is Presbyterum constituat ad quem creandum manuum imponendarum ius nullum habet? Aut quomodo Presbyter Episcopo dici potest aequalis?»²⁴.

Videlicet simplex Presbyter non potest sacros ordines conferre, quibus creantur Magistri et Patres Ecclesiae, Diaconos nempe, Presbyteros et Episcopos; sed solos potest filios et discipulos generare per administrationem baptismi, idest simplices fideles.

5. FALCIDIUS

Nonnullos vero post annos, in ipsa Ecclesia Romana, Falcidius quidam Diaconus, nomine decem diaconorum, denegavit subiectiōnem et obedientiam Presbyteris, quibus pares, immo et superiores se venditabant. Hi ergo non Presbyteris, sed uni Episcopo subiici et obediēre tenerentur²⁵.

6. AMBROSIASTER

Eos tamen sine mora impugnavit et confutavit anonymous quidam, quicumque tandem ille sit, Ambrosiaster dictus, hac potissimum ratione, quia secundum Apostolum Episcopi et Presbyteri sunt omnino idem. Presbyteros enim appellat Episcopos et vicissim, atque

²⁴ Ibid., n. 4, col. 507.

²⁵ «Quidam igitur qui nomen habet FALCIDII, duce stultitia et civitatis Romanae iactantia, levitas sacerdotibus et diaconos presbyteris coaequare contendit, non dicam praeferre, quia stultius est et forte incredibile videatur... Sic autem diaconos adversus presbyteros defendit, quasi ex presbyteris diaconi et non ex diaconis presbyteri ordinentur» (AMBROSIASTER, *Quaestiones Veteris et Novi Testamenti*, q. 101; inter Opera supposititia S. Augustini, cui aliquando haec opera tributa est; ML 35, 2305).

«Timotheum, quem ordinavit presbyterum, instituit qualem debeat creare episcopum (I Tim. 3, 1-7). Quid est enim Episcopus nisi *primus Presbyter*, hoc est, summus sacerdos? Denique non aliter quam presbyteros hic vocat et consacerdotes. Numquid et ministros condiaconos suos dicit Episcopus?»²⁶.

Nimirum, cum, secundum Apostolum, Episcopi et Presbyteri sint penitus idem et prorsus aequales, impossibile et plane absurdum est haec duo simul asserere: Diaconos esse aequales, immo et superiores Presbyteris, itemque inferiores Episcopis.

Revera initio Ecclesiae non erat ubique sacra hierarchia constituta, ac propterea non semper Apostolus dirigit Epistulas suas ad Episcopos vel Presbyteros, sed ad totam fidelium congregationem: sicut scribit ad corinthios, idest ipsi Ecclesiae corinthiorum, «quia adhuc singulis Ecclesiis Rectores non erant constituti»²⁷.

«Tamen, postquam in omnibus locis Ecclesiae sunt constitutae et officia ordinata, aliter composita res est quam cooperat. Primum enim omnes docebant, et omnes baptizabant quibuscumque diebus vel temporibus fuisset occasio...; at ubi omnia loca circumplexa est Ecclesia, conventicula constituta sunt, et Rectores, et cetera officia in Ecclesiis sunt ordinata, ut nullus de Clericis auderet, qui ordinatus non esset, praesumere officium quod sciret non sibi creditum vel concessum. Et coepit alio ordine et providentia gubernari Ecclesia: quia, si omnes eadem possent, irrationalib[us] res et vilissima videretur.

Hinc ergo est unde nunc neque Diaconi in populo praedicant, neque clerici vel laici baptizant, neque quocumque die credentes tinguunt nisi aegri.

Ideo non per omnia convenient scripta Apostoli ordinationi quae nunc in Ecclesia est, quia haec inter ipsa primordia sunt scripta. Nam et Timotheum Presbyterum a se creatum, Episcopum vocat; quia primi Presbyteri Episcopi appellabantur, ut recedente eo, sequens ei succederet.

Denique apud Aegyptum Presbyteri consignant, si praesens non sit Episcopus.

²⁶ AMBROSIASTER, IBID., COL. 2305-2306.

²⁷ AMBROSIASTER, COMMENT, IN I COR., 1, 2; ML 17, 194.

Sed quia cooperunt sequentes Presbyteri indigni inveniri ad Primatus tenendos, immutata est ratio prospiciente consilio, ut non ordo sed meritum crearet Episcopum, multorum Sacerdotum iudicio constitutum, ne indignus temere usurparet, et esset multis scandalum»²⁸.

Non ergo senior Presbyter, ut prius, habebatur Episcopus, sed *dignior*; quia non aetas, sed *meritum* attendebatur in electione et designatione Episcopi.

Hoc enim exigit ipsum officium et munus Episcopi, qui omnes ordines complectitur, utpote qui primus sacerdos est et princeps Sacerdotum²⁹. Si namque Diaconus debet esse verax, pudicus, non violentus, non turpis lucri cupidus, sed sine crimine et bene probati (I Tim. 3, 8-10), multo magis Episcopus.

«Qui tanta circa Diaconos eligendos praecipit, quos constat ministros esse Sacerdotum, quales vult esse Episcopos nisi sicut ipse ait irreprehensibiles, negotia publica, turpia et vilia lucra non habentes? Scit enim ideo negotiari ut capiant lucra, nec aliud profitentur quam gerunt. Turpia autem lucra haec dicit esse si sub pia professione quaestibus studeatur; turpis enim deprehenditur, cum se purum ostentet.

Post Episcopum tamen Diaconatus ordinationem subiecit. Quare nisi quia *Episcopi et Presbyteri una ordinatio est?* Uterque enim Sacerdos est, sed Episcopus primus est; ut omnis Episcopus Presbyter sit, non tamen omnis Presbyter Episcopus. Hic enim Episcopus est, qui inter Presbyteros primus est.

Denique Timotheum *Presbyterum ordinatum significat*; sed, *quia ante se alterum non habebat, Episcopus erat*. Unde et quemadmodum Episcopum ordinet, ostendit: *neque enim fas erat aut licebat ut inferior ordinet maiorem*, nemo enim tribuit quod non accepit»³⁰.

Itaque Ambrosiaster, ut melius et commodius redargueret Fallicidium et diaconos romanos, in errorem incidit Aerii, coaequales faciens Episcopos et simplices Presbyteros. Eorum gradus hierarchici non essent essentiales neque iuris divini, sed mere accidentales et iuris pure ecclesiastici.

²⁸ AMBROSIASTER, *Comment, in Ephes. 4*, 11-12; ibid., col. 410.

²⁹ Ibid., col. 409-410.

³⁰ AMBROSIASTER, *Comment, in I Tim. 3*, 8-10; ibid., col. 496.

7. S. HIERONYMUS

Ambrosiastro calculum adiecit S. Hieronymus, cui presbyter Evangelus miserat *Quaestiones* eius³¹, atque exinde cognovit diaconorum romanorum iactantiam. «Legimus, inquit, in Isaia (32, 6): fatuus fatua loquetur. Audio quendam [Falcidium nempe] in tantam erupisse vecordiam, ut Diaconos *Presbyteris*, idest *Episcopis* anteferret.

Nam, cum Apostolus *perspicue doceat eosdem esse Presbyteros quos Episcopos*, quid patitur mensarum et viduarum minister ut supra eos se tumidus efferat ad quorum preces Christi Corpus Sanguisque conficitur?

Quaeris auctoritatem? Audi testimonium: Paulus et Timotheus servi Christi Iesu, omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis, *cum Episcopis et Diaconis* (Philip. 1, 1). Vis et aliud exemplum? In Actibus Apostolorum ad unius Ecclesiae *Sacerdotes* ita Paulus loquitur: attendite vobis et cuncto gregi in quo vos Spiritus Sanctus posuit *Episcopos* ut regeretis Ecclesiam Domini quam acquisivit sanguine suo (Act. 20, 18).

Ac ne quis contentiose in *una Ecclesia plures Episcopos* fuisse contendat, audi et aliud testimonium, in quo *manifestissime comprobatur eundem esse Episcopum atque Presbyterum*: propter quod reliqui te Cretae ut quae deerant corrigeres et constitueres *Presbyteros* per civitates sicut et ego tibi mandari. Si quis est sine crimine, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuria, aut non subditos. Oportet enim *Episcopum* sine crimine esse, quasi Dei dispensatorem (Tit. 1, 5-7). Et ad Timotheum: noli negligere gratiam quae est in te, quae tibi data est prophetiae, per impositionem manuum Presbyterii (I Tim. 5, 14).

Sed et Petrus in prima Epistola, *Presbyteros*, inquit, in vobis precor *Compresbyter*; et testis passionum Christi, et futurae gloriae quae revelanda est particeps, *regerere gregem Christi*, et *inspicere* non ex necessitate sed voluntarie *iuxta Deum* (I Pet. 5, 1-12). Quod quidem

³¹ S. HIERONYMUS, *Epistola* 73, n. 1; ML 22, 676.

graece significantius dicitur ἐπισκοπουντης, idest *superintendentes*, unde et nomen *Episcopi tractum est*.

Parva tibi videntur tantorum virorum testimonia? Clangat tuba evangelica, filius tonitru, quem Jesus amavit plurimum, qui de pectore Salvatoris doctrinarum fluenta potavit: *Presbyter*, Electae dominae et filiis eius, quos ego diligo (II Jn. 1, 1). Et in alia Epistola: *Presbyter* Gaio carissimo, quem ego diligo in veritate (III Jn. 1, 1).

Quod autem postea unus electus est *qui ceteris praeponeretur, in schismatis remedium factum est*, ne unusquisque ad se trahens, Christi Ecclesiam rumperet.

Nam et Alexandriae a Marco Evangelista usque ad Heraclam et Dionysium Episcopos, Presbyteri semper unum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum, Episcopum nominabant: quomodo si exercitus Imperatorem faciat; aut Diaconi eligant de se quem industrium noverint, et Archidiaconum vocent. Quid enim facit, *excepta ordinatione*, Episcopus quod Presbyter non faciat?...

Sed dices: quomodo Romae, ad testimonium Diaconi, Presbyter ordinatur? Quid mihi profers unius Urbis consuetudinem? Quid paucitatem, de qua ortum est supercilium, in leges Ecclesiae vindicas?

Omne quod rarum est, plus appetitur. Pulegium apud indos piper pretiosius est. Diaconos paucitas honorabiles, Presbyteros turba contemptibiles facit.

Ceterum, etiam in Ecclesia Romae Presbyteri sedent et stant Diaconi; licet paulatim increbescientibus vitiis, inter Presbyteros, absente Episcopo, sedere Diaconum viderim, et in domesticis conviviis benedictiones Presbyteris dare. *Discant qui hoc faciunt, non se recte facere*, et audiant Apostolos: non est dignum ut relinquentes verbum Dei, ministremus mensis (Act. 6, 2).

Sciant quare Diaconi constituti sint. Legant Acta Apostolorum, recordentur conditionis suaee.

Presbyter et Episcopus aliud *aetatis*, aliud *dignitatis* est nomen. Unde et ad Titum et ad Timotheum de ordinatione Episcopi et Diaconi dicitur (Tit. 1, 5-7; I Tim. 4, 14), de Presbyteris omnino retinetur, quia in Episcopo et Presbyter continetur.

Qui provehitur, de minori ad maius provehitur. Aut igitur ex Presbytero ordinetur Diaconus ut Presbyter minor Diacono comprobetur,

in quem crescit ex parvo; aut, si ex Diacono ordinatur Presbyter, non verit se lucris minorem, Sacerdotio esse maiorem.

Et ut sciamus traditiones Apostolicas sumptas de Veteri Testamento, quod Aaron et filii eius atque Levitae in Templo fuerunt, hoc sibi Episcopi et Presbyteri et Diaconi vindicent in Ecclesia»³².

Hac ergo in Epistula Hieronymus data opera confutavit Falcidii iactantiam, et quidem longe superius quam Ambrosiaster: ambo tamen in hoc uno conveniebant, eosdem esse Presbyteros quos Episcopos, ad ordinem vel sacerdotium quod spectat.

Nec satis. Nam inter directe exponenda ipsa verba Apostoli, continuat ac perpolit sententiam suam, dicens: «ut constituas per ciuitates *Presbyteros*, sicut ego tibi disposui (Tit. 1, 5). Audiant Episcopi, qui habent constituendi Presbyteros per urbes singulas potestatem sub quali lege ecclesiasticae Constitutionis ordo teneatur... Diligenter Apostoli verba attendamus... Qui qualis *Presbyter* debeat ordinari in consequentibus disserens, hoc ait: si quis est sine crimine, unius uxoris vir (Tit. 1, 6), et cetera, postea intulit: oportet enim *Episcopum* sine crimine esse tamquam Dei dispensatorem (Tit. 5, 7). *Idem est ergo Presbyter qui et Episcopus*; et antequam diaboli instinctu studia in religione fierent et diceretur in populis: ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephae (I Cor. 1, 12), communi Presbyterorum consilio ecclesiae gubernabantur.

Postquam vero unusquisque eos quos baptizaverat suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est ut unus de Presbyteris electus superimponeretur ceteris, ad quem omnis Ecclesiae cura pertineret et schismatum semina tollerentur.

Putet aliquis non Scripturarum sed nostram esse sententiam, *Episcopum et Presbyterum unum esse*, et aliud *aetatis*, aliud esse nomen *officii*: relegat Apostoli ad Philippenses verba, dicentis: Paulus et Timotheus servi Jesu Christi omnibus sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis, cum Episcopis et Diaconis, gratia vobis et pax (Philip. 1, 1-2), et reliqua.

³² S. HIERONYMUS, *Epistula 146 ad Evangelium*; ML 22, 1192-1195.

Philippa una est urbs Macedoniae, et certe *in una civitate plures, ut nuncupantur, Episcopi, esse non poterant*. Sed quia eosdem *Episcopos illo tempore quos et Presbyteros appellabant, propterea indifferenter de Episcopis quasi de Presbyteris est locutus*.

Adhuc hoc alicui videatur ambiguum nisi altero testimonio comprobetur. In Actibus Apostolorum Scriptum est quod, cum venisset Apostolus Miletum, miserit Ephesum et vocaverit *Presbyteros Ecclesiae eiusdem, quibus postea inter cetera sit locutus: attendite vobis et omni gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos pascerre Ecclesiam Domini, quam acquisivit per sanguinem suum* (Act. 20, 28). Et hic diligenter observe quomodo *unius civitatis Ephesi Presbyteros* vocans, postea *eosdem Episcopos* dixerit.

Si quis vult recipere eam Epistolam, quae sub nomine Pauli ad Hebraeos scripta est, et ibi aequaliter inter plures Ecclesiae cura dividitur. Siquidem ad plebem scribit: parete Principibus vestris et subiecti stote; ipsi enim sunt qui vigilant pro animabus vestris, quasi rationem reddentes, ne suspirantes hoc faciant, siquidem hoc utile vobis est (Heb. 13, 17).

Et Petrus, qui ex fidei firmitate nomen accepit, in Epistola sua loquitur dicens: *Presbyteros ergo in vobis obsecro Compresbyter et testis Christi passionum, qui et eius gloriae quae in futuro revelanda est, socius sum, pascite eum qui in vobis est gregem Domini, non quasi cum necessitate, sed voluntarie* (I Pet. 5, 1-2).

Haec propterea, ut ostenderemus *apud veteres eosdem fuisse Presbyteros quos et Episcopos: paulatim vero, ut dissensionum plantaria evenllerentur, ad unum omnem sollicitudinem esse delatam*.

Sicut ergo *Presbyteri* sciunt se, *ex Ecclesiae consuetudine*, ei, qui sibi praepositus fuerit, esse *subiectos*; ita *Episcopi* noverint se *magis consuetudine quam dispositionis Dominicae veritate Presbyteris esse maiores, et in commune debere Ecclesiam regere*, imitantes Moysem qui cum haberet in potestate *solum* praesse populo Israel, septuaginta elegit cum quibus populum iudicaret (Num. 11, 16-17).

Videamus igitur qualis *Presbyter seu Episcopus ordinandus* sit³³.

³³ *In Epistulam ad Titum, 1, 5; ML 26, 596-598. «In utraque Epistola [I Tim.; Tit.] sive Episcopi sive Presbyteri, quamquam apud veteres idem Episcopi et Presbyteri fuerint, quia illud, nomen dignitatis, hoc aetatis» (Epistula 69 ad Oceanum, n. 3; ML 22, 656). «Loquitur*

Itaque tres sunt ordines vel gradus in ecclesiastica hierarchia: Episcopatus, Presbyteratus et Diaconatus. Maior tamen est distantia sive differentia inter Diaconatum et Presbyteratum quam inter Presbyteratum et Episcopatum: tum quia illa semper exstitit ab initio Ecclesiae, et quidem ordine Sacramentali, cum Presbyteri valeant sacrificium Corporis et Sanguinis Christi conficere et offerre, minime vero Diaconi; tum etiam quia haec, scilicet inter simplicem Presbyterum et Episcopum, non fuit in primordiis Ecclesiae, sed postmodum et paulatim introducta, magisque ex praxi et consuetudine Ecclesiae quam ex institutione sive dispositione ipsius Christi, et quidem servata aequalitate sacramentali, cum ambo et Presbyteri et Episcopi, eandam habeant sacram potestatem conficiendi idem sacrificium et sacramentum Eucharistiae. Episcopi ergo et simplices Presbyteri sunt aequaliter Sacerdotes et Sacerdotes aequales, et ideo sunt eiusdem ordinis sacramentalis ex Christi institutione; sunt tamen inaequales officio et dignitate, quia nomen Episcopi, ut a nomine Presbyteri contradistinguitur, est nomen dignitatis et officii ex Ecclesiae usu et consuetudine introducti et non ex Christi dispositione. *Officium* nempe *superintendentis* in totam Ecclesiam sibi commissam, idest non solum in simplices fideles, verum etiam in clericos, Diaconos scilicet atque Presbyteros; quod *dignitatem* quan-dam praefert. Ratione cuius Episcopus est gubernator, rector et administrator Ecclesiae sibi commissae, cuius curam ex officio gerere debet. *Ordinatio* autem Presbyterorum, in qua sola Episcopus differeret a meritis Presbyteris eosque superaret, videtur ex toto contextu intelligenda potius de collocatione vel distributione eorum in paraecclesiis vel vicis, quae ad gubernationem spectat, quam de ipsorum creatione per collationem ordinis sacri, quamvis hoc etiam non excludatur.

Talis est, ut videtur, certa et clara Hieronymi sententia de hac re, licet nonnulli adhuc disputent de germana eius mente.

---

et Apostolus ad Timotheum, Episcopum non solum irreprehensibilem esse debere et unius uxoris virum et sapientem, et pudicum, et hospitalem, sed etiam doctorem (I Tim. 3, 1-7). Et ne casu hoc dixisse videatur, ad Titum quoque (Tit. 1, 5-7) super Presbyteris —*quos et Episcopos intelligi vult*— ordinandis eadem cautela servatur» (*In Aggaeum*, 2, 11-18; ML 25, 1406).

8. AUCTOR LITTERAE «DE SEPTEM ORDINIBUS ECCLESIAE»

Eandem prope viam secutus est initio saeculi V auctor cuiusdam Litterae cui titulus *De septem ordinibus Ecclesiae*, quique videtur esse presbyter quidam gallus dioecesis arelatensis. Hanc enim dioecesim regebat tunc temporis Episcopus quidam Patroclus nomine, qui omnia ipse solus peragere contendebat per seipsum, vetito Presbyteris et Diaconis ne quid sacri perficerent ipsi, puta baptizare, benedicere, praedicare, excipere confessiones, infirmos visitare, aliaque id genus. Ad hunc ergo Episcopum dixerit Presbyter ille Epistulam suam, defendens iura Presbyterorum et in memoriam revocans officia Episcoporum. Et quia similem doctrinam ac Hieronymus proponebat, huic falso attributa est. Unde et auctor eius nomine Pseudo-Hieronymi venit apud patrologos.

Itaque ipse distinguit in Ecclesia septem gradus vel ordines; fosarios nempe, ostiarios, lectores, subdiaconos, diaconos vel levitas, sacerdotes sive presbyteros, et episcopos³⁴.

Inter Presbyteros autem et Diaconos non solum adest differentia gradus, sed et ordinis sacri; quia Presbyteri, utpote veri Sacerdotes, conficere possunt Sacrificium et Sacramentum Corporis et Sanguinis Christi, cum tamen Diaconi ministrare tantum valent, ac distribuere iam consecratum.

Verumtamen Diaconi et Presbyteri multipliciter se iuvant et complent in sacris officiis peragendis, ut veri ministri Dei et Ecclesiae. Nam «sicut in Sacerdote consecratio, ita in Ministro est sacramenti dispensatio; illi orare, huic psallare mandatur; ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispensat.

Ipsis etiam Sacerdotibus, propter praeumptionem, non licet de mensa Domini tollere calicem nisi eis traditus fuerit a Diacono: ut praecedente sanctitatis, dum Ministro reverentiam exhibit, quantam ministerio Dei debeat recognoscat. Ita enim Deus noster omnipotens universa disposuit, ut qui maiorem se esse crediderit, minor sit; et qui videtur minor, maior exsistat.

³⁴ PSEUDO-HIERONYMUS, *De septem Ordinibus Ecclesiae*, cap. 7; ML 30, 154.

Denique, quam hoc verum sit, ipse perpende. Levitae inferunt oblationes in altare; Levitae componunt mensam Domini; Levitae cum Sacerdotibus, dum Sacraenta benedicuntur, assistunt. Levitae ante Sacerdotes orant, ut si distinctio locorum creditur in mundo, etiam in altari Dei videant sibi Episcopi, si superbi sunt, Diaconos anteponi; si autem humilitatem diligunt, maiores se esse in eo quod sunt humiles, cognoscant... Eget officio Diaconi Sacerdos, sicut et Diaconus Sacerdotis»³⁵.

At vero inter Episcopos, qui dicuntur, et simplices Presbyteros, distantia est longe minor, cum potius sit gradus quam veri ordinis sacramentalis.

Primo quidem, quia primitus ipsi Presbyteri Episcopi nuncupabantur (Tit. 1, 6; I Tim. 3, 2; 4, 12; Act. 20, 28; II Jn. 1). «Nam Presbyter aetatis est nomen, Episcopus dignitatis»³⁶.

Deinde, quia in eo quod principale et fundamentale est sacrae potestatis, scilicet in potestate confiendi sacrificium et sacramentum corporis et sanguinis Christi, sunt omnino aequales Presbyteri et Episcopi. Presbyteri enim «in benedictione cum Episcopis consortes ministeriorum sunt. Nulla in confiendo Corpore Christi ac Sanguine inter eos et Episcopos credenda distantia est; et Eucharistiam iam pridem per Presbyterum benedictam, si usus exegit, Episcopi recipere debent, ac se Christo et plenitudini eius communicare, cognoscant»³⁷. Nec enim duo sunt sacrificia et Sacraenta eucharistica: aliud maius, ab Episcopo confectum; aliud minus, a simplici Presbytero, sed unum idemque³⁸.

Si ergo coaequantur in maximo, rationabile et iustum est ut aequaliter etiam in ceteris eo inferioribus, puta in chrismate consecrando, in sacramento confirmationis conferendo, in praedicando et benedicendo, immo et in sacris Ordinibus conferendis. Minus enim in maiori continetur; et ideo qui in maiori aequales sunt, in minori quoque debent esse aequales.

³⁵ Ibid., Cap. 5, col. 158.

³⁶ Ibid., Cap. 6, col. 161, 162.

³⁷ Ibid., pp. 159-160.

³⁸ Ibid., paulo infra, col. 160.

Quia igitur Presbyteri aequae ac Episcopi potestatem habent consecrandi Corpus et Sanguinem Christi, eo ipso facultate nativa gaudent consecrandi cetera ad illud requisita vel ordinata, puta Ecclesiam, Altare, vasa sacra, paramenta, chrisma, aliaque id genus³⁹. Insuper, et a fortiori, «praedicare eos decet, utile est benedicere, congruum confirmare, convenit reddere communionem, necesse est visitare infirmos, orare pro invalidis atque omnia Dei sacramenta compiere, praesertim cum in Oriente eam consuetudinem et in Illyrico et in Italia atque in Africa omnibus in locis, temporibus Apostolorum fuisse manifestum sit»⁴⁰.

Ideo ergo «nemo Episcoporum invidia diabolicae tentationis inflatus irascetur in templo si Presbyteri interdum exhortentur plebem, si in Ecclesia praedicent, si plebem, ut Scriptum est, benedificant. Etenim abnuenti mihi ista sic dicam: qui non vult Presbyteros facere quae iubentur a Deo, dicat: quis maior est Christo, aut quid Corpori eius et Sanguini poterit anteponi? Si Presbyter Christum consecrat cum in altari Dei Sacmenta benedicit, benedicere populo non debet qui Christum etiam meruit consecrare?»⁴¹.

Item, et «possunt chrisma conficere, quia in Corpore eius chrisma est»⁴².

Quod si Presbyteri ab his omnibus officiis peragendis arceantur et prohibeantur, erunt Sacerdotes omni ex parte mutili ac truncati, *solumque nomen* Presbyteri retinentes, *non rem*⁴³.

Simil tamen, quia in Ecclesia debet esse auctoritas ad bonam eius gubernationem et pacem servandam in populo Dei, necesse est quendam instituere omnibusque praeponere cui obedient et reverentur ut Christo Domino, cuique plura reserventur ab ipso solo facienda, puta Ecclesiam sibi commissam regere, Diaconos et Presbyteros ordinare aliaque id genus. «Ac sola propter Auctoritatem Summo Sacerdoti [Episcopo] *clericorum ordinatio* et virginum consecratio reservata sit, cum basilicae, altaris et chrismatis dedicatione vel

³⁹ Ibid., col. 161.

⁴⁰ Ibid., col. 160.

⁴¹ Ibid., col. 161.

⁴² Ibid., paulo infra, col. 161.

⁴³ Ibid.

sanctificatione, ne a multis, disciplina Ecclesiae vindicata, concordiam Sacerdotum solveret, scandala generaret»⁴⁴.

Ab initio tamen non fuit sic; sed ipsi Presbyteri eligebant unum ex ipsis et in throno collocabant atque ordinabant, qui omnibus cum Auctoritate praeesset. Postmodum vero, ad vitanda schismata et scandala ex ambitione orta, electio et ordinatio Presbyterorum reservata est Episcopo; Episcoporum vero, ipsis Episcopis. Quia tamen in hac ratione eligendi et ordinandi Episcopos similia scandala surgebant et schismatum pericula, «propter hoc et nuper episcopalis electio ad Metropolitanum remissa est. Et cum huic summa datur potestas, aliis admittur haec facultas; et incipiunt etiam Summi Sacerdotes [= Episcopi] pati, non ex iure sed ex necessitate, alium Sacerdotem»⁴⁵.

Itaque Episcopi sunt quidem maiores et superiores meritis Presbyteris, siquidem «in Episcopis Dominum, in Presbyteris Apostolos» recognoscere debemus⁴⁶; huiusmodi tamen praelatio potius est introducta ex Ecclesiae consuetudine quam ex divina institutione.

9. PELAGIUS

Eiusdem etiam doctrinae reperire est resonantiam quandam apud Pelagium scribentem: «Diaconi similiter. Similiter irreprehensibilis ut Episcopi, elegantur. Quaeritur cur de Presbyteris nullam fecerit mentionem, sed etiam ipsos in Episcoporum nomine comprehendit, quia secundus, immo paene unus est gradus, sicut ad Philipenses (1,1) Episcopis et Diaconis scribit, cum una civitas plures Episcopos habere non possit; et in Actibus Apostolorum Presbyteros Ecclesiae iturus Hierosomis congregavit, quibus inter cetera ait (Act. 20, 28): vide te gregem, in quo vos Spiritus Sanctus Episcopos ordinavit»⁴⁷.

Et iterum: «cum Episcopis et Diaconis... Hic Episcopos, Presbyteros intelligimus; non enim in una civitate plures Episcopi esse potuissem. Sed hoc etiam in Apostolorum actibus inventum»⁴⁸.

⁴⁴ Ibid., col. 160.

⁴⁵ Ibid., col. 160-161; Cap. 7, col. 162.

⁴⁶ Ibid., cap. 7, col. 163.

⁴⁷ PELAGIUS, *Comment. in I Tim. 1, 8*; ed. A. HAMMAN, O. F. M., ex A. SOUTER; M. L. Supplementum, vol. I, sol. 1347. Parisiis, 1958.

⁴⁸ *Comment. in Epist. ad Philippienses*, 1, 1; ed. cit., col. 1308.

Tandem: «et *constitutas per civitates Presbyteros*. Quae desunt recto tenori, corrigere, et tunc demum *Presbyteros* poteris ordinare, cum omnes in Ecclesia fuerit recti...

Oportet enim Episcopum irreprehensibilem esse. Ipsum dicit Episcopum quem superius Presbyterum nominavit»⁴⁹.

Sunt etiam nonnulli qui vestigia quaedam ac veluti echo Hieronymi inveniri contendunt apud ipsum S. Augustinum eidem rescribentem: «quamquam enim secundum *honorum vocabula*, quae in Ecclesiae *usus* obtinuit, *Episcopatus Presbyterio* maior sit, tamen in multis *rebus* Augustinus Hieronymo *minor* est; licet etiam a minore quelibet non sit refugienda vel dedignanda *correctio*»⁵⁰.

Immerito tamen. *Primo* quidem, quia verba *Episcopi* Augustini ad *Presbyterum Hieronymum* sunt verba humilitatis et excusationis ad amicum iratum, qui se laesum et offensum ab Augustino existimabat occasione Controversiae et dissensionis inter ambos circa sensum reprehensionis S. Petri a S. Paulo (Gal. 2, 11); et ideo, non obstante praestantia eius super Hieronymum ratione *Episcopatus*, se in multis aliis qualitatibus personalibus inferiorem illo se reputat. Unde et humili me dicit ei: «si quid autem in te peccavi, dimittas mihi...; atque identidem rogo ut me fiderenter corrigas, ubi mihi hoc opus esse perspexeris»⁵¹. In hoc ergo contextu, verba illa Augustini sensum praesumptum non habent.

Quod vel ex ipsis mutuis salutationibus comprobatur. Hieronymus enim salutem in Christo dicit «Domino vere sancto et beatissimo Papae Augustino»⁵²; hic autem salutem in Domino dicit Hieronymo, «Domino dilectissimo et in visceribus Christi venerando, sancto fratri et compresbytero Hieronymo»⁵³.

Uterque dominus, sed *Episcopus* Augustinus salutatur ut *beatissimus Papa*, dum *Presbyter Hieronymus* salutatur tantum ut *frater et*

⁴⁹ *In Epist. ad Titum*, 1, 5, 7; ed. cit., col. 1368-1369.

⁵⁰ S. AUGUSTINUS, *Epistula 82, ad Hieronymum*, cap. 4, n. 33; ML 33, 290.

⁵¹ *Ibid.*, paulo antea.

⁵² HIERONYMUS AUGUSTINO, *Epistula 81 inter Epistulas Augustini, salutatio*; ML 33, 275.

⁵³ AUGUSTINUS HIERONYMO, *Epistola 82, salutatio*; ML 33, 276.

compresbyter. Revera Augustinus, cum sit Episcopus, est eo ipso Sacerdos seu Presbyter; et ideo, ratione humilitatis, salutat Hieronymum, non ut Episcopus Presbyterum neque ut Pater filium, sed ut frater fratrem et ut Presbyter Presbyterum; Hieronymus vero salutat Augustinum ut Presbyter Episcopum et ut filius Patrem, quemadmodum reapse decebat.

Deinde etiam, idque praecipue, quia non poterat Augustinus talem doctrinam admittere neque proponere, ex quo eam ut haereticam agnoscebat et reputabat.

Nam sententiam Aerii, quam procul dubio ex S. Epiphonio cognoverat, recolit atque inter haereses adnumerat. «Aeriani, inquit, ab Aorio quodam sunt, qui, *cum esset Presbyter, doluisse fertur quod Episcopus non potuit ordinari... Dicebat etiam Presbyterum ab Episcopo nulla differentia debere discerni*»⁵⁴.

10. IOANNES DIACONUS

Ex adverso ad sententiam Hieronymi redire videtur initio saeculi vi Joannes Diaconus romanus in *Epistula ad Senarium virum illustrem*. Hic enim quaesivit ab illo elucidationes quasdam circa ritus ad baptismum pertinentes et circa nonnullas praerogativas Episcoporum.

Exquirebat ergo inter alia «cur Sanctum chrisma soli Pontifici liceat consecrare, quod Presbytero non videtur esse concessum». Cui Joannes respondit id merito fieri: «quia Episcopus *Summi Pontificis gradum* obtinet, Presbyter vero *secundi sacerdotii* locum retinere cognoscitur. Omnis enim Pontifex est Sacerdos, non omnis Sacerdos Pontifex dici potest.

Nam in *Veteri Testamento*, ut alia taceam, etiam *indumentorum* habitu differebant, ita ut Sacerdotes quatuor quibusdam mysticis vestibus uterentur quae illis cum Pontifice videbantur esse communes; at Pontifex quatuor aliis utebatur, quibus indui Sacerdotis penitus non licebat. Adiicitur etiam quod in *Sancta Sanctorum* semel in anno *solus Pontifex* habebat accessum.

⁵⁴ S. AUGUSTINUS, *De haeresibus*, § 53; ML 42, 40.

Unde iam in *Novo Populo* Episcopus ordinandi Presbyteros meruit potestatem. Recete igitur benedictionis et unctionis quodammodo potesta apostolica huic traditioni servatur, quam constat ecclesiasticorum ordinum tenere principium⁵⁵.

Quod si nihil speciale fuit Episcopis reservatum p[re]a Presbyteris, nulla appetet ratio cur distincto vocabulo nominentur. «Illiud quoque non praetereundum videtur, quia nec eadem benedictionis verba Presbyteri consecratio promeretur quae Pontificalis apex consuevit audire. Nam, si nihil speciale reservatum esset Episcopo, gradus indiferens esse videretur, nec opus esset diverso vocabulo, quod eadem benedictio consecraret»⁵⁶.

Ceterum, huiusmodi reservations et praerogativae non videntur esse ex ipsa natura rei quasi ex divina institutione, sed potius ex consuetudine et institutione Ecclesiae, ideoque ad disciplinam sacramentalem pertinentes. Unde et quando opus est, simplices Presbyteri possunt ex delegatione chrisma consecrare, benedictiones et unctiones peragere, et alia huiusmodi facere quae propria Episcopo aestimabantur, ne excepta quidem, ut videtur, ordinum collatione.

«Sed nec illud tangat animum quod sibi aliquando quaedam vis necessitatis assumit, veluti —quod nunc per Africam fieri dicitur— ut Presbyteri Sanctum chrisma conficiant: quod merito moveret, si istam Pontificalis Auctoritas licentiam non dedisset. Unde constat etiam nunc a Pontificibus quodammodo fieri quod in tanta rerum necessitate ut a Presbyteris effici possit, superior ordo constituit»⁵⁷.

Attamen, fateor, huiusmodi verba Joannis non videntur adeo clara atque perspicua ut cogant admittere ipsum tenere Episcopos et Presbyteros esse iure divino aequales, eosque Presbyteris nonnisi iure ecclesiastico esse superiores. Eo enim fatente, Episcopi et simplices Presbyteri differunt in ipsis verbis consecrationis et benedictionis⁵⁸ quae videntur esse ipsissima verba *ordinationis*, ideoque *sacramentalia*.

⁵⁵ JOANNES DIACONUS, *Epistula ad Senarium*, n. 7; ML 59, 403-404.

⁵⁶ Ibid., n. 8, col. 404.

⁵⁷ Ibid., paulo post.

⁵⁸ «Nec eadem benedictionis verba Presbyteri consecratio promeretur, quae Pontificalis Apex [= Episcopus] consuevit audire» (ibid., n. 8, col. 404).

Quo in casu, cum verba sacramentalia producant effectum suum, quem significant, ex opere operato, eorum differentia secum necessario fert differentiam quoque ordinis sacramentalis inter Episcopatum et simplicem Presbyteratum.

11. S. ISIDORUS

Quidquid tamen de hoc sit, certum est S. Isidorum hispalensem Episcopum initio saeculi VII prae oculis habuisse opellam Pseudo Hieronymi *De septem ordinibus Ecclesiae* et Commentaria Pelagii in Epistulas paulinas, quae nomine S. Hieronymi circumferebantur, eaque frequenter exscribit suaque facit.

In libro primo *De Ecclesiasticis Officiis* copiose dataque opera agit de clericis ac de eorum generibus et gradibus, speciatim vero de Sacerdotio et de Presbyteris. Ordo sacerdotalis initium sumpsit in Aaron eiusque filiis (Exod. 29, 4), qui omnes erant Sacerdotes ex officio sub Summo Pontifice sive Sacerdote Aaron. Quibus in Novo Testamento respondent Episcopi et simplices Presbyteri: illi, quasi Aaron, ut Summi Sacerdotes; hi autem, quasi filii Aaron, ut meri et simplices Sacerdotes⁵⁹.

«Presbyterorum ordo exordium sumpsit, ut dictum est, a filiis Aaron. Qui enim Sacerdotes vocantur in Veteri Testamento, hi sunt qui nunc appellatur Presbyteri; et qui nuncupabantur Principes Sacerdotum, nunc Episcopi nominatur»⁶⁰.

«Episcopus autem, ut quidam prudentium ait, nomen est *operis, non honoris*. Graecum est enim, atque inde ductum vocabulum, quod ille qui *super efficitur superintendit*, curam scilicet subditorum gerens: *scopus* quippe *intentio* est. Ergo Episcopos latine *Superintendentes* possumus dicere; ut intelligat non se esse Episcopum qui non prodesse, sed praesesse dilexerit»⁶¹.

«Presbyteri autem interpretantur *Seniores*, quia seniores aetate graeci *Presbyteros* vocant.

⁵⁹ S. ISIDORUS, *De Ecclesiasticis Officiis*, lib. 1, Cap. 5, nn. 2-3; ML 83, 781.

⁶⁰ Ibid., cap. 7, n. 1, col. 787.

⁶¹ Ibid., cap. 5, n. 8, col. 782.

His enim, *sicut Episcopis*, dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Praesunt enim Ecclesiae Christi, et in *confectione divini Corporis et Sanguinis consortes cum Episcopis sunt*; similiter et in doctrina populorum et in officio praedicandi.

Ac sola, propter Auctoritatem, *Summo Sacerdotii clericorum ordinatio et consecratio servata est*, ne a multis Ecclesiae disciplina vindicata concordiam solveret, scandala generaret.

Nam Paulus Apostolus *eosdem Presbyteros*, *ut vere Sacerdotes, sub nomine Episcoporum ita asseverat*, loquens ad Titum: huius rei, inquit, gratia reliqui te Cretae ut ea quae desunt corrigas, et constitutas per civitates *Presbyteros* quemadmodum ego tibi disposui. Si quis sine crimine est, unius uxoris vir, filios habens fideles, non accusatione luxuriaue aut non subditos: oportet enim *Episcopum* sine crimine esse» (Tit. 1, 5-7). Qua sententia ostendit *Presbyteros etiam sub Episcoporum nomine taxari*.

Unde et ad Timotheum de ordinatione Episcopi et Diaconi scribens (I Tim. 3, 1-12), de *Presbyteris* omnino tacuit, quia *eos in Episcoporum nomine comprehendit*. Secundus enim primo coniunctus gradus est, sicut et ad Philippenses de Episcopis et Diaconibus scribit (Philip. 1,1), cum una civitas plures Episcopos habere non possit.

Et in Actibus Apostolorum (Act. 20, 28) *Presbyteros* Ecclesiae Hierosolymam iturus congregavit, quibus inter cetera: videte, inquit, gregem, in quo vos Spiritus Sanctus *Episcopos* ordinavit. Unde etiam tales in Ecclesia *Presbyteros* constituendos esse *sicut Episcopos*, et Apostolus ad Titum loquitur, et canones ipsi testantur; *Presbyteros* autem *merito et sapientia dici, non aetate*»⁶².

Ceterum, praeter clericorum ordinationem Episcopo reservatur etiam chrismatis consecratio et confirmationis administratio. «Spiritu enim Sanctum accipere possumus, dare non possumus, sed, ut detur, Dominum invocamus. Hoc autem a quo potissimum fiat, quemadmodum Papa S. Innocentius scripserit, subiiciam⁶³: de consignandis vero infantibus manifestum est non ab alio quam ab Episcopo

⁶² Ibid., cap. 7, nn. 1-4, col. 787-788.

⁶³ Ibid., lib. 2, Cap. 27, n. 3, col. 825.

fieri licere. Nam Presbyteri, licet sint Sacerdotes, Pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem Pontificibus solis deberi ut vel consignent, vel Paracletum Spiritum tradant, non solum *consuetudo ecclesiastica* commonstrat, verum et *illa lectio Actuum Apostolorum* (Act. 8, 14-17), quae asserit Petrum et Joannem esse directos qui iam baptizatis traderent Spiritum Sanctum. Nam Presbyteris, seu extra Episcopum seu praesente Episcopo cum baptizant, chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum; non autem frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis cum tradunt Spiritum Paracletum»⁶⁴.

Eandem doctrinam recolit et compleat in libro VII *Etymologiarum*, ubi novem ordines sive gradus clericorum enumerat, videlicet ostiarium, psalmistam, lectorem, exorcistam, acolythum, subdiaconum, diaconum, presbyterum et Episcopum⁶⁵.

Et continuo prosequitur: «ordo *Episcoporum* quadripertitus est, idest in Patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitis atque Episcopis.

Paritrycha graeca lingua *Summus Patrum* interpretatur, quia primum, idest Apostolicum retinet locum; et ideo, quia summo honore fungitur, tali nomine censetur, ut Romanus, Antiochenius et Alexandrinus.

Archiepiscopus graeco vocabulo, quod sit *Summus Episcoporum*; tenet enim vicem apostolicam, et praesidet tam Metropolitanis quam Episcopis ceteris (*Metropolitanus* autem a *mensura civitatum* vocati). Singulis enim provinciis preeminent, quorum Auctoritati et doctrinae ceteri Sacerdotes subiecti sunt, sine quibus nihil reliquos Episcopos agere licet; sollicitudo enim totius provinciae ipsis commissa est.

Omnies autem superius designati ordines uno eodemque vocabulo *Episcopi* nominatur; sed ideo privato nomine quidam utuntur propter distinctionem Potestatis, quam singulariter acceperunt.

Episcopatus autem vocabulum inde ductum, quod ille qui superefficitur *superintendat*, curam scilicet subditorum gerens; σκοπεῖν enim grece, latine *intendere* dicitur.

⁶⁴ *Epistula Decretalis INNOCENTIS I ad Decentium, Episcopum eugubinum*, apud *Collectio canonum S. Isidoro adscripta*, Epistulæ Decretates, VI; ML 84, 642.

⁶⁵ *Etymologiarum lib. VII*, Cap. 12, n. 3; ML 82, 290.

Episcopi autem graece, latine *Speculatores* interpretantur; nam Speculator est Praepositus in Ecclesia, dictus ex eo quod *speculetur* atque *prospiciat* populorum infra se positorum mores et vitam.

Pontifex, Princeps Sacerdotum est, quasi via sequentium, ipse et *Summus Sacerdos*, ipse et *Pontifex Maximus* nuncupatur: ipse enim *eficit* Sacerdotes atque Levitas, ipse omnes ordines ecclesiasticos *disponit*; ipse quid unusquisque facere debeat, *ostendit*...

Antistes, Sacerdos dicitur, ab eo quod *ante stat*; primus est enim in ordine Ecclesiae, et supra se nullum habet.

Sacerdos autem nomen habet compositum ex graeco et latino, quasi *sacrum dans*: sicut enim Rex a regendo, ita *Sacerdos a sanctificando* vocatus est; consecrat enim et sanctificat...

Presbyter graece, latine *Senior* interpretatur, non modo pro aetate vel decrepita senectute, sed propter *honorem et dignitatem* quam acceperunt Presbyteri nuncupantur. Unde et *apud veteres idem Presbyteri et Episcopi* fuerunt; quia illud nomen *dignitatis* est, hoc aetatis.

Ideo autem et Presbyteri *Sacerdotes* vocantur, quia *sacrum dant sicut et Episcopi*: qui, licet sint Sacerdotes, tamen Pontificatus apicem non habent; quia nec chrismate frontem signant, nec Paracletum Spiritum dant, quod solis deberi Episcopis lectio Actuum Apostolorum demonstrat⁶⁶.

Episcopi ergo et Presbyteri sunt aequaliter Sacerdotes et Sacerdotes aequales, licet sint superiores meritis Presbyteris in aliis officiis, puta in consecratione chrismatis et collatione confirmationis, atque in locandis et ordinandis Presbyteris per diversos vicos vel paraecias. At huiusmodi differentia, quae similis videtur ei quae viget inter simplifices Episcopos et Archiepiscopos et Metropolitas et Patriarchas, potius videtur esse originis ecclesiasticae quam divinae, nempe ex usu et consuetudine Ecclesiae, ratione pacis, unitatis et melioris gubernationis.

Qua de causa in Concilio Hispalensi II ab eodem Isidoro advocate anno 619, eoque praeside, corripitur Agapitus Episcopus cordubensis qui, ob ignorantiam ecclesiasticae disciplinae, frequenter Presbyteros destinavit ad altaria erigenda et basilicas consecrandas

⁶⁶ Ibid., nn. 4-8, 11-13, 16-18, 20-21, col. 290-292.

absente Pontifice. Ne igitur amplius talis modus agendi usurpetur, communi sententia statuerunt Patres quod «sicut Presbytero illicita est consecratio Altaris, ita et constitutio... Nam, quamvis cum Episcopis plurima illis ministeriorum communis sit dispensatio, quae-dam *novellis et ecclesiasticis regulis* sibi prohibita noverit: sicut Presbyterorum et Diaconorum et Virginum consecratio; sicut Constitutio Altaris, benedictio vel unctione. Siquidem nec licere eis Ecclesiam vel Altarium consecrare nec per impositionem manus fidelibus baptizatis vel conversis ex haeresi Paracletum Spiritum tradere, nec chrisma confidere, nec chrismate baptizatorum frontem signare...

Haec enim omnia illicita esse Presbyteris, quia Pontificatus apicem non habent, quem solis deberi Episcopis, *auctoritate canonum praecipitur*⁶⁷.

Et inde fortasse est quod Isidorus, referens haeresim Aerii, quam ex Augustino noverat, non recolit eius affirmationem de aequalitate Presbyteros inter et Episcopos, sed illam tantum quae spernebat oblationem sacrificii Missae pro defunctis; «aeriani ab *Aero* quodam nuncupati sunt; hi offerre sacrificium pro defunctis *sper-munt*⁶⁸. Non enim haereticam, sed veram reputabat doctrinam de aequalitate essentiali inter simplices Presbyteros et Episcopos, cum ambo sint aequaliter Sacerdotes.

Articulus 2. Apud theologos et canonistas XII et XIII saeculi

Universa haec doctrina maximum exercuit influxum saeculis sequentes, speciatim saeculis XII et XIII; quia *Quaestiones Veteris et Novi Testamenti* Ambrosiastri putabantur S. Augustini, et sub eius nomine posteritati transmittebantur; sicut et eiusdem *Commentaria in Epistolas paulinas* existimabantur esse S. Ambrosii, sub cuius nomine circumferebantur; item, Epistula *De Septem Ordinibus Ecclesiae* falso tenebatur esse germanum opus S. Hieronymi.

⁶⁷ *Conc. Hispalense II*, anno 619, Cap. 7; Mansi, X, col. 559.

⁶⁸ S. ISIDORUS, *Etymologiarum liber VIII*, Cap. 5, n. 38; ML 82, 301. Inter alia dicebat AERIUS «offerri pro dormientibus *non oportere*» (S. AUGUSTINUS, *De haeresi*, § 53; ML 42, 40).

Quo factum est, ut tota huiusmodi merces perveniat ad posteritatem sub auctoritate et satisdatione maximorum Patrum et Doctorum Ecclesiae latinae, scilicet S. Ambrosii, S. Augustini et S. Hieronymi, quibus postea accessit S. Isidorus. Atque ad eius divulgationem et acceptationem contulit plurimum quod doctrina S. Hieronymi et Pseudo-Hieronymi fuerit cooptata et incorporata *Decreto Gratiani*⁶⁹.

Et sic eam communiter acceptarunt glossatores Scripturae et Decreti, itemque theologi sententiarii et summistae duorum huiusmodi saeculorum, uno vel altero tantummodo excepto.

S. PETRUS DAMIANUS

Ipsis praeire videtur S. Petrus Damianus qui Episcopos et Presbyteros ordine sacerdotali aequales dicit, gradu tamen inaequali intra eundem ordinem, eo circiter modo quo se habent inter se Archiepiscopi et Episcopi, itemque Patriarchae et Archiepiscopi. Daretur ergo inter ipsos aequalitas essentialis ex divina institutione in ordine sacramentali sacerdotii, una cum inaequalitate accidentalis ex institutione ecclesiastica in gradu extrasacramentali praelationis et honoris. In ordine enim vere sacramentali, sacerdotium tenet primum locum, quia potestatem habet conficiendi sacrificium et sacramentum Corporis et Sanguinis Christi, quo nihil maius neque superius dari potest.

«Septem sunt ordines ecclesiasticae dignitatis: quod autem his omnibus gradibus adhuc et alii praef'erantur, videlicet ut sunt Patriarchae, Archiepiscopi vel Episcopi, ab his non tam novus ordo suscipi quam in eodem ipsi sacerdotio videntur excellentius sublimari.

Nam, cum *Sacerdos* idcirco dicatur quia *sacrum det*, hoc est, quia Deo *sacrificium offerat*; *quid in Ecclesia sublimius, quid eminentius Sacerdotio poterit inveniri*, per quod videlicet mysterium Domini Corporis et Sanguinis probatur offerri?

Licet igitur illi *quibusdam privilegiis* pro suo quisque ministerio specialiter potiantur; quia tamen id, quod omnibus *maiis* est,

⁶⁹ GRATIANUS, *Decretum*, I. P., cap. 5-7; ML 187, 448451.

commune cum reliquis Sacerdotibus habent, cum eis etiam et ipsi non immerito *Sacerdotii nomen tenentes*⁷⁰.

SCHOLA ANSELMI LAODUNENSIS

Inter glossatores autem Scripturae dignus est qui recolatur *anonymus quidam scholae Anselmi Laodunensi*, iuxta quem «*sacri ordines tantum dicuntur Sacerdotium et Diaconatus, quia in illis tantum datur Spiritus, et ideo nulla necessitate possunt ab inferioribus tractari; sed alia possunt, ut Apostolus potest legi ab Acolytho*»⁷¹.

Nimirum, in illis tantum duobus datur gratia et character cum *Spiritu Sancto*, et ideo illi tantum sunt sacramenta proprie dicta. Unde et eorum officia nequaquam possunt ab inferioribus ministris, etiam in casu *extremae necessitatis*, exerceri, nendum licite, sed nec valide: e contra, officia ordinum non sacramentalium, puta subdiaconatus, cuius est canere Epistulas Pauli, ab Acolytho si necessitas ferat.

Sacerdos autem potest valide et licite exercere functiones proprias Diaconi, quia ordo superior continet inferiorem; sicut et Diaconus, functiones ordinum inferiorum non sacramentalium. Et similiter Episcopus officia simplicis Sacerdotis, quia et ipse Sacerdos est, licet Episcopatus, ut a simplici Sacerdotio contradistinguitur, non sit ordo sacramentalis presse dictus.

Quapropter idem glossator statim addit «*illis [= Sacerdotibus] per Spiritum Sanctum plene datur discretio et potentia et scientia quantumcumque idiotae sint qui *idonei* promoventur ad ministerium Dei; et isti *accipiunt* et sacramenta et res sacramenti; sed, si *idonei* non fuerint, accipiunt quidem *sacramenta, non res* eorum. Et tamen quamdiu ex ecclesiastico non deponuntur iudicio et a Praelatis suis tolerantur, quaecumque agunt, sive in Corpore Domini sive in ordinibus subditorum, rata sunt si dignis agunt; quia dona Dei per malos bonis et dignis proveniunt*»⁷².

⁷⁰ S. PETRUS DAMIANUS, *Liber qui appellatur Gratissimus, ad Henricum Archiepiscopum Ravennatem*, Cap. 15; ML 145, 118.

⁷¹ *Sentences de l'école d'Anselme de Laon et de Guillaume de Champeaux*, n. 390; ed. O. LOTTIN, O. S. B., *Psychologie et Morale aux XIIe et XIIIe siècles*, t. 5, p. 283. Gembloux, 1959.

⁷² Ibid., n. 391, p. 283.

GLOSSULA GLOSSULARUM

Et clarius adhuc *Glossula glossularum*, quae aperte dependet ex Ambrosiastro et S. Hieronymo, quos ob oculos habet, in I Tim. 3, 8-10: «*Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino de-ditos, nos turpe lucrum sectantes; habentes mysterium fidei incons-cientia pura.* Et hi autem probentur primum; et sic ministrent, nullum crimen habentes.

Post Episcopum, tantum Diaconatus ordinationem subiicit. Quare, nisi quia Episcopi et Presbyteri una est ordinatio? Uterque enim Sa-cerdos est; sed Episcopus primus, ut omnis Episcopus Presbyter, non tamen omnis Presbyter Episcopus. Quasi dicat: tales, ut diximus, oportet esse Episcopos et Presbyteros.

Diaconos autem oportet esse similiter. Per similiter intelligi esse in Diaconis quae dicta sunt superius de Episcopis et Presbyteris: nam hic ordo parum discrepat in dignitate a Sacerdotio»⁷³.

GILBERTUS PORRETANUS

Idem docet Gilbertus Porretanus eiusque schola: «*eiusdem ordi-nis* sunt Episcopi cum Presbyteris, sed *in eodem ordine* ad maiorem dignitatem promoti sunt: *sicut Archidiaconatus non est alius ordo a Diaconatu, sed in eodem ordine* est ad ampliorem dignitatem promo-tio, excellentiore dignitate, *non ordine»⁷⁴.*

Ita nempe se habet Episcopus ad simplicem Presbyterum sicut Archidiaconus ad simplicem Diaconum, et ideo Episcopus est merus Archipresbyter. Episcopatus ergo est mera praestantia honoris vel dignitatis super simplicem Presbyteratum ex institutione Ecclesiae intra eundem ordinem sacramentalem Sacerdotii, non diversus ordo.

⁷³ In Tim. 1, 3, 8-10; apud A. LANDGRAF, *Dogmengeschichte des Frühscholastik*, t. III, vol. 2, p. 282, nota 19. Regensburg, 1955.

⁷⁴ In Philip. 1,1; apud LANDGRAF; ibid., p. 283, nota 24.

SCHOLA PETRI ABAELARDI

Accedit quoque schola Abaelardi, et quidem iterato magnaue cum insistentia. «*Cum Episcopis et Diaconibus.* Hunc saltum non faceret de Episcopatu ad Diaconatum *uno gradu praetermisso*, nisi, ut Sancti dicunt, *sub Episcopis etiam Presbyteros* intelligeret, praesertim cum in illa civitate non esset nisi *unus Episcopus*. Et ideo *pluraliter*, propter Episcopum, *et Presbyteros ponit*»⁷⁵.

Rursus: «ad Timotheum, discipulum suum, quem ipse in Episcopum constituerat, primam [Epistolam] scribit, in qua eius intentionis summa haec est, ut videlicet cum de propria vita ordinanda instituat, et qualiter gradus ecclesiasticos qui in Ecclesia fiunt ordinet, illum doceat...»

De ecclesiastibus autem gradibus docet veluti de Sacerdotio et Diaconatu. Hii quippe *duo ordines* in primitiva *tantum erant Ecclesia*. Ceteri vero *ordines minores* sive ad *decorum* sive ad *necessitatem a Sanctis Patribus postmodum adiecti sunt*⁷⁶.

Et postea: «nunc de illis, qui circa domum Domini specialiter disponi debent, vult eum instituere de ecclesiasticis videlicet ministeriis, idest de Sacerdotibus et levitis, idest Diaconis. De ceteris enim ordinibus minoribus non instituit, quia illi *duo ordines*, qui et *sacri ordines* appellatur, in primitiva, ut supra meminimus, *tantum fuerant Ecclesia*, quia *tota domus duo sunt*: idem parentque iubentque. Alii vero inferiores ordines, numero crescente fidelium, quasi *ad necessitatem* postmodum *superadditi sunt*»⁷⁷.

«Et nota quod per *Episcopum* hoc loco more suo accipit *quemcumque Sacerdotem*, sicuti supra in *Epistola ad Philippenses* (1, 1), ubi dictum est, *cum Episcopis et Diaconis*, idest cum *Sacerdotibus*; quia, ut ibi monstravimus, in una civitate non possunt esse plures *Episcopi*»⁷⁸.

⁷⁵ *Commentarius cantabrensis in Epistolas Pauli e Schola Petri Abaelardi; in Philipp.* 1, ed. A. LANDGRAF, p. 447. Notre-Dame, Indiana, 1944.

⁷⁶ *Op. cit.*, in I Tim. 1, 1, p. 547.

⁷⁷ *Ibid.*, in I Tim. 3, 1-10, p. 564.

⁷⁸ *Ibid.*, pp. 565-566.

«Diaconos similiter... De primo ordine, idest de *Sacerdotio* instruxit. Nunc ad secundum transit, idest ad *Diaconatum*, docens Diaconos, quemadmodum *Episcopos*, quales oportet esse. Quos similiter pudicos esse, dicit oportere»⁷⁹.

Nam «sub Presbyteris accipit tam Presbyteros quam Episcopos; sicut et sub Episcopis, et Episcopos solet accipere, et Presbyteros»⁸⁰.

Similia occurrunt apud canonistas sive expositores Decreti, qui monopolium, aut fere, exercuerunt super tractatum de Sacramento Ordinis, ut aiebat Petrus Pictaviensis⁸¹. Quia de causa, nec ipse neque Rolandus Bandinelli tractaverunt de hoc sacramento in eorum Sententiis, cum tamen copiose loquerentur de ceteris sacramentis.

Decretistae ergo sequi solent fideliter doctrinam Ambrosiastri, S. Hieronymi et S. Isidori in Decreto Gratiani collectam et cooptatam.

SICARDUS CREMONENSIS

Ita, exempli causa, Sicardus Cremonensis scribit: «attende quod Episcopi dicuntur tenere locum Apostolorum et Presbyteri septuaginta duorum Discipulorum; quia sicut Apostoli praerant Discipulis in administratione, ita Episcopi Sacerdotibus in administratione et officiorum executione. Olim namque *in administratione dispare*, *in officio pares*: et quodcumque Sacramentum dabat Petrus, quilibet Sacerdos conferre poterat. Sed *hodie dispare* in utroque, cum solis Episcopis liceat confirmare et similia»⁸².

«Dicendum est ergo quod, cum hodie in Ecclesia Christi inter Episcopos et minores Presbyteros duplex sit differentia, videlicet in

⁷⁹ Ibid., 3, 8-10, p. 371.

⁸⁰ *Op. cit.*, in Tit., 1, 5-7, p. 629.

⁸¹ «De ordine nil hic dicendum, eo quod *decretistis* disputatio de his potius quam theologis deservit» (*Sententiarum libri quinque*, lib. 5, cap. 14; ML 211, 1257).

Et adhuc clarius auctor cuiusdam *Summae eiusdem temporis*: «sexto loco videndum est de Sacramento ordinis, qui est Ecclesiae sextum sacramentum. Sed ob reverentiam *decretistis*, qui de eo ultra quam satis est in prima Decretorum parte pertractant, deferatur, et quia exinde a pueris theologis raro vel numquam solemniter disputata, hunc tractatum cum silentio praeterimus» (Apud A. LANDGRAF, op. et loc. cit., p. 289, nota 1).

⁸² *Summa Decreti*, Cap. I, d. 95; apud A. LANDGRAF, op. et loc. cit., p. 287.

administratione quantum alii aliis praesunt iudicii potestate et institutionis et praecepti, item et in officii executione —multa enim faciunt Episcopi quae ceteris Presbyteris illicita sunt...—, quamvis olim non in officio, sed in administratione sola diferebant.

*Quodcumque enim Sacramentum conferre poterat Petrus, poterat et minimus Sacerdos. Sicut hodie videmus in Episcopis: nam ipsi hodie non officii varietate, sed sola administratione se excedunt*⁸³.

MAGISTER RUFINUS

Aliunde Magister Rufinus docet in primitiva Ecclesia et ex Christi institutione esse *tantum duos ordines sacros*, Presbyteratum nempe et Diaconatum; alias vero, inter quos Subdiaconatum, adiecos esse «illis duobus sacris ordinibus secundum moderna tempora»⁸⁴, et ideo sunt ex Ecclesiae institutione. Inter Presbyteros autem sive Sacerdotes nulla datur differentia ordinis sacramentalis, quia omnes conveniunt in uno Sacerdotio, omnesque sunt aequaliter Sacerdotes. Et ideo in potestate ordinis sunt Presbyteri aequales Episcopis, et Episcopi aequales Papae; et nonnisi in potestate iurisdictionis est Papa superior Episcopis, atque Episcopi superiores Presbyteris.

«Praelatura in clericis provenit aliquando ex dignitate consecrationis, aliquando ex dignitate ordinis, aliquando ex dignitate dispensationis vel administrationis: haec autem administratio aliquando est spiritualium, aliquando saecularium rerum.

Et quidem ex dignitate *consecrationis* praelatura illa est *qua Episcopus ceteris Sacerdotibus praeeminet*; ex dignitate *ordinis* preeferatur *Subdiacono Diaconus*; ex dignitate *administrationis* rerum *saecularium* preestat *Archidiaconus* non tantum aliis, sed etiam ipsi *Archipresbytero*... *Administrationis* rerum *saecularium* ideo diximus, quia in *spiritualium* rerum administratione non *Archidiaconus* *Archipresbytero*, potius e contrario *Archipresbyter* *Archidiacono* preeficitur.

⁸³ Ibid., paulo infra.

⁸⁴ *Summa Decretorum*, I. P., d. 32; ed H. SINGER, p. 75. Paderborn, 1902.

Petrus igitur ex praerogativa *consecrationis* Apostolorum primorum neminem excellebat, quia omnes in Pontificatus apicem consecrati sunt.

Itidem, propter dignitatem *minoris ordinis*, non submittebantur ei: omnes enim *Sacerdotes* erant, extra quem ordinem nullus superior reperitur; *Episcopatus* enim et huiusmodi non proprie sunt ordines, sed dignitates.

Ex *dispensationis* autem dignitate Apostolos ceteros anteibat, quia ipse aliis *praecandi officium et alia huiuscemodi* dispensabat.

In duobus itaque prioribus ceteri Apostoli cum eo pari consortio honorem et potestatem acceperunt, sed *in hoc ultimo ei impares fuerunt*⁸⁵.

Quid autem sit ordo et quid iurisdictio, et consequenter quid sibi velit potestas ordinis et potestas iurisdictionis, explicat magna cum claritudine. «Est autem *ordo* signaculum, idest quoddam secretum, quo *spiritualis potestas et officium ei traditur qui ordinatur*⁸⁶.

Quantum vero ad iurisdictionem, ait: «animadvertisendum est quod *ius* aliud est auctoritatis, aliud administrationis.

Et quidem *ius auctoritatis* quemadmodum in *Episcopo*, ad cuius *ius* omnes res ecclesiasticae spectare videntur, *quia eius auctoritate omnia disponuntur*.

Ius autem *administrandi* sicut in *Oeconomo*; iste enim habet ius administrandi, sed *auctoritate caret imperandi*. Quidquid aliis *praecipit, non sua sed Episcopi auctoritate indicit*⁸⁷.

HUGO A S. VICTORE

Eandem viam theologi quoque secuti sunt. Unus e maioribus illius temporis, Hugo nempe a S. Victore, recolit quod «*sacri canones... sacros ordines Diaconatus et Presbyteratus tantum appellandos censent; quia hos solos primitiva legitur Ecclesia habuisse, et de his solis*

⁸⁵ Ibid., d. 21, p. 45.

⁸⁶ Ibid., p. 44.

⁸⁷ Ibid., d. 22, p. 47.

praeceptum habemus Apostoli»⁸⁸. Alii vero, qui dicuntur ordines, per Ecclesiae auctoritatem instituti et additi sunt postea.

«De ordinibus hoc primum attendendum est, quod alii sunt secundum gradum differentem, sicut est Diaconus et Sacerdos; alii in eodem gradu secundum potestatem excellentem, sicut Diaconus et Archidiaconus unus gradus est in sacramento, non tamen una potestas in ministerio. Diaconus enim Sacerdoti ministrat in Sacra corporis et Sanguinis Christi; Archidiaconus autem hoc plus habet quod, praeter ministerium altaris, sub Episcopo et vice Episcopi curam habet Ecclesiarum, et causas ecclesiasticas examinat, et ministeria dispensat.

Similiter Sacerdos et Pontifex sive Summus Sacerdos unus gradus est in Sacramento, diversa tamen potestas in ministeria; quia, cum utrisque Corporis et Sanguinis Christi consecrandi, baptizandi, catechizandi, praedicandi, ligandi, solvendi una quodammodo sit dignitas, Pontificibus tamen Ecclesias dedicandi, ordines faciendi, manus imponendi, sacri chrismatis consecrandi, communem super populum benedictionem faciendi singularis data est potestas.

Sic itaque alia est differentia graduum in sacris ordinibus, alia est in eodem gradu differentia dignitatum»⁸⁹.

Supremus igitur gradus ordinis sacramentalis est Sacerdotium. Sed «hic gradus dispares in eodem ordine habet dignitates. Nam, post Sacerdotes, altiores sunt Principes Sacerdotum, idest Episcopi. Supra quos iterum sunt Archiepiscopi; et supra illos, qui dicuntur Primates; supra quos, quidam Patriarchas constituere volunt, alii eosdem Primates et Patriarchas dicunt...

Post hos omnes sequitur Summus Pontifex, quem Papam, idest Patrum Patrem consuetudo ecclesiastica nominare instituit»⁹⁰.

Itaque «ad Episcopum specialiter pertinet Basilicarum consecratio, unctionis Altaris et confectio Chrismatis, manus impositio et communis super populum benedictio. Ipse predicta officia et ordines

⁸⁸ HUGO A S. VICTORE, *Summa de Sacramentis christiana fidei*, lib. 2, parte 3, cap. 13; ML 176, 430. Cf. ibid., cap. 20: «ordinationes autem sacras, scilicet Presbyterorum et Diaconorum» (col. 431).

⁸⁹ *Op. cit.*, P. II, cap. 3, col. 419.

⁹⁰ *Op. cit.*, P. HI, cap. 6, col. 423.

ecclesiasticos distribuit, ipse sacras virgines benedicit. Dum enim praecessit unusquisque in singulis, *iste paeordinator est in cunctis*.

Nullus Episcopus alium Episcopum sine Metropolitani consensu consecrare debet, nec Metropolitanus ordinare Episcopum nisi tribus ad minimum Episcopis praesentibus, aliis omnibus, qui in eadem provincia sunt Episcopis, assensum dantibus»⁹¹.

«Sed quando Archiepiscopus electus ordinandus fuerit, omnes eiusdem provinciae Episcopi ad sedem Metropolitanam convenire debent, ut ab omnibus ipse ordinetur. Oportet enim ut ipse, qui illis omnibus praeesse debet, ab omnibus illis eligatur et ordinetur: alioquin cassa iudicatur consecratio...»⁹².

Et «quia Sedes Apostolica cunctis in orbe praefertur Ecclesiis atque supra se Metropolitanum habere non potest, Cardinales Episcopi procul dubio Metropolitani vice funguntur, qui videlicet electum Antistitem ad Apostolici culminis apicem provehunt»⁹³.

Differentia, ut patet, potestatis iurisdictionis sive ministerialis, non potestatis ordinis sacramentalis.

PETRUS LOMBARDUS

Idem tenet Petrus Lombardus, qui in suis *Collectaneis super Epistulas paulinas* compilavit Expositiones Ambrosiastri et S. Hieronymi, et in tractatu suo *de Sacraenta Ordinis* fecit similiter compilationem quandam S. Isidori, Hugonis a S. Victore et ipsius Gratianni, cuius *Decretum* et ipsum erat compilatio Ambrosiastri atque Hieronymi tam authentici quam spuri.

«Cum Episcopis et Diaconis. Episcopos *etiam Presbyteros* dicit. Non enim plures Episcopi *in una civitate* essent, neque Presbyteros *intermitteret* ut ad Diaconos descendenter»⁹⁴.

⁹¹ Ibid., Cap. 13, col. 430.

⁹² Ibid., Cap. 14, col. 430.

⁹³ Ibid., Cap. 15, col. 430-431. Similia tradunt, quantum ad praerogativas ministeriales intra eundem ordinem sacerdotalem, HONORIUS AUGUSTODUNENSI, *Gemma Animae*, lib. 1, cap. 183-188 (ML 172, 600-602), et STEPHANUS AUGUSTODUNENSIS, *De Sacraenta Altaris*, cap. 9 (ML 172, 1280).

⁹⁴ *Collectanea in Epist. ad Philipp.*, 1, 1; ML 192, 223.

«Diaconos similiter. Hic describit quales debeant esse Diaconi. De Presbyteris tacere videtur, sed nomine Episcoporum eos comprehendit. Nisi enim Episcopos pro Presbyteris acciperet, non de eis dimitteret, descendens ad Diaconos»⁹⁵.

«Reliqui te Cretae ut... constituas per civitates Presbyteros, id est Episcopos, ut pastoralis curae onus facilius sustineatur per multos divisum...»

Oportet enim *Episcopum* sine crimine esse sicut Dei dispensatorem... Cum dicit *Episcopum*, aperte ostendit *Presbyterorum nomine Episcopos supra esse designatos*⁹⁶.

Praesertim vero in *Sententiis* mentem suam aperit. Quod qui-dem Opus se habet ad theologos posteriores tam scholares quam magistros sicut Decretum Gratiani ad canonistas: Opus nempe classicum et scholare, quod in omnium manibus versabatur, atque ideo influxum maximum in eos exercuit.

Hoc ergo in Opere ponit veluti thesim doctrinam Decreti et Hugonis a S. Victore de *duobus* tantum Ordinibus sacramentalibus, nempe Sacerdotio et Diaconatu. «*Canones, duos tantum sacros ordines appellari censem, Diaconatus scilicet et Presbyteratus; quia hos solos primitiva Ecclesia legitur habuisse, et de his solis praecipuum Apostoli (I Tim. 3, 2) habemus*»⁹⁷.

Indeque explicat consequenter quid intelligat per *ordinem sacram*, subdens: «si autem quaeritur *quid sit* quod hic vocatur *ordo*, dici potest signaculum quoddam esse, id est *sacrum quoddam, quo spiritualis potestas traditur ordinato et officium. Character igitur spirituialis, ubi fit promotio potestatis, ordo vel gradus vocatur*.

Et dicuntur hi ordines *Sacramenta*, quia in eorum perceptione res *sacra*, id est *gratia confertur*, quam figurant ea quae ibi geruntur»⁹⁸.

⁹⁵ *Collectanea in I ad Tim. 3, 8-10; ibid. col. 315.*

⁹⁶ *Collectanea in Epist. ad Tit., 1, 5-7; ibid., col. 385, 386.*

⁹⁷ *Sententiae*, lib. 4, dist. 24, cap. 12; ed. Collegii S. Bonaventurae ad Claras Aquas, pp. 901-902. Quaraechi, 1916.

⁹⁸ *Ibid.*, Cap. 13, p. 902.

Additque continuo: «sunt et *alia* quaedam *non ordinum sed dignitatum et officiorum nomina*. Dignitatis simul et officii nomen est *Episcopus*»⁹⁹.

Episcopus ergo non est ordo sacer sive sacramentalis, sed dignitas quaedam et officium intra eundem ordinem sacramentalem Sacerdotii vel Presbyteratus. Id enim quod Episcopatus addit simplici Presbyteratui vel Sacerdotio non est novus ordo sacramentalis, sed mera dignitas et officium, quae secum ferunt specialem quandam potestatem ministerialem, puta ordinare Diaconos et Presbyteros eosque per diversos vicos vel paraecias suae dioeceseos distribuere in servitium et utilitatem fidelium: «ipse enim Sacerdotes et Levitas efficit, ipse omnes ordines ecclesiasticos disponit»¹⁰⁰.

Postmodum vero recolit ac numerat hierarchiam harum dignitatem et officiorum intra eundem Episcopatum, videlicet simplicem Episcopatum, Archiepiscopatum, Patriarchatum et Papatum, qui est «omnium Summus»¹⁰¹.

Atque exinde manavit haec doctrina ad fere omnes theologos saeculi XIII, non obstante eorum independentia a Magistro Sententiarum, prout videre est in elenco 26 propositionum ab ipsis collectarum, in quibus ab eo separabantur¹⁰². Nulla tamen respicit sacramentalitatem Episcopatus, sed validitatem tantum consecrationis collatae sacerdotibus haereticis et excommunicatis, itemque Ordinationis collatae ab Episcopo simoniaco et degradato¹⁰³.

STEPHANUS DE LANGTON

Relate igitur ad sacramentalitatem Episcopatus, quaerit expresse Stephanus de Langton «utrum Episcopatus sit *ordo*, quia *non imprimitur sicut in Sacerdotio character*, cum sit *excellenia et discretio excellentiae*».

⁹⁹ Ibid., Cap. 14, p. 902.

¹⁰⁰ Ibid., Cap. 16, p. 902.

¹⁰¹ Ibid., Cap. 17, p. 903.

¹⁰² Exstant in Prolegomenis ad editionem criticam Sententiarum paratam a Patribus Collegii S. Bonaventurae ad Claras Aquas, pp. LXXVIII-LXXX.

¹⁰³ Ibid., proposit. 8, 11, in lib. IV, p. LXXX.

Et responderet non omne quod vocatur ordo esse ordinem sacramentalem presse dictum, quia quandoque nominare potest simpli-
cēm gradum officii seu dignitatis ad eundem ordinem vel intra ordi-
nēm eundem, prout accidit in Ordinibus minoribus relate ad
Diaconatum vel in Episcopatu respectu Presbyteratus.

«Tantum omnes septem, *ordines* dicuntur propter septem dona
Spiritus Sancti, et ideo etiam per ordines distinguuntur *gradus* Eccle-
siae: et *nihil magis Episcopus quam Sacerdos facit*, licet faciat aliud; et
ideo *non dicitur ordo*. *Non enim maius potest facere quam Corpus Do-*
minicum consecrare»¹⁰⁴.

Atque alio in loco: «de his vero qui magis videntur, ut de Cle-
ricatu et de Episcopatu, dicimus quod alterum solum est *initium* or-
dinis sed non *ordo*; reliquum, *dignitas et finis solum*: et *in neutro cha-*
racter imprimi dicunt»¹⁰⁵.

Simplex itaque Tonsura clericalis et Episcopatus extrema tenent
Sacrorum ordinum quin proprie loquendo sint ordines: nam Tonsu-
ra est mera inchoatio vel introductio praeparatoria ad ordines sacros,
Episcopatus vero est simplex quaedam conclusio vel consummatio
aut complementum Presbyteratus sive ordinis Sacerdotalis —solum
initium, finis solum—.

GUILLELMUS AUTISIODORENSIS

Guillelmus vero Autisiodorensis exponit duas opiniones dis-
tinctas theologorum circa munerum ordinum Sacrorum: aliam quae
eos reducit ad septem, minores quatuor et maiores tres, quorum ma-
ximus est Presbyteratus, et ideo excluditur Episcopatus; aliam, quae
ipsos extendit ad novem, quia septem praedictis addit alios duos,
nempe Episcopatum et Archiepiscopatum. Ad Episcopos enim perti-
net officium ordinandi Sacerdotes ceterosque ministros; pariterque
ad Archiepiscopos spectat officium consecrandi Episcopos.

¹⁰⁴ *Quaestiones*; apud A. LANDGRAF, op. et loc. cit., p. 296.

¹⁰⁵ *Quaestiones*; apud A. LANDGRAF, loc. cit., p. 297.

Iam vero Episcopus in ordinatione Sacerdotali confert Presbyteris potestatem consecrandi Corpus et Sanguinem Christi; Archiepiscopus autem confert similiter Episcopis in eorum consecratione episcopali potestatem ordinandi Sacerdotes aliosque Ministros. Et quia nemo dat quod non habet, consequens est Episcopum habere ordinem distinctum et superiorem ordini Presbyterorum ceterorumque Ministrorum; et similiter Archiepiscopum respectu Episcorum. Primatus e contra, Patriarchatus et Papatus sunt meri gradus dignitatis et potestatis intra ipsum ordinem Archiepiscopatus.

Guillelmus adhaeret potius huic secundae opinioni. Sed placet audire ipsa eius verba.

«*Duplex* est solutio. *Quidam* enim dicunt quod non sunt nisi *septem ordines*, quorum summus est *ordo Sacerdotalis* et *supra ipsum nullus est ordo*. Omnes enim alii ordines redeunt ad istum ordinem, secundum quem fit consecratio Corporis et Sanguinis Domini, quod est *opus excellentissimum*: unde *supra ordinem Sacerdotalem non est ordo...*

Aliorum est opinio, *quae nobis magis placet*, quod tot sunt ordines in Ecclesia militanti quot sunt in caelesti, scilicet *septem praedicti*, et praeterea Episcopatus et Archiepiscopatus; et, licet ordo Sacerdotalis dignissimus sit quantum ad dignitatem *rei consecratae*, tamen Episcopatus dignior est quantum ad *qualitatem*.

Episcopus enim *dat potestatem consecrandi Corpus et Sanguinem Domini*. Ad *Archiepiscopum* autem *de proprio officio* pertinet *consecrare Episcopos*: quod *maxima est dignitas*, licet in casu aliquo *Episcopus consecret Episcopum*¹⁰⁶.

Manet tamen obscurum et explicatione indigum utrum isti duo ordines superadditi, sint ex divina institutione, vel ex ecclesiastica tantum: quia concedit quod exceptionaliter et in casu necessitatis potest *Episcopus Episcopum*, immo et *Archiepiscopum* consecrare. Quin etiam *Episcopus ostiensis* consecrat de facto ipsum Romanum Pontificem. Tales igitur essent ministri extraordinarii harum consecrationum, non autem ordinarii.

¹⁰⁶ *Summa Aurea in quatuor libros Sententiarum*, lib. 4, tract. 8, quant. 1; ed. Pigouchet, Parisiis 1500, fol. 183va, anastatice iterata Francofurti 1964.

«Ad hoc dicitur sine praeiudicio melioris sententiae quod *aliud* est quod *ex dispensativa necessitate* fit, *aliud* quod *ex dignitate officii*.

Archiepiscopus enim consecrat *Episcopum ex dignitate officii*, et secundum hoc maioris dignitatis est...; quando vero *Episcopus* consecrat *Archiepiscopum, dispensatio necessitatis* est. Sicut, cum ad Sacerdotem proprie pertinebat baptizare, in articulo necessitatis tamen licite aliis potest baptizare quam Sacerdos.

Similiter, cum Dominus Papa non habeat superiorem vel param, *de necessitate inferior consecrat eum*¹⁰⁷.

Immo et ad hoc pervenit, ut concedat quod si in toto mundo non degerent nisi tres simplices Sacerdotes, deberet unus alium eorum *Episcopum*, alium *Archiepiscopum* consecrare. «Unde, si non essent in mundo nisi *tres Sacerdotes*, oporteret quod aliquis illorum consecraret alium in *Episcopum* et alium in *Archiepiscopum*»¹⁰⁸.

Omnia haec implicant aequalitatem fundamentalem et constitutam horum trium ordinum, quia important communem et aequalem potestatem sese mutuo ordinandi et consecrandi, licet id fiat cum dispensatione.

Quis tamen eam legitime daret, non satis constat. Procul dubio, unusquilibet seipsum dispensaret, vi *necessitatis* coactus. At vero, cum agatur de ipsa essentia ordinum et potestatum eis correspondentiū, profecto non appareat cur et quomodo admittere valeant exceptionem sive dispensationem quamcumque.

GUILLEMUS ALVERNUS

Multo magis cohaerens magisque limpidus est eius homonymus *Guillelmus Alvernus*, qui tamen non admittit sacramentalitatem *Episcopatus*.

Eius propositum, ut ipse ingenuo fatetur, «non est canones sacros exponere, vel contrarias opiniones Doctorum in his ad concordiam reducere, sed veritatem, sanctitatem ordinum virtutemque

¹⁰⁷ Ibid., paulo post.

¹⁰⁸ Ibid., fol. 84vb.

eorum... adstruere»¹⁰⁹. Optima sane methodus, omnino digna quae imitetur.

Incipit ergo tradendo definitionem ordinis et ordinationis sacramentali «*ordo est, secundum quod hic de eo intendimus et dicemus, sanctitas prima sive sanctificativa, qua divino cui tui exercendo quis sanctificatur, adscribitur et quodammodo intitulatur, ut in numero ministrorum eiusdem deinceps habeatur.*

Intelligimus *sanctitatem primam sive sanctificativam*, quae tam in hominibus sanctificatis quam vasis, quam etiam templis, nulla pollutione peccati, nulla inquinatione corporali, nulla profanatione tollitur»¹¹⁰. Aliquid nempe indeleibile rei vel personae sacrae impressum, quod manet semper intactum quamdiu res vel persona subsistit, quodque, si de persona agitur, nomen accipit characteris sacramentalis. «*Unde et ipsa non tam sanctitas est quam signum et character sanctitatis secundae, quae gratia est gratum Deo faciens et acceptum*»¹¹¹.

Id quod evidenter appetat ex explicatione, quam affert, characteris baptismalis ad quem provocat¹¹². «*Dicimus quod illud quod imprimitur in baptismo praeter gratiam gratum Deo facientem et quod remanet post remissionem ipsius, sanctitas quaedam est. Cuius exemplum et figura est sanctitas Basilicarum consecratarum et Vasorum. Basilica enim consecrata, quantumcumque post consecrationem polluitur aut profanetur, sancta remanet; alioquin non essent sacrilegi, violatores, invasores et pollutores ipsius*»¹¹³.

Quae cum ita sint, «*manifestum per se est ordinari nihil aliud esse quam ad divini cultus ministerium Pontificali benedictione et manuum impositione sanctificari. Ergo ordinem necesse est nihil aliud esse quam sanctificationem seu sanctitatem huiusmodi, Pontificem ministerio impressam*»¹¹⁴.

¹⁰⁹ GUILLEMUS ALVERNUS, *De Sacramenta ordinis*, cap. 7; Opera omnia, p. 111a. Venetiis 1591.

¹¹⁰ Ibid., cap. 2, p. 501s.

¹¹¹ Ibid., paulo post.

¹¹² «*Qualiter autem signaculum et character prima sit secundae, in tractatu praecedenti De baptisma iam diximus*» (ibid.).

¹¹³ *De Sacramenta baptissimi*, Cap. 3; ed. cit., p. 403b.

¹¹⁴ *De Sacramenta ordinis*, Cap. 2, p. 501b.

Et ideo postea subiungit: «attende diligenter quod *ordinatio, sacerdotio et Constitutio ad Sacerdotale* seu quocumque aliud sacrum ministerium, subiecta et essentia unum sunt. Ordinare enim et sanctificare et constituere huiusmodi ministros, evidenter *unum sunt substantia*»¹¹⁵.

Quod vero spectat munerum ordinum, recolit geminam opinionem iam pridem ab aliis propositam: aliam, quae novem numerat, a simplici clericatura vel prima tonsura usque ad Episcopatum inclusive, ita quidem ut simplex tonsura sit primus, Episcopatus autem ultimus; aliam, quae septem tantum enumerat, quatuor minores et tres maiores. Minores sunt Ostiarius, Lectoratus, Exorcistatus et Acolytatus; maiores autem Subdiaconatus, Diaconatus et Presbyteratus.

Excluditur ergo ex una parte prima Tonsura, quae non est ordo, sed simplex adscriptio ad statum clericalem; ex alia vero Episcopatus, quia non est proprie loquendo novus ordo, sed *merus gradus superior unius eiusdemque ordinis Sacerdotalis*.

Qui vero septem ordines tantum ponunt, *Episcopatum dicunt non esse ordinem, sed honorem, ponentes Sacerdotium ordinem esse, sed duas habentem gradus dignitatis*.

Et propter hoc, *secundi ordinis* Sacerdotes, idest *secundae dignitatis*, Sacerdotes *inferiores* vocati sunt; et in Praefatione ipsa consecrationis ipsorum Sacerdotum ita legitur: «ut cum Sacerdotes Summos regendis populis praefecisses, *secundi ordinis* viros *secundae dignitatis* eligeres»¹¹⁶. Et est sequens expositio praecedentis, ita ut «*secundus* ordo dignitatis intelligatur *secunda dignitas in ordine Sacerdotali*»¹¹⁷.

Et haec est opinio magis fundata magisque vera, quia provenit ex traditione primaevae Ecclesiae: «ratio septenarii numeri in Ordinibus sacris *status Ecclesiae primitivae fuit*, rerumque sacrarum reverentia et veneratio: quae in primitiva Ecclesia, calente adhuc

¹¹⁵ Ibid., cap. 4, p. 505a.

¹¹⁶ «Ut cum Pontifices Summos regendis populis praefecisses, ad eorum societates et operis adiumentum sequentes ordines veros et *secundae dignitatis* elegeris» (*Missale Francorum, De ordinatione Presbyteri*, p. 9, 5-7; ed L. C. MOHLBERG, O. S. B. Romae, 1957).

¹¹⁷ *De Sacramenta ordinis*, cap. 3, pp. 501b-502a.

sanguine Redemptoris et martyrum, et abundasse et floruisse noscuntur»¹¹⁸.

Unde et Guillelmus eidem adhaeret, eandemque defendendam suscepit. Eius autem argumentum principale est quod ambo, nempe simplex Sacerdos et Episcopus, habent atque adimplent *ex officio* eadem ministeria sacra, quae sunt quinque, scilicet Missam celebrare, rogare pro populo fideli, Sacraenta administrare, Evangelium praedicare, et regere fideles ipsis commendatos. Unica inter eos differentia reposita est in hoc, quod ipsa eadem ministeria sunt magis ampla et independentia in Episcopo quam in simplici Sacerdote. Differentia, ut per se patet, mere gradualis et quantitativa, non essentialis neque qualitativa.

Quo fit, ut Episcopatus nihil aliud sit quam complementum, plenitudo et apex Sacerdotii. Ita, in functione vel ministerio adeo principali sicut administratio sacramentorum, simplex Sacerdos quatuor tantum administrare valet, nempe baptismum, communionem eucharisticam, paenitentiam et extremam unctionem; Episcopus vero potest alios duos insuper conferre, videlicet confirmationem et ordinem.

Similiter merus Sacerdos regit et gubernat unam paraeciam tantum, at vero Episcopus gubernat et regit universam dioecesim. Atque ipsaem facultaes et ipsam ministeria simplicis Sacerdotis subordinantur facultatibus et ministeriis Episcopi; huius autem, e contra, sunt a Presbyteris omnino independentes.

Sed iuvat audire ipsissima verba Guillelmi, quamvis aliquantulum longiora. «Iam patefecimus tibi *quinque potestates seu officia ordinis Sacerdotalis*, videlicet officium interpellandi, officium sacratissimae Eucharistiae seu Sacrificium offerendi, officium sacramentandi, deinde officium docendi doctoresque instituendi, quod est prima clavis, novissime ligandi atque solvendi in utroque foro officium, quod est secunda clavis.

Et quia *in solis Episcopis plenitudo potestatis et istorum officiorum perfectio est*, manifestum est *Episcopatum plenum et perfectum esse Sacerdotium*.

¹¹⁸ Ibid., paulo post.

Officium *sacramentandi* plenum atque perfectum minores Sacerdotes non habent, quia nec sacramentum confirmationis nec sacros ordines nec maiora sacramenta impendere possunt.

Similiter, auctoritatem *docendi* seu doctores instituendi *modicam* habent. Cum sola enim cura animarum datur eis, tamquam *cure adnexum*, potestas docendi populum *sibi commissum*, et *praedicandi* ea quae salutis sunt.

Numquam tamen eis dicitur in ordinatione sua: ite, docete et praedicate. Docere enim et praedicare speciale officium est *Episcopi*. Propter quod in consecrationibus suis dicitur: ite, praedicate populis.

Episcoporum etiam est doctores in dioecesibus suis instituere.

Nulli licet enim praedicare vel docere in quacumque dioecesi nisi de mandato *Episcopi*.

Potestatem autem *ligandi vel solvendi* in utroque foro plenam ac largissimam *Episcopi* habent, et accipiunt hanc plenitudinem in traditione baculi pastoralis, sicut et clavem scientiae in traditione codicis Evangelii, et hic expresse cum ipsi praefatum codicem et baculum de manu Metropolitani accipiunt.

Officium autem *interpellandi* maxime incumbit *Episcopis*, quia ipsi sunt mediatores inter omnes alias et Deum.

Propter haec omnia *Episcopi Summi Sacerdotes* vocantur... in ipsa Praefatione consecrationis episcopalnis: «quem ad *Summi Sacerdotii* ministerium elegisti»¹¹⁹.

Si quis autem dixerim cum Episcopatus ordo non sit, *ad quid ergo consecrantur Episcopi?*

Respondemus: *ad complendum et perficiendum atque ad summum perducendum ipsos*, non solum officii plenitudine et amplitudine potestatis, sed etiam *ad cumulandum gratia et pinguedine sanctitatis*.

Quemadmodum et virgines sanctae non novum matrimonium cum caelesti Sponso in consecratione sua contrahunt, sed in baptismo dudum contractum firmant potius et adstringunt; non novi sacramento matrimonii Christo Domino se obligant vel adstringuntur, sed arctius illud faciunt renuntiantes nuptiis carnalibus, maiorique

¹¹⁹ *Missale Francorum, De ordinatione Episcopi*, Praefatio; ed. cit., p. 12, 28-29.

*gratia sanctitatis impinguant, religionis votis quibusdam ac vinculis se Eidem quodammodo alligantes, et sacrarum observationum famulatu assiduo perpetuo devoentes: —sic Summi Sacerdotes sive *Episcopi* in consecratione sua non novum ordinem, sed ipsius ordinis Sacerdotialis, scilicet quem prius habebant, perfectionem et plenitudinem recipiunt quantum ad potestatem et officia quae supra diximus»¹²⁰.*

Deinde arguit *ad hominem* contra sustinentes sacramentalitatem Episcopatus distinctam a sacramentalitate simplicis Sacerdotii sive Presbyteratus. Unica enim differentia inter Episcopatum et simplicem Presbyteratum est honoris, dignitatis et potestatis, quae in Episcopo sunt maiores, ampliores magisque independentes quam in mero Presbytero, non autem essentialiter distinctae; quia circa eadem specie ministeria sacra versantur.

Iam vero Archiepiscopi eas quoque maiores habent quam simplices Episcopi; Primates, maiores etiam quam Archiepiscopi; Patriarchae, maiores pariter quam Primates; et Papa similiter, maiores quam Patriarchae.

Ergo Archiepiscopatus, Primatus, Patriarchatus et Papatus essent necessario eademque ratione totidem ordines sacri specie distincti inter se et a simplici Episcopatu. Quod sane est omnino absurdum et impossibile, quia omnes illi reapse non sunt nisi Episcopi: *Episcopus Papa, Episcopus S. Petrus, et Episcopus ipsem Christus.*

«Si quis autem, inquit, dicere voluerit *Episcopatum esse ordinem alium a Sacerdotio minori, non opponimus nos nec contradicimus;* verum non effugiet facile quin oporeat eum dicere *Archiepiscopatum ordinem esse, et deinde Primatum, postea Patriarchatum et novissime Papatum.*

Manifestum autem est quod ipse non est maior quam Petrus. Non est enim nisi successor ipsius quantum ad potestatem et dignitatem; nec ipse vocat se nisi *Episcopum.* In Litteris suis scribit se *Episcopum*, et in Privilegiis nominat se *Episcopum catholicae Ecclesiae.* In Historiis legitur ubique: Sylvester, *Episcopus Urbis Romae;* Bonifacius, *Episcopus Urbis Romae.*

¹²⁰ *De Sacramento ordinis*, cap. 13, p. 523a.

Amplius, Metropolitanus sive Archiepiscopus cum sacramus est in Episcopum, nihil amplius exspectat faciendum. *nisi solam pallii traditionem, quod est sine oratione quacumque et benedictione, sed fit cum sola debiti iuramenti praestatione.*

Amplius, *ipse Dominus Iesus Christus non plus quam Episcopus est in dignitatibus ecclesiasticis secundum quod homo, in cuius gratiam nec Archiepiscopus, nec Primas, nec Patriarcha nominari voluit, sed Episcopus et Sacerdos tantum et Pontifex*.

Unde et incunctanter concludit: «*manifestum ergo est ultra Episcopatum nullum esse ordinem*»¹²¹. Episcopatus autem non est ordo sacramentalis specie distinctus a simplici Sacerdotio vel Presbyteratu.

Talis est positio nitida et indubitata istius hominis paeclari, theologi simul atque Episcopi parisiensis, ac insuper indolis imperiosae et independentis.

Theologi posteriores profundius scrutati sunt fundamenta huiusc doctrinae, adhibentes analogiam quandam proportionalitatis inter structuram theologicam septem sacramentorum et septem ordines sacros. Quemadmodum enim Sacramentum Eucharistiae est supremum et maximum sacramentum, ad quod cetera sacramenta dicunt ordinem et relationem, ita etiam ordo Sacerdotalis est maximus et supremus inter ceteros ordines sacros, ad eumque respectum dicunt et relationem sex alii.

Analogia fundata in correlatione inter Sacerdotium et Sacrificium, quia Sacerdos dicit relationem essentiale ad Sacrificium Eucharisticum. Cum ergo huiusmodi Sacrificium et Sacramentum sit maximum, Sacerdotium quoque sive Presbyteratus debet esse maximus ordo sacramentalis.

Potestas vero iurisdictionis est inferior potestate ordinis, atque sine ipsa dari potest: immo et ipsissima potestas ordinis circa corpus Christi mysticum quod est Ecclesia, prout videre est in potestate conferendi sacramentum ordinis, est inferior quoque potestate ordinis circa corpus physicum et reale Christi, sicuti occurrit in potestate sacerdotali celebrandi Sacrificium Missae. Corpus namque reale et

¹²¹ Ibid., p. 523b.

physicum Christi est superius Corpore eius mystico. Et ideo consecrare Corpus et Sanguinem ipsius Christi est incomparabiliter maius et superiorius quam consecrare ministros Ecclesiae.

Quam ob rem, loco definitionis ordinis sacri a Petro Lombardo propositae¹²², praeferebant hanc aliam, quam S. Albertus Magnus appellabat *antiquorum Magistrorum*: «ordo est *Sacramentum spirituatis potestatis ad aliquod officium, ordinatum in Ecclesia ad Sacramentum Communionis*»¹²³.

ALEXANDER HALENSIS

Secundum eam, ait Alexander Halensis, «magis potest perpendi quis sit *Ordo* et quis non»¹²⁴; quia omnes ordines sacri referuntur natura sua ad ordinem Sacerdotalem sicut ad maximum et perfectissimum, cum sit *ipse* qui directe atque specificie confert potestatem celebrandi Sacrificium Missae, quod simul est Sacramentum Communionis.

«Constat enim quod *Sacramentum Communionis* est *dignissimum inter Sacraenta*, quia in eo continetur Ille ex quo omne sacramentum, scilicet totus Christus... *Ad hoc ergo Sacramentum ordinari convenit omnem potestatem spiritualem...* Ex quo perpenditur, *cum potestas ordinis sacramentalis sit ad Sacramentum Communionis et hoc pertineat ad ordinem Sacerdotalem, in eo debet stare omnis Ordo*.

Dignitas vero Episcopalis quae superadditur, est ratione causarum, et quia ibi suppletur potestas Domini in conferendo Ordinem Sacerdotalem: sicut Moyses, licet non esset Summus Sacerdos simpliciter, tamen erat Summus Sacerdos *quoad hoc*, quod consecravit Aaron»¹²⁵.

Et postea subdit: «assignantur autem *septem ordines*, non collatione habita tantum ad differentias potestatum, sed *secundum differentias officiorum quae figuraliter exiguntur ad officium Sacramenti Communionis*. Cum enim *consecratio Corporis dominici et Sanguinis*

¹²² *Sententiae*, lib. 4, Cap. 13; ed. cit., p. 902.

¹²³ In *IV Sent.*, dist. 24, a. 37; Opera, ed. A. Borgnet, t. 30, p. 77b.

¹²⁴ *Glossa in quatuor libros Senteniarum*, lib. 4, dist. 24; ed. Collegii S. Bonaventurae ad Claras Aquas, p. 401, 3-4, 1957. Opinantur editores hoc opus fuisse conscriptum circa 1223-1227.

¹²⁵ Ibid., 401, 7-11, 13-18.

sit opus nobilissimum ministerium in Ecclesia, per relationem officiorum ad hoc opus nobilissimum accipitur numerus ordinum quibus fit characteris impressio»¹²⁶.

Deinde enumerat ac exponit sex officia sive ministeria sex priorum ordinum relate ad supremum omnium, quod est consecratio Corporis et Sanguinis Christi, concludens: «septimus est ordo Sacerdotalis, cuius officium est *principaliter* consecrare Corpus Domini et Sanguinem, in quo figuratur Communio Corporis Mystici per caritatem»¹²⁷.

Omnis et singuli septem ordines imprimunt characterem unusquisque suum, et iterari non possunt. Sed neque iterari potest consecratio Episcopalis¹²⁸, non obstante quod Episcopatus non sit ordo sacramentalis distinctus a Sacerdotio, sed simplex gradus vel dignitas intra eundem ordinem Sacerdotalem¹²⁹, neque imprimat characterem ab eo distinctum. «*Non enim novus character imprimitur, sed gratia confertur ad quandam spiritualem potestatem, praexistenti characteri Sacerdotali*»¹³⁰.

GUILLELMUS DE MILITONA

Idem docet, brevius tamen minusque profunde, Guillelmus de Militona, O. F. M., Alexandro Halensi intime unitus. Episcopatus, inquit, non est Ordo sacer ab ordine Sacerdotii distinctus, quia Episcopi sunt «*eiusdem Ordinis ac simplices Presbyteri*»¹³¹; et ideo in consecratione Episcopali «*non imprimitur character sicut in Sacerdotiis*»¹³². Eorum vero potestas confirmandi et ordinandi, qua non gaudent simplices Sacerdotes, non provenit ex aliquo ordine vel iurisdictione superiori, sed ex mera institutione ecclesiastica.

¹²⁶ Ibid., p. 407, 20-26. Cf. pp. 422-423; 411, 1-11.

¹²⁷ Ibid., p. 409, 6-8.

¹²⁸ «*Nec sequitur, si non iteratur consecratio Episcopalis, quod imprimatur character. Character enim non sequitur ad naturam unctionis, sed in ea gratia figuratur*» (ibid., p. 410, 16-18).

¹²⁹ Ibid., p. 401, 16-18.

¹³⁰ Ibid., p. 400, 12-14.

¹³¹ GUILLELMUS DE MILITONA, O. F. M., *Quaestiones de Sacramentis*, tract. III, De Confirmatione, q. 14, p. 487, 9-10; ed. Collegii S. Bonaventurae ad Claras Aquas, 1961.

¹³² *Op. cit.*, tract. IV, *De Sacraenta Altaris*, q. 74, p. 797, 6-7.

«*Causa* quare non potest Sacerdos simplex confirmare sicut baptizare vel conficere, est *institutio*. Ut enim dicit Hugo, *sacramentum quod contra institutionem celebratur, irritum deputatur*¹³³. Soli enim Apostoli suo tempore confirmaverunt; et ideo *institutum est in Ecclesia* ut eorum Vicarii, idest Episcopi, *solummodo confirment*.

Item, confirmare, benedicere abbates, ordinare, Ecclesias consecrare, sunt *opera perfectionis*: propter quod illa exercent *Episcopi de consuetudine*, qui sunt in Ecclesia maiores...

Hoc autem non possunt Episcopi *soli neque ratione Ordinis neque ratione iurisdictionis, sed ratione institutionis*¹³⁴.

S. BONAVENTURA

Qui tamen magis concidit cum Halensi est S. Bonaventura. «Cum ordinis protestas, inquit, *principaliter* sit ordinata ad dispensationem sacramentorum et *maxime* illius Sacramenti nobilissimi, scilicet Corporis Domini, ibi est status graduum et ordinum ascendentium, et ita *ultra Sacerdotium non est gradus ordinis*.

Sed tamen *intra hunc gradum et ordinem* contingit esse *distinctionem dignitatum et officiorum, quae tamen novum gradum vel ordinem non constituant*, ut Archipresbyter, Episcopus, Archiepiscopus, Patriarcha, Pontifex Summus, *quae ultra Sacerdotium non addunt ordinem nec gradum novum, sed solum dignitatem et officium*.

Et ita *Episcopatus*, prout concernit ordinem Sacerdotii, bene potest dici ordo; sed, *prout distinguitur contra Sacerdotium*, dicit dignitatem quandam vel officium ipsi adnexum, et *non est proprium nomen ordinis, nec novus character imprimitur, nec nova potestas datur, sed potestas data ampliatur*. Unde sicut non recipit alias claves, sic non alium ordinem¹³⁵.

«Unde non ita proprio dicitur aliquis *ordinari* cum promovetur in *Episcopum* sicut cum promovetur in *Sacerdotem*, sed *magis proprio dicitur consecrari*¹³⁶.

¹³³ PSEUDO HUGO A S. VICTORE, *Summa Sententiarum*, tract. 6, Cap. 1; ML 176, 137.

¹³⁴ GUILLEMUS DE MILITONA, *op. cit.*, tract. de Confirmatione, pp. 487-488.

¹³⁵ S. BONAVENTURA, in *IV Sent.*, dist. 24, P. II, a. 2, q. 3a; *Opera Omnia*, ed. Collegii S. Bonaventurae ad Claras Aquas, t. 4, p. 633a. 1889.

¹³⁶ *Ibid.*, ad 1-3, p. 633b.

Ex quo sequitur Episcopatum proprie et formaliter dictum, idest prout a simplici Sacerdotio contradistinguitur, non esse novum ordinem sacramentalem, neque imprimere novum characterem sacramentalem a charactere Sacerdotali distinctum, sed nominare tantum meram quandam dignitatem ampliorem et officium maius quam officium et dignitas simplicis Sacerdotis. Quae tamen dignitas et officium convenient Episcopis semper in inamisibiliter, idest modo quodam perpetuo et indelebili, licet ab eis subtrahatur omnis iurisdictio, eisque penitus interdicatur illorum exercitium. «In Episcopatu *character novus non imprimitur, sed illi aliqua eminentia confertur quae semper manet cum ipso charactere ordinis, ablata omni iurisdictione»¹³⁷.*

Unde et concludit: ita opinantur non solum Hugo a S. Victore et Magister Sententiarum, verum «etiam *communis opinio...* Hanc igitur opinionem sustinendo, dicamus quod *Episcopatus, praecise loquendo, non est ordo, sed ordinis eminentia vel dignitas»¹³⁸.*

ROLANDUS CREMONENIS. HUGO A S. CHARO

Revera, ita communiter opinabantur theologi illius temporis, ut patet ex hucusque dictis. Quod et confirmabat communis sententia theologorum Ordinis Praedicatorum. Sic Rolandus Cremonensis ait de opinione eorum qui ponebant novem ordines distinctos, idest Episcopatum et Archiepiscopatum ultra septem communiter admis- sos: «haec opinio nulla videtur mihi»¹³⁹.

Pariter Hugo de S. Charo negat Episcopatum esse ordinem sacramentalem distinctum a Presbyteratu, quia Episcopi «*enthronizatione sola Presbyteros superecedunt*»¹⁴⁰. Quod et a fortiori denegat de Archiepiscopatu relate ad simplicem Episcopatum. Nam «sicut se

¹³⁷ Ibid., corp., p. 633b.

¹³⁸ Ibid., corp., in fine.

¹³⁹ *Summa*, lib. IV; apud E. FILTHAUT, O. P., *Roland von Cremona und die Anfänge der Scholastik im Predigerorden*, p. 190. Wechta, 1936.

¹⁴⁰ HUGO DE S. CHARO, in I Tim. 3, 1-7; *Opera exposita*, t. 7, fol. 213b. Venetiis, 1600.

habet Archiepiscopus ad Episcopum sic se habet Archipresbyter ad Presbyterum et Archidiaconus ad Diaconum. Sed Archipresbyteratus et Archidiaconatus *non sunt alii ordines* quam Presbyteratus et Diaconatus. Ergo *nec Archiepiscopatus est alius ordo quam Episcopatus*¹⁴¹.

PETRUS DE TARANTASIA

Simili modo Petrus de Tarantasia docet quod Episcopatus, «quamvis non sit Sacramentum, tamen est Sacramentale. Unde potest ibi conferri gratia digne accedenti, maxime gratia gratis data, quae est *potentia quaedam spiritualis*»¹⁴².

Et alio in loco: «Ordo accipitur aequivoce [= multipliciter]. Ali quando enim ordo nominat officium, ut cum dicitur *ordo Curatorum*; aliquando dignitatem, ut *ordo Episcoporum*; aliquando potestatem sacramentalem, ut *ordo Sacerdotum*; aliquando statum religionis, ut *ordo Monachorum*»¹⁴³.

Praesertim vero «ordo dupliciter potest accipi: vel gradus potestatis respectu consecrationis Dominici Corporis, sic Sacerdotio non est superior ordo; vel gradus potestatis respectu aliquarum actionum sacrarum sive officiorum, sic Pontificatus est ordo.

Primo modo Ordo est Sacramentum; Secundo modo non, sed magis sacramentale»¹⁴⁴. Etenim «ordo qui est Sacramentum est gradus potestatis non cuiuscumque, sed ordinatae ad Sacramentum Altaris»¹⁴⁵.

Propter quod expresse citat Hieronymum, suumque facit, de aequalitate Episcoporum et Presbyterorum in primitiva Ecclesia¹⁴⁶.

Multoque magis est idem asserendum de Archiepiscopis relate ad Episcopos. Nam Archiepiscopatus, «quamvis non sit superior [Episcopatu] consecratione et ordine, est tamen potestate et iurisdicione»¹⁴⁷.

¹⁴¹ In IV Sent., dist. 24; apud A. Landgraf, op. cit., p. 300, nota 57.

¹⁴² In I Tim. 4, 14; apud A. Landgraf, ibid., p. 298, nota 45.

¹⁴³ In IV Sent., dist. 24, expositio Litterae, p. 271. Tolosae, 165.

¹⁴⁴ In IV Sent., dist. 24, q. 4, a. 1 ql. 2 c, pp. 269b-270a.

¹⁴⁵ Ibid., ad 4, p. 270a.

¹⁴⁶ Ibid., qla. lc, p. 269b.

¹⁴⁷ Ibid., a. 2, ad 5, p. 270b.

Itaque tam Episcopatus quam Archiepiscopatus non includuntur in his quae agunt «de ipsis ordinibus», sed «de officiis et dignitatis quae *ordines consequuntur*»¹⁴⁸.

S. ALBERTUS MAGNUS

Fusius et profundius rem pertractavit S. Albertus Magnus: tum ex professo et data opera in Quaestionibus de Sacramentis et in Commentario super IV librum Sententiarum Petri Lombardi, tum occasionaliter et quasi per transennam in Commentariis super Evangelium Lucae et super librum Dionysii de Ecclesiastica Hierarchia.

Quaestiones de Sacramentis hucusque ineditae, recens in lucem prodierunt in editione Omnia Operum coloniensi, cura et studio Alberti Ohlmeyer, O. S. B.¹⁴⁹.

Hoc ergo in opere S. Doctor non admissit nisi septem ordines sacramentales, ab Ostiariatu nempe usque ad Presbyteratum. Prima tonsura non est ordo, sed dispositio praevia ad ordines. Similiter Episcopatus et Archiepiscopatus non sunt ordines sacramentales presse dicti a Presbyteratu distincti, sed meri gradus honoris et dignitatis intra eundem ordinem Presbyteratus vel Sacerdotii.

Nam praeter et ultra septem memoratos, «sunt quaedam alia non ordinum sed *officiorum* nomina, ut *Episcopus*, quod est nomen dignitatis simul et officii, et non est ordo aliquis. Et sic de aliis»¹⁵⁰.

Alii autem huiusmodi sunt Archiepiscopatus et Patriarchatus, qui non sunt ordines proprie dicti sed gradus quidam dignitatis intra episcopatum. Quod si aliquando appellantur ordines, hoc «est per aequivocationem eius quod est ordo; quia ibi supponit pro gradu dignitatis in Praelatione, et non pro ordine qui dicitur sacramentum»¹⁵¹.

Itaque Episcopatus, licet gaudeat potestate consecrandi Ecclesias, confirmandi, velandi virgines et alia huiusmodi, qua caret simplex Presbyter, «hoc non facit ordinem, sed demonstrat abundantiam

¹⁴⁸ Ibid., divisio textus, p. 260a.

¹⁴⁹ S. ALBERTI MAGNI, *Opera omnia*, t. 26. Monasterii Westfalorum, 1958.

¹⁵⁰ *De Sacramentis*, tract. VIII, De ordine, q. 3, arg. 2 sed contra; ed. cit., pp. 139-140.

¹⁵¹ Ibid., ad 3, p. 141a, 4-7.

charismatum in habentibus *principatum in Ecclesia*, qui *Capita* dicuntur, a quibus opera excellentia sicut *Confirmatio* in qua datur Spiritus Sanctus ad robur, et alia»¹⁵².

Sic ergo Presbyteratus est maximus et supremus ordo Sacramentalis, ad quem ceteri ordines concurrunt ac referuntur actibus suis veluti totidem functiones vel officia requisita ad exercendas functiones proprias sacerdotales, quae sunt duae praesertim: alia *principalis* sive stricte specifica, nempe consecratio Corporis et Sanguinis Christi; alia *secundaria* et consequens, videlicet functio ligandi atque solvendi fideles in ordine ad communionem eucharisticam, nempe administrandi sacramentum paenitentiae, veluti conditio praerequisita ad digne accedendum ad Sacramentum Corporis et Sanguinis Christi. Sacramentum enim paenitentiae, utpote Sacramentum mortuorum, delet peccata et maculas peccatorum post baptismum missorum, sicque peccatores absoluti et vivificati accedere possunt ad Sacramentum vivorum, quod est maxime Eucharistia.

Et secundum officia illa sacra requisita ad rite et convenienter exercendas praedictas functiones duas proprias ordinis Presbyteratus, describuntur et enumerantur alii sex ordines inferiores.

En verba praecolla S. Doctoris: «ordines ordinati sunt ad *ultimum* ordinem qui est ordo *Presbyteratus*, et sub serviant illi. Ille autem ordo, ut dictum est¹⁵³, habet duos actus, unum *principalem* et alium *consequenterem*.

Principalis et consecrare Corpus et Sanguinem Christi.

Quod, quia distribui debet Corpori Mysticō quod est *Ecclesia*, consequitur aliis actus, qui est *ligare et solvere*, per quem actum *praeparatur Corpus Mysticum ut sit idoneum ad perceptionem Corporis Veri*.

¹⁵² Ibid., ad 4, p. 14la, 9-13. *Soli Episcopi possunt conferre hoc sacramentum [= Confirmationis]. Robur enim Spiritus non descendit nisi ab ampliori potestate clavium quae est in Episcopis* (*Op. cit.*, tract. IV, De Confirmatione, a. 5c, p. 46 a. 34-37).

¹⁵³ «In ordine Presbyterii... consecrare est *principalis* actus, ad quem sunt actus omnium ordinum; *consequens* autem est *ligare et solvere*: consecrat enim sacerdos non pro se tantum, sed *etiam pro omni populo*. Et ideo oportet habere potestatem ligandi et solvendi, *ut idoneos reddat subditos ad perceptionem Eucharistiae consecratae*» (*Op. cit.*, tract. de Ordine, q. 2, ad 18, p. 139a, 29-35).

Dicimus ergo quod quidam ordines subserviunt ordini Presbyterii in actu *principali*, et illi sunt Ordines *sacri* [= maiores]; quidam autem in actu *consequente*, ut quatuor primi [= minores], qui non dicuntur *sacri*.¹⁵⁴

Episcopatus autem nihil potentiae et actus sive functionis sacrae addit super Presbyteratum relate ad actum principalem ac presse specificum Sacerdotis, nempe consecrationem Corporis et Sanguinis Christi, et ideo non nominat ordinem sacramentalem ab eo distinctum, sed gradum tantum et honorem Praelationis: «supponit *pro gradu dignitatis* in Praelatione, et *non pro ordine qui dicitur Sacramentum*.¹⁵⁵

Idem docet, copiosius tamen et accuratius, in *Commentario suo ad librum IV Sententiarum Petri Lombardi*, qui posterior est.

E duabus definitionibus ordinis sacramentalis quas refert Lombardi, ei magis placet secunda, utpote quae brevior est magisque propria, nempe «character spiritualis ubi fit promotio potestatis», quia ipsa «dicit esse ordinis»¹⁵⁶. Reaperte tamen praefert definitionem «aliquorum Magistrum», secundum quos «ordo est sacramentum spiritualis potestatis ad aliquod officium ordinatum in Ecclesia ad Sacramentum Communionis»¹⁵⁷. Omnes siquidem ordines sacramentales dicunt relationem essentialem ad celebrationem et administrationem Sacrificii et Sacramenti Eucharistiae, quae propria est ordinis Sacerdotalis.

Porro «non sunt nisi septem ordines; alia vero, quae aliquando dicuntur ordines a quibusdam, ut Episcopatus, Archiepiscopus et prima Tonsura, «non sunt ordinum sed officiorum munera —Episcopus et Archiepiscopatus—, et quaedam sunt ad ordines praeparationes», ut prima Tonsura¹⁵⁸.

¹⁵⁴ Ibid., q. 3c, p. 140a, 33-45.

¹⁵⁵ Ibid., ad 3, p. 141a, 5-7.

¹⁵⁶ S. ALBERTUS MAGNUS, in *IV Sent.*, dist. 24, a. 27c et in capite articuli; Opera omnia, ed. A. Borgnet, t. 30, pp. 77b, 78a.

¹⁵⁷ Ibid., in capite articuli, p. 77b.

¹⁵⁸ Ibid., a. 5c, pp. 35-36.

Sed et ipsi ordines sacramentales sunt ordinati inter se. Omnes enim septem constituunt quoddam totum, non quidem integrale neque universale, sed potentiale sive virtuale, quod est quodammodo medium inter universale et integrale. Nam totum universale praedicatur perfecte et ex aequo de singulis eius partibus; totum vero integrale non praedicatur proprie de eius partibus sigillatim acceptis; sed totum virtuale sive potentiale praedicatur quidem vere et essentialiter de singulis eius partibus, non tamen aequaliter et perfecte, sed secundum prius et posterius, quia plene ac perfecte praedicate de una quae est prima et maxima, et nonnisi imperfecte et secundum quid de ceteris.

Hoc enim totum, «licet praedicetur de omnibus [eius partibus], tamen secundum perfectam rationem suae potestatis non praedicate nisi de ultimo; et de omnibus aliis praedicatur non secundum perfectam rationem, sed prout participatur aliquid de potestate ultimae partis: quia in omni toto potestativo semper pars potestatis antecedentis est in subsequente»¹⁵⁹.

Pars autem suprema et ultima huiuscet totius est ordo Sacerdotalis sive Presbyteralis, qui est ordo sacramentalis plenus atque perfectus. «*Solus est ordo perfectus*, qui *Presbyteratus* vocatur. Et unum habet actum *principalem*, scilicet *conficere Corpus et Sanguinem Domini*; et alium *secundarium*, qui est datus *ad praeparandum populum ut idonee communicet Corpori et Sanguini Christi*, et hic actus est *ligare et solvere*. Omnes autem alii ordines sunt *subministrantes illi* in altero actuuum istorum»¹⁶⁰.

Quia videlicet «*omnes* actus ordinum reducuntur et respiciunt *ad unum ultimum*» et supremum, qui est actus consecrationis Eucharistiae¹⁶¹.

Isti vero duo actus sacerdotales proprie dicti respondent dupli- ci potestati sacerdotali quae Sacerdoti confertur *in* et *cum* ipsa sua or- dinatione: alia principalis et *ordinis*, ad conficiendum *verum* Corpus

¹⁵⁹ Ibid., a. 3c, p. 34a.

¹⁶⁰ Ibid., a. 5c, p. 36a.

¹⁶¹ Ibid., a. 4, ad 2, p. 35a.

et Sanguinem Christi; alia secundaria et *iurisdictionis* super Corpus eius *mysticum*, ad ligandum et solvendum illud a peccatis suis, ut digne recipiat Corpus Christi *verum oblatum* in Altari: «*praeparando ipsum ut digne percipiat Corpus Christi verum*»¹⁶².

Neque enim illi actus illaeque potestates, licet distincti, sunt disparati et independentes, sed coordinati et mutuo sese compleentes. Nam «*ligare et solvere absolute* non sunt actus Sacerdotum, sed ligan-do et solvendo *coniungere sacramentis*»¹⁶³. Et ideo «*actus illi dividendi non possunt ab una potestate, quia Corpus Christi verum non consecratur nisi propter mysticum; et unire Corpus verum cum mystico subiecto non est inferioris potestatis quam consecrare ipsum pro mystico*»¹⁶⁴.

Actus siquidem supremus potestatis iurisdictionis super Corpus Christi *mysticum* est actus ligandi atque solvendi in ordine ad digne suscipiendum Corpus eius verum; et huiusmodi actus revera attingit actum secundarium potestatis ordinis sacerdotalis, immo et in idem cum eo incidit, iuxta illud: supremum infimi attingit infimum supre-mi. Est enim actus iste secundarius sive consequens velut *extensio quaedam* actus principalis et specifici Sacerdotis *ad digne praeparandum subiectum fidele* ut fructuose recipiat Corpus Christi verum con-secratum et oblatum super altare.

Ultra et supra ordinem sacerdotalem dari non potest alias ordo sacer presse dictus, quia nulla maior potestas spiritualis dari potest quam potestas conficiendi Corpus et Sanguinem Christi: «*Cum enim nullus possit esse actus excellentior quam conficere Corpus Christi, nullus potest esse ordo post Sacerdotium*»¹⁶⁵. Ceteri vero ordines tanto sunt maiores magisque sacri quanto magis accedunt ad ordinem sa-credotalem; et consequenter, eorum actus proximiores sunt actui sa-crificiali Sacerdotis. «*Tanto est excellentior actus in ordinibus quanto est actui Sacerdotis, qui est conficere Corpus Christi, vicinior*»¹⁶⁶. Et ideo «*ordo, qui in sua operatione vicinior est primo actui Sacerdotum,*

¹⁶² Ibid., a. 5c, p. 36a.

¹⁶³ Ibid., ad obiectum in tertio argumento, p. 37a.

¹⁶⁴ Ibid., ad 3, p. 37a.

¹⁶⁵ Ibid., a. 39c, p. 81a.

¹⁶⁶ Ibid., a. 26a arg. sed contra, p. 65a.

est nobilior»¹⁶⁷. Unde «actus summus et principalis Diaconi est ministrare Sacerdoti in consecratione Corporis Christi immediate super Altare»¹⁶⁸.

Consecratio ergo Corporis realis et physici Christi est actus principalis et vere specificus Sacerdotis qua talis, «ad quem substantialiter est ordo Sacerdotalis»¹⁶⁹. «Actus *principalis*, ad quem confertur character, est *confidere Eucharistiam*, et alii sunt *adiuncti ad idoneitatem communicantium Eucharistiae et Sacerdotis*, ut orationes, benedictiones et huiusmodi»¹⁷⁰.

Eademque ratione characteres ceterorum ordinum —opinatur enim S. Albertus omnes et singulos septem ordines imprimere totidem characteres sacramentales —sunt naturaliter ordinati ad characterem Sacerdotalem ut ad supremum magisque perfectum. «Unde omnes characteres ordinum praecedentium sunt ut *dispositiones ad ordinem ultimum, et ipse est uniens in se et perficiens omnes*»¹⁷¹.

Cum igitur Sacerdotium sit ordo sacramentalis altior magisque perfectus —ordo *perfectissimus*¹⁷²—, Episcopatus nequit esse ordo sacramentalis maior a Presbyteratu distinctus, sed idem ordo Presbyteralis maiori et ampliori cum potestate iurisdictionis donatus circa Corpus Christi mysticum, pro maiori eius dignitate et officio: «*iurisdictionum officia... super Corpus mysticum*»; et ideo Episcopi in sua consecratione «acciipiunt gratiam, non ad ordinem, sed ad executionem *iurisdictionis* in Ecclesia, si sunt digni»¹⁷³.

Illa tamen maior dignitas illudque excellentius officium, quae Episcopo conferuntur in sua consecratione episcopalı, praesupponunt ordinem et characterem sacramentalem Sacerdotii, et ideo functiones eius episcopales connotant simul potestatem ordinis et iurisdictionis.

¹⁶⁷ Ibid., a. 27, arg. 2 sed contra, p. 66a.

¹⁶⁸ Ibid., a. 29c, p. 69a.

¹⁶⁹ Ibid., a. 35, ad 1, p. 75b.

¹⁷⁰ Ibid., obi. 2 et resp., p. 75b.

¹⁷¹ Ibid., a. 34, ad arg. sed contra, p. 75a.

¹⁷² Ibid., a. 17, obi. 2 et resp., pp. 51b, 503a.

¹⁷³ Ibid., a. 39c, p. 81a.

Quam ob rem, «nec ex ordine tantum nec ex iurisdictione tantum id potest Episcopus —administrare scilicet sacramentum Confirmationis—, sed *ex ordine simul et iurisdictione*: hoc enim est *adnexum officio Episcopali*, sicut et consecratio Ecclesiarum, et *ordinatio clericorum*, et velatio virginum, et huiusmodi»¹⁷⁴.

Et sic credit Albertus ad positionem Hieronymi et Ambrosiastri: «*in primitiva Ecclesia non dicuntur fuisse ordines nisi qui simpliciter ordines et Sacraenta sunt* — nempe Diaconatus et Presbyteratus—; et id quod vocamus *modo* ordines et qui in veritate ordines non sunt, *officia vocaverunt*»¹⁷⁵.

Eandem doctrinam tradit quoque in Operibus minoribus. Nam, «si ordo dicatur, sicut *proprie* dicitur ordo, potestas spiritualis *ad actus sacramentales*, sic *Episcopatus non est ordo distinctus a Sacerdote, quia non potest in aliquem actum superiorem quam Sacerdos*»¹⁷⁶. Si autem dicatur large et impropriè pro potestate spirituali ad actus sacros inferioris perfectionis et dignitatis, ut consecrare altare et Christma, immo et consecrare vel ordinare ministros eiusdem Altaris, tunc Episcopatus posset appellari ordo, licet proprius et melius vocetur *dignitas vel officium*. Et in his Episcopatus superat Presbyteratum¹⁷⁷.

Episcopi ergo, qui vicem habent duodecim Apostolorum quibus succedunt, sunt Sacerdotes primi ordinis, simplices autem Presbyteri qui vicem gerunt septuagista duorum discipulorum eisque succedunt, sunt Sacerdotes secundi ordinis: non quidem ratione ordinis sacramentalis Sacerdotii, quia in hoc sunt perfecte aequales, sed ratione officii seu dignitatis atque ideo potestatis ad quedam ministeria sacra citra confectionem Corporis et Sanguinis Christi. Ita, simplices Presbyteri «dant Spiritum Sanctum ad esse spirituale in Baptismo et Paenitentia et Extrema Unctione, et Eucharistiam dant ad

¹⁷⁴ *Op. cit.*, dist. 7, a. 4, ad 3; ed. cit., t. 29, p. 159a.

¹⁷⁵ *Op. cit.*, dist. 24, a. 5, ad 4; ed. cit., t. 30, p. 37a. Cf. tamen, a. 36c, p. 76. In *primitiva Ecclesia* explicite et distincte habebantur Diaconatus et Presbyteratus, in quo includebatur et Episcopatus; implicitè tamen et coniunctim cum Diaconatu continebantur quinque priores.

¹⁷⁶ S. ALBERTUS MAGNUS, *in librum Dionysii de Ecclesiastica Hierarchia*, Cap. 5, § 11; Opera, ed. A. Borgnet, t. 14, p. 704a.

¹⁷⁷ *Ibid.*, et § 12, p. 710a.

illius esse vegetationem; Episcopi autem dant Spiritum Sanctum ad robur, et conficiunt Chrisma»¹⁷⁸, insuper et ordinant vel constituant ipsis Presbyteros aliosque inferiores ministros¹⁷⁹.

Talis erat vulgatus et communis *status* theologiae occidentalis circa sacramentalitatem Episcopatus. Una enim vel alia exceptio plus minusve certa et comprobata atque sine ullo influxu in posteriores theologos, non mutat *statum* illum.

HUGUCCIO

Ita, exempli gratia, verba decretistae Huguccionis, «non solum in administratione et praelatione, sed et *in officiorum executione et in sacramentorum celebratione* Episcopi vel Presbyteri differunt»; et «ego credo quod *ab initio* inter Episcopos et simplices Presbyteros *sicut et modo est*, et in administratione et in praelatione et *in officio et in sacramentis*»¹⁸⁰: —non videntur indicare omni cum perspicuitate superioritatem *sacramentalem* Episcopatus supra simplicem Presbyteratum. Nam verba, «*in sacramentis*», secundae periodi, videntur in idem incidere ac verba, «*in sacramentorum celebratione*», primae periodi; totumque referri videtur ad *administrationem* sacramentorum confirmationis et ordinis, quae propria et peculiaris est Episcopi, cum exclusione simplicis Presbyteri.

Quod quidem communiter admittebatur ab omnibus Decretistis, ne exceptis illis ipsis qui expresse denegabant sacramentalitatem Episcopatus. Et ideo verba praedicta, per seipsa sola, non sufficiunt ad probandum quod Huguccio hac in re a communi sententia collegarum suorum recessit.

¹⁷⁸ In Evangelium Lucae, 1,1; Opera ed. A. Borgnet, t. 23, p. 4, 6: in 4, 14-22, t. 24, p. 319b.

¹⁷⁹ Ibid., p. 5a.

¹⁸⁰ *Summa Decreti*, I. P., Cap. 24; apud A. LANDGRAF, *op. cit.*, p. 288.

SIMON TORNACENSIS

Neque maioris est ponderis et valoris testimonium Magistri Simonis Tornacensis. Quamvis enim una ex parte admittat Episcopatum veluti octavum quoddam sacramentum complens alios septem ordines, eo circiter modo quo octava beatitudo superadditur aliis septem, easque complet ac perficit¹⁸¹, alia tamen ex parte incunctanter asserit Presbyteratum esse ordinem sacramentalem supremum, neque alium dari posse ordinem superiorem. «Magna dignitas [Presbyterorum], mira potestas, excelsum et expavescens officium. *Hoc ordine non est celsior aliis in Ecclesia...* Episcopis tamen *superadditur* clericorum *ordinatio*, basilicarum dedicatio, chrismatis consecratio, per manus impositionem *confirmatio* et generalis super populum benedictio, ne, si eadem potestas auctoratis in omnibus et ab omnibus haberetur, obedientia dissolveretur et odium generaretur et scandalum»¹⁸².

Ut patet, unum opus aliud rectificat eique contradicit. Quod nam ex ipsis est alio posterius? Studia critica hucusque peracta nondum pervenerunt ad certo stabilendam eorum chronologiam. Si *Summa* esset posterior *Tractatu de Sacramentis*, ut videtur, quia et ipsa est magis ampla magisque elaborata, concludere liceret Magistrum Simonem denique tandem sese accommdasse communi theologorum sui temporis sententiae.

Immo, et in ipso opere minori, post relata verba, subiungit alia, quae videntur illa exponere in sensu opinionis communis. «Episcopi

¹⁸¹ «Sicut autem septem sunt diversae beatitudines, octava est quae idem cum prima repromittit; sic septem sunt gradus, quos diximus [sacramentorum], octavus est Pontificalis apex.

Sicut enim ignis persecutionis, qui inter beatitudines octavo loco ponitur, praemissas beatitudines probat et exornat, sic octavus gradus, idest Pontificalis dignitas, omnes praemissos ordines et instruit et consecrat.

Pontificalem vero dignitatem etiam Sacramentum esse, nemo ambigat. Ultra hunc quicumque fuerit, idest sive Archiepiscopi sive Primatis sive etiam ipsius Apostolici dignitatis, honor quidem esse poterit, sed sacramentum non erit (*Tractatus de Sacramentis*, p. 66, 4-13; ed H. WEISWEILER, S. J., *Maitre Simon et son groupe De Sacramentis*. Louvain, 1937).

¹⁸² *Summa*; apud A. LANDGRAF, op. cit., p. 296.

dignitatem reliquis gradibus superiorum esse, hinc etiam perpendi potest, quod ea quae in Veteri Testamento inter Aaron et filios eius erat differentia, eadem inter Episcopos et reliquos *ordines* in Novo Testamento habeatur. Quidquid enim filii Aaron faciebant, et Aaron facere poterat; sed non convertebatur. Sic *quidquid alii, qui ad sacros ordines pertineant, faciant, et Episcopo facere licet, sed non convertitur.*

Ad huius *dignitatis* privilegium ostendendum, *caput* Pontificis in consecratione inungitur, cum ceteris Sacerdotibus manus tantum Sacerdotali unctione ungentur, ut per hoc Episcopus reliquorum *caput* esse ostendatur, et ab eo tamquam a *capite* benedictionis unctiones in alios deriventur»¹⁸³.

Reaperte nihil novi; sed trita et communis comparatio Episcoporum cum Presbyteris ex una parte, et Aaron cum filiis eius ex alia. Simplex differentia dignitatis et functionum, absque ulla differentia vel superioritate ordinis sacramentalis.

Quidquid tamen sit, una hirundo non facit ver. Communis itaque opinio canonistarum et theologorum occidentalium ante Sanctum Thomam, adversabatur sacramentalitati Episcopatus.

¹⁸³ *De Sacramentis*; ed. cit., p. 70, 17-28.

CAPUT 2

Sacramentalitas Episcopatus apud S. Thomam

Hoc autem semel dato et explorato, naturaliter pulsat animum quaestio de personali positione S. Thomae Doctoris Communis Ecclesiae: estne eadem ac positio communis ceterorum theologorum et canonistarum sui temporis, vel ab ipsa distincta?

Procul dubio ipse rem pertractavit pluries magisque profunde maiorique cum dexteritate quam ceteri theologi et canonistae coaetanei. Quam ob rem, vestigia eius sequemur ordine chronologico, ut clarius appareat an semper eandem tenuerit sententiam, vel e contra, ipsam mutaverit volventibus annis.

Articulus 1. In Scripto super Sententiis Petri Lombardi

Sicut ceteri Commentatores, S. Thomas ample copioseque pertractavit de Sacramento ordinis inter exponendum librum IV Sententiarum Petri Lombardi; ibique incepit reficere atque corrigere communem opinionem theologorum sui temporis, servans tamen speciem quandam coincidentiae cum illis in verbis potius quam in re.

Tota eius exposicio versatur circa tres quaestiones, scilicet de sacramento ordinis in genere, de numero vel distinctione ordinum, et de his quae sunt *ordinibus adnexa*¹. Quae quidem adnexa magis explicite proponit initio quaestionis tertiae hisce verbis: «deinde quaeritur de quibusdem quae sunt *ordinibus adnexa*; et circa hoc quaeruntur tria: primo, de corona; Secundo, *de Episcopatu*; tertio, de vestibus sacris».

¹ *In IV Sent.*, dist. 24, divisio textus.

Episcopatus ergo non est ordo sacer neque ideo Sacramentum, sed aliquid *adnexum* ordinibus sacramentalibus presse dictis, sicut prima tonsura et paramenta sacra. Tonsura namque est adhexum quoddam *antecedens*; paramenta sacra sunt *adnexum concomitans*; Episcopatus vero est *adnexum consequens*.

«*Corona non est ordo, sed praembulum ad ordinem... Non imprimit characterem, nec est ordo*»².

Similiter «*Episcopatus non est ordo*, secundum quod ordo est quoddam *sacramentum*»³, sed est officium aliquod sive dignitas consequens ordinem Presbyteralem⁴, et ideo «*non habet rationem characteris*»⁵. Uno verbo, «*Episcopus non habet aliquem ordinem vel characterem quem non habeat simplex Sacerdos*»⁶.

Sacramentum ordinis imprimit characterem *ex opere operato*, et ideo character sacramentalis comittatur semper omnem sacram ordinem valide collatum et receptum. Quo fit, ut tot sint characteres sacramentales distincti quot sunt ordines sacri distincti quibus respondent. Cum igitur sacri ordines sint reapse septem, ab ostiariatu nempe usque ad presbyteratum, consequens est ut characteres sacramentales eis respondentes sint quoque septem⁷.

Quia ergo Presbyteratus est verus ordo sacramentalis, «*Sacerdos habet potestatem consecrandi ex ipso charactere*»⁸. Ex adverso, quia Episcopatus non est verus ordo sacramentalis, potestas specialis et superior, quae ei confertur in consecratione, «*non potest dici character*»⁹.

Omnis ordines sacri dicunt necessariam relationem ad ordinem Sacerdotalem, qui est omnium maximus et non est aliis eo maior. Totus autem ordo Sacerdotalis dicit relationem essentialem ad Sacrificium Missae et ad communionem Eucharisticam quae illud

² Ibid., q. 3, a. 1, qla. 2c, et ad 1.

³ Ibid., a. 2, qla. 2, ad 2.

⁴ Ibid., dist. 24, divisio textus.

⁵ Ibid., q. 3, a. 2, qla. 2, ad 2.

⁶ In IV Sent., dist. 7, q. 3, a. I, qla. 2, obi. 3 eiusque resp; ccl F. Moos, O. P., nn. 153, 168.

⁷ In IV Sent., dist. 24, q. 2, per totum.

⁸ In IV Sent., dist. 13, q. 1, a. 1, qla. 3, arg. 1 sed contra; ed. Moos, n. 14.

⁹ In IV Sent., dist. 25, q. 1, a. 2, ad 2.

comitatur. Ad hoc enim Sacerdos recepit characterem sacramentalem correspondentem, qui ei confert potestatem conficiendi Corpus reale et Sanguinem Christi, illudque sibi ipsi et ceteris fidelibus distribuendi. Ob id etiam accepit in sua ordinatione potestatem clavium, ligandi nempe atque solvendi peccata per sacramentum paenitentiae, ut fideles purifcent animas suas et digne accedant ad participandum sacramentum Eucharistiae.

«*Ordnis sacramentum ad Sacramentum Eucharistiae ordinatur, quod est Sacramentum Sacramentum...* et ideo distinctio ordinum est accipienda secundum relationem ad Eucharistiam; quia potestas *ordinis*, aut est ad consecrationem Eucharistiae ipsius, aut ad aliquod ministerium ordinatum ad hoc»¹⁰.

Aliis verbis, «ordines ordinantur *principaliter* ad Sacramentum Eucharistiae, ad alia autem *per consequens*»¹¹.

Porro «Sacerdos habet *duos* actus: unum *principalem*, scilicet consecrare *verum* Corpus Christi; aliud *secundarium*, scilicet *praeparare populum* ad susceptionem huius Sacramenti»¹².

Primus ergo actus versatur circa Corpus Christi *verum ac reale*; secundus autem circa Corpus Christi *mysticum*, quod est Ecclesia sive Congregatio fidelium.

Ipse Christus contulit discipulis suis potestatem ad utrumque actum exercendum. Namque «Dominus discipulis dedit *Sacerdotalem* potestatem quantum ad *principalem* actum ante passionem in caena, quando dixit: accipite et manducate; unde subiunxit: hoc facite in meam commemorationem (I Cor. 11, 24); sed, post resurrectionem, dedit eis *Sacerdotalem* potestatem quantum ad actum *secundarium*, quod est ligare et absolvere»¹³.

Ceteri autem ordines sacramentales eo sunt magis sacri magisque perfecti quo magis accedunt ad ordinem Sacerdotalem et magis de propinquuo subserviunt actibus eius. Ita Subdiaconatus et Diaconatus, quia

¹⁰ In IV Sent., dist. 24, q. 2, a. 1, qla. 2c.

¹¹ Ibid., ad 3.

¹² Ibid., a. 2, qla. lc. *Principalis actus Sacerdotis est consecrare Corpus Christi* (ibid., a. 3, arg. sed contra).

¹³ Ibid., a. 3, ad 2.

magis directe subserviunt Sacerdoti in actu eius principali, sunt ordinates maiores magisque sacri; alii vero quatuor ordines subserviunt potius Sacerdoti in actu eius secundario, et ideo dicuntur ordines minores.

«Et in hoc patet, ait S. Thomas, *ordinatissimus* ordinis progressa; quia Sacerdoti, quantum ad actum eius *principalem*, scilicet consecrare Corpus Christi, cooperantur tantum tres superiores ordines; sed, quantum ad actum *secundarium*, qui est absolvere et ligare, cooperantur superiores et inferiores»¹⁴.

Sacerdotium ergo eiusque potestas Sacerdotalis supremum tenet locum inter omnes sacros ordines eorumque potestates; quia ordines et potestates sacrae commensurantur propriis eorum actibus per comparationem ad propria ipsorum obiecta. Nihil autem altius Corpore Christi vero, cui commensuratur actus consecrationis eius. Et ideo «nullus actus sacer potest esse maior quam consecrare Corpus Christi, ad quod est potestas sacerdotalis»¹⁵. Nullus est ergo ordo sacramentalis superior Sacerdotio, nulla maior potestas Sacramentalis superior potestate Sacerdotali consecrandi Corpus reale Christi. Et ideo ex hac parte sunt omnino aequales simplex Sacerdos, Episcopus et Romanus Pontifex.

«Episcopus non habet aliquem ordinem supra Sacerdotem, secundum quod ordines distinguuntur per actus relatos ad Corpus Domini»¹⁶, «supra quod consecrandum Papa non habet maiorem potestatem quam simplex Sacerdos»¹⁷.

Simul tamen tam Papa quam Episcopus habent potestatem quandam indirectam *ordinis* super ipsam potestatem *ordinis* simplicis Sacerdotis.

Primo quidem, quia simplices Sacerdotes receperunt potestatem illam in ipsa sua ordinatione Sacerdotali ab Episcopo collata, atque ideo de manu eius equo mediante qua ministro praedicti Sacramenti.

¹⁴ Ibid., q. 2, a. 2, ad 8.

¹⁵ Ibid., q. 3, a. 2, obi. 2, quam concedit ex hac parte: «quantum ad illum actum non est potestas superior» (ibid., ad 2).

¹⁶ In IV Sent., dist. 7, q. 3, a. 1, qla. 2, ad 3; ed. Moos, n. 168.

¹⁷ Op. cit., dist. 25, q. 1, a. 1, ad 3.

Quam ob rem ait S. Thomas quod tam ipsa potestas Sacerdotalis quam potestas inferiorum ordinum sunt «in Episcopo *sicut in origine*»¹⁸.

Secundo, quia consecratio *licita* Corporis et Sanguinis Christi debet fieri super Altare et in Calice ab Episcopo consecratis, quamvis reapse *valida* sit sine predictis requisitis.

Aliis verbis, quia ipse actus supremus et specificus simplicis Sacerdotis dependet, quantum ad *licetatem* a determinatis normis vel conditionibus positis ab Episcopo vel a Papa.

Verba S. Doctoris magnam praeseferunt profunditatem, maxime sunt valoris. Exorditur a principio metaphysico Pseudo-Dionysii dicentis: «in rebus ordinatis ita est, quod semper inferior *participat* aliquid de perfectione superioris»¹⁹. Ac deinde prosequitur: «et ideo, quia ordo Sacerdotis *continuus est* ordini Episcopi, *participat* etiam aliquid de perfectiva virtute quantum ad illam perfectionem qua quis *in seipso* perficitur, non autem quantum ad perfectionem qua aliquis in eminentiori *gradu* constituitur sicut est in Ordine, vel altiori *officio* sicut est in Confirmatione. Et ideo Sacerdos *participat* ab Episcopo *potestatem consecrandi, non autem confirmandi vel ordinandi*.

Et quod ipsam habeat *quasi participative*, Dionysius dicit²⁰ quod *patet ex hoc*, quod Sacerdos *consecrat* super Altari ab Episcopo *consecrato* et in vasis *consecratis* per Episcopum, *ipse etiam consecratio per Episcopum*²¹.

Sacerdos itaque recipit a Christo, sicut ab auctore et causa principali, dignitatem et officium suum sacerdotale una cum charactere sacramentali correspondenti, quo configuratur Christo Sacerdoti²²,

¹⁸ *Op. cit.*, dist. 24, q. 3, a. 3, ad 3.

¹⁹ *De caelesti hierarchia*, cap. 6; MG 3, 534.

²⁰ *Op. cit.*, cap. 5, n. 5, col. 506.

²¹ *In IV Sent.*, dist. 13, q. 1, a. 1, qla. 2, ad 2; ed. cit., nn. 32-33. «Ipse [Episcopus] etiam in ministeriis Ordinum ordinandos *consecrat*, et vasa, quibus uti debent, eis determinat *sua consecratione*» (*Op. cit.*, dist. 25, q. 1, a. 1c).

²² «Per characterem ordinis adscribimur Christo *quasi ministri Sacerdoti Summo*» (*In IV Sent.*, dist. 7, q. 2, a. 1, arg. 2 sed contra; ed. cit., n. 96).

Per characterem Sacerdotalem *ipsi Christo configuramur* (*Op. cit.*, dist. 24. q. 3, a. 2, qla. 2, ad 2).

itemque potestatem consecrandi Corpus verum et Sanguinem ipsius Christi; sed mediante Episcopo ut causa *ministeriali*, qui Sacerdoti confert ordinem suum sacramentalem simul cum charactere et potestate ipsi respondentibus. Quo in sensu dependent *ministerialiter* ab Episcopo ordinante ipse ordo Sacerdotalis, unaque simul eius character eiusque potestas consecrandi Corpus reale et Sanguinem Christi.

Hac igitur ratione omnino reali valdeque profunda, «Sacerdos *participat ab Episcopo potestatem consecrandi*», in quo est *sicut in origine vel causa ministeriali*. Ad actum vero consecrandi «exigitur sanctificatio Altaris et vasorum sacrorum et *etiam ipsius Sacerdotis*, quae non nisi per Episcopum fieri potest: unde *in illo etiam Sacraenta ostenditur potestas Sacerdotalis ab Episcopo derivata*, ut Dionysius dicit»²³.

Quae cum ita sint, merito quaeri potest an S. Thomas absolute neget Episcopatum, ut a simplici Sacerdotio contradistinctum, esse ordinem quandam sacramentalem proprie dictum, vel potius admittat quandam sacramentalitatem eius a sacramentalitate simplicis Sacerdotii distinctam. Verba enim eius, quae modo adduximus, iterum iterumque repetita, videntur innuere, immo et exigere, quandam sacramentalitatem propriam Episcopatus.

Ad huiusmodi quaestionem rite solvendam necesse est iterum relegere Opus eius, et completere hucusque dicta novis testimoniorum quae ipsa declarant atque authentice interpretentur.

Eo ergo iudice, Episcopatus potest tripliciter considerare nempe ut Sacerdotium, ut Officium et ut Dignitas.

Quatenus *Sacerdotium*, dicit relationem essentialē ad Sacrificium et Sacramentum Eucharistiae, cum potestate operandi super Corpus reale vel physicum Christi. Relationes autem non admittunt magis et minus; aliunde vero Corpus reale Christi est id quod magis altum magisque sacrum dari potest. Quo fit, ut dari nequeat ordo sacramentalis altior vel superior ordine Sacerdotali. Non ergo dantur neque dari possunt in Ecclesia Dei duo Sacerdotia sacramentalia, sed unum tantum, licet in Episcopo habeat totam suam plenitudinem et perfectionem.

²³ *Op. cit.*, dist. 23, q. 1, a. 3, qla. 3, ad 1; DIONYSIUS, *De caelesti hierarchia*, Cap. 5, n. 5, col. 506.

Verum quidem est Episcopum conferre et communicare simplici Sacerdoti ipsam *potestatem* sacerdotalem et sacramentalem consecrandi Corpus reale et Sanguinem Christi, non tamen per modum causae principalis, sed per modum causae *ministerialis tantum* ipsius ordinationis Sacerdotalis. Qua de causa, haec potestas, semel *valide* collata et accepta, est qua talis ab Episcopo independens. Quin etiam est independens ab eo quantum ad *validitatem* exerciti eius, servatis tamen materia et forma propriis Sacramenti Eucharistiae, quae sunt institutionis divinae: at vero quantum ad eius *liceitatem* dependet a regulatione Papae et Episcopi, qui imposuerunt vel possunt imponere quasdam normas vel conditiones loci et temporis, altaris, vasorum et paramentorum sacrorum.

Reapse tamen manet idem Sacerdotium cum eadem potestate eodemque charaktere sacramentali. Hoc ergo in sensu, idest ordinis sacramentalis presse dicti, Episcopatus non est ordo distinctus a simplici Sacerdotio, sed unus idemque cum ipso.

Sed, quatenus *Officium*, Episcopatus est essentialiter distinctus a simplici Sacerdotio, eoque superior, quantum ad ipsas actiones vel functiones *sacras*, puta consecrationem Ecclesiarum, Altarium, vasorum et paramentorum sacrorum, chrismatis, benedictionem generalem super universum populum christianum, administrationem Sacramenti Confirmationis, collationem sacrorum ordinum, et liberum plenumque exercitium potestatis ligandi atque solvendi. Sunt enim potestates ac functiones *sacrae*, quarum nonnullae sunt vere *sacramentales*, ut Confirmatio et Ordinatio ministrorum Altaris, quae ad *Officium* Episcopi pertinent, eique adnexae sunt; ac directe agunt super Corpus *Mysticum* Christi, quod est Ecclesia in membris eius.

Cum ergo haec superioritas sit indolis essentialiter *scripturalis*, potest ac debet dici Episcopatum esse ordinem sacrum essentialiter distinctum ab ordine stricte Sacerdotali. Quae quidem acceptio non est improbia neque metaphorica, sed propria, analoga tamen et non univoca, ac insuper inferioris indolis ordine stricte Sacerdotali.

Iterata verba S. Thomae hac de re nobis videntur omnino perspicua atque congenita; et ideo placet ea ex integro in medium producere.

«Quamvis, inquit, Episcopus non habeat aliquem ordinem supra Sacerdotem secundum quod ordines distinguuntur per actus relatos ad Corpus Domini; verumtamen *habet aliquem ordinem supra sacerdotem*, secundum quod ordines distinguuntur per actus supra Corpus *Mysticum*. Unde Dionysius in *Ecclesiastica hierarchia*, Cap. 5, n.º 5 (MG 3.506), ponit Episcopatum *Ordinem*. Unde et *cum quadam consecratione* Dignitas Episcopalis confertur. Et ideo in promotione membrorum Corporis *Mystici* aliquid potest competere Episcopo quod non competit simplici Sacerdos»²⁴.

Et postea: «quantum ad Corpus Christi *verum*, nullus ordo est supra Sacerdotium; sed quantum ad Corpus Christi *mysticum*, Episcopalis ordo est supra Sacerdotem»²⁵.

Quod et fusius explicat dicens: «Sacerdos habet duos actus. Unum *principalem*, scilicet consecrare *verum Corpus Christi*; aliud *secundarium*, scilicet praeparare *populum* ad susceptionem huius sacramenti...»

Et quantum ad *primum* actum, actus Sacerdotis non dependet ab aliqua superiori potestate *nisi divina*.

Sed quantum ad *secundum*, dependet ab aliqua superiori potestate et *humana*. Omnis enim potestas, quae non potest exire in actum nisi presuppositis quibusdam ordinationibus, dependet ab illa potestate que illas ordinationes facit: Sacerdos autem non potest absolvire et ligare nisi praesupposita Praelationis iurisdictione, qua subdantur illi quos absolvit; potest autem consecrare quamlibet materiam a Christo determinatam, nec aliud requiritur quantum est de necessitate sacramenti, quamvis ex quadam congruitate praesupponatur actus Episcopalis in consecratione Altaris et vestium eius. Et ita patet quod oportet esse supra Sacerdotalem, potestatem Episcopalem quandam ad actum secundarium Sacerdotis, non autem quantum ad *primum*»²⁶.

Consequenter, «ordo potest accipi dupliciter. Uno modo secundum quod est *Sacramentum*; et sic, ut prius dictum est, ordinatur omnis ordo ad *Eucharistiae Sacramentum*. Unde, cum Episcopus

²⁴ In IV Sent., dist. 7, q. 3, a. 1, qla. 2, ad 3; ed. cit., n. 168.

²⁵ In IV Sent., dist. 23, q. 1, a. 3, qla. 3, ad 1.

²⁶ In IV Sent., dist., 24, q. 3, a. 2, qla. 1c.

non habeat potestatem superiorem Sacerdote quantum ad hoc, *non erit Episcopatus ordo*.

Alio modo potest considerari ordo secundum quod est *Officium quoddam respectu quarundam actionem sacrarum*; et sic, cum Episcopus habeat potestatem in actionibus *hierarchicis* respectu Corporis mystici supra Sacerdotem, *Episcopatus erit ordo*²⁷.

Et similiter quatenus est *Dignitas*, quae idem est ac Potestas, Auctoritas vel Praelatio, nimirum Potestas *iurisdictionis* ad gubernandum et iudicium ferendum.

Ipsum enim nomen Episcopi, praelationem huiusmodi significat: ἐπί-σκοπος = superintendens. Quam ob rem «*situs Episcopus* proprie *Praelatus Ecclesiae* dicitur», non autem simplex Sacerdos, qui potius dici debet coadiutor vel minister Episcopi²⁸.

Potestas videlicet *gubernativa* super Corpus Christi *mysticum*, cuius cura atque custodia sunt ei commendatae vi ipsius consecrationis Episcopalis; quia Episcopus necessario habet adnexam curam pastoralis. «*Ad Episcopatum, ubi in Corpus mysticum accipitur potestas, requiritur actus suscipientis curam pastoralem*»²⁹.

Cura tamen pastoralis distincta a pastorali cura Parochi vel simplicis Sacerdotis; quia haec limitatur ad unam solam paraeciam vel determinatum munerum fidelium, dum cura Episcopi extenditur ad totam dioecesim, immo et quodam vero sensu ad universam Ecclesiam. «*Potestas Episcopalis se habet ad potestatem inferiorum ordinum sicut politica quae coniectat bonum commune ad inferiores artes et virtutes quae coniectant aliquod bonum speciale*»³⁰.

Sic ergo, «quantum ad potestatem *ordinis*, omnes [= Sacerdotes et Episcopi] sunt *aequales*; non autem quantum ad *iurisdictionem*»³¹, sed Episcoporum potestas est maior potestate simplicium Sacerdotum, Archiepiscoporum maior quam Episcoporum, Primatum maior quam Archiepiscoporum et Papae maior quam omnium simul. Sunt

²⁷ Ibid., qla. 2c.

²⁸ In IV *Sent.*, dist. 20, a. 4, qla. 1c; ed. cit., nn. 121-122.

²⁹ In IV *Sent.*, dist. 25, q. 2, a. 1, qla. 2c.

³⁰ Ibid., q. 1, a. 1c. Cf. dist. 24, q. 3, a. 2, qla. 3c.

³¹ In IV *Sent.*, dist. 19, q. 1, a. 2, qla. 3, ad 3; ed. cit., n. 90.

enim diversi gradus potestatis respondentes diversis gradibus Dignitatis.

Qua de re S. Thomas congruenter: «ubicumque sunt multa regimina ordinata in unum, oportet esse aliquod universale regimen super particularia regimina. Quia in omnibus virtutibus et artibus, ut dicitur in I Ethicorum, Cap. 4 (1094 a 9), est ordo secundum ordinem finium. Bonum autem commune est divinius quam bonum speciale. Et ideo supra potestatem regitivam quae coniectat bonum speciale, oportet esse potestatem universalem respecti boni communis; alias non posset esse colligatio ad unum.

Et ideo, cum tota Ecclesia sit unum Corpus, oportet, si ista unitas debet conservari, quod sit aliqua potestas regitiva respectu totius Ecclesiae, supra potestatem Episcopalem qua unaquaeque specialis Ecclesia regitur. Et haec est potestas Papae...

Et inter Episcopum simplicem et Papam sunt alii gradus Dignitatum correspondentes gradibus unionis secundum quos una congregatio vel communitas includit aliam: sicut communitas provinciae includit communitatem civitatis, et communitas regni communitatem unius provinciae, et communitas totius mundi communitatem unius regni»³².

Verumtamen comparatio Episcoporum ad simplices Sacerdotes non est eadem ac comparatio Episcoporum ad Episcopos intra gradus Dignitatis eorum; quia superioritas Episcoporum erga simplices Sacerdotes non est solum quantum ad potestatem iurisdictionis, verum etiam quantum ad potestatem ordinis adnexam Officio suo respectu functionum sacrarum vel hierarchicarum a celebratione Missae distinctarum, dum Superioritas Episcoporum quorumdam in alios est solummodo quantum ad iurisdictionem.

Quam ob rem ait S. Doctor egregie: «potestas Sacerdotis exceditur a potestate Episcopi quasi a potestate *alterius generis*; sed potestas Episcopi exceditur a potestate Papae quasi a potestate *eiusdem generis*. Et ideo omnem actum *hierニックum*, quem potest facere Papa in ministracione sacramentorum, potest facere Episcopus; non autem

³² In IV Sent., dist. 24, q. 3, a. 2, qla. 3c.

omnem actum, quem potest facere Episcopus, potest facere Sacerdos in sacramentorum collatione. Et ideo, quantum ad ea quae sunt Episcopalis *ordinis*, omnes Episcopi sunt aequales; et propter hoc, quilibet potest alium consecrare»³³.

Et post pauca: «*novem* sunt quae supra *Sacerdotes* possunt [Episcopi], scilicet clericos ordinare, virgines benedicere, clericos depone-re, synodos celebrare, chrisma confidere, basilicas dedicare, vestes et vasa consecrare»³⁴. Quapropter «Sacerdos non habet *completam* po-testatem in *hierarchicis officiis* sicut Episcopi»³⁵.

Alia vero ex parte, docet expresse S. Thomas quod officium illud illaque Dignitas sive Potestas, quae Episcopis conferuntur cum consecratione Episcopali, sunt indelebilia et inamissibilia. «In pro-motione Episcopi datur sibi potestas quae *perpetuo manet in eo*, quamvis dici non possit character, quia per eam non ordinatur homo *directe ad Deum*, sed ad Corpus Christi *mysticum*: et tamen *indelebi-liter manet* sicut character qui per consecrationem datur»³⁶.

Quae cum ita sint, videtur quod huiusmodi potestas *sacra et ordinis*, quam agnoscit S. Thomas, possit ac debeat appellari *character*. Hoc enim postulant et exigunt ipsa rerum natura ipsaque principia Aquinatis. Quia ordo sacer et character se invicem comitantur. Porro, iuxta S. Doctorem, Episcopatus potest et debet dici *ordo sacer* quatenus confert officia et functiones vere sacras circa Corpus Christi *mysticum*, puta administrationem sacramenti Confirmationis, ac praesertim collationem ordinum Sacrorum ab Ostiariatu usque ad consecrationem Episcopalem inclusive; quamvis non sit *ordo sacer* in sensu puro ac stricto ut Sacerdotium, quod confert potestatem ad actus directos circa Corpus *reale* ipsius Christi. Ergo etiam potestas illa sacra indebilis super Corpus Christi *mysticum*, quae Episcopo confertur in sua consecratione, potest ac debet dici *character*, licet sensu quodam analogico.

³³ Ibid., ad 3.

³⁴ Ibid., a. 3c.

³⁵ In IV Sent., dist. 25, q. 1, a. 1, ad 5.

³⁶ Ibid., a. 2, ad 2.

Quae conclusio sponte fluit ex toto tenore verborum eius, licet eam conceptis verbis non expresserit, fortasse ob reverentiam erga traditionem theologicam. At eius mens et cogitatio, ut saepe accidit, longe supergrediuntur verba sua.

Alia vero ex parte, non negat prorsus potestatem Episcopalem conferendi ordines sacros, praesertim ordinem Sacerdotalem, quae est potestas sacra et quidem ordinis, dicere relationem ad Corpus Christi *verum*. Cum enim causa causae sit causa causati, collatio ordinis sacri dicentis relationem directam ad tale Corpus, dicit et ipsa necessariam relationem ad illud. Et ideo non est omnino verum neque accuratum dicere collationem sacrorum ordinum importat solam et exclusivam relationem ad Corpus Christi *mysticum* cui providet de ministris cultus, sed, una cum ipsa, dicit quoque relationem ad Corpus *reale* eius.

Itaque opinamur Thomam rem totam plene habuisse perspectam, eamque verbis aequipollentibus, sat tamen claris, expressisse. «Promovere ad illas perfectiones quae non respiciunt Corpus Domini verum sed solum Corpus *mysticum*, potest a Papa, qui habet plenitudinem Pontificalis potestatis, committi *Sacerdotis* qui habet actum summum super Corpus Domini verum; non autem Diacono vel alicui inferiori qui non habet perficere Corpus verum, sicut neque absolvere in foro paenitentiali.

Non autem potest *simplici Sacerdoti* committere promovere ad perfectionem quae respicit *aliquo modo* corpus Domini *verum*. Et ideo *simplex Sacerdos* ex mandato Papae *non potest conferre ordinem Sacerdotii, quia ordines sacri habent actus supra Corpus Domini verum vel supra materiam eius.*

Et similiter potest concedere alicui Sacerdoti quod *confirmet*, quia confirmatio perficit eum in actu Corporis *mystici*, non autem habet aliquam relationem ad Corpus Domini *verum*»³⁷.

Reapse enim «potestas *Episcopalis* non est tantum iurisdictionis, sed etiam *ordinis*, ut ex dictis patet, secundum quod *ordo communiter accipitur*»³⁸.

³⁷ In IV Sent., dist. 7, q. 3, a. 1, qla. 3c; ed. cit., nn. 72-73.

³⁸ In IV Sent., dist. 24, q. 3, a. 2, qla. 2, ad 3.

Eique reservantur tum administratio sacramenti Confirmationis quae complet ac perficit sacramentum Baptismi, tum collatio sa-
crorum Ordinum. Nam, «cum Episcopi in ecclesiastica *hierarchia* te-
neant *supremum* locum, illud quod est *optimum* in actionibus
hierarchicis eis reservatum fuit. Et quia perficere aliquem hoc modo
quod sit *supra communem statum* aliorum est *supremum* in actionibus
hierarchicis, ideo sacramentum *Confirmationis et Ordinis*, quibus hoc
efficitur, *solis Episcopis dispensanda reservantur»³⁹.*

Praesertim collatio sacramenti Ordinis, quia «*maius est Ordinem conferre quam confirmare*»⁴⁰.

Ordines autem minores, quamvis cum S. Thoma dicantur im-
plicite contenti in Diaconatu⁴¹, non sunt vere ordines sacri neque sa-
cramenta, neque imprimunt characterem⁴², sed mera *sacramentalia*,
quae disponunt et praeparant subiectum ad recipiendos ordines
maiores vereque sacramentales. Quod quidem sat aperte innuit, con-
cedens Presbyteros Cardinales, qui non sunt Episcopi sed simplices
Sacerdotes, posse eos conferre ex privilegio Papae; et a fortiori sacra-
mentum Confirmationis, cum vel merus Sacerdos non Cardinalis id
facere possit ut minister extraordinarius⁴³.

Sed omnino denegat simplicem Sacerdotem, etiam dignitate
cardinalitia auctum, conferre posse ordines maiores vereque sacra-
mentales, ut Diaconatum et Presbyteratum, ita sane ut nulla huma-
na potestas, etiam papalis, possit ei tale privilegium concedere»⁴⁴.

«Papa, qui habet *plenitudinem* potestatis Pontificalis, potest
committere non Episcopo ea quae ad Episcopalem Dignitatem per-
tinent, *dummodo illa non habeant immediatam relationem ad verum
Corpus Christi*: et ideo ex eius commissione aliquis Sacerdos simplex
potest conferre *minores* ordines et confirmare, ut supra, dist. 7, dic-
tum est, non autem aliquis non Sacerdos.

³⁹ In IV Sent., dist. 7, q. 3, a. 1, qla. 2c; ed. cit. n. 104.

⁴⁰ Ibid., qla. 3, arg. 2 sed contra, n. 158.

⁴¹ In IV Sent., dist. 24, q. 2, a. 1, qla. 3, ad 2.

⁴² Morem tamen gerens theologorum sui temporis, Thomas eos appellat *ordines*.

⁴³ In IV Sent., dist. 7, q. 3, a. 1, qla. 3, arg. 2 sed contra; ed. cit., nn. 174-175.

⁴⁴ Ibid., qla. 3c, n. 173.

Nec iterum Sacerdos *maiores* ordines qui habent *immediatam relationem ad Corpus Christi*, supra quod consecrandum Papa non habet maiorem potestatem quam simplex Sacerdos»⁴⁵.

Et rursus: «ad communicandum alteri quod quis habet, non exigitur solum propinquitas, sed *completio potestatis*. Sed quia Sacerdos non habet *completam potestatem in hierarchicis officiis* sicut Episcopus, ideo non sequitur quod possit Diaconos facere, quamvis ille ordo sit sibi propinquus»⁴⁶.

Quod et a fortiori asserendum est, si agatur de consecratione Episcopali.

Haec omnia implicant et exigunt veram quandam superioritatem *ordinis sacramentalis* Episcopatus respectu Diaconatus et Presbyteratus. Verum quidem est Thomam non expresse istam conclusiōnem proposuisse, ut sese attemperaret modo loquendi theologorum sui temporis, eam tamen suggerit, ad eamque directe conductit.

Articulus 2. In aliis Scriptis posterioribus ante Summam Theologiae

In aliis operibus posterioribus paulatim expolivit nonnullos conceptus eorumque formulas. Ita, in opusculo *Contra impugnantes Dei cultum et religionem*, docet clarius quod ordines illi, qui minores vocari solent, sunt institutionis ecclesiasticae, ac proinde non vera Sacramenta characterem imprimentia, sed mera sacramentalia. Reapse igitur sunt duo tantum ordines sacramentales a Christo Domino instituta nimurum Diaconatus et Presbyteratus. «In primitiva Ecclesia fuerunt solum *duo ordines sacri*, scilicet Presbyteri et Diaconi; et tamen postea Ecclesia minores sibi *ordines instituit*»⁴⁷.

Idipsum iam pridem dixerat Gratianus, quem exscribit Petrus Lombardus⁴⁸, atque idem Thomas eos considerabat veluti explicationes

⁴⁵ In IV Sent., dist. 25, q. 1, a. 1, ad 3.

⁴⁶ Ibid., ad 5.

⁴⁷ *Contra impugnantes Dei cultum et religionem*, Cap. 3; ed. R. SPIAZZI, Opuscula theologica, t. II, n. 130, Taurini-Romae, 1954.

⁴⁸ In IV Sent., dist. 24, cap. 12; ed. cit., p. 902.

virtualitatum sive potestatum implicite contentarum in Diaconatu⁴⁹; desiderabatur tamen clara et explicita formulatio.

Absolute namque et secundum se considerato, omnes et singuli septem ordines habebantur veluti totidem vera sacramenta: «secundum se..., quilibet ordo est sacer, cum sit *sacramentum*»⁵⁰. Quod tamen impossibile est attenta doctrina generali sacramentaria, iuxta quam institutio Sacramentorum Novae Legis est propria et exclusiva solius Christi⁵¹.

Alia vero ex parte, conferens Episcopum cum simplici Sacerdote, agnoscit expresse illum isto superiorem esse iure divino; et quidem non solum quoad potestatem iurisdictionis, verum etiam quoad potestatem ordinis.

Quantum sane ad potestatem *iurisdictionis*: tum quia potestas Episcopi est universalis, dum potestas simplicis Sacerdotis est particularis; tum etiam quia hanc ipsam particularem potestatem recipit Sacerdos ab Episcopo. «Potestas *Episcopi* in nostra hierarchia est *universalis*, potestas autem *Sacerdotis* et ministrorum est potestas *particularis*»⁵². Immo et «*Episcopi* est dare Sacerdotibus *omnem auctoritatem quam Sacerdotes habent*»⁵³.

Quantum etiam ad potestatem *ordinis*: quia ipsammet potestatem ordinis, quam habent simplices Sacerdotes, recipiunt ministerialiter ab Episcopo. Potestas namque ordinis, qua gaudent simplices Sacerdotes, est duplex: alia *principalis*, nempe potestas consecrandi Corpus *reale* Christi; alia *secundaria*, scilicet potestas clavium super Corpus Christi *mysticum*, ad administrandum populo christiano sacramentum Paenitentiae.

«Potestas *ordinis* Sacerdotalis ad *duo* ordinatur. Primo et *principaliter* ad Corpus Christi *verum* consecrandum; et huius potestatis

⁴⁹ «Ecclesia quod *implicite* habebat in *uno* ordine, *explicite* tradidit in *diversis*» (*In IV Sent.*, dist. 24, q. 2, a. 1, qla. 2, ad 2).

⁵⁰ *Ibid.*, qla. 3c.

⁵¹ *In IV Sent.*, dist. 2, q. 1, a. 4. qla. 4c; ed. cit., n. 79; dist. 17, q. 3, a. 1; qla. 5c, n. 389.

⁵² *Contra impugnantes Dei cultum et religionem*, cap. 3, n. 94.

⁵³ *Ibid.*, n. 95.

*executionem statim cum ordinatur accipit. Secundario ordinatur ad Corpus Christi *mysticum* per claves Ecclesiae; et huius potestatis executionem non recipit nisi cura ei committatur, vel nisi auctoritate alterius habentis curam hoc agat*⁵⁴.

Utramque igitur potestatem ordinis recipit Sacerdos in et cum ipsa sua ordinatione Sacerdotali: cum ordinatur. Tantumque prostat differentia quoad earum exercitium: quia una cum potestate principali et specifica, recipit facultatem expeditam ea libere utendi: statim cum ordinatur; at vero liberum exercitium utendi potestate secundaria clavium, non illico accipit, quia hoc exigit officium vel delegationem curae animarum, quod non semper neque necessario confertur simul cum ordinatione Sacerdotali.

Porro ambas potestates tradit Episcopus simplici Sacerdoti, quia unus et solus Episcopus est minister Ordinationis Sacerdotalis: «Episcopus... dat Sacerdoti potestatem quod conficiat Corpus Domini»⁵⁵. Haec igitur ordinatio dicit relationem *directam* ad Sacrificium et Sacramentum Corporis *realis* Christi; et consequenter eam quoque dicit potestas talem ordinationem conferendi, quae propria et exclusiva est Episcopi, ut exigit connexio et subordinatio causarum. Potestas namque ordinandi, quam habet unus et solus Episcopus, est causa ministerialis Ordinationis Sacerdotalis, *quae rursus ipsam* est causa potestatis consecrandi et confessiones audiendi collatae Sacerdoti.

Potestas nempe *ordinis* ex parte Sacerdotis *valide* ordinati, et iterum potestas ordinis ex parte Episcopi *valide* ordinantis, cum relatione *directa* utriusque ad Sacramentum Corporis et Sanguinis Christi. Hoc autem necessario importat non solum Sacerdotium, sed et Episcopatum esse vera Sacraenta, idest *veros ordines Sacramentales*. Doctrina aequivalenter tradita in verbis S. Thomae, quae intelligi non possunt absque vera sacramentalitate Episcopatus. Solummodo desideratur verbum expressum, cum tamen res ipsa, quae potissimum est momenti, ibi aperte contineatur.

⁵⁴ Ibid., n. 163.

⁵⁵ Ibid., n. 155.

Et quantum ad potestatem *iurisdictionis*, quae non est avulsa neque separata a potestate ordinis sed in ipsa fundamentum habet principale, potestas Episcoporum supra potestatem simplicium Sacerdotum non est eiusdem speciei ac superioritas potestatis Archiepiscoporum vel Primatum relate ad potestatem simplicium Episcoporum, sed essentialiter diversa: quia illa est iuris divini, haec vero iuris tantum ecclesiastici. «Potestas Sacerdotis naturaliter et ex iure divino subditur potestati Episcopi, cum sit imperfecta respectu illius, ut Dionysius probat; sed Episcopus subditur Archiepiscopo solum ex ordinatione Ecclesiae»⁵⁶.

Episcopus ergo est *iure divino* superior simplici Sacerdote, sicut iste est iure quoque divino superior simplici Diacono. Quae quidem superioritas est utrobique sacralis atque hierarchica. Si ergo superioritas Sacerdotis p̄ae Diacono est *ordinis et sacramentalis*, eadem ratione debet esse *sacramentalis et ordinis* superioritas Episcopi p̄ae simplici Sacerdote. Itaque sacramentalitas Sacerdotii p̄ae sacramentalitate simplicis Diaconatus ab eaque contradistincta, necessario et *a fortiori* exigit sacramentalitatem distinctam et superiorem Episcopatus p̄ae sacramentalitate simplicis Sacerdotii⁵⁷.

Simile quid occurrit in *Summa contra Gentiles*. Eius principium fundamentale iterato prolatum est quod Sacramentum ordinis confert iis qui valide illud recipiunt potestatem quandam spiritualem ad exercerdos actus sive ministeria sacra circa Corpus reale vel mysticum Christi, p̄aesertim vero ad consecrandum Corpus Domini, et ad administranda Sacraenta Paenitentiae, Extremae Unctionis, Confirmationis et Ordinis.

⁵⁶ Ibid., n. 157.

⁵⁷ Mitto brevissima verba opusculi *De articulis fidei et Ecclesiae Sacramentis* ad Leonardum de Comitibus, Archiepiscopum Neapolitanum, ubi «compendiose, pro memorian», simpliciter recolit ac enuntiat communem doctrinam theologorum sui temporis, absque ulla nova investigatione. Ait ergo septem esse ordines, quos expresse nominat: sed addit Clericatum sive primam Tonsuram non esse ordinem, sed quandam professionem vitae dantium se divino ministerio; neque Episcopatum, qui «magis est dignitas quam ordo» (Pars Altera; ed. R. VERARDO, O. P., Opuscula theologica, t. I, n. 626. Taurini-Romae, 1956).

Simil tamen docet Episcopos esse superiores Presbyteris, ab eisque differre, Nam erroneam appellat positionem Aerii, «qui dicebat Presbyterum ab Episcopo non debere discerni» (ibid., n. 626, in fine).

«In collatione *spiritualis potestatis* quoddam *Sacramentum* peragitur, quod dicitur *Ordinis Sacramentum*»⁵⁸.

«Potestas ordinis ad dispensationem *Sacramentorum* ordinatur»⁵⁹.

«Ministri Ecclesiae potentiam quandam in *Ordinis susceptione* divinitus suscipiunt ad *Sacmenta fidelibus dispensanda*»⁶⁰. «Administratio *Sacmentorum*, ad quam ordinatur spiritualis potestas»⁶¹.

Et quia *Sacramentum Eucharistiae* «est inter *Sacra menta nobilissimum et consummativum aliorum...*, oportet quod potestas *ordinis* consideretur *praecipue* secundum comparationem ad *hoc Sacramentum*»⁶².

«Quia igitur potestas *ordinis principaliter* ordinatur ad Corpus Christi *consecrandum* et fidelibus *dispensandum*, et ad fideles *a peccatis purgandos*, oportet esse aliquem *principalem ordinem* cuius potestas ad hoc *principaliter* se extendat, et hic est *ordo Sacerdotalis*»⁶³.

Huiusmodi iterata repetitio verborum, *praecipue*, *praecipuum*, *principalis*, *principaliter*, luculenter exprimit relationem fundamentalē *Sacmenti Ordinis*, speciatim *Sacerdotii*, ad *Sacramentum Eucharistiae*. Haec tamen relatio *non est unica neque exclusiva*, quia etiam relationem dicit *Sacerdotium* ad administrationem aliorum *Sacmentorum*.

Quod si in potestate *consecrandi* Corpus Christi verum conveniat Episcopi et simplices Sacerdotes et omnino aequales sint, simul tamen fatenda est superioritas Episcopi praे simplici Sacerdote in ipsa potestate *ordinis*. Quia, ut ait idem S. Doctor, «necessere est aliquam *superiorem potestatem* esse in Ecclesia alicuius *altioris ministerii*, quae *Ordinis Sacramentum dispensem*»⁶⁴. Potestas *spiritualis ordinis*, quam recipit Episcopus *in et per suam consecrationem Episcopalem* ad *administrandum Sacramentum Ordinis*, scilicet ad conferendos

⁵⁸ *Summa contra Gentiles*, lib. IV, Cap. 74.

⁵⁹ Ibid., paulo infra.

⁶⁰ Ibid., Cap. 77, arg. 1.

⁶¹ Ibid., cap. 74.

⁶² Ibid., Cap. 74.

⁶³ Ibid., Cap. 75.

⁶⁴ Ibid., cap. 76, arg. 1.

ordines sacros, specialiter ordinem Presbyteratus sive Sacerdotii. Episcopus ergo habet potestatem ordinis superiorem potestate simplicis Sacerdotis, ab eaque essentialiter distinctam.

Hoc autem est aequivalenter dicere consecrationem Episcopalem esse *vere sacramentalem*, atque ideo Episcopatum esse *verum Sacramentum*, idest ordinem sacramentalem essentialiter distinctum ab ordine sacramentali Presbyteratus, eoque superiorem. In Episcopali consecratione impletur ex amissim effatum illud S. Doctoris: «in collatione spiritualis potestatis quoddam *Sacramentum* peragitur, quod dicitur *Ordinis Sacramentum*»⁶⁵.

Sed et in ipso actu *principali* Sacerdotis, vi potestatis eius Sacerdotalis consecrandi Corpus reale Christi, dependet ipse ab Episcopo quantum ad eius *liceitatem*, quia fieri debet loco et tempore ab Episcopo determinatis vel permissis, et cum vasis et paramentis ab eo consecratis. «Unde et in his quae Sacerdotes agunt, utuntur rebus per Episcopum consecratis, ut in Eucharistiae consecratione utuntur consecratis per Episcopum calice, altari et pallis»⁶⁶.

Multoque clarius appareat superioritas et dependentia quoad actum *secundarium* potestatis Sacerdotalis circa Corpus Christi *mysticum*, idest circa populum fidelem, prout accidit in administratione Sacramenti Paenitentiae et Extremae Unctionis. Hac enim in re manifesta est superioritas potestatis Episcopalis p[re]e potestate Presbyterali, huiusque ab illa dependentia non solum quoad liceitatem, sed et quoad *validitatem*. «Nam et ipsa Sacerdotalis potestas ab Episcopali derivatur»⁶⁷.

Quae omnia simul sumpta videntur necessario postulare sacramentalitatem Episcopatus ut essentialiter distinctam a sacramentalitate simplicis Presbyteratus, eaque superiorem.

Novum gressum facit in suo opusculo *De perfectione vitae spiritualis*, ubi haec duo tradit maximi momenti.

Primo, quod in Ecclesia primaeva distinguebantur *re et essentia* ordo Episcopalis ab ordine Presbyterali, licet *nomina* Episcopi et

⁶⁵ Ibid., Cap. 74.

⁶⁶ Ibid., Cap. 76, arg. 1.

⁶⁷ Ibid.

Presbyteri indistincte ac promiscue usurparentur. Qua in re colligit errorem Ambrosiastri, Hieronymi eorumque asseclarum quos supra retulimus⁶⁸, et reddit ad traditionem orientalem quae recte interpretata est atque integrum servavit verum sensum Scripturae.

Cuius quidem traditionis testis est solida et invicta refutatio erroris Aerii Presbyteri contendentis se esse aequalem Episcopo suo Eustathio a S. Epiphanio peracta. «Totum illud *stoliditatis esse plenissimum..., dicere Episcopum et Presbyterum aequales esse.* Et quomodo hoc fieri potest? Ille enim *ordo* ad gignendos *Patres* pertinet; hic vero cum Patres non possit gignere, *filios Ecclesiae regenerationis lavacro* gignit, non tamen Patres aut Magistros. Et quomodo fieri potest ut is Presbyterum constituiat, ad quem creandum manuum imponendarum *ius nullum habet?* Aut quomodo ille Episcopo dici potest aequalis?»⁶⁹.

Aliis verbis, est omnino stultum dicere aequales illos qui habent potestates essentialiter inaequales. Porro simplices Presbyteri habent potestatem quidem baptizandi, non ordinandi; Episcopi vero, ultra potestatem baptizandi, habent quoque potestatem ordinandi. Et quia Presbyteri et Episcopi sunt Patres et Magistri in Ecclesia Dei, dum simplices fideles sunt tantum filii et discipuli, ideo Episcopi possunt generare non solum filios et discipulos verum etiam Patres et Magistros, dum Presbyteri solos filios et discipulos generare valent.

Equidem Thomas non cognoscebat directe textum S. Epiphani, sed eius tantum resonantiam apud S. Augustinum⁷⁰; apprime tamen cognoscebat opera Pseudo Dionysii, inter quae recensetur liber *De ecclesiastica hierarchia*. Iam vero in hoc opere ait Dionysius quod in primaeva Ecclesia dabantur et habebantur *tres ordines hierarchici*, Episcoporum nempe, Presbyterorum et Diaconorum⁷¹; et quidem omnes tres *essentialiter inaequales*.

Nam sicut ordo Presbyterorum est essentialiter superior ordine Diaconorum, ita ordo Episcoporum est essentialiter superior ordine

⁶⁸ Supra, pp. 146-193.

⁶⁹ *Aversus haereses*, cap. 75, n. 4; MG 42, 508.

⁷⁰ *De haeresibus*, § 53; ML 42, 40.

⁷¹ *De ecclesiastica hierarchia*, cap. 5; MG 3, 506; S. THOMAS, *De perfectione vitae spiritualis*, Opuscula theol., ed. cit., t. II, n. 694.

simplicium Presbyterorum. «Ubi ostenditur differentiam esse *in re*, sed convenientiam *in nomine*, propter dignitatem quam importat nomen Presbyteratus. Fuit autem postmodum necessarium ad vitandum schismatis errorem, qui ex indifferentia nominis oriebatur, ut etiam nomina distinguerentur, ut scilicet soli maiores presbyteri Episcopi dicerentur, minores vero solum Presbyteri dicerentur»⁷².

Secundo, quod Episcopatus est verus quidam ordo sacramentalis essentialiter distinctus ab ordine sacramentali Presbyteratus. Et quidem non per abusum verborum neque per simplicem metaphoram; sed in sensu reali et proprio, licet analogico.

Geraldini enim, prosequentes collectationem Guillelmi de Sancta Amore, urgebant contra Mendicantes argumentum de aequalitate Presbyterorum et Episcoporum ad probandam superioritatem illorum praे religiosis quoad statum perfectionis, quia omnes ad mittebant superioritatem Episcoporum hac de re. Unde et dicebant, inter disputandum: «Episcopatus *non est novus ordo sed gradus in ordine*; alioquin essent plures ordines quam septem»⁷³.

Quibus S. Doctor respondit: «quod vero quarto proponitur, quod Episcopatus *non est ordo*, hoc manifeste continet falsitatem si absolute intelligatur.

*Expresse enim dicit Dionysius*⁷⁴ *esse tres ordines Ecclesiasticae hierarchiae, scilicet Episcoporum, Presbyterorum et Diaconorum...* *Habet enim ordinem Episcopus per comparationem ad Corpus Christi mysticum* quod est Ecclesia super quam *principalem* accipit curam et *quasi regalem*. Sed quantum ad Corpus Christi *verum*, quod in Sacramento continetur, *non habet ordinem supra Presbyterum*.

Quod autem habeat aliquem *ordinem et non iurisdictionem solam* sicut Archidiaconus vel curatus Presbyter, patet ex hoc quod Episcopus

⁷² S. THOMAS, *De perfectione vitae spiritualis*, loc. cit., n. 696.

⁷³ GERARDUS DE ABBATISVILLA, Quodlib. XIV, q. 1; ed. PHILIPPE GRAND, *Le Quodlibet XIV de Gérard d'Ableville*, in «Archives d'histoire doctrinale et littéraire du moyen-âge», 31 (1964) 234-235. Quae verba citat ad litteram S. THOMAS, in *De perfectione vitae spiritualis*, Cap. 21, n. 689, 4.

⁷⁴ *De Ecclesiastica hierarchia*, Cap. 5; MG 3, 506.

potest *multa* facere quae *non potest committere*, sicut confirmare, *ordinare* et consecrare basilicas et huiusmodi; quae vero *iurisdictionis* sunt, potest aliis *committere*.

Idem etiam patet ex hoc quod, si *Episcopus depositus* restituatur, *non iterum consecratur*, tamquam potestate *ordinis* remanente, *sicut et in aliis contingit ordinibus*⁷⁵.

Tres igitur *ordines sacramentales*, iuxta Dionysium, qui omnes tres ponit in eadem serie enumerativa: *Episcopatus*, *Presbyteratus* et *Diaconatus*; et duo ultimi sunt, *omnibus consentientibus*, *ordines vere sacramentales*.

Cum potestate *ordinis* realiter et essentialiter distincta utrobiusque: quia potestas *ordinandi*, qua gaudet *Episcopus* et non simplex *Sacerdos*, est adeo sacra et *sacramentalis* sicut potestas simplicis *Sacerdotis ad consecrandum Corpus reale Christi*, et sicut potestas *Diaco-ni ad inserviendum Sacerdoti in praedicta consecratione*; et quidem *essentialiter distincta*, sicut essentialiter distincti sunt actus respectivi *ordinandi* et *consecrandi*, eorumque obiecta circa quae versantur, nempe *Corpus Christi mysticum* et *Corpus eius reale vel physicum*.

Et quidem potestas *irrepetibilis* et *indelebilis*, sicut potestates respectivae *Presbyteratus* et *Diaconatus*: «si *Episcopus depositus* restituatur, *non iterum consecratur*, tamquam potestate *ordinis* remanente, *sicut et in aliis contingit ordinibus*⁷⁶.

Quod sane perfecte aequivalet *characteri sacramentali* aliorum duorum ordinum, *solo nomine excepto*.

Dantur ergo dueae classes ordinum sacrorum vere sacramentalium: aliae ad *consecrandum*, scilicet operandum circa *Corpus Christi reale* vel *physicum*, ut *Sacerdos* et ut *Minister* —*Presbyteratus* et *Diaconatus*—; alia vero ad *ordinandum*, idest operandum circa *Corpus mysticum eiusdem Christi* —*Episcopatus*—. Atque ordo *Episcopatus* superadditur ordini *Presbyteratus*, sicut iste superadditur ordini *Diaconatus*. Omnis enim *Episcopus* est *Sacerdos*, sicut omnis *Sacerdos* est *Diaconus*; at non e converso.

⁷⁵ *De perfectione vitae spiritualis*, Cap. 24, n. 715.

⁷⁶ *Ibid.*, in fine.

Qua de causa ordo Episcopalis *integraliter* sumptus, quatenus scilicet praesupponit et includit ordinem Presbyteralem, est isto superior ceterisque ordinibus praecedentibus simul sumptis. At vero si sumatur *praecisive* et *formaliter*, idest in seipso et ut ab ordine Presbyterali contradistinctus, potest dici eo inferior, sicut Sacramentum ordinis est inferius Sacramento Eucharistiae, et sicut Corpus Christi mysticum est inferius Corpore eius reale, et sicut Minister Sacrificii et Sacramenti Altaris est eo inferior. Et hoc in sensu dici potest quod ordo Presbyteralis est ordo sacer et sacramentalis maximus, quia ceteros alias hac in re supergreditur.

Talis videtur fuisse ratio qua moti sunt antiqui theologi de quibus supra locuti sumus ad reservandum nomen ordinis sacramentalis Presbyteratui; at non est necesse ea detineri ac si esset unica et inconcussa, sed potius omnia simul attendere, ad exstruendam theologiam integralem, quae simul sit obiectiva et accurata. S. Thomas paulatim superavit primum modum, et incunctanter secundum amplexus est.

Eandemque conclusionem tenet in Quodlibeto III. «Nam Episcopi *principalem* populi curam habent, Plebani autem et Archidiaconi sunt subministratores et coadiutores eorum... Unde, si quis recte consideret, hoc modo in regimine Ecclesiae comparantur Archidiaconi et Plebani ad Episcopum sicut in regimine temporali Praepositi et Balivi ad Regem: et ideo sicut Rex coronatur et inungitur in Regno, non autem Praepositi vel Balivi, ita etiam Episcopus in Ecclesia, non autem Archidiaconi vel Plebani.

Et propter hoc *Episcopatus est ordo in comparatione ad Corpus mysticum*, non autem Plebanatus vel Archidiaconatus, sed *officium tantum*»⁷⁷.

Episcopus enim «*antonomastice* Sacerdos dicitur, quasi *Summus Sacerdos*»⁷⁸; quia simul habet *summam* potestatem *ordinis* circa *Corpus reale* Christi, quae est potestas illud *consecrandi*, et circa *Corpus eius mysticum*, quae est potestas *ordinandi* Diaconos et Presbyteros,

⁷⁷ *Quodlib. III*, q. 6, a. 17, ad 5.

⁷⁸ *Ibid.*, ad 1.

itemque *consecrandi* Episcopos. Simul ergo in se continet duos supremos ordines sacramentales, videlicet *consecrandi* Corpus reale Christi et *ordinandi* clericos, providens Ecclesiae de Ministris divini cultus et administrationis sacramentorum.

Alium gressum decisivum facit in *Commentariis suis super Epistulas Paulinas*. Agnoscit equidem, ut par est, Apostolum promiscue et indifferenter sumere *nomina* Episcopi et Presbyteri, ita tamen ut simul per ea intelligat *ordines et officia differentia*: «non quod sit indistinctio inter *ordines* quantum ad *rem*, sed quantum ad *nomina*»⁷⁹. Confundere namque hos duos ordines, et dicere quod «Episcopi in nullo differunt a Sacerdotibus», haereticum est⁸⁰.

Talis confusio opponitur e diametro doctrinae Apostoli et Dionysii, iuxta quem «in primitiva Ecclesia solum erant tres ordines⁸¹, scilicet Episcoporum, Presbyterorum et Ministrorum» sive Diaconorum⁸².

Debet ergo dici quod Episcopatus «est *alius ordo*; quia *ex ipso Evangelio* hoc legitur, quod post designationem duodecim *Apostolorum* quorum personas gerunt *Episcopi*, designavit Dominus septuaginta duos *discipulos* quorum locum *Sacerdotes* tenent.

Dionysius etiam *distinguit* Episcopos et Sacerdotes⁸³. Sed in principio, licet *ordines* fuerint distincti, non tamen *nomina ordinum*⁸⁴.

Nimirum, inter Episcopos et simplices Sacerdotes eadem viget differentia quae aderat inter duodecim Apostolos et septuaginta duos discipulos, inter quos procul dubio intercedebat differentia essentialis hierarchiae et ordinis.

Tam enim ordinatio Sacerdotalis quam consecratio Episcopalis fiunt mediante impositione *sacramentali et ordinis* manuum Episcopi

⁷⁹ In *1 Tim.*, 3, 1, lect. 1; cd. R. Cai, O. P., n. 87. Taurini-Romae, 1953.

⁸⁰ In *Epistulam ad Titum*, 1, 5, lect. 2; ed. cit., n. 11.

⁸¹ DIONYSIUS, *De ecclesiastica hierarchia*, cap. 5; MG 3, 506.

⁸² In *1 Tim.* 3, 8, lect. 2; ed. cit., n. 109. Cf. ibid., ad 3, 1, n. 87.

⁸³ *De ecclesiastica hierarchia*, cap. 5; MG 3, 506.

⁸⁴ In *Epistulam ad Philippenses*, 1, 1, lect. 1; ed. cit., n. 6.

ordinantis et consecrantis super Presbyterum ordinandum et Episcopum consecrandum⁸⁵, qua eis confertur gratia *sacramento*lis respectiva *ex opere operato*. «Haec impositio significat collationem gratiae; non quod Ministri dent gratiam, sed quod significat gratiam datam a Christo» qui est Auctor Sacramentorum⁸⁶.

Consecratio igitur Episcopalis est verum Sacramentum, sicut et ordinatio Sacerdotalis: ambae enim conferunt gratiam *ex opere operato*, atque ideo tam Episcopatus quam Presbyteratus sunt *veri ordines sacramentales*.

Articulus 3. In Summa Theologiae

Postremo, in *Summa theologiae* confirmat haec omnia, licet rap-tim et veluti per transennam, quia, ut notum est, S. Doctor morte praeventus non potuit aggredi in hoc Opere tractatum de Sacra-men-to ordinis. Si enim illum conscripsisset, procul dubio complevisset et ad perfectum adduxisset ea omnia quae in praecedentibus operibus noviter innuerat, licet sat aperte. Nam in fragmentis huc illuc spar-sis, quae reliquit, eadem servatur via idemque cursus ab eo noviter in-ductus.

Sacramentum ordinis est directe et immediate institutum ad creandos Ministros divini cultus secundum religionem christianam, in quo universus populus fidelis debet partem habere sese Ministris associando. Et quia cultus divinus consistit specialiter in usu Sacra-mentorum, maxime Eucharistiae, ipsum Sacramentum Ordinis res-picit ex una parte administrationem Sacramentorum et ex alia servi-tium populi fidelis.

Ordinatur quidem *ad administrationem Sacramentum*, «quia per hoc Sacramentum deputantur homines *ad Sacra*menta aliis tradenda»⁸⁷; et «ordo ipse ordinatur ad quendam actum *in divinis officiis*»⁸⁸. Quam ob rem «ordines ecclesiastici specialiter distinguuntur secundum

⁸⁵ *In Epistulam ad Hebreos*, 6, 2, lect. 1, n. 284. Cf. in I Tim. 5, 22; lect. 3, n. 225.

⁸⁶ *In I Tim.*, 4, 14; lect. 3, n. 174.

⁸⁷ *Summa theologiae*, III, q. 63, a. 6c.

⁸⁸ *Op. cit.*, II-II, q. 184, a. 6c.

*diversa officia*⁸⁹, quia videlicet «distinctio ordinum sub distinctione officiorum continetur»⁹⁰.

Ordinatur etiam *ad servitium vel utilitatem populi fidelis*, quia praecise Ministri constituuntur sive ordinantur «pro eius utilitate»⁹¹. Unde et «quod aliqua Ecclesia habeat Episcopatum, pertinet ad bonum *totius civitatis*, non autem ad bonum clericorum tantum»⁹².

Ratione primae ordinationis, dicit relationem ad Corpus *reale* Christi, sacrificant et contentum in Eucharistia; ratione vero secundae, dicit quoque relationem ad Corpus *mysticum* eiusdem Christi, quod est populus christianus, cuius servitio mancipatur. «Per Sacrum ordinem aliquis deputatur ad *dignissima ministeria*, quibus *ipsi Christo* servitur in Sacramento Altaris»⁹³.

Ad haec diversa officia exercenda, ordines sacri conferunt eos valide suscipientibus speciales potestates spirituales, quae ipsis solis conveniunt, quaeque dicuntur characteres sacramentales; quia character, quem imprimit Sacramentum Ordinis, est potentia quaedam spiritualis activa ad exercendos *ex officio* actus sacros illis correspondentes. «Character importat *quandam potentiam spiritualem ordinatam ad ea quae sunt divini cultus*»⁹⁴. Quae quidem potentia in Sacramento Ordinis est *activa*, quia est essentialiter deputata ad tradenda fidelibus cetera Sacraenta⁹⁵.

Et ideo iure meritoque ait S. Doctor quod «in Sacramento Ordinis confertur quaedam *excellentia potestatis in divinis ministeriis*»⁹⁶; et quod non potest communicari per delegationem eam non habenti: «ea quae sunt *ordinis* committi non possunt nisi eis qui ordinem habent, sicut Diacono non potest committi quod celebret Missam nisi fiat Sacerdos»⁹⁷.

⁸⁹ II-II, q. 183, a. 3, ad 3.

⁹⁰ II-II, q. 184, a. 6c.

⁹¹ II-II, q. 147, a. 5c.

⁹² II-II, q. 108, a. 4, ad 2.

⁹³ II-II, q. 184, a. 8c.

⁹⁴ III, q. 63, a. 2c.

⁹⁵ Ibid. Cf. a. 6c.

⁹⁶ III, q. 84, a. 4c.

⁹⁷ II-II, q. 187, a. 1c.

Huiusmodi autem potestas est ipse character sacramentalis, ut expresse docet S. Thomas: «potestas ministrandi Sacra menta pertinet ad spiritualem characterem, qui indebilis est»⁹⁸. Ac proinde valide ordinatus numquam eam ammittit, licet suspensus, excommunicatus et degradatus exsistat: «non amittit potestatem offerendi Sacra menta, sed licentiam utendi hac potestate; et ideo Sacramentum quidem confert, sed tamen peccat conferendo»⁹⁹: idest confert *valide* Sacra menta, quamvis *illicite*.

Atque alio in loco eam appellat potestatem *sacramentalem* sive *ordinis*, per contrapositionem ad potestatem *iurisdictionis*. Cuius quidem verba adeo praeclara sunt tantique momenti, ut ea ex integro exscribere placeat.

«*Duplex* est, inquit, *spiritualis potestas*: una quidem *sacramentalis*, alia *iurisdictionalis*.

Sacramentalis quidem potestas est quae per aliquam *consecrationem* confertur [idest per collationem validam ordinis sacri]. Omnes autem consecrations Ecclesiae sunt *immobiles*, manente re quae *consecratio*, sicut etiam patet in rebus *inanimatis*: nam Altare semel consecratum, non consecratur iterum, nisi fuerit dissipatum. Et ideo talis potestas secundum suam essentiam remanet in homine qui per consecrationem eam est adeptus, *quamdiu vivit*, sive in schisma sive in haeresim labatur: quod patet ex hoc quod, rediens ad Ecclesiam, non iterum consecratur.

Sed quia potestas inferior non debet exire in actum nisi secundum quod movetur a potestate superiori, ut etiam in rebus naturalis patet, inde est quod tales usum potestatis amittunt, ita scilicet quod non liceat eis sua potestate uti.

Si tamen usi fuerint, eorum potestas *effectum habet in sacramentalibus*, quia in his homo non operatur nisi sicut *instrumentum Dei*. Unde *effectus sacramentales* non excluduntur propter culpam quamcumque conferentis *Sacramentum*»¹⁰⁰.

⁹⁸ III, q. 64, a. 10, ad 3.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ II-II, q. 39, a. 3c.

Manet ergo semper integra ipsa *essentia* potestatis ordinis sive sacramentalis, sicut et character sacramentalis cui correspondet, et consequenter *validitas* exercitii eius si ea utatur; suspenditur tamen et retrahitur vel amittitur *liceitas* eiusdem. Ideo, quando dicitur quod schismatici et haeretici nullam habent potestatem spiritualem, si intelligatur de potestate *sacramentoali vel ordinis*, «non est referendum ad ipsam *essentiam* potestatis, sed ad *legitimum usum eius*»¹⁰¹.

Porro Episcopi distinguuntur re et essentia a meris Sacerdotibus in ipsa hierarchia ordinis, quia consecrationem sive ordinationem, atque ideo potestatem sacramentalem sive ordinis habent re et essentia differentes.

In primordiis Ecclesiae non distinguebantur quidem quantum ad *nomen*, quia omnes indifferenter vocabantur Episcopi vel Presbyteri, ut videre est in Epistulis paulinis et in Actibus Apostolorum¹⁰²; sed quantum ad *rem* «semper inter eos fuit *distinctio, etiam tempore Apostolorum*, ut patet per Dionysium, cap. 5 *de Ecclesiastica hierarchia*¹⁰³. Et Lc. 10, 1, super illud: *post haec autem designavit Dominus et alios septuaginta duos*, dicit Glossa ordinaria: *sicut in Apostolis forma est Episcoporum, sic in septuaginta duobus Discipulis forma est Presbyterorum secundi ordinis.*

Postmodum tamen, ad schisma vitandum, necessarium fuit ut *etiam nomine* distinguerentur, ut scilicet *maiores* dicerentur *Episcopi, minores autem Presbyteri*»¹⁰⁴.

Episcopi ergo, sicut et Presbyteri, sunt *institutionis divinae*, eorumque differentia, realis sane et essentialis quantum ad ipsam hierarchiam ordinis qua Episcopi sunt superiores meris Presbyteris, est *iuris divini*. «Sacramenta per quae *gratiam* consequimur, *ipse Dominus instituit per seipsum*, scilicet baptismum, Eucharistiam, *Ordinem* ministrorum *Novae Legis*, instituendo *Apostolos et septuaginta duos Discipulos*, et paenitentiam, et matrimonium indivisibile; confirmationem

¹⁰¹ Ibid., in fine.

¹⁰² I Tim. 5, 17; Act. 20, 18.

¹⁰³ MG 3, 506.

¹⁰⁴ II-II, q. 184, a. 6, ad 1.

etiam promisit per Spiritus Sancti missionem; ex eius etiam institutione *Apostoli* leguntur oleo infirmos ungendo sanasse, ut habetur Mc. 6, 13: quae sunt Novae Legis Sacraenta»¹⁰⁵.

Videlicet instituit veluti ordines sacramentales essentialiter distinctos et inaequales Episcopatum et Presbyteratum, quando instituit ac designavit ut ministros essentialiter distinctos et inaequales duodecim Apostolos ex una parte et septuaginta Discipulos ex alia, quibus respective correspondent ac succedunt Episcopi et simplices Prebyteri.

Hac de re nullum dubium subsistere potest. Pro Thoma, qui suam facit interpretationem Glossae ordinariae, in duodecim Apostolis repraesentantur Episcopi, et simplices Presbyteri in septuaginta duobus Discipulis, atque in illis omnibus hierarchice instituuntur Episcopatus et Presbyteratus veluti ordines sacramentales differentes¹⁰⁶. Ipse enim ponit in eadem linea *sacramentali* aliorum sex Sacramentorum institutionem duodecim Apostolorum et septuaginta duorum Discipulorum veluti Ministros Domini: *ordinem Ministrorum Novae Legis*. Et ideo haec institutio est tam *sacramentalis* sicut institutio Eucharistiae: eodemque iure Episcopatus duodecim Apostolorum eorumque successorum est tam *ordo sacramentalis* sicut Presbyteratus septuaginta duorum Discipulorum eorumque successorum.

Ex quo luculenter apparet S. Doctorem servasse integrum in *Summa theologiae* interpretationem quam dederat in sua *Lectura super Epistolam ad Philippenses*, paulo supra a nobis relatam¹⁰⁷: «*alius est ordo [Episcoporum et Presbyterorum]*, quia *ex ipso Evangelio* hoc legitur quod post designationem *duodecim Apostolorum*, quorum personas gerunt *Episcopi*, designavit *septuaginta duos Discipulos*, quorum locum *Sacerdotes tenent*»¹⁰⁸.

Et propterea iure meritoque appellat haereticos Aerium eiusque asseclas qui negabant omnem differentiam hierarchicam inter Episcopos et simplices Presbyteros. «Dicere autem Presbyteros non differre ab Episcopis, inter dogmata *haeretica* nominat Augustinus in libro

¹⁰⁵ I-II, q. 108, a. 2c.

¹⁰⁶ II-II, q. 184, a. 6, ad 1.

¹⁰⁷ Supra, p. 215.

¹⁰⁸ In *Epistulam ad Philippenses*, 1,1; lect. 1, n. 6.

De haeresibus, § 53 (ML 42, 40), ubi dicit quod Aeriani dicebant Presbyterum, ab Episcopo nulla differentia debere discerni»¹⁰⁹.

Exinde igitur manifeste constat S. Thomam, superata et correc-ta deviatione theologiae occidentalis, rediisse ad authenticam traditionem Ecclesiae conservatam in Oriente, ope S. Epiphanius —media-te S. Augustino — et Pseudo Dionysii.

Itaque Episcopus *in et cum* consecratione sua episcopali recipit tres potestates speciales et superiores potestatibus simplicis Sacerdotis. Quia, ultra potestatem formalem consecrandi Corpus reale Christi, et virtualem sive radicalem ligandi et solvendi, quas acceperat in ordina-tione sua sacerdotali sicut ceteri Presbyteri, recipit insuper aliam po-testatem specialem et superiorem sanctificandi, aliam docendi verita-tem Evangelii et aliam regendi sive gubernandi populum Dei.

Potestas specialis et superior *sanctificandi* est potestas exclusiva administrandi sacramentum Confirmationis, ac praesertim potestas conferendi sacramentum Ordinis. Quia, licet sit minister ordinarius Confirmationis, potest tamen simplex Sacerdos esse minister eius ex-traordinarius et ex delegatione¹¹⁰. Sed, quantum ad collationem *sacrorum* ordinum, qui proprie sunt ordines *maiores*, maximeque *consecratio episcopalis*, exclusivitas est totalis et absoluta: nam ordines, qui *minores* vocantur, conferri possunt per simplices Presbyteros Car-dinales, quamvis non sint Episcopi¹¹¹.

«Sacramentum Confirmationis et Sacramentum *Ordinis* non conferuntur nisi per Episcopum, qui est *Maior Minister* quam simplex Sacerdos»¹¹². «Tradere huiusmodi Sacraenta pertinet ad solum Episco-pum, qui est quasi Princeps in Ecclesia»¹¹³, «et obtinet summam potes-tatem in Ecclesia»¹¹⁴, ac proin «gerit in Ecclesia personam Christi»¹¹⁵.

¹⁰⁹ II-II, 184, a. 6, ad 1, in fine.

¹¹⁰ III, q. 72, a. llc et ad 1.

¹¹¹ «Papa in Ecclesia habet *plenitudinem* potestatis, ex qua potest quaedam quae sunt superiorum *ordinum* committere quibusdam inferioribus, sicut quibusdam Presbyteris concedit conferre *minores ordines*, quod pertinet ad potestatem *episcopalem*» (III, q. 72, a. 11, ad 1).

¹¹² III, q. 65, a. 3, obi. 2, quam concedit ex hac parte.

¹¹³ Ibid., ad 2.

¹¹⁴ III, q. 72, a. llc.

¹¹⁵ III, q. 72, a. 3, ad 3.

Iam vero conferendo istos sacros ordines, inter quos eminet Sacerdotium, simul confert eos suscipientibus potestates sacras et sacramentales respectivas ad exercenda officia sive ministeria eis propria, quae rursus correspondent nominibus sive denominationibus quibus designantur. «*Ex nominibus ecclesiasticorum Ordinum accipi potest quid ad unumquemque pertineat Ordinem*»¹¹⁶. Et sic confertur Diacono potestas inserviendi et adiuvandi Sacerdotem vel Episcopum in functionibus sacris, praesertim in Sacrificio et Sacraenta Altaris¹¹⁷; et Sacerdoti pariter confertur potestas consecrandi Corpus et Sanguinem Christi. «*Episcopus dat Presbytero potestatem consecrandi, ordinando ipsum*»¹¹⁸: non quidem virtute propria et ut causa principalis, quia hoc est proprium solius Christi qui est Auctor Sacramentorum, sed ut causa instrumentalis et ministerialis; «*Episcopus non dat potestatem Sacerdotalis ordinis propria virtute, sed instrumentaliter sicut minister Dei*»¹¹⁹. Eam tamen dat realiter ac vere. Et sicut Episcopus dat, ita Sacerdos ordinatus recipit.

«*Sacerdoti cum ordinatur, confertur potestas hoc Sacmentum consecrandi in persona Christi*»¹²⁰. Quae quidem potestas ei confertur *in sua consecratione vel ordinatione*, cum ei dicitur *ab Episcopo: accipe potestatem offerendi in Ecclesia Sacrificium tam pro vivis quam pro mortuis*¹²¹. Atque est vera potestas *sacramento*lis, sicut et Sacerdotium est verum Sacmentum: *sacramento*lem potestatem¹²², «*quia consecratio Eucharistiae est actus consequens ordinis potestatem*»¹²³. «*Ad Sacerdotem pertinet consecrare Eucharistiam, ad quod principaliter Sacerdotium ordinatur*»¹²⁴. Omnes igitur Presbyteri valide ordinati ab Episcopo «*recepierunt potestatem consecrandi Eucharistiam in ordinatione Sacerdotali*»¹²⁵.

¹¹⁶ III, q. 67, a. lc.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ III, q. 82, a. 8, obi. 2, quam concedit ex hac parte.

¹¹⁹ Ibid., ad 2.

¹²⁰ III, q. 82, a. lc.

¹²¹ Ibid., ad 1.

¹²² Ibid., ad 2.

¹²³ Ibid., a. 7c.

¹²⁴ III, q. 67, a. 2c.

¹²⁵ Ibid., paulo antea.

Ex quo manifeste apparet quod Episcopalis potestas conferendi ordinem Sacerdotalem directe et immediate destinatum ad consecrandum Corpus et Sanguinem Christi, dicit et ipsa relationem directam et essentialiem ad Sacramentum Eucharistiae. Ordinationi sacerdotali activae Episcopi ordinantis respondet essentialiter ordinatio passiva Sacerdotis ordinati, quae rursus, una cum potestate consecrandi ei collata *ex opere operato*, dicit relationem essentialiem ad Sacramentum Altaris.

Ambae igitur potestates ordinis et sacramentales Episcopi ordinantis et Sacerdotis ordinati dicunt essentialiem ac directam relationem ad consecrationem Corporis realis Christi. Si ergo Sacerdotium est verus ordo sacramentalis, Episcopatus quoque debet idem esse. Episcopus namque dicit relationem ad Sacramentum Eucharistiae non solum qua Sacerdos, verum etiam qua Episcopus ordinator Sacerdotum. «Manifestum est quod Sacramentum *Ordinis* ordinatur ad *Eucharistiae consecrationem*»¹²⁶.

Haec vero potestas sanctificandi, quam recipit Episcopus in sua consecratione episcopali, non limitatur ad Corpus reale Christi et ad Sacramentorum administrationem, speciatim Sacramenti ordinis, sed porrigitur etiam ad praecipua *sacramentalia* quibus utuntur fideles et Sacerdotes ut membra *mystici* Corporis Christi. Nam, ut pulchre ait S. Thomas, «Episcopus accipit potestatem ut agat in persona Christi supra Corpus eius *mysticum*, idest super Ecclesiam: quam quidem potestatem non accipit Sacerdos *in sua consecratione*, licet possit eam habere ex Episcopi commissione...».

Ad Episcopum vero pertinet tradere non solum *populo*, sed etiam *Sacerdotibus*, ea ex quibus possunt in propriis officiis uti. Et quia benedictio chrismatis, et olei sancti, et olei infirmorum, et aliorum quae *consecrantur*, puta Altaris, Ecclesiae, vestium et vasorum praestat quandam idoneitatem ad Sacraenta perficienda quae pertinent ad officium *Sacerdotum*, ideo tales *consecrationes Episcopo reservantur*, tamquam *Principi totius Ecclesiastici ordinis*»¹²⁷.

¹²⁶ III, q. 66, a. 3c.

¹²⁷ III, q. 82, a. 3, ad 4.

Sacerdotes debent uti templo, altari, vasis et paramentis sacris ab Episcopo consecratis ut *licite* Missam celebrare possint, quamvis celebratio ipsa *valida* sit absque illis, dummodo serventur res vere essentiales huiusce Sacramenti, nempe debita materia et forma atque intentio consecrandi. «Si Sacerdos verba consecrationis profert super materia debita cum intentione consecrandi *absque omnibus praedictis*, scilicet domo et altari, calice et corporali consecratis, et ceteris huiusmodi per Ecclesiam constitutis, *consecrat quidem in rei veritate Corpus Christi, peccat tamen graviter ritum Ecclesiae non servans*¹²⁸.

Recipit etiam Episcopus in sua consecratione potestatem *docendi* populum fidelem universumque mundum nuntium Christi, nempe veritatem evangelicam, in qua continetur tota divina revelatio. Quae sane est potestas specialis et superior potestate simplicis Sacerdotis, ad *authentice et ex officio* docendam veritatem salutiferam.

«*Docere, idest exponere Evangelium* pertinet proprio ad *Episcopum* cuius actus est perficere secundum Dionysium, Cap. 5 *De Ecclesiastica hierarchia*¹²⁹: *perficere autem idem est quod docere*¹³⁰. Episcopi ergo sunt, ratione proprii officii, pastores et doctores, et ideo ipsis «*competit praedicatio ex officio*¹³¹.

Est eorum munus specificum et «*episcopalis operatio*» per antonomasiam, «per quam utilitati proximorum intenditur, secundum illud Jn. 21, 27: *pasce ores meas*¹³². Videlicet «*pastorale* officium propter subditorum *salutem*¹³³, cui se obligant per totam vitam «in sua consecratione»¹³⁴.

«Utrumque officium, scilicet *docendi* et baptizandi, Dominus *Apostolis* iniunxit, quorum vicem gerunt *Episcopi*, aliter tamen et alter. Nam officium *docendi* commisit eis Christus *ut ipsi per se illud exercent tamquam principalissimum*; unde et ipsi *Apostoli* dixerunt,

¹²⁸ III, q. 83, a. 3 ad 8.

¹²⁹ MG 3, 505, 508.

¹³⁰ III, q. 67, a. 1, ad 1.

¹³¹ II-II, q. 187, a. 4, obi. 2 et resp.

¹³² II-II, q. 185, a. lc.

¹³³ Ibid., a. 5c.

¹³⁴ Ibid., a. 6c.

Act. 6, 2: non est aequum nos relinquere *verbum Dei* et ministrare mensis. Officium autem *baptizandi* commisit Apostolis ut *per alios exercentiam*; unde et Apostolus dicit I Cor. 1, 17: *non misit me Christus baptizare, sed evangelizare*¹³⁵.

Pro S. Doctore *officium pastorale, cura pastoralis, cura episcopalis, operatio episcopalis et cura animarum*, unum idemque significant quasi termini synonymi¹³⁶.

Et hoc officium sive potestatem recipiunt Episcopi *in et cum sua consecratione episcopali*. «Episcopi suscipiunt curam animarum *cum consecratione*¹³⁷; «in Ecclesia cura Episcopalis *cum solemnitate consecrationis committitur*¹³⁸. Per eam «Episcopi *principaliter* habent *curam omnium suae dioecesis*¹³⁹, quia ad ipsos spectat «*principaliter* pastorale officium»¹⁴⁰, quod est officium principale magisque perfectum: «*principale et finale*»¹⁴¹.

Tandem recipit modo speciali et essentialiter superiori prae meritis Presbyteris potestatem *regendi sive gubernandi populum Dei*, ut eum ducat in salutem aeternam; quia «*gubernatio* nihil aliud est quam *directive gubernatorum ad finem*¹⁴². Et ideo Episcopi «*profitentur gubernationem gregis Christi*¹⁴³. *Profitentur* hoc officium vel ministerium, quod eis convenit *ex propriis*, iuxta significationem ipsius nominis:

¹³⁵ III, q. 67, 2, ad 1. Idem docet inter exponendum hoc verbum Apostoli: «Christus Apostolos misit ad utrumque, ita tamen quod ipsi *per seipso praedicarent*, secundum quod ipsi dicebant, Act. 6, 2: non est aequum nos relinquere verbum Dei et ministrare mensis. *Baptizarent autem per inferiores ministros*: et hoc ideo, quia in baptismio nihil operatur industria vel virtus baptizantis; nam indifferens est utrum per *maiores vel minorem* ministerum detur baptismus: sed in praedicatione Evangelii *multum* operatur sapientia et virtus praedicantis, et ideo praedicationis officium *per seipso* Apostoli tamquam *maiores ministri* exercebant. Sicut et de ipso Christo dicitur Jn. 4, 2, quod ipse non baptizabat, sed discipuli eius; qui tamen de seipso dicunt Luc. 4, 43: quia et aliis civitatibus oportet me *evangelizare regnum Dei*, quia ideo missus sum» (*In I Cor. 1, 17; lect. 2, n. 39*).

¹³⁶ II-II, q. 184, a. 6, ad 3; q. 185, a. 5c, a. 6c; q. 185, 4c; q. 184, a. 6 ad 2; q. 185; lc; q. 184, a. 6, obi. 2 et resp.

¹³⁷ II-II, q. 184, a. 6, obi. 2.

¹³⁸ Ibid., ad 2.

¹³⁹ Ibid., initio.

¹⁴⁰ Ibid., ad 3.

¹⁴¹ II-II, q. 185, a. lc.

¹⁴² I, q. 103, a. 3c.

¹⁴³ II-II, q. 186, a. 3, ad 5.

ἐπὶ-σκοπος = super— intendens, vigilans. «Etiam nomine Episcoporum, secundum illud Scripturae¹⁴⁴ attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei»¹⁴⁵. Et sic verificatur universale principium a Thoma prolatum: «ex nominibus ecclesiasticorum ordinum accipi potest quid ad unumquemque pertinet at ordinem»¹⁴⁶. Episcopis enim et non aliis convenit quod eis dicitur in eorum consecratione: «accipe potestatem regendi multitudinem et exercendi actus publicos» cultus et gubernii populi christiani¹⁴⁷.

Ambae potestates, docendi nempe et regendi, sunt veluti partes integrales ministerii *pastoralis* sive curae animarum populi christiani, quem *pascere* debet Episcopus doctrina Evangelii quod est verbum vitae aeternae, illumque *conducere* per vias rectas usque ad eius consecrationem. Tota enim gubernatio populi christiani ordinatur «ad fideliter dispensanda divina ministeria, quae quidem dispensari debent ad utilitatem Ecclesiae, secundum illud I Cor. 14, 12: *ad aedificationem Ecclesiae quaerite ut abundatis»¹⁴⁸; ita quidem ut Episcopus «possit Ecclesiam et instruere et defendere et pacifice gubernare»¹⁴⁹.*

Episcopus namque «curam regiminis assumit»¹⁵⁰ et in tantam dignitatem «sublimatur, ad hoc ut aliis provideat ad salutem»¹⁵¹, quaerendo semper «magis prodesse quam praeesse»¹⁵².

Iam vero huiusmodi *potestates*, utpote collatae in et cum consecratione episcopali, necessario et semper comitantur officium et dignitatem Episcopi, atque ideo sunt indelebiles et inamisibiles, licet realiter distinctae et separabiles ab actibus sive functionibus earum respectus: quia Episcopus potest impediri ne eas *exerceat* ratione infirmae valetudinis, persecutionis, exilii, dimissionis legitime admissae a Romano Pontifice, vel etiam suspensionis ab eo impositae. Ipsi ergo manent

¹⁴⁴ Act. 20, 28.

¹⁴⁵ II-II, q. 184, a. 6, ad 1.

¹⁴⁶ III, q. 67, a. lc.

¹⁴⁷ III, q. 65, lc.

¹⁴⁸ II-II, q. 185, a. 8c. «Dispensationes spiritualium *principalium* ordinantur ad utilitatem communem, secundum illud I Cor. 12, 7: unicuique datur manifestatio Spiritus ad utilitatem» (II-II, q. 63, a. 2c).

¹⁴⁹ II-II, q. 185, a. 3c.

¹⁵⁰ II-II, q. 185, a. 4c.

¹⁵¹ II-II, q. 185, a. lc, a. 4c.

¹⁵² Ibid., a. 1, ad 1.

integrae praedictae potestates quantum ad earum *essentiam*, licet impediri possint quantum ad *exercitium*, ratione nuper dicta.

S. Thomas est omnino explicitus atque perspicuus hac de re. «Ille qui est semel in Episcopum consecratus, *perpetuo retinet spiritualem potestatem conferendi ordines et alia huiusmodi faciendi* quae ad *Episcopale officium* pertinent»¹⁵³.

Quod autem separari possint ab earum actibus ob impedimentum sufficiens cuiusvis generis, nullam involvit difficultatem, quia haec est lex sive communis conditio omnis potentiae activae creatae: «*etiam in rebus naturalibus*, propter impedimentum superveniens, *potentia remanet absque actu*, sicut propter infirmitatem oculi cessat actus visionis. Et *ita etiam non est inconveniens si, propter exterius impedimentum, potestas Episcopalis maneat absque actu*»¹⁵⁴.

Ceterum, quod sit proprium Romani Pontificis acceptare dimissionem voluntariam Episcoporum, vel eam imponere ut paenam suspensionis ob aliquod delictum, nulli dubium esse potest, ex quo ad Papam spectat eos eligere et nominare. Ipse Thomas illud aperte indicavit: «oportet tamen quod, sicut curam regiminis assumit aliquis per providentiam Superioris, ita etiam per eius auctoritatem ex causis praedictis deserat susceptam»¹⁵⁵.

Omnia haec necessario exigunt atque important explicitam agnitionem *characteris sacramentalis Episcopatus*, quia huiusmodi character implicite, vel potius *aequivalenter*, continetur in praedictis potentias activis spiritualibus vel sacramentalibus et indelebilibus. Character enim, quem imprimit Sacramentum Ordinis, est potentia quaedam spiritualis *activa* ad administranda Sacraenta, et ad exercendas *ex officio* quasdam functiones sacras et hierarchicas, quae manet indelebilis et inamissibilis in anima eam suscipiente¹⁵⁶.

¹⁵³ II-II, q. 185, a. 4, obi. 3, quam concedit ex hac parte.

¹⁵⁴ Ibid., ad 3.

¹⁵⁵ Ibid., corp. art.

¹⁵⁶ III, q. 63, aa. 4-6.

Porro haec notio characteris convenit ex amissim memoratis potentibus spiritualibus indelebilis, quae Episcopo conferuntur in sua consecratione, ad administranda sacramenta et exercendas ex officio functiones sacras et hierarchicas benedicendi populum, consecrandi templa, altaria et vasa sacra, itemque pascendi et gubernandi gregem Christi.

Quae quidem conclusio *confirmatur* etiam, considerando ex una parte quod Episcopus «gerit in Ecclesia personam Christi»¹⁵⁷ et est «Summus Sacerdos»¹⁵⁸ —Sacerdos in gradu supremo, semper tamen *Sacerdos*—; ex alia vero, quod character sacramentalis, maxime sacramenti *ordinis*, «est quaedam participatio *Sacerdotii Christi*»¹⁵⁹, quo «Christo eiusque Sacerdotio configuramur»¹⁶⁰.

Sacerdotium per excellentiam Episcopi ut vicarii seu vices gentis ipsius Christi Sacerdotis, cui configurari debet quasi alter Christus; supremus gradus et hierarchia ordinis intra Ordinis Sacramentum; dignitas atque potestates spirituales indelebiles ipsi collatae per consecrationem episcopalem, quibusque, ad imitationem ipsius Christi, est Sanctificator, Magister et Dux totius populi fidelis ad vitam aeternam: —haec omnia, certe, significant *aequivalenter* sacramentalitatem Episcopatus una cum charactere sacramentali ei correspondenti, licet desint *expressa verba* Constitutionis Conciliaris.

En ipse textus praedictae Constitutionis, ut ob oculos pateat perfecta coincidentia doctrinalis S. Thomae cum ipsa. «Docet autem Sancta Synodus episcopali consecratione *plenitudinem* conferri *Sacramenti Ordinis*, quae nimurum et liturgica Ecclesiae consuetudine et voce Sanctorum Patrum *summum sacerdotium*, sacri ministerii *summa nuncupatur*.

Episcopalis autem *consecratio*, cum munere *sanctificandi*, munera quoque confert *docendi* et *regendi*, quae tamen natura sua nonnisi in hierarchica communione cum Collegii Capite et membris exerceri possunt.

¹⁵⁷ III, q. 72, a. 3, ad 3; q. 82, a. 1, ad 4.

¹⁵⁸ II-II, q. 184, a. 8, ad 1.

¹⁵⁹ III, q. 63, a. 3c, 5c.

¹⁶⁰ III, q. 63, a. 3c, et ad 2.

Ex traditione enim, quae praesertim liturgicis ritibus et Ecclesiae tam Orientis quam Occidentis usu declaratur, perspicuum est manuum impositione et verbis consecrationis *gratiam* Spiritus Sancti ita conferri et sacrum *characterem* ita imprimi, ut Episcopi, eminenti et adspectabili modo, ipsius Christi *Magistri, Pastoris et Pontificis* partes sustineant et *in eius persona agant.*

Episcoporum est, per Sacramentum *Ordinis*, novos electos in *Corpus Episcopale* assumere¹⁶¹.

Quinque ergo puncta essentialia.

Primo, consecratio episcopalnis confert Episcopis *plenitudinem* Sacramenti Ordinis, quae est *Summum Sacerdotium et Apex sacri Ministerii.*

Secundo, simul cum ipsa confert eis triplex munus sive potestatem, sanctificandi nempe, docendi et regendi populum Dei.

Tertio, usus sive exercitium huiusc triplicis potestatis est propria sua indole vel natura conditionatum communioni hierarchicae Papae et Corporis ceterorum Episcoporum.

Quarto, praedicta consecratio episcopalnis confert etiam Episcopis *gratiam* Spiritus Sancti, eisque imprimit characterem sacramentalem, vi cuius configurantur sive conformantur Christo Magistro, Pastori et Pontifici, cuius partes gerunt, eiusque nomine agunt.

Quinto, consecratio episcopalnis est reservata ipsis et solis Episcopis.

Constat autem ex hucusque dictis omnia haec puncta esse expresse vel aequivalenter tradita ab Angelico Doctore, etiam tertium, ubi ponitur exercitium praedictarum potestatum sub recognitione et regulatione Romani Pontificis.

Sed iuvat hoc confirmare nonnullis testimoniiis eiusdem Aquinatis.

«Potestas *ordinis*, quantum est *de se, se* extendit ad *omnes* absolvendos; et ideo *indeterminate* Dominus dixit, Jn. 20, 22: *quorum remiseritis peccata, intelligens tamen quod usus illius potestatis esse deberet praesupposita potestate Petro collata secundum ipsius ordinationem»¹⁶².*

¹⁶¹ *Constitutio dogmatica De Ecclesia*, Cap. 3, n. 21; AAS 57 (1965) 25.

¹⁶² *In IV Sent.*, dist. 19, q. 1, a. 2, qla. 1, ad 1; ed. Moos, n. 77.

«Quamvis omnibus Apostolis data sit communiter potestas ligandi et solvendi, tamen, ut in hac potestate *ordo* aliquis significaretur, primo *soli* Petro data est (Mt. 11, 19), ut ostenderetur quod *ab eo in alios* ista potestas debeat descendere. Propter quod etiam *ei dixit singulariter* (Lc. 22, 32): *confirmata fratres tuos, et (Jn. 21, 17): pasce oves meas*¹⁶³.

«Ergo *Episcopi* alicui subsunt iure divino»¹⁶⁴.

«Sacramentalis quidem potestas est quae per aliquam consecrationem confertur. Omnes autem consecrationes Ecclesiae sunt immobiles, manente re quae consecratur... Et ideo talis potestas secundum suam essentiam remanet in homine, qui per consecrationem eam est adeptus, quamdiu vivit, sive in schisma sive in haeresim labatur.

Sed quia potestas *inferior* non debet exire in actum nisi secundum quod movetur a potestate *superiori*, sicut *etiam in rebus naturalibus* patet, inde est quod tales *usum* potestatis amittunt, ita scilicet quod *non liceat* eis sua potestate *uti*:¹⁶⁵

Episcopi *qua tales*, cum omnibus muneribus et praerogativis suis, subduntur et subordinantur Romano Pontifici *iure divino*. Ita decrevit ac statuit ipse Christus, cum contulit Petro Primum super ceteros Apostolos, quorum successores respective sunt Romani Pontifices et ceteri Episcopi. Est ipsa constitutio *hierarchica* Ecclesiae et Ministrorum eius inter se, sub auctoritate Suprema Papae. Episcopi ergo subordinantur et subduntur Papae in ipsis eorum officiis et ministeriis, idest in eorum potestatis, non solum *iurisdictionis* verum etiam *ordinis*.

Eas quidem recipiunt a Christo per viam sacramentalem et una cum consecratione episcopali, at non quasi independentes et separatas a constitutione ipsius Ecclesiae, quae est essentialiter *hierarchica*: idest eas recipiunt in *communione* cum ceteris membris Corporis Episcopalis, et in *subordinatione* Capiti eius, quod est Papa.

Ipsas, *qua potestates*, non amittent umquam, neque ipse Romanus Pontifex potest eas ab illis auferre, eo ipso quod eis collatae sunt directe *ex opere operato* per viam consecrationis episcopalis quae est

¹⁶³ In IV Sent., dist. 24, q. 3, a. 2, qla. 3, ad 1.

¹⁶⁴ Ibid., arg. 2 sed contra.

¹⁶⁵ Summa theologiae, II-II, q. 39, a. 3c.

vere sacramentalis, atque ideo pertinent, sicut Episcopatus, ad ipsam constitutionem Ecclesiae, quam Romanus Pontifex non potest tollere neque mutare¹⁶⁶. Hoc tamen non impedit, quin potius positive exigit communionem et subordinationem Romano Pontifici. Subordinatio nempe et communio quae semper manifestari debent in eorum *usu vel exercitio*; quia est universalis lex causarum et potentiarum activarum unitarum et subordinatarum, quod inferior vel subordina ta non operetur sine dependentia superioris.

Praecise Thomas loquebatur de potestate sacramentali sive ordinis, quam agnoscit quidem *inamisibilem* quantum ad suam *essentiam* —«secundum *essentiam* suam remanet in homine, qui *per consecrationem* eam adeptus est, *quamdiu vivit*»—, simul tamen subordinatam et dependentem a supra potestate Papae quantum ad *usum vel exercitium* —«quia potestas *inferior* non debet *in actum* exire nisi secundum quod movetur a *superiori*..., inde est quod tales (= schismatici, et haeretici, utpote *separati* a communione Papae et ceterorum membrorum Corporis Episcopalis, et contra eos *insubordinati*) *usum* potestatis *amittunt*, ita scilicet quod *non liceat eis sua potestate uti*»—¹⁶⁷.

Est omnino idem ac illud quod docet Constitutio de tribus potestatis vel muneribus Episcoporum, «quae tamen *natura sua non nisi in hierarchica communione* cum Collegii *Capite* et membris *exerceri possunt*»¹⁶⁸. Dependentia scilicet essentialis et necessaria quantum ad *usum vel exercitium* eorum, prout exigit ac postulat ipsa hierarchica structura Episcopatus cum Papa.

Et sic manet definitive soluta per Concilium antiqua et vexata quaestio de sacramentalitate Episcopatus et de charactere sacramentali impresso per consecrationem episcopalem¹⁶⁹. Qua de re merito congratulatur Paulus VI Patribus conciliaribus, dicens: «quod usque

¹⁶⁶ «Romanae Sedis auctoritas non potest aliquid condere vel mutare contra ea quae sunt *de iure divino*» (*Contra impugnantes Dei cultum et religionem*, cap. 2; ed. cit., n. 159).

¹⁶⁷ II-II, q. 39, a. 3c.

¹⁶⁸ *Constitutio dogmatica de Ecclesia*, Cap. 3, n. 2; AAS 58 (1966).

¹⁶⁹ BENEDICTUS XIV adhuc considerabat hoc problema ut nondum solutum, sed libere disputatum inter theologos: «cum nemo prohibeat disceptare num Episcopatus sit ordo a Presbyteratu distinctus an character in episcopali consecratione impressus differat vel potius sit ampliatio quedam characteris in collatione presbyteralis ordinis impressi» (*Epistula In postremo*, diei 30 octobris 1766; apud *Fontes codicis Iuris Canonici*, t. II, p. 547).

adhuc considerationi, *disputationi*, atque ex parte etiam *controversiis* obnoxium erat, *in certam doctrinae formulam nunc redactum est*¹⁷⁰.

Verumtamen Concilium determinavit tantummodo factum *sive realitatem* praedictae sacramentalitatis et characteris sacramentalis, non intrans in ulteriores explicationes circa relationes vel implicaciones illius characteris, neque circa validitatem aut liceitatem exercitii potestatum episcopalium.

Loquens enim de *charactere*, ait Relatio correspondens: «verba praescindunt a quaestionibus *disputatis*, quae a quibusdam Patribus tanguntur»¹⁷¹.

De facto namque quinque Patres proposuerunt ut adderetur quod praedictus character «*disponeret vel completeret et roboret subiectum consecrationis*». Quibus tamen responsum est: «statuit Commissio in quaestiones *controversas de ulteriori explicatione characteris non esse intrandum*»¹⁷².

Ac respectu *exercitii* trium illorum munerum, notat praedicta Relatio quod statuitur simpliciter factum eiusque necessitas, «*ulteriores vero explicationes non putavit apponendas*»¹⁷³.

Idemque respondit Commissio Doctrinalis cuidam Patri exposutanti ut diceretur expresse an illa communio et subordinatio requireretur ad validitatem vel liceitatem actuum respectivorum: «*ulteriores distinctiones hic non sunt necessariae*»¹⁷⁴.

Agitur ergo simpliciter de normis vel determinationibus emanatis aut approbatis a Suprema auctoritate Ecclesiae, ut exercitium commune et simultaneum omnium Episcoporum sit rite ordinatum, prout exigit cooperatio hierarchice stabilita per voluntatem ipsius Christi. Aliiquid, uno verbo, requisitum et postulatum *ex ipsa natura rei*, data pluralitate subiectorum sive agentium cooperatorum¹⁷⁵.

¹⁷⁰ Allocutio ad Patres Conciliares, diei 21 novembris 1964; AAS 56 (1964) 1010.

¹⁷¹ Constitutio dogmatica De Ecclesia; ed. mense iulio 1964, Relatio de n. 21, littera K, p. 87.

¹⁷² Modi a Patribus Conciliaribus propositi, a Commissione Doctrinali examinati; Modus 49 eiusque Responsio, p. 16.

¹⁷³ Relatio citata de n. 21, littera I, p. 86.

¹⁷⁴ Modus 37 eiusque Responsio, p. 14.

¹⁷⁵ Nota explicativa praevia, n. 2, p. 73.

SECTIO SECUNDA

De Collegialitate Episcopatus collata cum doctrina S. Thomae

Adhuc est magis nitidus magisque explicitus S. Doctor quantum ad Collegialitatem Episcopatus.

CAPUT 1

De nomine et exsistentia Collegii Apostolorum et Episcoporum

Dictum est quod verbum *Collegium* non invenitur in operibus Sancti Thomae¹. Quod omnino falsum est. Illud enim adhibuit nedum secundum diversas eius acceptiones, immo et ad expresse designandum *coetum duodecim Apostolorum*, verum etiam verbis synonymis

¹ «Ce dernier mot —collège, collégialité— ne se trouve pas dans ses œuvres» (J. LECUYER, C. S. Sp., *Etudes sur la Collégialité épiscopale*, chap. 4, p. 81. Lyon, 1964).

sive aequivalentibus usus est, ut *societate*², *congregatione*³, *communione*⁴, *communitate*⁵, *ordine*⁶, *coetu*⁷ et *corpo*⁸.

Itaque, iuxta Aquinatem, *Collegium* appellatur coetus quidam hominum adunatorum et congregatorum in societatem quandam, puta familiam, populum, exercitum, Ecclesiam; eiusque membra dicuntur *collegae* vel homines *collegiati*.

«In creaturis autem non invenitur una forma in pluribus suppositis nisi *unitate ordinis*, ut forma *multitudinis ordinatae*... Dicimus enim quod *multi homines sunt Collegium*, vel exercitus aut populus; dicimus tamen quod plures homines sunt *collegiati*»⁹.

«Excludebantur ab *Ecclesia*, idest a *Collegio populi*»¹⁰.

² «Nulla *societas* est ita bona quin aliquis sit pravus; unde *in societate Apostolorum unus fuit maius, scilicet Judas*» (*In Evang. secundum Matthaeum*, 13, 25; ed. R. Cai, O. P. n. 1140. Taurini-Romae, 1951).

«*Ad societatem Corporis mystici* pertinent quidem et homines et angeli; sed homines per fidem, angeli autem per manifestam visionem» (*Summa Theol.*, III, q. 80, a. 2, ad 2).

«*Corpus Christi mysticum, quod est societas sanctorum*» (*ibid.*, a. 4c. Cf. *in Psalm. 45*, 3; ed. piana, t. 13, fol. 61 va).

³ *Ecclesia Sancta idem est quod Congregatio fidelium; et quilibet christianus est sicut membrum ipsius Ecclesiae* (*In Symbolum Apostolorum; Opuscula theologica*, t. II, n. 792, ed. R. SPIAZZI, O. P. Cf. *in IV Sent.*, dist. 20, a. 4c; ed. Moos, n. 121).

«Quae [= Ecclesia] in *fidelium collectione* consistit» (*Summa contra Gentiles*, lib. IV, Cap. 78). «*Ecclesia dicitur quasi adunatio, quia in Ecclesia est adunatio fidelium*» (*In I Tim. 3, 15*; lect. 3, ed. R. CAI, n. 127).

⁴ *Communio Apostolorum* (*Summa theol.*, I-II, q. 81, a. 2, ad 2).

⁵ Perfecta *communitas civitas* est» (*Summa theol.* I-II, q. 90, a. 1c). «*Inter omnes communitates humanas ipsa est perfectissima*» (*In libros Politicorum Aristotelis*, proemium S. Thomae, n. 4; ed. R. SPIAZZI. Cf. *in I Polit.*, lect. 1, n. 11).

Atque in quodam articulo valde profundo saepe accipit Thomas ut synonyma ex una parte *societatem* vel *communitatem* perfectam et *Collegium*, ex alia vero *partem sive membrum* *societatis, communitatis et collegii* (*Summa theol.*, I-II, q. 21, aa. 3, 4).

⁶ *Ordo Episcoporum est perfective; Ordo Monachorum est perfectorum* (*De perfectione vitae spiritualis*, Cap. 17, n. 658).

⁷ «Per festum autem *Coetus atque Collectae significatur Congregatio fidelium in regno caelorum*» (*Summa theol.*, I-II, q. 102, a. 4, ad 10, in fine).

«Dicuntur Diaconi purgare in quantum vel immundos eiiciunt a *coetu fidelium*, vel eos sacris admonitionibus disponunt ad sacramentorum receptionem» (*Op. cit.*, III, q. 64, a. 1, ad 1).

⁸ *Corpus similitudinarie* [= metaphorice] *dictum, idest aliqua multitudo ordinata* (III, q. 8, a. 1, ad 2).

«*Ad societatem Corporis mystici* pertinent quidem et homines et angeli» (III, q. 80, a. 2, ad 1).

«*Corpus Christi mysticum, quod est societas sanctorum*» (III, q. 80, a. 4c).

⁹ I, q. 39, a. 3c.

¹⁰ I-II, q. 105, a. 3, ad 2.

«Potest tamen dispensative aliquis in *Collegium populi* admitti propter aliquem virtutis actum»¹¹.

Verbum ergo *Collegium* est *nomen collectivum*, quia importat pluralitatem personarum et unitatem ordinis in societate. «In *collectivo* enim [nomine] est *duo* considerare, scilicet *multitudinem eorum quae colligitur*; quae simpliciter sunt per essentiam *divisae* et *id in quo colligitur*; quae est *minima unitas*»¹², id est unitas socialis sive ordinis.

Et limpidius alio in loco: «*nomen collectarum duo* importat, scilicet *pluralitatem suppositorum et unitatem quandam*, scilicet *ordinis alicuius*. *Populus enim est multitudo hominum sub aliquo ordine comprehensorum*»¹³.

Ideo applicat hoc nomen omni coetui vel collectivitati hominum adunatorum in societatem: verbi gratia, *Collegium* sive *Congregationem* fidelium, quae est *Ecclesia universalis*¹⁴, *Collegium*

¹¹ Ibid., ad 1.

¹² In *I Sent.*, dist. 24, q. 2, a. 2, ad 3.

¹³ *Summa theol.*, I, q. 31, a. 1, ad 2.

¹⁴ *Collegium fidelium quandoque in Scripturis vocatur Domus*, secundum illud *I Tim.* 3, 15: *ut scias quomodo in Domo Dei oporteat te conversari, quae est Dei Ecclesia; quandoque autem vocatur Civitas, secundum illud *Psalmi 131, 3: Ierusalem quae aedificatur ut Civitas*.*

Civitas enim habet Collegium politicum, Domus autem oeconomictum. Inter quae quidem duplex differentia inventur.

Nam qui sunt de Collegio Domus communicant sibi in actibus privatis; qui vero sunt de Collegio Civitatis communicatingant sibi in actibus publicis.

Item, qui sunt in Collegio Domus, reguntur ab uno qui vocatur Paterfamilias; sed qui sunt in Collegio Civitatis, reguntur a Rege. Ita enim est Paterfamilias in Domo sicut Rex in Regno.

*Sic igitur Collegium fidelium aliquid habet de Civitate et aliquid de Domo... Si fideles considererunt in se, est Collegium Civitatis; si vero Rector Collegii attendatur, est Collegium Domus... Estis cives sanctorum et domestici Dei..., quasi dicat: quia Collegium fidelium dicitur Civitas in comparatione ad subditos et Domus in comparatione ad Rectorem, Collegium ad quod vocati estis est Civitas sanctorum et Domus Dei (In *Ephes.*, 2, 19; lect. 6, nn. 124-125. Cf. ibid., in 4, 5; lect. 2, n. 197: in *I Tim.*, 3, 15; lect. 3, n. 127).*

*«Cum Ecclesia sit Congregatio fidelium, Congregatio autem hominum sit duplex, scilicet oeconomica, ut illi qui sunt de una familia; et politica, sicut illi qui sunt de uno populo, Ecclesia similatur congregacioni politicae, quia ipse populus Ecclesia dicitur, sed conventus diversae Parochiae in una dioecesi similatur congregacioni in diversis familiis vel in diversis officiis (In *IV Sent.*, dist. 20, a. 4, qla. 1, n. 121).*

*Ecclesia Dei est totus populus fidelis, tam clerici quam laici (In *II Cor.* 1, 1; lect. 1, n. 6).*

Quomodolibet etiam christianorum Collegium Ecclesia dicitur (Contra impugnantes Dei cultum et religionem, II P., Cap. 1, n. 45).

*«Tota universalis Ecclesia continet sub se multas Ecclesias et multa Collegia» (In *Psalm.* 47, 3; ed. cit., fol. 63 ra).*

saecularium¹⁵, Collegium religiosorum¹⁶, Collegium ministrorum cultus¹⁷, Collegium Sacerdotum¹⁸, Collegium canonicorum¹⁹, Collegium doctorum²⁰, Collegium scholarium²¹ et Collegium Apostolorum.

Ita docet quod non sunt attribuendi universo Collegio defectus unius vel alterius membra eius. «Non ergo propter hoc infamandum est religiosorum Collegium si aliqui ex eorum numero gravia etiam peccata committunt; alias simili modo et *Apostolorum Collegium* vituperabile fuit propter hoc quod dicitur Jn. 6, 71: nonne duodecim vos elegi, et unus ex vobis *diabolus* est?»²². «Ut nullus vituperetur si aliquis esset maius, cum in *Primo Collegio* unus fuerit malus»²³.

«Signanter autem dicit: *unus* ex vobis tradet me, electis scilicet ad *Sanctum Collegium*, ut det intelligere quod nullum futurum foret adeo sanctum collegium quin aliquis peccator et maius in ipso inventiatur, Job. 1, 6: cum venissent *filii* Dei ut assisterent coram Domino, affuit *inter eos etiam Satan*.

¹⁵ «Collegium saeculare vel saecularium Magistrorum» (*Contra impugnantes Dei cultum et religionem*, loc. cit., nn. 45, 47, 59, 60).

¹⁶ Ibid., et n. 510.

¹⁷ «Quaedam autem sunt quae communiter a toto Ministrorum Collegio fiunt, sicut dicere divinas laudes» (*In IV Sent.*, dist. 24, q. 3, a. 1, qla. 2c).

¹⁸ *Summa theol.*, II-II, q. 39, a. 3, arg. sed contra.

¹⁹ II-II, q. 98, a. 2, ad 4.

²⁰ *Contra impugnantes Dei cultum et religionem*, nn. 45-47, 56-57, 60.

²¹ Ibid. «Collegium scholasticum» (*ibid.*, n. 60).

«Sicut quaedam sunt communia religiosis et saecularibus, quaedam autem sunt in quibus differunt: ita est quoddam Collegium quod est tantum saecularium, secundum quod adunantur quidam homines ad ea perficienda quae ad saeculares tantum spectant; aliquod autem Collegium est religiosorum tantum, in quo scilicet aliquid agitur ad religiosam vitam ducendam; aliquod autem quod est religiosis et saecularibus commune, quia in illo adunantur homines ad hoc in quo religiosi a saecularibus non distinguuntur, sicut religiosi et saeculares communiter sunt de Collegio unius Ecclesiae Christi, in quantum in una fide conveniunt quae unitatem Ecclesiae perficit.

Similiter, quia docere et discere communiter religiosis et saecularibus competit, Collegium Studii non debet censeri quasi Collegium religiosorum vel quasi Collegium saecularium, sed quasi Collegium in se comprehendens utrosque» (*Ibid.*, n. 59).

²² *Contra impugnantes Dei cultum et religionem*, n. 515.

²³ *In Evangelium secundum Matthaeum*, 26, 14, n. 2142.

Dicit autem *unus*, non duo vel plures, ne *Collegium* detestari videatur, sed proditorem *ex Collegio*. Nam, propter *unum* malum *ex Collegio*, *Collegium* malum reputari non debet²⁴.

Et alio in loco: «Christus loquitur discipulis *a quorum Collegio Judas se separavit*²⁵.

Immo et ei applicat nomen *Coetus* quasi synonymum Collegii, quia refert suaque facit haec verba S. Bedae in Act. Apost. 1, 26 (ML 92, 945): «si qui necessitate aliqua compulsi Deum putant sortibus exemplo Apostolorum esse consulendum, videant hoc ipsos *Apostolos* nonnisi *collecto Fratrum Coetu* et precibus ad eum fusis, egisse»²⁶.

²⁴ In *Evangelium secundum Joannem*, 13, 21; lect. 4, ed. R. Cai, n. 1799. Cf. ibid., n. 1798; in 6, 65, n. 1005.

²⁵ *Summa theol.*, III, q. 81, a. 2, ad 1.

²⁶ *De sortibus*, cap. 5; *Opuscula theologica*, t. I, n. 670, ed. R. VERARDO, *Summa theol.*, II-II, q. 95, a. 8c.

CAPUT 2

De eius structura essentialiter hierarchica et monarchica

Quod quidem Collegium est essentialiter *hierarchicum* sive inaequallium *cum Petro ut Capite*, non per electionem ceterorum Apostolorum, sed per expressam designationem ipsius Christi: «eximius enim Apostolorum erat Petrus, et os Discipulorum, et *vertex Collegii*; unde et negatione deleta, *committit ei Praelationem Fratrum*»¹.

Quam ob rem «*Petro dedit singulariter potestatem remittendi peccata* (Mt. 16, 19), ut intelligatur quod *ipse p[ro]ae aliis habet potestatem iurisdictionis*»². Et ita, «*quamvis omnibus Apostolis data sit communiter potestas ligandi et solvendi*, tamen, ut in hac potestate *ordo* aliquis significantur, *primo soli Petri* data est (Mt. 16, 19), ut ostendatur quod *ab eo in alios ista potestas debeat descendere*. Propter quod etiam *ei dixit singulariter* (Lc. 22, 32): *confirma fratres tuos, et (Jn. 21, 17): pasce oves meas*»³.

«Hinc est quod *Petro dixit ante ascensionem: pasce oves meas* (Jn. 21, 17), et ante passionem: *tu iterum conversus, confirma fratres tuos* (Lc. 22, 32); et *ei soli promisit: tibi labo claves regni caelorum* (Mt. 16, 19), ut ostenderetur *potestas clavium per eum ad alios derivanda, ad conservandam Ecclesiae unitatem*»⁴.

Iste primatus Petri super cetera membra Collegii Apostolici plena luce apparet cuicunque legerit Novum Testamentum, quod «*inter*

¹ *Catena aurea in Jn.* 2, 15-17, ex JOANNE CHRYSOSTOMO ad loc., hom. 87; ed. Marietti, 1915, p. 646b. Verba quae repetit suaque facit in proprio Commentario super Jn. 2, 15-17, lect. 3, n. 2623; et in *Symbolum Apostolorum*, art. 9, ed. cit., n. 985.

² In *IV Sent.*, dist. 19, q. 1, a. 2, qla. 1, ad 1; ed. cit., n. 76.

³ Ibid., dist. 24, q. 3, a. 2, qla. 3, ad 1.

⁴ *Summa contra Gentiles*, lib. IV, Cap. 76, arg. 4.

*Apostolos Petro attribuit primum locum, tam in Evangelii quam in Actibus Apostolorum*⁵.

«Nam *Petro indistincte oves suas Christus commisit*, dicens Jn. 21, 17: *pasce oves meas; et Jn. 10, 16: ut sit unum ovile et unus Pastor*⁶.

«Hoc etiam trahitur ex auctoritate Scripturae: nam Dominus, Mt. 16, 19, *universaliter Petro dixit: quodcumque solveris super terram, erit solutum et in caelis*⁷.

«Item, etiam hoc patet ex auctoritate Domini dicentis, Lc. 22, 32: *tu aliquando conversus, confirma fratres tuos*⁸. «Quasi dicat: postquam Me negato ploraveris ac paenitueris, *corrobora ceteros, cum te Principem Apostolorum deputaverim; hoc enim decet te, qui Mecum robur es et petra Ecclesiae*⁹.

Nullum superest dubium. «*Petrus obtinuit Principatum universalem Ecclesiae (Jn. 21, 17): pasce oves meas*¹⁰. «Quia constitutus est Princeps Apostolorum et totius Ecclesiae, quod in aliis Apostolis non est factum»¹¹: idest «aliorum Caput et Christi Vicarius»¹².

Coetus igitur duodecim Apostolorum efformabat *verum Collegium essentialiter hierニックum* institutum ab ipso Domino: ac insuper *publicum*, non mere privatum; *perpetuum*, non mere transiens et temporale.

S. Thomas apprime noscebat istam terminologiam¹³; et, quamvis eam non applicuerit expresse Collegio duodecim Apostolorum, est tamen evidens ipsi convenire ideam vel descriptionem quam de

⁵ *Contra errores graecorum*; ed. P. GLORIEUX, p. 168, Parisiis 1957: Opuscula theologica, t. I, ed. R. VERARDO, cap. 31, n. 1119.

⁶ Ibid., ed. GLORIEUX, p. 168 in fine; VERARDO, cap. 33, n. 1120.

⁷ Ibid., ed. GLORIEUX, p. 169; VERARDO, cap. 34, n. 1121.

⁸ Ibid., ed. GLORIEUX, p. 171; VERARDO, cap. 36, n. 1124.

⁹ *Catena aurea in Lc. 22, 32, ex THEOPHYLACTO*; ed. cit., p. 316b.

¹⁰ *In Psalm. 44, 17; ed. cit., fol. 61va.*

¹¹ *In Jn. 1, 42; lect. 15, n. 306.*

¹² Ibid., n. 305.

¹³ Cf. supra, pp. 235-238. «*Collegium autem privatum pars est publici Collegii, sicut Dominus est pars Civitatis. Unde per hoc quod aliquis est de Collegio alicuius familie, ex hoc ipso est de Collegio civitatis quae ex diversis familis constituitur, nec tamen est ex duobus Collegiis. Cum ergo Collegium Studii sit publicum Collegium, per hoc quod aliquis est de Collegio privato aliquorum studentium, sicut qui convenient ad convivendum in una domo religiosa vel saeculari, hoc ipso est de Collegio communis Studii, nec propter hoc est de duobus Collegiis.*

illis facit. Nam et ipsa Ecclesia, ad quam pertinet essentialiter prae-dictum Collegium, est societas quaedam perfecta *publica et perpetua* in suo statu peregrinationis usque ad finem saeculi.

Quam ob rem apertissime docet quod *institutio collegialis hie-narchica duodecim Apostolorum* per Iesum Christum *perpetuo manet et continuatur* usque ad finem temporum *in eorum successoribus, qui sunt Papa cum ceteris Episcopis*, quique constituunt Corpus hierar-chiae ecclesiasticae. Triplex enim potestas, quam Christus contulit Apostolis, sanctificandi, docendi et gubernandi (Mt. 28, 20), non restringitur neque limitatur ad ipsos solos personaliter, sed transmit-ti debet ad eorum successores, in eisque conservari usque ad consum-mationem saeculi.

«Non est autem dicendum —scribit— quod *potestas huiusmodi* sic data sit Christi discipulis quod per eos ad alios derivanda non es-set: data est enim *ad Ecclesiae aedificationem* (II Cor. 13, 10).

Tamdiu igitur oportet hanc potestatem perpetuam quamdiu neces-se est aedificari Ecclesiam. Hoc autem necesse est *post mortem disci-polorum Christi usque ad saeculi finem*.

Sic igitur data fuit discipulis Christi spiritualis potestas, ut *per eos deveniret ad alios*. Unde et Dominus *discipulos in persona aliorum fidelium alloquebatur*, ut patet per id quod habetur Mc. 13, 37: *quod vobis dico, omnibus dico; et Mt. 28, 20, Dominus discipulis dixit: ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi*¹⁴.

Simil tamen *servando semper formam hierarchicam* unius Capi-tis et multorum Membrorum. «*Quia praesentiam corporalem erat [Christus] Ecclesiae subtracturus, oportuit quod alicui committeret*

Secundo..., nihil prohibet aliquem esse de uno Collegio *perpetuo* publico vel privato, et simul et semel esse de aliquo Collegio publico vel privato *temporali*; sicut ille, qui est de Collegio alicuius civitatis, quandoque est *ad tempus* de Collegio commilitantium in uno exercitu, et qui est de Collegio alicuius familiae, potest *ad tempus* aliquibus sociari in aliquo hospitio. Collegium autem Studii non est Collegium *perpetuum*, sed *temporale*: non enim ad hoc homines ad studium conveniunt ut *perpetuo* ibi morentur, sed vadunt et veniunt pro suo libito. Unde nihil prohibet eum, qui est de religioso Collegio *perpetuo*, simul esse de Collegio *scholastico*» (*Contra impugnantes Dei cultum et religionem*, II P., Cap. 2, n. 60).

¹⁴ *Summa contra Gentiles*, lib. IV, Cap. 74.

*qui loco Sui universalis Ecclesiae gereret curam. Hinc est quod Petro dixit ante ascensionem: *pasce oves meas* (Jn. 21, 17); et ante passionem: *tu iterum conversus, confirma fratres tuos* (Lc. 22, 32); et *ei soli* promisit: *tibi dabo claves regni caelorum* (Mt. 16, 19), ut ostendetur potestas clavium *per eum ad alios derivanda ad conservandam Ecclesiae unitatem.**

Non potest autem dici quod, etsi Petro hanc dignitatem dederit, tamen ad alios non derivaretur. Manifestum est enim quod Christus Ecclesiam sic instituit ut esset *usque ad finem saeculi duratura*, secundum illud Isaiae 9, 7: super solium David et super regnum eius sedebit ut confirmet illud et corroboret in iudicio et iustitia amodo et *usque in sempiternum*. Manifestum est igitur quod *ita illos qui tunc erant in ministerio constituit, ut eorum potestas derivantur ad posteros pro utilitate Ecclesiae usque ad finem saeculi*, praesertim cum Ipse dicat, Mt. 28, 20: *ecce Ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi*¹⁵.

Sicut ergo Romanus Pontifex est successor Petri qua Capitis Collegii Apostolorum et Primatis Ecclesiae universalis, ita ceteri Episcopi, in hierarchica communione cum ipso, sunt successores ceterorum Apostolorum: et ideo sicut ceteri Apostoli cum Petro ut Capite efformabant Collegium Apostolorum, ita ceteri Episcopi cum Papa ut Capite constituunt Collegium Episcoporum.

S. Thomas est omnino explicitus hac de re. «*Petrus est Christi Vicarius, et Romanus Pontifex Petri successor in eadem potestate ei a Christo collata*»¹⁶. «*Romanus Pontifex, successor Petri et Christi Vicarius, est primus et maximus omnium Episcoporum*»¹⁷.

Statimque explicat in quo consistit hoc officium et haec potestas Vicarii Christi. «*Christi Vicarius suo Primatu et providentia universam Ecclesiam tamquam fidelis Minister Christo subiectam conservat*»; quia scilicet possidet «*in totam Ecclesiam Christi potestatis plenitudinem*»¹⁸ sive «*universalem praelationem*»¹⁹. «*Habet plenitudinem*

¹⁵ *Op. cit.*, lib. IV, Cap. 76, arg. 4.

¹⁶ *Contra errores graecorum*, ed. GLORIEUX, p. 169; ed. VERARDO, cap. 34, n. 1122.

¹⁷ *Ibid.* GLORIEUX, p. 167; VERARDO, cap. 32, n. 1119.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibid.*, GLORIEUX, pp. 168, 189; VERARDO, cap. 33, n. 1120; Cap. 34, n. 1121.

*Pontificalis potestatis*²⁰ per relationem ad Corpus Christi mysticum «ex hoc quod est Episcoporum Summus»²¹.

Caput Ecclesiae «est ipse Christus, cuius vicem in Ecclesia gerit Summus Pontifex»²²; «Summus Pontifex gerit plenarie vicem Christi in tota Ecclesia»²³, «qui habet curam universalis Ecclesiae»²⁴.

Uno verbo, «Papa, qui est loco S. Petri, habet plenariam potestatem» super universam Ecclesiam²⁵.

Similiter Episcopi sunt successores ceterorum Apostolorum. S. Thomas id repetit maxima cum frequentia. «Soli Episcopi in locum Apostolorum succedunt»²⁶; «omnes Episcopi sunt Apostolorum successores»²⁷; «Episcopi sunt successores Apostolorum, ipsorum formam tenentes»²⁸; «quorum personas gerunt Episcopi»²⁹; «quorum vicem gerunt Episcopi»³⁰; «Episcopi in Ecclesia tenent locum Apostolorum»³¹.

Quod quidem rursus confirmat hac alia consideratione. In Evangelio apparet coetus duplex: aliis duodecim Apostolorum, aliis septuaginta duorum Discipulorum. Ambo manent et continuantur in Ecclesia: Coetus quidem Apostolorum in Collegio Episcoporum; Coetus vero Discipulorum in Collegio Sacerdotum sive Presbyterorum. Ita sane ut Petro, qui erat Caput Collegii Apostolorum et Vicarius Christi super universam Ecclesiam, succedat Papa ut Caput Collegii Episcoporum et Vicarius Christi super totam Ecclesiam; ceteris autem Apostolis succedant respective ceteri Episcopi.

«Sacerdotes succedunt in locum septuaginta duorum Discipulorum, Episcopi vero in locum duodecim Apostolorum»³².

²⁰ In IV Sent., dist. 7, q. 3, a. 1, qla. 3c; ed. Moos, n. 172.

²¹ Ibid., n. 171.

²² Summa theol., II-II, q. 39, a. lc.

²³ II-II, q. 88, a. 12, ad 3.

²⁴ II-II, q. 89, a. 9, ad 3. «Papa in Ecclesia habet plenitudinem potestatis» (III, q. 72, a.

11, ad 1).

²⁵ In Evangelium secundum Matthaeum, 16, 19; ed. cit., n. 1393.

²⁶ In IV Sent., dist. 7, q. 3, a. 1, qla. 2, arg. 1 sed contra, n. 154.

²⁷ In IV Sent., dist. 24, q. 3, a. 2; qla. 3, obi. 1, quam concedit ex hac parte.

²⁸ Contra impugnantes Dei cultum et religionem; ed. cit., n. 83. Cf. ibid., n. 98.

²⁹ In Epistulam ad Philippenses, 1, 1; lect. 1, n. 6.

³⁰ Summa theol., III, q. 67, a. 2, ad 1.

³¹ II-II, q. 185, a. 6; obi. 2, quam concedit ex hac parte; ibid., a. 5, arg. sed contra.

³² Contra impugnantes Dei cultum et religionem, n. 85.

«*Apostolis succedunt Episcopi*, qui habent specialem curam gregis Domini; alii autem *Sacerdotes* succedunt septuaginta duobus *Discipulis*, qui gerunt vices commissas sibi ab *Episcopis*»³³.

S. Timotheus fuit consecratus Episcopus a S. Paulo³⁴; et similiter S. Titus, quem reliquit Cretae, «ut *loco Apostoli* officium pastorale gerat»³⁵, eique insuper commisit officium consecrandi novos Episcopos: «dixi quod *oportet Episcopos constituere*»³⁶. Et hoc modo fuerunt successive consecrati novi Episcopi, qui *Apostolis sufficerentur*, eorumque vices gererent in regendis determinatis communitatibus christianis.

Apostoli fuerunt directe ac personaliter electi et missi ab ipso Christo; Episcopi autem, veluti successores *Apostolorum*, electi et missi sunt ab ipsis, et modo eliguntur et mittuntur a Romano Pontifice, virtute mandati a Christo accepti dilatandi Ecclesiam per mundum universum usque ad consummationem saeculi.

Quam ob rem S. Paulus sibi tribuit titulum et dignitatem *Apostoli Christi*, quia fuit ab eo directe electus, et non alicuius *Apostolo* vel eius successore mediante. «*Apostolus sum, non ab hominibus, scilicet Collegio Apostolorum..., sed sum Apostolus per Christum*»³⁷.

«*Quidam enim mittebantur a toto Collegio Apostolorum et Discipulorum*»³⁸; et ideo ostendens se non esse ab eis missum, dicit: *non ab hominibus*.

Quidam autem mittebantur ab aliquo Apostolorum speciali, sicut Paulus aliquando mittebat Lucam et Titum; et ideo ostendens quod nec sic missus sit, dicit: *neque per hominem, idest per aliquem Apostolorum in speciali*, sed per Spiritum Sanctum, qui dicit Act. 13, 2: *segregate mihi Saulum et Barnabam in opus ad quod assumpi eos*»³⁹.

³³ In II Cor. 1, 1; lect. 1, n. 4. Cf. in *Philippenses*, 1, 1; lect. 1, n. 6: *Summa theol.* II, II, q. 184, a. 6, ad 1.

³⁴ In II Tim., 1, 6; lect. 3, n. 13.

³⁵ In Tit., 1, 5; lect. 2, n. 11.

³⁶ Ibid., 2, 1; lect. 1, n. 48.

³⁷ In Gal., 1, 1; lect. 1, n. 7.

³⁸ Cf. Act., 11, 22. 25; 15, 22-27, 32-34.

³⁹ In Gal., 1, 1; lect. 1, n. 6.

«*Segregavit ergo Deus ipsum ab utero Ecclesiae, idest a Collegio Apostolorum, in officium Apostolatus et praedicationis ad Gentes*»⁴⁰.

S. Petrus efformabat partem Collegii Apostolorum, quia erat Apostolus sicut ceteri et unus ex duodecim, simul tamen speciali ac personali praerogativa erat eorum Caput et Vicarius ipsius Christi, et sic exortum est Collegium Apostolicum essentialiter hierarchicum et monarchicum.

Simili quoque ac proportionali modo Papa efformat partem Corporis Episcoporum, quia ipse est Episcopus sicut ceteri, simul tamen singuli ac personali praerogativa est Caput eorum et Primas, atque Vicarius Christi: indeque resultat Collegium Episcopale essentialiter hierarchicum et monarchicum.

Episcopi ergo omnes, ratione propriae consecrationis et officii, sunt Pontifices repraesentantes personam Christi, Principes et Gubernatores populi Dei, Praelati Ecclesiae in sensu pleno, Duces et Rectores christiani populi.

«Cuius [= Christi] personam *repraesentat praecipue Episcopus*»⁴¹.

«Dicuntur *Principes* [= Apostoli et Episcopil], quia fuerunt et sunt Ecclesias *Gubernantes*»⁴². «*Episcopus est Princeps totius ecclesiastici ordinis*»⁴³. «*Est quasi Princeps in Ecclesia*»⁴⁴.

«*Sicut principatus Dux vel Rector in civitate, ita iste Pontifex in his quae sunt ad Deum*», idest in Ecclesia⁴⁵. «*Sunt quodammodo Duces exercitus christiani*»⁴⁶.

«*Solus Episcopus proprio Praelatus Ecclesiae dicitur; et ideo ipse solus, quasi Sponsus, anulum Ecclesiae recipit, et ideo solus habet plenam potestatem in dispensatione Sacramentorum, et iurisdictionem in foro causarum quasi Persona Publica*»⁴⁷.

⁴⁰ Ibid., 1, 15; lect. 4, n. 41.

⁴¹ *Summa theol.*, III, q. 83, a. 5, ad 6.

⁴² *In Psalm.* 44, 17; ed. cit., fol. 61ra.

⁴³ *Summa theol.*, III, q. 82, a. 1, ad 4.

⁴⁴ III, q. 65, a. 3, ad 1. Cf. q. 67, a. 2, ad 2.

⁴⁵ *In Heb.* 5, 1; lect. 1, n. 243.

⁴⁶ *Summa contra Gentiles*, lib. IV, cap. 60.

⁴⁷ *In IV Sent.*, dist. 20, a. 4, qla. lc; ed. cit., n. 121.

Et hac ratione supremam obtinent dignitatem inter omnes dignitates humanas. «Sicut ergo illa quae pertinent ad Dei cultum excedunt temporalia, ita dignitas *Pontificalis* excedit omnes alias dignitates»⁴⁸.

«Episcopi in ecclesiastica hierarchia tenent *supremum locum*»⁴⁹.

Hoc tamen minime impedit hierarchiam et inaequalitatem inter ipsos Episcopos quantum ad potestatem *iurisdictionis*, et quidem *iure divino*.

Sane, omnes sunt aequales potestatem *ordinis* quod attinet: «quantum ad ea quae sunt Episcopalis *ordinis*, omnes Episcopi sunt aequales»⁵⁰. Sed, quantum ad potestatem regiminis sive *iurisdictionis*, datur inter eos, *iure divino*, unus Superior et Principalis, videlicet Romanus Pontifex, qui est Primas et Caput totius Collegii Episcopalis. «Papa est *Episcoporum Summus*», et ideo «habet plenitudinem potestatis per relationem ad Corpus Christi *mysticum*», quod est Ecclesia universalis⁵¹. Licet enim «Episcopi in Ecclesia teneant locum Domini nostri Jesu Christi», ideoque appellantur et sint «Summi Sacerdotes», id tamen «praecipue verum est de Romano Pontifice, cui, ut Cyrilillus dicit, omnes *iure divino* caput inclinant et ipsi tamquam ipsi Domino Iesu Christo obediunt»⁵².

Romanus ergo Pontifex est «primus et maximus omnium Episcoporum»⁵³, ut data opera ostendit S. Doctor in lib. IV *Summae contra Gentiles*, cap. 76, ubi praecise tractat «de episcopali potestate, et quod in ea unus sit Summus»⁵⁴. Evidem potestas «Summa regiminis

⁴⁸ In *Heb.* 5, 1; lect. 1, n. 243.

⁴⁹ In *IV Sent.*, dist. 7, q. 3, a. 1, qla. 2c; ed. cit., n. 164.

⁵⁰ In *IV Sent.*, dist. 24, q. 3, a. 2, qla. 3, ad 3.

⁵¹ In *IV Sent.*, dist. 7, q. 3, a. 2, qla. 3c, n. 171.

⁵² *Contra impugnantes Dei cultum et religionem*, n. 90. S. THOMAS citavit haec ipsa verba, S. CYRILLO ALEXANDRINO tributa, in Scripto suo super Sententiis Petri Lombardi (*In IV Sent.*, dist. 24, q. 3, a. 2, qla. 3, arg. 2 sed contra) et in suo opusculo *Contra errores graecorum* (ed. GLORIEUX, p. 170; VERARDO, cap. 35, n. 1122). Sed non inveniuntur in textu *Thesauri ad nos usque pervento*; et ideo a criticis consideratur ut apocryphus.

Verumtamen S. Thomas, dum illum ter facit suum, proprium ac personale exprimit iudicium suum, quamvis revera non sit iudicium S. Cyrilli.

⁵³ *Contra errores graecorum*; ed. GLORIEUX, p. 167; VERARDO, cap. 31, n. 1119.

⁵⁴ *Summa contra Gentiles*, lib. IV, Cap. 76, titulus capituli.

fidelis populi ad Episcopalem pertinet dignitatem⁵⁵, ita tamen ut inter Episcopos sit unus, qui sit Primas et Caput ceterorum, ac Supremus Pastor universalis Ecclesiae⁵⁶. Et ideo in uno eodemque articulo Summae theologiae sexies eum appellat *Summum Pontificem*⁵⁷.

Ipse est verus Rex spiritualis totius Ecclesiae: «Rex dicitur esse Caput Regni, et Pontifex Ecclesiae sibi commissae»⁵⁸. Et se habet ad ceteros Episcopos ut Imperator ad Proconsules, vel ut Rex ad Praefectos sive Gubernatores provinciarum.

«Sic se habet potestas Imperatoris ad potestatem Proconsulis, sic etiam se habet potestas Papae ad omnem potestatem spiritualem in Ecclesia; quia ab ipso Papa gradus dignitatum diversi in Ecclesia et disponuntur et ordinantur. Unde eius potestas est *quoddam Ecclesiae fundamentum*, Mt. 16, 18»⁵⁹.

«Papa habet plenitudinem Pontificalis potestatis, quasi Rex in regno; sed Episcopi assumuntur in partem sollicitudinis, quasi Iudices singulis civitatibus Praepositi. Propter quod etiam solos eos in suis Literis *Fratres* vocat, reliquos autem vocat filios»⁶⁰. Pertinent enim ad idem Collegium Episcopale veluti Membra eius sive personae adiunctae et aggregatae, ob eorum dignitatem episcopalem: «et inde est quod Papa vocat omnes Episcopos *Fratres*»⁶¹.

Atque hoc in sensu Episcopi sunt veluti Reges in propria dioecesi, vel quasi Reguli in Ecclesia universalis. «Quamvis populi distinguantur per *diversas dioeceses* et civitates, tamen, sicut est *una Ecclesia*, ita oportet esse unum populum christianum. Sicut igitur in uno *speciali* populo unius Ecclesiae requiritur unus Episcopus, ita in *toto* populo christiano requiritur quod unus sit *totius Ecclesiae Caput*, qui est Papa⁶².

⁵⁵ Ibid., arg. 1.

⁵⁶ Ibid., *passim*, et in fine.

⁵⁷ II-II, q. 1, a. 10.

⁵⁸ In III Sent., dist. 13, q. 2, a. 1, arg. 1 sed contra; ed. Moos, n. 71.

⁵⁹ In II Sent., disd. 44, expositio textus, coop.

⁶⁰ In IV Sent., dist. 20, a. 4, qla. 3c, n. 125.

⁶¹ In II Cor. 1, 1; lect. 1, n. 5.

⁶² *Summa contra Gentiles*, lib. IV, Cap. 76, arg. 1.

«Habet enim ordinem Episcopus per comparationem ad Corpus Christi *mysticum* quod est Ecclesia, super quam *principalem* accipit curam et *quasi regalem*»⁶³.

Ex adverso, simplices Sacerdotes ceterique inferiores ministri sunt meri officiales vel executores praescriptionum et ordinationum ab Episcopis aut a Romano Pontifice emanatarum. Qua de causa scribit Angelicus Magister alio in loco: «*unctio capitinis*, quae Regibus exhibebatur, signum erat status habentis *principalem* curam regni; alii autem, qui sunt officiales in regno tamquam non habentes perfectam regiminis rationem, non ungebantur. *Ita etiam in regno Ecclesiae Episcopus ungitur* tamquam principaliter habens curam regiminis; Archidiaconi vero et Presbyteri curati non unguntur in susceptione curae, quia non suscipiunt *principaliter* curam, sed quandam *administracionem* sub Episcopali regimine, sicut Ballivi vel Praepositi sub Rege»⁶⁴.

Potestas gubernativa Papae est superior potestate Episcoporum, horumque superior etiam potestate simplicium Sacerdotum; aliter tamen et aliter. Quia potestas Episcoporum et Papae est *pontificalis*, et ideo convenienter eorum potestates in eodem genere, quamvis gradu differenti; at vero potestas simplicium Sacerdotum non est Pontificalis, sed mere *auxiliaris et administrativa* sub potestate Episcoporum, ac proin est diversi generis.

«Potestas Sacerdotis exceditur a potestate Episcopi quasi a potestate *alterius generis*; sed potestas Episcopi exceditur a potestate Papae quasi a potestate *eiusdem generis*, et ideo omnem actum *hierarchicum* quem potest facere Papa in ministratione Sacramentorum potest facere Episcopus, non autem omnem actum quem potest facere Episcopus potest facere Sacerdos in Sacramentorum collatione. Et ideo quantum ad ea quae sunt Episcopalis ordinis, omnes Episcopi sunt aequales, et propter hoc quilibet alium potest consecrare»⁶⁵.

Nimirum Papa est superior Episcopis quantum ad potestatem *iurisdictionis* sive gubernationis, non autem quantum ad potestatem

⁶³ *De perfectione vitae spiritualis*, Cap. 24, n. 715.

⁶⁴ Ibid., n. 713.

⁶⁵ *In IV Sent.*, dist. 24, q. 3, a. 2, qla. 1, ad 3.

ordinis sive *administrationis* *Sacmentorum*; *Episcopi* vero sunt superiores meritis *Sacerdotibus* quantum ad utramque potestatem.

Attamen superioritas Papae erga ceteros *Episcopos* quantum ad potestatem gubernationis et iurisdictionis non est de iure mere ecclesiastico, sicut superioritas *Archiepiscoporum* et *Patriarcharum* respectu simplicium *Episcoporum* suffraganeorum, sed *de iure divino* et ex institutione ipsius Christi. «Ergo *Episcopi* alicui [= Romano Pontifici] *subsunt*, etiam *iure divino*»⁶⁶.

Quam ob rem scribit S. Doctor: «ubicumque sunt *multa regimina* ordinata in unum, oportet esse aliquod *universale regimen super particularia regimina*... Bonum autem commune est *divinius* quam bonum speciale. Et ideo supra *potestatem* regitivam quae coniectat bonum speciale, oportet esse potestatem *universalem* respectu boni *communis*; alias non posset esse colligatio ad unum.

Et ideo, cum *tota Ecclesia* sit *unum Corpus*, oportet, si ista *unitas* debet conservari, quod sit aliqua potestas regitiva respectu *totius Ecclesiae* supra potestatem *Episcopalem* qua *unaquaeque specialis ecclesia regitur: et haec est potestas Papae*⁶⁷.

Et inde concludit quod *Collegium Episcopale* essentialiter constitutum ex Papa ut Capite et ex ceteris *Episcopis* ut Membris, non est *Collegium* stricte dictum aequalium prout accidit in regimine aristocratico, sed *Collegium* essentialiter *hieramicum* sive inaequalium indolis *monarchiae*, quatenus nempe Caput eius est superiorius ceteris Membris ex institutione et *iure divino*, non autem ex horum electione et transmissione suarum potestatum.

«*In regno*, quamvis *tota potestatis plenitudo* resideat *penes Regem*, non tamen excluduntur *Ministrorum* potestates, quae sunt participations quaedam *Regiae* potestatis... In *Aristocracia* autem *apud nullum* residet *plenitudo* potestatis, sed *apud omnes*», quia omnes sunt aequales⁶⁸.

Et hac de causa, *Cardinales* eligentes Papam, electione sua non conferunt ei potestatem supremam in totam Ecclesiam, sed simpliciter

⁶⁶ Ibid., arg. 2 sed contra.

⁶⁷ Ibid., corp. cf. *Summa contra Gentiles*, lib. IV, Cap. 76, arg. 3-4.

⁶⁸ In *IV Sent.*, dist. 24, q. 2, a. 1, qla. 1, ad 3.

designant personam quae, semel acceptata praedicta electione, recipit ab ipso Deo directe et immediate potestatem suam. «*Episcopus non consecrat Papam, sed hunc hominem ut sit Papa*»⁶⁹.

Quibus congruenter ait alio in loco quod «per septem Sacra-
menta consequimur peccatorum remissionem», cum Christus ipse
dederit Apostolis potestatem ea administrandi ad hunc effectum con-
sequendum. «Et ideo credendum est quod ministri Ecclesiae, ad quos
derivata est huiusmodi potestas ab Apostolis, et ad Apostolos a Chris-
to, in Ecclesia habeant potestatem ligandi atque solvendi, et quod in
Ecclesia sit *plena* potestas dimittendi peccata; sed *gradatim*, scilicet *a*
Papa in alios Praelatos», qui sunt proprie Episcopi⁷⁰.

⁶⁹ In *Heb.* 7, 7; lect. 2, n. 343.

⁷⁰ In *Symbolum Apostolorum*, art. 10; ed. cit., n. 996.

CAPUT 3

Collegium Episcoporum collatum cum Collegio Apostolorum

Nihilominus, inter Collegium Apostolorum et Collegium Episcoporum non datur aequalitas totalis et absoluta, quae revera esset plena identitas, sed aequalitas tantum relativa et proportionalis.

Collegium enim Apostolorum habebat potestates duplicitis generis: alias ordinarias, quae eis conveniebant qua meritis Episcopis; alias extraordinarias, quae ipsis competitabunt qua Apostolis sive Fundatoribus Ecclesiae.

Collegium ergo Episcoporum succedit Collegio Apostolorum illudque continuat quantum ad potestates ordinarias quae ipsis conveniebant qua meritis Episcopis, non autem quantum ad potestates extraordinarias quae eis competitabunt qua Apostolis et Fundatoribus Ecclesiae. Huiusmodi namque potestates reapse erant quaedam prerogativa sive quaedam privilegia intransferibilia, quae Christus constituit Apostolis ut Fundatoribus Ecclesiae, ideoque temporalia et transiuncta sicut vita ipsa personalis eorum.

Una ex his prerogativis consistebat in hoc, quod omnes et singuli Apostoli fuerunt directe ac personaliter electi per ipsum Christum; dum ceteri Episcopi sunt electi a Papa.

«*Constitutes eos Principes*, quia non sunt per seipsos constituti, sed per Christum, Jn. 15, 16: non vos Me elegistis, sed *Ego elegi vos*, ut eatis et fructum afferatis et fructos vester maneat.

Sed *alii Praelati* constituuntur per *Summum Pontificem*»¹.

¹ In Psalm. 44, 17; ed. cit., fol. 61ra.

Alia praerogativa in eo sita est, quod omnes et singuli Apostoli receperunt a Christo missionem *universalem* in totum mundum et universas gentes, una cum plena potestate iurisdictionis ad fundandam et dilatandam Ecclesiam Dei. Quae quidem universalitas et plenitudo solum perseverat in Papa ut successore Petri; non autem in ceteris Episcopis, qui potestatem habent *limitatam* ad unam dioecesim vel portionem populi christiani, eamque exercere non possunt nisi servatis quibusdam normis a supraem potestate Romani Pontificis dictatis.

«Et non *in aliqua parte*, sed super *omnem terram*: constituë eos Principes *super omnem terram*»².

«*Papa* habet plenitudinem potestatis quasi Rex in regno, sed *Episcopi* assumuntur in *partem* sollicitudinis quasi Iudices *singulis* civitatibus Praepositi»³.

Potestas ergo gubernativa Papae est universalis super totam Ecclesiam; potestas e contra ceterorum Episcoporum est «qua *unaquaeque specialis ecclesia* regitur»⁴.

Sed adhuc limpidius alio in loco exprimit naturam et virtutem huiusce praerogativae quantum ad eius amplitudinem et plenitudinem.

«Describitur *ex amplitudine* cum subditur, in *omnibus* gentibus; quia non tantum in una gente iudeorum, sed ad instructionem *omnium* gentium sunt directi, Mt. 28, 19: euntes, docete *omnes* gentes. Specialiter Paulus in *omnes* gentes apostolatum acceperat..., tamen ab eius apostolatu exclusi non sunt iudei qui inter gentes habitabant...

Tertio, *ex plenitudine* potestatis cum subdit, *pro nomine Eius*, scilicet *vice et auctoritate Ipsius*. Sicut enim Christus in nomine Patris venisse dicitur, Jn. 20, 21, quasi *plenam* Patris potestatem habens; ita et Apostoli in nomine Christi venisse dicuntur, quasi *in persona Christi*, II Cor. 2, 10: nam et ego quod donavi si quid donavi, properter vos *in persona Christi*»⁵.

² Ibid.

³ In IV Sent., dist. 20, a. 4; qla. 3c, n. 125.

⁴ In IV Sent., dist. 24, q. 3, a. 2, qla. 3c.

⁵ In Rom. 1, 5; lect. 4, nn. 63-64.

«Quia missi fuerunt a Deo, ut vice eius fungerentur in terra. Unde dicitur Lc. 6, 13, quod elegit duodecim, quos et Apostolos nominavit; et infra, 12, 28, Deus posuit in Ecclesia quosdam, *primum* qui-dem *Apostolos...*⁶. Apostolatus enim «est prima dignitas in Ecclesia»⁷; «et ideo *primus gradus* inter ecclesiastica ministeria est Apostolorum, quibus *specialiter* competit Ecclesiae *regimen*»⁸.

Quod tamen intelligendum est quantum ad *usum vel exercitium* praedictae potestatis et non quantum ad radicem vel naturam eius intimam, quia hoc in sensu plenitudo omnimoda eius erat praerogativa personalis solius Petri. Unde et de ipso Paulo ait S. Doctor: «Apostoli fuit *par* Petro in *executione* auctoritatis, *non in auctoritate regiminis*»⁹.

Quae cum ita sint, omnino perfecteque cohaeret huiusmodi Apostolorum praerogativa cum indole essentialiter hierarchica Collegii Apostolici. Petrus enim habebat, ut Caput huius Collegii et Vicarius Christi, plenam et universalem auctoritatem super universam Ecclesiam quantum ad ipsam potestatem et quantum ad usum vel exercitium eius: atque huiusmodi praerogativa, essentialis et necessaria cum sit officio et dignitati Primatus super totam Ecclesiam, transmittitur eius successoribus, qui sunt Romani Pontifices.

At vero ceteri Apostoli non possidebant singuli neque omnes simul et seorsim a Petro plenam et universalem auctoritatem quantum ad eius radicem vel potestatem, sed solum quantum ad usum plenum et liberum ipsius: secus, essent omnino aequales Petro. Et hic ipse usus sive permissio et approbatio universalis et expedita ad eam libere exercendam, erat proprium Apostolorum privilegium qua talium, ideoque non transmissa neque transmittenda Episcopis eorum successoribus.

Tertia praerogativa Apostolorum qua talium est *donum confirmationis in gratia* post adventum Spiritus Sancti super eos in die Pentecostes.

⁶ In I Cor. 1, 1; lect. 1, n. 5.

⁷ Ibid.

⁸ In I Cor. 12, 28; lect. 3, n. 755. Cf. in Tit. 1, 1; lect. 1, n. 5.

⁹ In Gal. 2, 11; lect. 3, n. 77.

Non quidem quod fuerint praeservati ab omni peccato, etiam veniali et levissimo, ut Beata Virgo, quia revera nonnulla de facto commiserunt¹⁰, sed a mortalibus tantum.

«*Confirmatio autem in bono* Beatae Virginis competebat, quia Mater erat divinae Sapientiae, in quam nihil inquinatum incurrit, ut dicitur Sap. 7, 28. Similiter Apostolos decuit, quia erant quasi *fundamentum et basis totius ecclesiastici aedificii*, unde eos *firmos esse oportuit*»¹¹.

Tandem Apostoli habuerunt *praerogativam infallibilitatis* in dendis veritatibus evangelicis ad fidem et mores pertinentibus: et quidem non solum simul sumpti ut Coetus vel Collegium cum et sub Petro Capite —hoc enim in sensu erat charisma quoddam transmissible ac de facto transmissum ad Collegium Episcoporum cum et sub Papa quod ei successit—, sed etiam singulatim et personaliter considerati. Fundatio enim et aedificatio Ecclesiae, quibus perficiendis electi et designati erant per Jesum Christum, exigebant ut tota haec constructio fieret et niteretur in veritate et sanctitate, id est in doctrina infallibili et in vita immaculata, exemplo divini Magistri «qui coepit facere et docere»¹².

Apostoli namque, ut ait S. Paulus, receperunt *primitias Spiritus Sancti*¹³, nempe id quod maius et melius erat donorum eius, «quia scilicet Spiritum Sanctum et tempore prius et ceteris abundantius Apostoli habuerunt: sicut et in fructibus terrae illud quod primo ad matritatem pervenit, est pinguius et magis acceptum...

Ex quo patet quod Apostoli sunt *omnibus aliis sanctis quacumque praerogativa praefulgeant*, sive virginitatis sive doctrinae sive martyrii, *preferendi*, tamquam *abundantius Spiritum Sanctum habentes*¹⁴.

¹⁰ Ita S. Petrus relate ad quaestionem observationum iudaicarum, cui «in faciens restitit Paulus, quia «reprehensibilis erat» (Gal. 2, 11-14); et ipse Paulus, vel Barnabas, vel ambo simul, ob eorum mutuas altercationes sive incompatibilitates (Act. 15, 36-40), quae provocarunt ipsum separationem. (Cf. S. THOMAS, *Summa theol.*, II-II, q. 29, a. 3, ad 2).

¹¹ *De Verit.*, q. 24, a. 10, ad 2. Cf. in *I Sent.*, dist. 16, a. 3c.

¹² Act. I, l.

¹³ Rom. 13, 23.

¹⁴ In Rom. 13, 23; lect. 5, n. 676.

Cuius ratio est, quia Deus «unicuique dat gratiam proportionatam ei ad quod eligitur: sicut homini Christo data est excellentissima gratia, quia ad hoc est electus, ut eius natura in unitatem personae divinae assumeretur; et post Eum habuit maximam plenitudinem gratiae Beata Maria, quia ad hoc est electa, ut esset Mater Christi.

Inter ceteros autem ad maiorem dignitatem sunt electi Apostoli, ut scilicet immediate ab ipso Christo accipientes, aliis traderent ea quae pertinent ad salutem, ut sic in eis Ecclesia quodammodo fundantur, secundum illud Apoc. 21, 14: murus habebat fundamenta duodecim, et nomina Apostolorum erant in eis scripta. Et ideo dicitur I Cor. 12, 28: Deus posuit in Ecclesia primum quidem Apostolos; et ideo eis abundantiorum gratiam p[ro]a ceteris tribuit»¹⁵.

«Ex quo appetit temeritas illorum —ut non dicam error— qui aliquos sanctos praesumunt comparare Apostolis in gratia et gloria. Manifeste enim patet ex verbis istis quod Apostoli habent gratiam maiorem quam aliqui alii sancti, post Christum et Beatam Virginem»¹⁶.

Itaque «Apostoli primo loco ponuntur, quia ipsi privilegiati fuerunt in omnibus donis Christi.

Habuerunt enim plenitudinem gratiae et sapientiae quantum ad revelationem divinorum mysteriorum, Lc. 24, 45: aperuit eis sensum ut intellegenter Scripturas; Mc. 4, 11: vobis datum est nosse mysterium regni Dei: Jn. 15, 15: omnia quae audivi a Patre nota feci vobis.

Habuerunt etiam copiam eloquentiae ad annuntiandum Evangelium, Lc. 21, 15: dabo vobis os et sapientiam cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri; Mc. 16, 15: eentes in mundum universum, praedicate Evangelium omni creaturae.

Habuerunt etiam praerogativam auctoritatis et potentiae quantum ad curam Dominici gregis, Jn. 21, 17: pasce oves meas; I Cor. 13, 10: de potestate nostra quam dedit nobis Deus in aedificationem, non in destructionem vestram»¹⁷.

¹⁵ Ibid., n. 678. Cf. in I Cor. 12, 28; lect. 3, n. 755.

¹⁶ In Ephes. 1, 8; lect. 3, n. 23.

¹⁷ In Ephes. 4, 11-12; lect. 4, n. 211. Cf. in II Cor. 10, 8; lect. 2, n. 358; 13, 10, lect. 2, n. 535; in Psalm. 44, 17, ed. cit., fol. 60vb-61ra.

Ex quibus omnibus luculenter appareat plena atque perfecta conformitas doctrinae S. Thomae cum doctrina tradita in Constitutione dogmatica *De Ecclesia* circa naturam Collegii Apostolici et Collegii Episcopalis quod ei succedit.

Agitur nempe de quodam vero Collegio: non tamen stricte iuridico membrorum aequalium eligentium sibi praesidem quendam, sed de Collegio essentialiter hierarchice et monarchico membrorum inaequalium ex divina institutione.

Agitur insuper de vera et authentica successione Collegii Apostolici in Collegio Episcopali: quae tamen non importat identitatem absolutam utriusque, quia non transmittuntur praerogativa extraordinariae Apostolorum ad Episcopos, sed tantummodo potestates eorum ordinariae. Unde fit, ut Collegium Episcopale non sit omnino identicum neque aequale Collegio Apostolico, sed essentialiter simile sive proportionale tantum.

«Collegium non intelligitur sensu *stricte iuridico*, scilicet de *Coetu aequalium*, qui potestatem suam praesidi suo demandarent, sed de *Coetu stabili*, cuius structura et auctoritas ex Revelatione deduci debent.

Parallelismus inter Petrum ceterosque Apostolos ex una parte et Summum Pontificem et Episcopos ex altera parte, non implicat transmissionem potestatis *extraordinariae* Apostolorum ad successores eorum, neque, uti patet, *aequalitatem* inter Caput et membra Collegii, sed solam *proportionalitatem* inter primam relationem (Petrus - Apostoli) et alteram (Papa - Episcopi). Unde Commissio statuit scribere in n.º 22 non eadem, sed *pari ratione*¹⁸.

Dato autem quod Collegium Episcopale hereditate capit potestatem ordinariam Collegii Apostolici regendi et gubernandi populum Dei, S. Doctor determinat amplius propriam indolem sive conditionem eius, dicens talēm potestatem Papae super universam Ecclesiam, Episcoporum super singulas dioeceses eis assignatas, immo et Parochorum super particulares paroecias ipsis commissas, esse propriam et immediatam, non delegatam neque alia mediante

¹⁸ *Nota explicativa prævia*, n. 1; AAS 57 (1965) 72-73.

exercendam, quia eis convenit ratione proprii officii sive ministerii. Parochus enim se habet ad paroeciam suam sicut Episcopus ad suam dioecesim et Romanus Pontifex ad universam Ecclesiam.

«Sicut se habet Episcopus ad dioecesim suam, ita Sacerdos ad suam parochiam»¹⁹. Et sic «*Episcopus habet immediatam iurisdictionem in parochianos Sacerdotis*, cum possit quemlibet eorum coram se citare et excommunicare...; sicut etiam *Papa habet immediatam iurisdictionem in omnes christianos*»²⁰.

«Nisi quis illum errorem sapiat quod Episcopus vel Papa non sit *immediatus Praelatus* cuiuslibet qui parochiali subditur Sacerdoti²¹.

Quod tamen nullam involvit conflictationem neque confusio-
nem, quia non sunt auctoritates omnino aequales, sed hierarchice
opinatae, cum subordinatione auctoritatis Parochorum auctoritati
Episcoporum, et horum auctoritatis auctoritati Papae.

«Inconveniens esset si *duo aequaliter* super eandem plebem
constituerentur. Sed quod *duo*, quorum *unus alio principalior est*, su-
per eandem plebem constituantur, non est inconveniens. Et secun-
dum hoc super *eandem* plebem *immediate* sunt, et Sacerdos parochia-
lis, et Episcopus, et Papa»²².

Nam «potestas Sacerdotis *naturaliter et ex iure divino subditur potestati Episcopi*, cum sit imperfecta respectu illius»²³; et similiter
Episcoporum potestas potestati Papae, «cui omnes *iure divino caput inclinant*»²⁴.

Et idem dicendum de dignitate *Sponsi Ecclesiae*, quae est ei af-
finis vel correlativa. Dicuntur enim Sponsi Ecclesiae Christus, Papa,
Episcopus et Parochus, non tamen uno eodemque gradu neque una
eademque perfectione, sed gradu et perfectione differenti et inaequa-
li, ita sane ut supremam attingat perfectionem in Christo Jesu et in
eius Vicario, qui est Papa.

¹⁹ In IV Sent., dist. 17, q. 3, a. 3, qla. 4, arg. 2 sed contra, n. 426.

²⁰ Contra impugnantes Dei cultum et religionem, n. 157. Cf. ibid., n. 154.

²¹ Ibid., n. 523.

²² In IV Sent., dist. 17, q. 3, a. 3, qla. 5, ad 3, n. 458.

²³ Contra impugnantes Dei cultum et religionem, n. 157.

²⁴ Ibid., n. 90.

«*Sponsus Ecclesiae proprie* loquendo *Christus* est, de quo dicitur Jn. 3, 29: qui habet sponsam, sponsus est; Ipse enim de Ecclesia nomine suo *filios* generat.

Alii autem, qui sponsi dicuntur, sunt Ministri Sponsi, exterius cooperantes ad generationem spiritualium filiorum; quos tamen non sibi, sed Christo generant. Qui quidem Ministri in tantum sponsi dicuntur *in quantum vicem veri Sponsi obtinent*.

Et ideo *Papa*, qui obtinet vicem *in tota Ecclesia, universalis Ecclesiae sponsus* dicitur; *Episcopus* autem *suae dioecesis*; *Presbyter* autem *suae parochiae*.

Nec tamen propter hoc sequitur quod sint *plures sponsi unius Ecclesiae*; quia Sacerdotes suo ministerio cooperantur Episcopo tamquam principali, et similiter Episcopi, Papae, et ipse Papa Christo. Unde Christus, Papa, Episcopus et Sacerdos *non computantur nisi unus Sponsus Ecclesiae*.

Unde patet quod ex hoc quod Papa vel Episcopus audit confessionem parochianorum vel alii audiendas committit, non sequitur quod sint *plures unius Ecclesiae sponsi*: sequeretur autem si *duo praeficerentur eidem Ecclesiae eodem gradu*, sicut *duo Episcopi in una dioecesi et duo Presbyteri in una parochia*²⁵.

Quae omnia rursus confirmat hoc pulcherrimo argumento saporis dionysiani: hierarchia Ecclesiae militantis est imitatio quaedam hierarchiae Ecclesiae triumphantis, quae est eius exemplar. «Ecclesia militans a triumphanti Ecclesia *per similitudinem* derivatur; unde et Joannes in Apocalysi, 21, 2, vidit Jerusalem *descendentem de caelo*²⁶.

Atqui in hierarchia caelesti Ecclesiae triumphantis dantur tres gradus superpositi, scilicet Potestatum, quorum vigilantiae commendatum est totum humanum genus; Principatum, quibus assignata est cura uniuscuiusque nationis vel provinciae; et Angelorum, qui curam habent uniuscuiusque individui vel personae.

Ergo similiter dari debent tres gradus superpositi in hierarchia ecclesiastica Ecclesiae militantis, videlicet Papa, qui potestatem habet

²⁵ Ibid., n. 158.

²⁶ *Summa contra Gentiles*, lib. IV, cap. 76, arg. 4.

super universam Ecclesiam; Episcopi, qui potestate gaudent super unamquamque dioecesim; et simplices Sacerdotes, qui potestate dominantur super singulas paraeas et singulas personas ad eas pertinentes.

«In caelesti hierarchia, sub *Potestatibus* qui *indistincte* praesunt, ponuntur *Principatus* qui *singulis provinciis distribuuntur*, et sub his *Angeli* qui *singulis hominibus* in custodiam deputantur... Unde et ita esse debet in Praelatione Ecclesiae militantis, ut apud aliquem [= Papam] esset praelatio *indistincte in omnes*; et sub hoc essent alii qui super diversos *distinctam potestatem* reciperent.

Et quia *usus clavium* requirit aliquam *praelationis potestatem* per quam ille, in quem *usus clavium* communicatur, efficitur *materia propria* illius actus, ideo ille qui habet *indistinctam potestatem* super *omnes*, potest uti *clavibus in quemlibet*. Illi autem qui *sub eodem distinctas potestates* accipiunt, non possunt in *quoslibet* uti *clavibus*, sed *in eos tantum qui eis in sortem venerunt*»²⁷.

Uno verbo, potestas ordinaria, quam Collegium Episcopale hereditario iure e Collegio Apostolico suscipit, est *essentialiter hierarchica*, hoc in sensu quod Papae ut Petro convenit suprema potestas, non subordinata potestati ceterorum Episcoporum neque Apostolorum, neque ab ipsa dependens; dum e contra, potestas ceterorum Apostolorum erat subordinata potestati Petri, et potestas ceterorum Episcoporum potestati Papae, una cum respectiva dependentia.

«Quamvis *omnibus* Apostolis data sit *communiter* potestas ligandi et solvendi, tamen, *ut in hac potestate ordo* aliquis significantur, *primo soli* Petro data est, ut ostendatur quod *ab eo in alios ista potestas* debeat descendere.

Propter quod etiam *ei* dixit *singulariter* (Lc. 22, 32): *confirma fratres tuos; et* (Jn. 21, 17): *pasce oves meas, idest loco Mei, ut dicit Chrysostomus*»²⁸.

«Petro dedit *singulariter* potestatem remittendi peccata, Mt. 16, 19, ut intelligatur quod *ipse praे aliis habeat potestatem iurisdictionis*»²⁹.

²⁷ In IV Sent., dist. 19, q. 1, a. 3, qla. 1c, nn. 12-13. Cf. ibid., ad 1 et 2, nn. 75-78.

²⁸ In IV Sent., dist. 24, q. 3, a. 2, qla. 3, ad 1. S. JOANNES CHRYSOSTOMUS, *in Joannem homilia* 88; MG 59, 479.

²⁹ In IV Sent., dist. 19, q. 1, a. 2, qla. 1, ad 1, n. 76.

CAPUT 4

De hierarchica subordinatione Collegii Episcoporum Romano Pontifici

Hoc autem dato, superest adhuc videre sensum praecisum quo S. Doctor intelligit subordinationem et dependentiam illam potestatum. Estne dependentia et subordinatio quantum ad usum vel exercitium tantum, an etiam quantum ad ipsam potestatem?

S. Thomas apprime distinxit utrumque casum, planeque perspexit momentum huiusce distinctionis. Eiusque responsio est valde praecisa et accurata.

Luxta ipsum ergo necesse est accurate distinguere inter potestatem ipsam et eius exercitium.

Alia vero ex parte, ipsa potestas potest esse triplicis generis: ali mere sacramentalis sive puri ordinis, quae datur *per et cum* ipsa consecratione episcopali; alia pure iurisdictionalis sive merae iurisdictionis, quae datur absque ulla consecratione, sed per solam commissionem sive communicationem superioris hierarchici, idest Papae; alia tandem quae utriusque participat, quatenus una simul cum consecratione, quae confert Episcopo consecrato potestatem ordinis, ei assignatur atque committitur portio quaedam populi christiani regenda vel gubernanda, et consequenter ipsi communicatur iurisdictio correspondens¹.

Similiter exercitium eius potest esse triplex: aliud validum simul et licitum; aliud validum tantum, sed non licitum; aliud nec licitum neque validum².

¹ *Summa theol.*, II-II, q. 39, a. 3c. Cf. *in IV Sent.*, dist. 19, q. 1, a. 3, qla. 1, ad 1, n. 74.

² II-II, q. 39, a. 3c: *in IV Sent.*, dist. 18, q. 1, a. 1, qla. 3, ad 2, n. 32; dist. 19, q. 1, a. 2, qla. 3c, et ad 1, nn. 58, 60.

Potestas *puri ordinis* est reapse ipsa potestas administrandi Sacra-
menta illa quae ex se non exigunt neque includunt iurisdictionem
ullam super eos quibus conferuntur, sed simpliciter illos sanctificant
ex opere operato, puta potestas Confirmandi, celebrandi Missam, ad-
ministrandi Communionem et conferendi sacros Ordines.

Et quia actus respondet potentiae, et operari respondet esse, usus
sive exercitium potestatis pure sacramentalis debet quoque necessario
esse pure sacramentale, atque ideo confert sive administrat de facto sa-
cramentum respectivum. Unde qui exercet, verbi gratia, potestatem sa-
cramentalem Confirmandi, confirmat de facto; qui utitur potestate
consecrandi Corpus et Sanguinem Christi, consecrat quoque de facto;
et qui facit usum potestatis Ordinandi, confert de facto sacros ordines.

Atqui Sacraenta producunt effectus suos proprios *ex opere operato*, idest *ex se* et independenter a conditionibus moralibus minis-
tri qui ea administrat.

Ergo et usus praedictae potestatis est semper *validus*, et frustra-
ri vel annullari non potest per ullam auctoritatem creatam, cum talis
validitas sive efficacitas pertineat ad ipsam naturam Sacraementorum
a Christo Domino institutorum.

Attamen, quia huiusmodi potestas collata est Episcopis *in aedi-
ficationem et non in destructionem*, idest pro bono totius Corporis
mystici Christi et singulorum membrorum eius, quae organismum
compactum et solidarium constituunt, eius exercitium debet esse rite
ordinatum et regulatum secundum normas a Suprema Auctoritate
Romani Pontificis statutas, quia ad ipsum directe et essentialiter per-
tinet officium procurandi bonum commune Ecclesiae universalis. Et
ideo praedictum exercitium, quantum ad eius *liceitatem*, debet esse
subiectum regulationi et ordinationi Papae. Tunc enim solum usus
eius appellari potest *legitimus*, ut eum vocat S. Thomas³.

Quam ob causam, ait de potestate ordinis collata omnibus Sa-
cerdotiis ad confiendum Sacraumentum Corporis et Sanguinis Chris-
ti, quod est inamissibilis, quia sequitur characterem sacerdotalem qui

³ *Summa theol.*, II-II, q. 39, a. 3c, in fine.

est indelebilis; et ideo semper eam servant, licet incident in schisma vel haeresim, aut excommunicationem incurvant. Quo fit, ut si debitam formam et materiam adhibeant cum intentione consecrandi, consecrant de facto, «quamvis ad suam perniciem», quia gravissimum committunt sacrilegium⁴.

«Degradatus, quia ordinem non amittit, potestatem consecrandi retinet, sed *ius consecrandi* sibi aufertur: et ideo, si consecrat, peccat; tamen consecratum est»⁵.

Per *ius* autem consecrandi intelligi usum sive exercitium *licitum* vel *legitimum* praedictae potestatis: «quantum ad *executionem*, quam amittunt; non enim *ius consecrandi* habent. Et hoc solum posse dicimus in *iure*, quod *iuste* possumus»⁶.

Et idem docet respectu potestatis ordinis datae Episcopis in sua consecratione ad conferendos sacros ordines. Eos conferunt *de facto* si servant debitam materiam et formam cum intentione ipsos conferendi, licet sint haeretici vel excommunicati existant, sed mortaliter peccant: tum quia conficiunt sacramentum in statu peccati mortalis, ac proin committunt sacrilegium; tum etiam quia tale exercitium est eis prohibitum per leges ecclesiasticas, atque est ipsis illicitum.

«Vera Sacraenta conferunt, sed cum eis gratiam non dant, non propter inefficaciam sacramentorum, sed propter peccata recipientium ab eis sacramenta contra prohibitionem Ecclesiae»⁷.

Ordinant *valide*; et qui sic ordinantur, manent *valide* ordinati. Sed tam ordinantes quam ordinati operantur *illicite*, quia transgrediuntur legem Ecclesiae prohibentis Episcopis haereticis vel excommunicatis collationem ordinum, et fidelibus eorum receptionem ab eis.

Quod si quis fuerit ordinatus Sacerdos vel consecratus Episcopus per Episcopum haereticum aut excommunicatum, non potest vi- cissim uti licite potestate sacerdotali vel episcopali recepta ad rursus consecrandum vel ordinandum. «Illi qui promoventur ab haereticis,

⁴ In IV Sent., dist. 13, q. 1, a. 1, qla. 3c, nn. 35-37.

⁵ Ibid., qla. 4c, n. 43.

⁶ Ibid., qla. 3, ad 1, n. 38.

⁷ In IV Sent., dist. 25, q. 1, a. 2c.

quamvis accipient ordinem, non tamen recipiunt exercitium ut *licita* possint in suis ordinibus ministrare»⁸.

Potestas autem *purae iurisdictionis* non involvit neque exigit ex se ordinationem vel consecrationem ullam, sed est simplex communicatio maioris sive universalioris iurisdictionis alicuius superioris inferiori super loca vel personas illi superiori subiectas ut eas regat vel administret. Est ergo potestas «quae ex simplici iniunctione hominis confertur»⁹. Et ideo S. Doctor eam reducit ad potestatem regendi Ecclesiam, in qua ipsam includit, sicut et clavem merae iurisdictionis ad concedendas indulgentias.

«Eidem confertur dispensatio thesauri Ecclesiae cui committitur regimen Ecclesiae. Sed hoc committitur quandoque non Sacerdoti.

Ergo potest indulgentias facere, quae ex dispensatione thesauri Ecclesiae efficaciam habent»¹⁰.

«Clavis est duplex. Una quae se extendit *ad ipsum caelum immediate*, removendo impedimenta introitus in caelum *per remissionem peccati*: et haec vocatur *clavis ordinis*, et hanc soli *Sacerdotes* habent, quia ipso soli ordinantur populo in his quae *directe* sunt ad Deum.

Alia clavis est quae *non directe* se extendit ad ipsum caelum, *sed mediante militante Ecclesia* per excommunicationem et absolutionem: et haec vocatur *clavis iurisdictionis in foro causarum*, et ideo hanc *etiam non sacerdotes* habere possunt, sicut Archidiaconi vel Clerici et alii qui excommunicare possunt»¹¹.

Itaque «clavis ordinis sacramentale quoddam est...; sed clavis *iurisdictionis* non est quid sacramentale, et eius effectus arbitrio hominis subiacet»¹².

Ergo «per iurisdictionem aliquis constituitur in gradu *superioritas* respectu eius in quem habet iurisdictionem, quia est *iudex eius*»¹³. Et ideo «ea quae sunt *ordinis* committi non possunt nisi ei qui *ordinem* habet, sicut Diacono non potest committi quod celebret Missam nisi

⁸ Ibid., ad 3.

⁹ *Summa theol.*, II-II, q. 39, a. 3c.

¹⁰ In IV Sent., dist. 20, a. 4, qla. 2, arg. 1 sed contra, n. 110.

¹¹ In IV Sent., dist. 19, q. 1, a. 1, qla. 3c, nn. 30-31.

¹² In IV Sent., dist. 20, a. 3, qla. 2, ad 1, nn. 97-98.

¹³ In IV Sent., dist. 18, q. 2, a. 3, qla. 1c, n. 172.

fiat Sacerdos: ea vero quae sunt *iurisdictionis* committi possunt eis qui non habent ordinariam iurisdictionem, sicut prolatio sententiae committitur ab Episcopis simplici Sacerdoti¹⁴.

Et hac ratione, Episcopus electus et preconizatus ad regendam unam vel aliam dioecesim, habet super eam potestatem ordinariam iurisdictionis, etiam ante suam realem consecrationem episcopalem. Similiter et Papa legitime electus, licet nondum sit Episcopus neque Sacerdos neque Clericus, potestatem habet iurisdictionis ordinariam directe et immediate a Deo acceptam super universam Ecclesiam ex ipso momento acceptationis electionis eius, id est ante eius aggregationem effectivam statui clericali, et ante receptionem sacerorum ordinum usque ad Episcopatum inclusive.

Consequenter, mera potestas iurisdictionis super aliquam portionem Ecclesiae, licet ordinaria sit et ratione officii, derivatur ceteris omnibus, etiam Episcopis simpliciter electis et preconizatis, ex potestate suprema Papae, sicut et potestas vel facultas concedendi indulgentias.

«Potestas faciendi indulgentias *plene* residet in Papa, quia potest facere prout vult, causa tamen existente legitima. Sed *in Episcopis* est *taxata secundum ordinationem Papae*; et ideo possunt facere secundum quod eis taxatum est, et non amplius»¹⁵.

«*Papa enim potest principaliter; alii vero in quantum potestatem ab eo accipiunt*, vel ordinariam, vel commissam seu delegaram»¹⁶.

Denique, potestas *ordinis* cui naturaliter adnexa est potestas ordinaria *iurisdictionis*, importat *simul ambas potestates*, prout videre est in Episcopis qui *in et cum* consecratione episcopali recipiunt tria officia sive munera sanctificandi, docendi et regendi populum Dei, unaque simul designationem ad regendam determinatam eius portionem, ut patet ex supra dictis¹⁷. Haec enim omnia ex integro consti-tuunt officium pastorale plene ac perfecte dictum.

¹⁴ *Summa theol.*, II-II, q. 187, a. 1c.

¹⁵ *In IV Sent.*, dist. 20, a. 4, qla. 3c, n. 125.

¹⁶ *Quodlib. II*, q. 8, a. 2c.

¹⁷ *Supra*, pp. 142, 210-211, 225-227.

Sunt tamen potestates *essentialiter hierarchicae*, sicut hierarchice se habent ceteri Episcopi respectu Papae, et se habebant ceteri Apostoli respectu Petri. Hoc enim exigit ipsa essentialis structura Collegii Episcopalis succendentis Collegio Apostolico. Ceteri namque Apostoli non erant omnino independentes, sed necessario subordinati Petro ut Capiti suo. Et similiter ceteri Episcopi non sunt prorsus independentes, sed necessario subordinati Papae *iure divino*¹⁸. Et quidem *qua tales*, id est in proprio eorum officio pastorali, quod essentialiter continet tria illa munera sanctificandi, docendi et regendi.

Papa e contra, sicut et Petrus cui succedit, est omnino independens a ceteris Episcopis in proprio eius officio Capitis et Pastoris Supremi Ecclesiae universalis, et consequenter in potestatibus ei correspondentibus et in respectivo exercitio earumdem.

Sic ergo Romanus Pontifex, qua simplex Episcopus, recipit *in et cum* consecratione episcopali potestates sanctificandi, docendi et regendi populum Dei sibi commissum, sed, qua Episcopus Romanus et successor Petri in Primatu Ecclesiae universalis, recipit directe a Deo, ex ipso momento acceptationis suae legitimae electionis, potestatem supremam *iurisdictionis* super *totam* Ecclesiam omnesque eius coetus et personas ad ipsam pertinentes, unaque simul liberum, expeditum et independentem usum eius.

At vero ceteri Episcopi, e contra, qui etiam receperunt *in et cum* consecratione sua episcopali eadem tria munera, non recipiunt eo ipso ac necessario simulque usum eorum liberum et expeditum cum omnimoda independentia a Papa, multoque minus potestatem supremam iurisdictionis super universam Ecclesiam, sed tantum limitatam ad dioeceses respectivas eis assignatas iuxta determinationem Papae.

Omnia haec resultant ex dupli serie textuum doctrinaliter parallelorum S. Doctoris circa munera sive potestates Episcoporum¹⁹.

In prima serie, quam supra copiose retulimus²⁰, docet omnimoda cum claritate quod Episcopi recipiunt *in et cum* consecratione

¹⁸ In IV Sent., dist. 24, q. 3, a. 2, qla. 3, arg. 2 sed contra.

¹⁹ Dico *doctrinaliter* parallelos, licet non sint tales *literaliter*, quia sibi mutuo correspondent in doctrina potius quam in verbis, seseque invicem compleant.

²⁰ Supra, pp. 220-225.

episcopali munera sive potestates sanctificandi, docendi et regendi populum Dei. Potestas autem *regendi* implicat veram *iurisdictionem*.

Simul ergo cum potestate *ordinis* ad sanctificandum, recipiunt potestatem *iurisdictionis* ad regendum. Atque utramque *coniunctim* ad docendum Evangelium, quod continet doctrinam *salutiferam* de fide et moribus una cum praeceptis respectivis, de cuius impletione et observantia curare et invigilare debent Episcopi, iuxta illud: euntes *docete* omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, *docentes servare* omnia quaecumque *mandavi vobis*²¹. Hoc autem supponit atque involvit veram iurisdictionem, unaque simul potestatem ordinis.

Hinc S. Thomas apposite: «*praedicare et confessiones audire* sunt *iurisdictionis et ordinis simul*»²².

In secunda vero serie tradit non minori claritudine ipsos Episcopos recipere mediante Romano Pontifice potestatem iurisdictionis ad regendum et gubernandum populum fidelem. Solus enim Papa habet supremam et universalem potestatem iurisdictionis super totam Ecclesiam; Episcopi autem recipiunt suam super singulas dioeceses eis assignatas et commendatas mediante electione et approbatione Papae²³.

In Ecclesia nempe datur plena potestas ligandi et solvendi, «*sed gradatim, scilicet a Papa in alios Praelatos*», qui sunt Episcopi²⁴. Quia Christus «*eam immediate dedit Petro, alii vero a Petro accipiat*. Ideo ne credatur ista solum dici Petro, dicit: quorum remiseritis peccata remittuntur eis. Et hac ratione *Papa*, qui est loco S. Petri, habet *plenariam* potestatem, *alii vero ab ipso*²⁵.

«Non autem sic intelligitur Petro commisisse ut ipse solus haberet, sed ut *per eum derivaretur ad alios*²⁶. «*Ei soli promisit* (Mt. 16, 19): *tibi dabo claves regni caelorum*, ut ostenderetur potestas clavium *per eum ad alios derivanda*²⁷.

²¹ Mt. 28, 19-20.

²² *Contra impugnantes Dei cultum et religionem*, n. 99.

²³ In II Sent., dist. 44, expositio textus.

²⁴ In *Symbolum Apostolorum*, art. 10, n. 996.

²⁵ In Mt. 16, 18-19, n. 1393.

²⁶ *Summa contra Gentiles*, lib. IV, cap. 72.

²⁷ Ibid., cap. 76.

Hoc enim requiritur ad conservandam unitatem Ecclesiae, quae in ipsa sua constitutione hierarchica coalescit ex Papa ut Capite et Primate, et ex ceteris Episcopis ipsi subordinatis ut membris Collegii Episcopalis.

«Cum Ecclesia sit *unum Corpus*, oportet, si ista unitas debet conservari, quod sit *aliqua Potestas Regitiva* respectu *totius Ecclesiae supra potestatem Episcopalem* qua *unaquaque specialis ecclesia* regitur, et haec est potestas *Papae»²⁸.*

«Unde et ita esse debet in *Praelatione Ecclesiae* militantis, ut apud aliquem esset praelatio *indistincte in omnes*, et *sub hoc* essent *alii* qui *super diversos distinctam* potestatem acciperent.

Et quia *usus clavium* requirit aliquam *Praelationis potestatem*, per quam ille in quem usus clavium communicatur efficitur *materia propria* illius actus, ideo ille, qui habet *indistinctam* potestatem super *omnes*, potest *uti clavibus in quemlibet*: illi autem, qui *sub eodem distinctas* potestates acceperunt, *non in quoslibet uti* possunt clavibus, sed *in eos tantum qui eis in sortem venerunt*, nisi in necessitatis articulo ubi nemini sunt sacramenta deneganda»²⁹.

Et secundum hoc, «*Petro dedit singulariter potestatem remitti peccata*, Mt. 16, 19, ut intelligatur quod *ipse p[ro]ae aliis habet potestatem iurisdictionis*»³⁰.

Hic est sensus profundus et ratio intima illius *derivationis immediatae* potestatis iurisdictionis Episcoporum a suprema et universali potestate item iurisdictionis Papae. *Derivatio* equidem, quae idem valet ac *participatio et dependentia*. «Papa enim habet plenitudinem Pontificalis Potestatis» super totam Ecclesiam «*quasi Rex in regno; sed Episcopi assumuntur in partem sollicitudinis*» super determinatas *portiones Ecclesiae*, quae sunt dioeceses particulares, «*quasi Iudices singulis civitatibus Praepositi*»³¹.

²⁸ In IV Sent., dist. 24, q. 3, a. 2, qla. 3c. «Ad conservandam Ecclesiae unitatem» (*Summa contra Gentiles*, lib. IV, cap. 76).

²⁹ In IV Sent., dist. 19, q. 1, a. 2, qla. 1, nn. 72-73.

³⁰ Ibid., ad 1, n. 76.

³¹ In IV Sent., dist. 20, a. 4, qla. 3c, n. 125.

«Est autem *participare* quasi *partem capere*; et ideo quando aliiquid *particulariter* recipit id quod ad alterum pertinet *universaliter*, dicitur *participare* illud»³².

Et quia sunt inferiores Papa in hierarchica ordinatione Ecclesiae, ideo ipsi *subordinantur* in suis propriis muneribus et potestatis bus.

Verumtamen, quia hoc ipsum munus regendi populum Dei confertur Episcopis *in et cum* eorum consecratione episcopali, evidens est potestatem gubernativam in eo implicatam non esse solius iurisdictionis, sed etiam ordinis, idest potestatem ordinis et iurisdictionis simul.

Aliud enim est *essentia* praedictae potestatis in eo quod habet iurisdictionis, et aliud *exercitium* eius validum et legitimum.

Quantum ad ipsam eius *essentiam* manet semper indebilis et inammissibilis in Episcopo valide consecrato, sicut et manent duo alia munera sive potestates quae ipsis conferuntur *in et cum* episcopali consecratione: sed quantum ad eius *exercitium* validum et legitimum, indiget ulterius *assignatione* subditorum et territorii in quibus ad proxim deducatur, et hoc pendet a Papa, ad quem spectat erigere dioeceses easque delimitare, sicut et commendare unicuique eorum curam et gubernium singularum dioeceseon.

Potestas, quam habent Episcopi valide consecrati, sed mere titulares et non residentialis, idest non habentes dioecesim neque subditos in quos exercenda sit, est vera et integra quantum ad essentiam suam, non autem libera vel expedita, sed quodammodo ligata vel impedita ob defectum materiae sive obiecti proprii in quod exerceri valeat.

S. Thomas apprime novit varietatem sive harmogen existentem inter simplicem potestatem et potestatem *liberam* sive *expeditam*, quam appellat etiam *facultatem*, quia nominat plenam *facilitatem* exercendi eam, *absque ullo impedimento*: nam inter impedimenta eius adnumerandus venit defectus obiecti vel materiae circa quae exerceri possit.

³² In librum Boethii *De hecdomadibus*, lect. 2; Opuscula theologica, t. II, ed. R. Spiazzi, n. 24.

«*Facultas nominat facultatem potestatis*»³³; «*facultas nominat... potestatem expeditam ad operandum*»³⁴, id est *liberam*³⁵; «*facultas, secundum communem usum loquendi, significat potestatem qua aliquid habetur ad nutum*»³⁶.

«Cui ergo nulla cura committitur, habet clavem *ligatam*, ut iuristiae dicunt, scilicet quia non habet omnino materiam»³⁷.

Atque hoc in sensu, cum dependeat et derivetur a Papa praedicta designatio materiae et non ab ipsa consecratione episcopali, dici potest simul quod illa potestas procedit immediate a Deo et a Papa: *a Deo*, quantum ad eius *essentiam*; *a Papa autem*, quantum ad conditiones *exercitii* ipsius, inter quas primum occupat locum conditio insupplebilis ex *natura rei* existentiae et designationis materiae propriae in quam exerceatur.

Et sic coalescunt et mutuo se compleant duae affirmationes S. Doctoris in duplice illa serie textuum: *prima*, quod Episcopi recipiunt directe et immediate a Deo, *in et cum* consecratione episcopali, *potestatem regendi* sive gubernandi populum Dei; *secunda*, quod eam non recipiunt directe et immediate a Deo, sed a Papa, sive mediante Papa.

Prima innuit quod ipsam recipiunt quantum ad suam *essentiam*; *secunda* vero, quod recipiunt eam quantum ad *usum* vel *exercitium* eius.

Illa nominat atque importat potestatem perfectam et completam ex parte *subjecti* eam possidentis, licet deficientem ex parte *objec-ti* circa quod exerceatur; *haec* vero tollit defectum illud, designando ac determinando concrete praedictum obiectum, et ideo faciendo ut memorata potestas sit plene libera et expedita ad operandum.

Verum quidem est Aquinatem expresse non perfecisse huiusmodi coaptationem et integrationem; ea tamen ob oculos est et prope obviam occurrit, atque ideo Thomam latere non potuit. Unde et ipsam fecit in casu analogo simplicis Sacerdotis, qui recipit *in et cum*

³³ *Summa theol.*, I, q. 83, a. 2, obi. 2, quam concedit ex hac parte.

³⁴ *Ibid.*, ad 2.

³⁵ *In II Sent.*, dist. 24, q. 1, a. 1, ad 1.

³⁶ *Ibid.*, ad 2.

³⁷ *Quodlib. XII*, q. 19, a. 30c.

ordinatione sua sacerdotali potestatem dimittendi peccata una cum potestate celebrandi Missam, ambae cum sint potestates *ordinis*, ac proin indelebiles et inamissibiles: at vero potestatem dimittendi peccata non potest licite neque valide exercere nisi circa personas subiectas propriae *iurisdictioni*, quam non recipit *in et cum* ordinatione sua, sed ab Episcopo.

Hanc ergo potestatem recipit directe et immediate a Deo quantum ad eius *essentiam*; sed, quantum ad obiectum suum vel materiam propriam in quam exerceatur, eam recipit immediate ab Episcopo materiam designante.

Quam ob rem scribit Thomas: «omnis potestas spiritualis datur cum aliqua consecratione. Sed *executio clavis* indiget *materia debita*, quae est plebs *subiecta per iurisdictionem*. Et ideo, antequam iurisdictionem habeat, *habet claves, sed non habet actum clavium*³⁸.

Et sic «in omnibus praedictis [= haereticis, schismaticis, excommunicatis et suspensis] manet *clavium potestas* quantum ad *essentiam*, *sed usus impeditur ex defectu materiae*. Cum enim *usus clavium Praelectionem* in utente requirat respectu eius in quem utitur..., *propria materia* in quam exerceatur *usus clavium* est *homo subditus*³⁹.

Qua in re datur quidam parallelismus inter potestatem consecrandi Corpus et Sanguinem Christi et potestatem dimittendi peccata, quas Sacerdos recipit simul in sua ordinatione. Quia «materia sacramenti Eucharistiae in quam suam potestatem exercet Sacerdos..., est *panis triticus*... Unde, *sicut si subtraheretur haeretico panis triticus*, conficere non posset, *ita nec si subtrahatur Praelatio absolvere poterit*⁴⁰.

Uno verbo, «ad absolvendum requiritur potestas sacerdotalis et iurisdictio». Et ideo «nullus potest absolvere propria auctoritate nisi eum qui est aliquo modo *sibi subditus*, quia actus fiunt in materia *propria*, et absolutio sacramentalis habet *iudicium adnexum*; et hoc, scilicet *iudicium, non est nisi in subditos et inferiores*. Qui ergo non habet

³⁸ In IV Sent., dist. 18, q. 1, a. 1, qla. 2, ad 2, n. 32.

³⁹ In IV Sent., dist. 19, q. 1, a. 2, qla. 3c, n. 58.

⁴⁰ Ibid., ad 1, n. 60.

subditum, non potest absolvere; et sic *iurisdictio* dat *materiam Sacerdoti determinatam*⁴¹.

Atque id ipsum extendens ad Episcopos —siquidem illud extendit ad Apostolos, quorum Episcopi sunt successores—, concludit: «ad absolutionem a peccato requiritur duplex potestas, scilicet potestas ordinis et potestas iurisdictionis.

Prima quidem potestas est *aequaliter in omnibus Sacerdotibus*. Et ideo ubi Dominus, Jn. 20, 22, dedit *omnibus Apostolis communiter* potestatem remittendi peccata, intelligitur de potestate quae *consequitur ordinem*.

Sed Petro dedit *singulariter* potestatem remittendi peccata, Mt. 16, 19, *ut intelligatur quod ipse p[ro]e aliis habet potestatem iurisdictionis*.

Potestas autem *ordinis, quantum est de se*, se extendit ad *omnes* absolvendos. Et ideo indeterminate Dominus dixit: *quorum remisit[ur] peccata; intelligens tamen quod usus illius potestatis esse deberet praesupposita potestate Petro collata secundum ipsius ordinationem*⁴².

Ceterum distinctio realis inter potentiam sive potestatem activam eiusque actum sive operationem, est proprietas omnis potestatis creatae⁴³, quae alia ex parte operari non potest nisi circa obiectum vel materiam propriam. Et huic universalis legi subiecta est potestas ordinis et iurisdictionis simplicem Sacerdotum et Episcoporum.

Unde et merito concludit S. Doctor: «*etiam clavis materialis* non potest aperire nisi seram *propriam, nec aliqua virtus activa potest agere nisi in materiam propriam*. Materia autem *propria* potestatis *ordinis* [ad remittenda peccata] efficitur aliquis *per iurisdictionem*. Et ideo non potest aliquis clave *uti* ad eum in quem *iurisdictio* non datur»⁴⁴.

Patet autem haec omnia reapse coincidere cum his quae docet Constitutio dogmatica *De Ecclesia*, videlicet quod «Episcopalis consecratio, cum munere sanctificandi, munera quoque confert docendi et regendi, quae tamen *natura sua* nonnisi in *hierarchica communione* cum Collegii Capite et membris *exerceri possunt*»⁴⁵.

⁴¹ *Quodlib. XII*, q. 19, a. 30c.

⁴² *In IV Sent.*, dist. 19, q. 1, a. 2, qla. 1, ad 1, nn. 74-77.

⁴³ *Summa theol.*, I, q. 54, a. 1-3.

⁴⁴ *In IV Sent.*, dist. 19, q. 1, a. 2, qla. 1, ad 2, n. 78.

⁴⁵ *Const. dogm. De Ecclesia*, Cap. 3, n. 21; AAS 57 (1965) 25.

Et magis concrete ac specialiter de potestate gubernativa: «Episcopi Ecclesias *particulares sibi commissas* ut vicarii et legati Christi *regunt consiliis, suassionibus, exemplis, verum etiam auctoritate et sacra potestate...* Haec *potestas*, qua nomine Christi personaliter funguntur, est propria, ordinaria et immediata, licet a *Suprema Ecclesiae Auctoritate exercitium eiusdem ultimatum regatur et certis limitibus, intuitu utilitatis Ecclesiae vel fidelium, circumscribi possit.*

Vi huius potestatis Episcopi *sacrum ius* et coram Deo officium habent *in suos subditos leges ferendi, iudicium faciendi, atque omnia, quae ad cultus apostolatusque ordinem pertinent, moderandi*⁴⁶.

Videlicet consecratio episcopalnis confert Episcopis eam recipientibus tria munera praedicta, quae includunt et secum ferunt veram potestatem ad ea exercenda.

Quod quidem intelligendum est quantum ad eius *essentiam*. Quia ut haec potestas sit libera et *expedita*, requiritur ulterius *missio et determinatio canonica ex parte Supremae auctoritatis hierarchicae, quae est auctoritas Papae*.

Ob hoc enim praecise adhibitum est de industria verbum *munus*, ad vitandum ne praedicta potestas intelligeretur ut necessario et essentialiter expedita. «Consulto adhibetur vocabulum *munerum*, non vero *potestatum*, quia haec ultima vox de potestate *ad actum expedita* intelligi posset. Ut vero talis *expedita potestas* habeatur, accedere debet *canonica seu iuridica determinatio per auctoritatem hierarchicam*. Quae determinatio *potestatis* consistere potest in concessione *particularis officii* vel in assignatione *subditorum*, et datur *iuxta normas a Suprema Auctoritate approbatas*.

Huiusmodi autem *ulterior norma ex natura rei* requiritur, quia agitur de muneribus quae *a pluribus subiectis, hierarchice ex voluntate Christi cooperantibus, exerceri debent*⁴⁷.

«Episcorum autem *missio canonica* fieri potest per *legitimas consuetudines a Suprema et Universali Potestate Ecclesiae non revocatas*, vel per *leges ab eadem Auctoritate latae aut agnitas, vel directe per ipsum*

⁴⁶ Ibid., n. 27, pp. 32-33.

⁴⁷ *Nota explicativa prævia*, n. 2; ibid., p. 73.

*Succesorem Petri, quo renuente seu communionem apostolicam denegante, Episcopi in officium assumi nequeunt*⁴⁸.

Itaque substantialis coincidentia S. Thomae cum Constitutione *de Ecclesia* hac de re, in propatulo est. Unica differentia deprenditur in quibusdam varietibus sive harmogibus et praecisionibus theologicis, quas Thomas addit circa *validitatem* vel simplicem *liceitatem exercitii* praedictarum potestatum, quas Constitutio non negat, sed ab eis simpliciter praescindit.

«Commissio autem censuit non intrandum esse in quaestiones de *liceitate* et *validitate*, quae relinquuntur disceptationi theologorum, in specie quod attinet ad potestatem quae *de facto* apud Orientales seiunctos *exercetur*, et de cuius explicatione variae exstant sententiae»⁴⁹.

Reaperte tamen explications S. Thomae sunt solide fundatae magnique valoris theologici licet non sint *de facto* et positive cooptatae neque approbatae auctoritate conciliari.

⁴⁸ *Const. cit.*, Cap. 3, n. 24, p. 29.

⁴⁹ *Nota explicativa praevia*, n. 4. N. B. in fine, p 75.

CAPUT 5

De potestate Collegii Episcopalis qua talis

Aliud punctum, in quo conveniunt Thomas et Concilium Vaticanicum II, respicit potestatem Collegii Episcopalis qua talis. Quae quidem est suprema, plena et universalis super totam Ecclesiam.

Qua in re prae oculis semper habendum est quod Collegium Episcopale proprie et formaliter sumptum non datur nec dari potest sine Romano Pontifice ut Capite eius, licet Papa considerari possit solus et sine ceteris Episcopis. Et ideo haec suprema, plena et universalis potestas super totam Ecclesiam potest bifarie considerare nempe ut afficit totum Collegium Episcopale una cum Papa ut Capite, et ut afficit Papam solum abstractione facta a ceteris Episcopis.

Si ergo consideretur *ipse Papa solus et per se*, prout scilicet est Vicarius Christi et Primas universae Ecclesiae, indubia res est eum pollere suprema, plena et universalis potestate super totam Ecclesiam, et quidem *iure divino* sive ex divina institutione.

«Papa, inquit Thomas, est *super omnes*»¹; «Papa habet *plenitudinem* potestatis *in Ecclesia*»²; «Christi Vicarius in *totam Ecclesiam Christi* potestatis *plenitudinem* obtinet»³; «Romanus Pontifex habet in Ecclesia *plenitudinem* potestatis»⁴; «Papa in Ecclesia habet *plenitudinem* potestatis»⁵; «habet *plenitudinem* Pontificalis potestatis»⁶; «Petrus est

¹ *Quodlib. XII*, q. 19, a. 30, arg. sed contra.

² *Quodlib. IV*, q. 8, a. 13; *Contra impugnantes Dei cultum et religionem*, n. 139.

³ *Contra errores graecorum*, ed. GLORIEUX, p. 167; ed. VERARDO, Cap. 32, n. 1119. Cf. Cap. 33, n. 1120; GLORIEUX, p. 168.

⁴ *Ibid.*, GLORIEUX, p. 169; VERARDO, Cap. 35, n. 1122.

⁵ *Summa theol.*, III, q. 72, a. 11, ad 1.

⁶ *In IV Sent.*, dist. 7, q. 3, a. 1, qla. 4c, n. 172; dist. 20, a. 4, qla. 3c, n. 125.

Christi Vicarius, et Romanus Pontifex Petri successor *in eadem potestate ei a Christo collata*⁷; «Papa, per hoc quod est Episcoporum Summus, habet plenitudinem potestalis... per relationem ad Corpus mysticum⁸; «Summus Pontifex gerit plenarie vicem Christi *in tota Ecclesia*⁹; «Papa est Caput totius Ecclesiae»¹⁰, «cui, ut Cyrillus dicit, omnes iure divino caput inclinant, et ei tamquam ipsi Domino Iesu Christo obediunt»¹¹.

Similiter si Papa consideretur *simul cum ceteris Episcopis*, id est *totum Collegium Episcopale plene et integralita sumptum*, prout nempe complectitur Caput et cetera Membra simul.

Est enim per se notum non minore potestate gaudere Papam una cum ceteris Episcopis quam Papam solum, quia manet idem Papa in utroque casu, neque minuitur eius potestas ex unione ipsius cum ceteris Episcopis. Cum ergo ipse solus et seorsim a ceteris Episcopis suprema, plena atque universalis gaudeat potestate super totam Ecclesiam, necesse est quod eandem servet potestatem quando simul cum ceteris Episcopis consideratur.

Porro Papa simul cum ceteris Episcopis sumptus et consideratus est revera ipsum Collegium Episcopale proprie et formaliter acceptum, quod ex eis simul essentialiter constituitur. Ergo Collegium Episcopale proprie et formaliter dictum, qua tale, suprema, plena atque universalis potestate pollet super totam Ecclesiam.

S. Thomas id expresse docuit quando agitur de praedicto Collegio adunato in Concilio Oecumenico, quia praecise tale Concilium est congregatio totius Collegii Episcopalis plene et formaliter sumpti. Docet autem Aquinas Concilium Oecumenicum pollere suprema, plena et universalis potestate super totam Ecclesiam, quandoquidem infallibiliter proponit ac definit veritates revelatas de fide et moribus, et leges fert super totam Ecclesiam «auctoritate universalis

⁷ *Contra errores graecorum*, GLORIEUX, p. 169; VERARDO, cap. 35, n. 1122.

⁸ *In IV Sent.*, dist. 7, q. 3, a. 1, qla. 4c, n. 171.

⁹ *Summa theol.*, II-II, q. 88, a. 12, ad 3.

¹⁰ *Op. cit.*, III, q. 8, a. 6c.

¹¹ *Contra impugnantes Dei cultum et religionem*, n. 90; *Contra errores graecorum*, GLORIEUX, p. 170; VERARDO, cap. 35, n. 1122; *in IV Sent.*, dist. 24, q. 3, a. 2, qla. 3, arg. 2 sed contra.

Ecclesiae»¹². Pollet ergo auctoritate totius Ecclesiae, quam repreäsentat: quae quidem auctoritas sive potestas plena, suprema et universalis est in duplice functione docendi et regendi.

Qui autem pollet et gaudet aliqua potestate, maxime si propria et ordinaria sit, est *subiectum* eius. Ergo tam Papa solus quam Papa simul cum ceteris Episcopis, idest Collegium Episcopale presse dictum, sunt *subiectum* plene, supremae et universalis potestatis super totam Ecclesiam.

Et inde oritur statim quaestio: suntne *duo subiecta* praedictae potestatis, aliud Papa solus, aliud Collegium Episcopale qua tale?

Concilium abstrahit ab hac praecisione, idest si debeat dici quod sunt *duo subiecta* inadæquate distincta vel unum tantum sub duobus respectibus differentibus. «Commissio non voluit intrare in quaestionem disputatam de *unico* subiecto potestatis supremae vel de *duobus* eiusdem potestatis subiectis inadæquate distinctis»¹³.

Declarat tamen quod «distinctio non est inter Romanum Pontificem et Episcopos collective sumptos, sed inter Romanum Pontificem seorsim et Romanum Pontificem simul cum Episcopis»¹⁴. Potest ergo utrumque dici.

Verumtamen principia S. Thome postulant et exigunt quod dicitur potius *unum subiectum*, quia hoc verbum, *subiectum*, implicat quandam *totalitatem et autonomiam* quae non datur in Corpore Episcoporum sine Papa. Sunt pars Collegii Episcopalis proprie et integraliter sumpti, sed pars subordinata Capiti eius quod est Papa. Hic ergo est proprium et nativum subiectum plene et supremae potestatis super universam Ecclesiam, quae potestas communicatur sive extenditur ad Corpus ceterorum Episcoporum quatenus uniti et associati sunt Romano Pontifici. Unde non sunt proprie duo subiecta, sed unum tantum cum vel sine associatione aut aggregatione Corporis ceterorum Episcoporum.

¹² *Summa theol.*, II-II, q. 1, a. 10, obi. 2, quam concedit ex hac parte.

¹³ *Modi a Patribus conciliaribus propositi, a Commissione doctrinali examinati*; Modus 80, p. 25.

¹⁴ *Nota explicativa prævia*, n. 3, p. 74, quae provocat ad Modum 81, pp. 25-26.

Huiusmodi Corpus vel quasi Collegium ceterorum Episcoporum est sicut pars aut conditio materialis veri Collegii Episcopalis presse et integraliter sumpti; et ideo de ipso valent ea quae dicit S. Thomas de collegio privato relate ad collegium publicum: «*pars non ponitur in numerum contra totum; collegium autem privatum pars est publici collegii, sicut domus est pars civitatis quae ex diversis familiis constitutur, nec tamen est ex duobus collegiis*»¹⁵.

At haec plena et suprema potestas Papae solius vel Corporis ceterorum Episcoporum cum Papa, idest totius Collegii Episcopalis presse dicti, non est absoluta et omnimoda sicut potestas Dei vel Christi-hominis, quia non potest mutare constitutionem Ecclesiae, neque Sacra menta, neque ius naturale, neque ius divinum, multo que minus dogmata fidei, quae sunt veritates ita fixae et immutabiles ut nec Deus ipse possit eas immutare.

Quam ob rem scribit Thomas: «*ministri Ecclesiae instituuntur in Ecclesia divinitus fundata. Et ideo institutio Ecclesiae praesupponitur ad operationem ministrorum, sicut opus creationis praesupponitur ad opus naturae. Et quia Ecclesia fundatur in fide et Sacramentis, ideo ad ministros Ecclesiae nec novos articulos fidei edere aut editos remove re, aut nova Sacra menta instituere aut instituta removere pertinet, sed hoc est potestatis excellentiae quae soli debetur Christo, qui est Ecclesiae fundamentum*

Et ideo sicut Papa non potest dispensare ut aliquis *sine baptismo* salvetur, ita nec quod salvetur *sine confessione* secundum quod obligat *ex ipsa vi Sacramenti*. Sed potest dispensare in confessione secundum quod obligat *de pracepto Ecclesiae*, ut possit aliquis *diutius* confessionem *differre* quam ab Ecclesia institutum est»¹⁶.

Itaque «*pracepta iuris divini non minus obligant quam pracepta iuris naturalis. Unde sicut non potest dispensari in iure naturali, ita nec in iure positivo divino*»¹⁷.

In ceteris vero omnibus, quae sunt *de iure mere ecclesiastico*, sive procedant a Papa vel a Concilio Oecumenico, sive ab ipsis Apostolis

¹⁵ *Contra impugnantes Dei cultum et religionem*, n. 60.

¹⁶ *In IV Sent.*, dist. 17, q. 3, a. 1, qla. 5c, nn. 389-390.

¹⁷ *Ibid.*, ad 1, n. 391.

quatenus sunt simplices Episcopi rectores populi fidelis ex potestate propria et ordinaria, potest Papa dispensare, eaque immutare.

Apostoli enim aliquando promulgabant praecepta ipsius Christi, quandoque vero praecepta propria, iuxta illud S. Pauli: «*praecipio non ego, sed Dominus*»¹⁸.

Qua de re Thomas apposite: «Apostolus *dupliciter* in doctrina sua aliqua proposuit. *Quaedam* quidem *sicut promulgans ius divinum*, sicut illud quod habetur Gal. 5, 2: si circumcidimini, Christus vobis nihil proderit, et multa alia huiusmodi: et *in hoc Papa non potest dispensare*.

Quaedam vero *sicut propria auctoritate* aliqua statuens: nam ipse I Cor. 11, 34: cetera cum venero *disponam*; et infra, 16, 1-2, mandavit ut collectae, quae fiunt in sanctos, *per unam sabbati* fiant, quod non pertinet ad ius divinum. Et similiter etiam quod dicitur de bigamo non promovendo (I Tim. 3, 2; Tit. 1, 6) non est iuris divini, sed institutio auctoritatis *humanae* divinitus homini concessae»¹⁹.

Et alio in loco: quod dispensatio dari non possit, «hoc verum est quantum ad ea quae sunt de iure *naturali* et quantum ad ea quae sunt *de necessitate Sacramentum et fidei*; sed in aliis quae sunt de institutione *Apostolorum*, cum Ecclesia habeat *nunc eandem potestatem* statuendi et destruendi quam *tunc* habuit, potest per eum, qui *Primum in Ecclesia tenet, dispensari*»²⁰.

Rursus: «*Papa* habet *plenitudinem potestatis* in Ecclesia, ita scilicet quod *quaecumque* sunt instituta *per Ecclesiam vel Ecclesiae Praelatos*, sunt *dispensabilia a Papa*. Haec enim sunt quae dicuntur esse iuris *humani* vel iuris *positivi*.

Circa ea vero quae sunt iuris *divini* vel iuris *naturalis*, dispensare non potest, quia ista habent efficaciam *ex institutione divina*. Ius autem *divinum* est quod pertinet ad Legem Novam vel Veterem.

Sed haec est differentia inter Legem utramque: quia Lex Vetus determinabat multa tam in praeceptis caeremonialibus pertinentibus

¹⁸ I Cor. 7, 10.

¹⁹ Quodlib. IV, q. 8, a. 13, ad 1.

²⁰ In IV Sent., dist. 27, q. 3, a. 3, ad 2.

ad cultum Dei quam etiam in praceptis iudicialibus pertinentibus ad iustitiam inter homines conservandam; sed Lex Nova, quae est lex libertatis, huiusmodi determinationes non habet, sed est contenta praceptis *moralibus naturalis legis*, et articulis *fidei*, et *Sacramentis* gratiae. Unde et dicitur *Lex Fidei* et *Lex Gratiae*, propter determinationem articulorum *fidei* et efficaciam *Sacmentorum*.

Cetera vero, quae pertinent ad determinationem *humanorum iudiciorum* vel ad determinationem divini *cultus*, libere permisit *Christus*, qui est Novae Legis lator, *Praelatis Ecclesiae* et *Principibus christiani populi determinanda*. Unde huiusmodi determinationes pertinent ad *ius humanum, in quo Papa potest dispensare*.

In solis vero his quae sunt de lege *naturae*, et in articulis *fidei*, et *Sacmentis* Novae Legis *dispensare non potest*: hoc enim non esset posse pro veritate, sed *contra veritatem*²¹.

Tandem concedit plane istam affirmationem adversarii eius Guillelmi de Sancto-Amore: «*nec Papa nec aliquis mortalium potest ecclesiasticam hierarchiam divinitus ordinatam mutare aut evertere, cum nulli Praelatorum data sit potestas in destructionem, sed in aedificationem, II Cor. 10, 8*»²².

Sed quando arguebat Guillelmus quod, secundum Ius, «*contra statuta Patrum aliquid condere vel mutare, nec Romanae Sedis auctoritas potest*»²³ respondet distinguendo: «*dicendum est quod verum est in illis quae statuta Sanctorum determinaverunt esse de iure divino, sicut articuli fidei qui determinati sunt per Concilia; sed illa quae sancti Patres determinaverunt esse de iure positivo, sunt relictia sub dispositione Papae, ut possit ea mutare vel dispensare secundum opportunitates temporum vel negotiorum*»²⁴.

Exceptis ergo his quae pertinent ad substantiam *fidei*, et *sacmentorum*, et constitutionis *Ecclesiae*, et ad *ius divinum naturale vel positivum*, *Papa solus et Collegium Episcopale*, idest *Papa simul cum*

²¹ *Quodlib. IV, q. 8, a. 13c.* Cf. *Summa theol. II-II, q. 88, a. 12, ad 3*.

²² *Contra impugnantes Dei cultum et religionem, n. 73, 6; n. 164.*

²³ *Ibid., n. 73, 1.*

²⁴ *Ibid., n. 159.*

ceteris Episcopis, potestate gaudent supra, plena, universali et abso-
luta circa reliqua omnia, ita ut ea mutare, ordinare, immo et abrogare
possint diversis variisque modis, secundum quod magis expedit ad
bonum Ecclesiae universalis et utilitatem fidelium.

Et ideo possunt proponere ipsas veritates fidei modo magis
perspicuo et explicito, ad vitandas vel corrigendas falsas haereticorum
interpretationes; possunt etiam mutare disciplinam administrationis
Sacramentorum et ordinationis cultus liturgici, et generatim omnes
materias pure disciplinares; possunt quoque mutare leges ecclesiasti-
cas sive ius canonicum, quo regulatur et in praxim deducitur in con-
creto gubernatio Ecclesiae; unoque verbo, mutare et diversimode ap-
pare possunt «omnia alia quae pertinent ad totam Ecclesiam»²⁵.

²⁵ *Summa theol.*, II-II, q. 1, a. 10c.

CAPUT 6

De exercitio potestatis collegialis

Conveniunt etiam Thomas et Concilium in his quae spectant ad usum sive exercitium huiusc potestalis supremae, plene et universalis super totam Ecclesiam.

Eam enim Romanus Pontifex, ipse solus et per se sumptus, «*semper libere exercere valet*», idest omnimoda cum independentia a quacumque alia humana potestate vel auctoritate, sed uni Deo subiecta sive devincta; at vero ceteri Episcopi, tum sigillatim considerati tum collective adunati in Coetu vel Corpore Episcopali, non possunt ipsam exercere nisi dependenter a Papa atque de eius consensu: «quae quidem potestas *nonnisi consentiente Romano Pontifice exerceri potest*»¹.

Vel, ut dicitur in *Nota explicativa praevia*, «*Summus Pontifex, utpote Pastor Supremus Ecclesiae, suam potestatem omni tempore ad placitum exercere potest*, sicut ab ipso suo munere requiritur».

Sed de potestate Corporis Episcopalis ait quod «*nonnisi consentiente Romano Pontifice exerceri potest. Consentiente Capite, ne cogitetur de dependentia velut ab aliquo extraneo; terminus, consentiens, evocat e contra communionem inter Caput et membra...*

Formula negativa, *nonnisi, omnes casus comprehendit*. Unde evidens est quod *normae a Suprema Auctoritate approbatae semper observari debent*»².

¹ *Const. dogm. De Ecclesia*, cap. 3, n. 22, p. 26.

² *Nota explicativa praevia*, n. 4, p. 74.

Pariter S. Thomae: «Potestas, inquit, faciendi indulgentias *plene* resedit in *Papa*, quia potest facere prout vult, causa tamen existente legitima; sed in *Episcopis est taxata secundum ordinationem Papae*, et ideo possunt facere secundum quod eis *taxatum* est, et non amplius»³.

«Papa est super omnes. Ergo cui vult, quid et quomodo vult, potest committere et indulgere»⁴.

«Illa, quae Sancti Patres determinaverunt esse *de iure positivo*, sunt reicta *sub dispositione Papae*, ut possit ea mutare vel dispensare secundum opportunitatem temporum vel negotiorum. Sancti enim Patres in *Concilio congregati, nihil statuere possunt nisi auctoritate Romani Pontificis interveniente*, sine qua nec etiam Concilium congregari potest.

Nec tamen Papa, quando aliquid *aliter* facit quam a sanctis Patribus statutum est, *contra* eorum statuta facit: quia servatur *intentio* statuentium, etiamsi non serventur *verba* statutorum, quae non possunt in omnibus casibus et in omnibus temporibus observari servata *intentione* statuentium, quae est *utilitas Ecclesiae*. Derogatur enim prioribus statutis per statuta sequentia»⁵.

Qua de causa dantur actus proprii et exclusivi solius Papae, ut convocare Concilium Oecumenicum, eidem praesidere ipsumque confirmare vel approbare.

«Concilium Oecumenicum, ait Constitutio dogmatica *De Ecclesia, numquam datur* quod a Successore Petri non sit *ut tale* confirmatum vel saltem receptum; et Romani Pontificis *praerogativa* est haec Concilia *convocare, iisdem praesidere et eadem confirmare*»⁶.

Quod adhuc clarius explicat *Nota explicativa praevia*, dicens: «quia Summus Pontifex est *Caput Collegii, ipse solus quosdam actus* facere potest, qui *Episcopis nullo modo* competit, verbi gratia Collegium *convocare et dirigere, normas actionis approbare, et cetera*»⁷.

³ In IV Sent., dist. 20, a. 4, qla. 3c, n. 125.

⁴ Quodlib. XII, q. 19, a. 30, arg. sed contra.

⁵ Contra impugnantes Dei cultum et religionem, n. 159.

⁶ Const. dogm. De Ecclesia, cap. 3, n. 22, p. 27.

⁷ Nota explicativa praevia, n. 3, p. 74.

Idem docet S. Thomas. «In corpore humano, ait, *quaedam* sunt *actiones* quae *solis principalibus membris* conveniunt, et *quaedam etiam soli capiti*. Sed *in Ecclesia vicem Capitis tenet Papa*, et vicem *principalium membrorum Praelati* maiores ut *Episcopi*. Ergo aliquae dispensationes sunt *quas solus Papa potest facere*⁸.

Propria enim functio Capitis est praesidere atque dirigere cetera omnia membra corporis, quia occupat eminentiorem locum et omnibus sensibus est instinctum, specialiter visu et auditu, qui necessarii sunt ad dirigendos motus translationis totius corporis.

Qua de re optime Aquinas: relate ad corpus humanum «possimus tria considerare in capite, scilicet ordinem, perfectionem et virtutem. *Ordinem* quidem, quia caput est *prima pars hominis, incipiendo a superiori...*⁹. *Perfectionem* autem, quia in capite vigent *omnes sensus* et interiores et exteriores, cum in ceteris membris sit solus tactus... *Virtutem* vero, quia virtus et motus ceterorum membrorum, et *gubernatio eorum in suis actibus, est a capite*, propter vim sensitivam et motivam ibi *dominantem*¹⁰.

Dupliciter nempe influit in cetera membra. «Uno modo, quodam *intrinseco* influxu, prout scilicet virtus motiva et sensitiva a capite derivatur ad cetera membra. Alio modo, secundum quandam *exteriorum gubernationem*, prout scilicet secundum *visum* et alios sensus, qui in capite radicantur, *dirigitur homo in exterioribus actionibus*¹¹.

Quae quidem *proportionaliter* valent de Capite Corporis mystici Christi, quod est Ecclesia, relate ad cetera eius membra, licet modo quodam differenti, quia huiusmodi analogia est proportionalitatis *metaphoricae*, et «*in metaphoricas locutionibus non oportet attendere similitudinem quantum ad omnia; sic enim non esset similitudo, sed rei veritas*¹². Et sic possunt dari plura et diversa capita, licet subordinata uni

⁸ In IV Sent., dist. 38, q. 1, a. 4, qla. 2, arg. sed contra.

⁹ «Caput habet *manifestam eminentiam respectu exteriorum membrorum*» (*Summa theol.*, III, q. 8, a. 1, ad 3).

¹⁰ *Summa theol.*, III, q. 8, a. 1c. Cf. *De Veritate*, q. 29, a. 4c.

¹¹ *Summa theol.*, III, q. 8, a. 6c.

¹² *Ibid.*, a. 1, ad 2.

principali et fundamentali quod est Christus eiusque Vicarius in terris; atque vi virtuteque diversa instructa, quibus vario modo influere possint in totum vel in partem praedicti Corporis mystici.

Ita *Christus*, utpote Caput primarium et principale, influit *interius* in *totum Corpus*, cui superabundanter confert gratiam sanctificantem, iuxta illud: *de plenitudine Eius omnes nos accepimus, et gratiam pro gratia*¹³.

Influit quoque *exterius* quantum ad eius directionem et gubernationem, et quidem sensu quodam pleno et universalis, quatenus «*Christus est Caput omnium eorum qui ad Ecclesiam pertinent secundum omnem locum et tempus et statum*»¹⁴, idest viatorum et comprehensorum, hominum et angelorum».

Ceteri autem, quibus attribuitur diversimode nomen Capitis Ecclesiae vel in Ecclesia, sicut Papa et Episcopi, influunt tantum «in membra Ecclesiae quantum ad *exteriorem gubernationem*»¹⁵ et non quantum ad interiorem virtutem iustificandi. Atque illud etiam certis cum limitationibus: quia eorum gubernatio non se extendit ad angelos, sed ad solos homines; et ad istos quidem in statu viatorum tantum, non autem in statu comprehensorum; atque ad ipsos viatores, secundum tempus limitatum, nempe durante Pontificatu Papae et Episcopatu Praelatorum tantum, et non usque ad finem saeculi.

Qua tamen in re exstat differentia inter Papam et ceteros Episcopos: quia Papa est Caput et Gubernator *totius Ecclesiae*, *Episcopi* autem sunt Capita et Rectores *unius portionis* tantum, iuxta assignationes eis factas a Romano Pontifice.

«Alii autem homines dicuntur Capita secundum quaedam *specialia* loca, sicut Episcopi *suarum ecclesiarum*; vel etiam secundum determinatum *tempus*, sicut Papa est Caput *totius Ecclesiae*, scilicet *tempore sui Pontificatus*, et secundum determinatum *statum*, prout scilicet sunt in statu *viatoris*»¹⁶.

¹³ Jn. 1, 16; S. THOMAS, *Summa theol.*, III, q. 8, a. 5, arg. sed contra et corp.; a 6c.

¹⁴ Ibid., aa. 4, 6c.

¹⁵ Ibid., a. 6c.

¹⁶ Ibid.

Est ergo propria et exclusiva functio Papae regere et gubernare Ecclesiam universalem, quatenus est Supremum Caput visibile eius. «Ad solam auctoritatem Summi Pontificis pertinet nova editio Symboli, sicut et *omnia* alia quae pertinent ad *totam* Ecclesiam, ut congregare *Synodum Generalem* et alia huiusmodi»¹⁷: «cuius auctoritate Synodus congregatur et eius sententia confirmatur»¹⁸.

«Sicut autem posterior Synodus potestatem habet interpretandi Symbolum a priori Synodo conditum ac ponendi aliquid ad eius explanationem..., ita etiam *Romanus Pontifex* hoc sua auctoritate potest, *cuius sola auctoritate Synodus congregari potest et a quo sententia Synodi confirmatur*»¹⁹.

«Sancti enim Patres in Conciliis congregati nihil statuere possunt nisi auctoritate Romani Pontificis interveniente, sine quo nec Concilium congregari potest»²⁰.

Patet ergo quod exercitium potestatis Collegialis Collegii Episcopalis congregati in Concilio Oecumenico cum eius Capite Papa, debet regulari, dirigi et approbari vel confirmari ab ipso Papa, sine quo vel ipsum Collegium ipsumque Concilium non dantur.

Alia res est exercitium sive actus collegialis *extraconciliaris*, idest Corporis ceterorum Episcoporum per totum orbem dispersorum una cum Romano Pontifice, quando ipse eos invitat ad ponendum actum illum, eumque approbat vel confirmat.

S. Thomas non meminit expresse istius casus vel modi exercendi supremam potestatem collegialem totius Corporis Episcopalis, sicut facit Constitutio dogmatica *De Ecclesia*²¹; eius tamen principia non solum illud non excludunt, quin potius ipsum exigunt et postulat: quia praedictum Collegium existit *permanenter*, ideoque *independenter* a Concilio, ac proinde potest collegialiter agere *in et sine* Concilio, idest tam *intra* quam *extra* Concilium. Adunatio namque

¹⁷ II-II, q. 1, a. 10c.

¹⁸ Ibid., ad 2.

¹⁹ *De Potentia*, q. 10, a. 4, ad 13.

²⁰ *Contra impugnantes Dei cultum et religionem*, n. 159.

²¹ *Const. dogm. De Ecclesia*, cap. 3, n. 22, p. 27.

Corporis Episcopalis in Concilio vel secus, est quid omnino accidentale Collegio Episcorum. Id enim quod vere essentiale est in hac re est unio sive communio hierarchica Episcorum inter se et cum Romano Pontifice; et hoc potest dari ac de facto datur, licet illi sint materialiter sive corporaliter distantes et dispersi per universum orbem.

CAPUT 7

De sollicitudine Episcoporum erga universam Ecclesiam

Denique convenit S. Thomas cum Concilio in his quae respiciunt *sollicitudinem* omnium et singulorum Episcoporum pro bono Ecclesiae universalis, licet non importet iurisdictionem proprie dictam, itemque modum collaborandi ad bonum commune ecclesiale per accuratam adimpletionem officiorum et munerum episcopalium in dioecesis respectivis eis assignatis et commendatis.

«*Singuli Episcopi*, ait Concilium, qui *particularibus ecclesiis prae-ficiuntur, regimen suum pastorale super portionem populi Dei sibi com-missam, non super alias Ecclesias neque super Ecclesiam universalem exercent.*

Sed *qua membra Collegii Episcopalis* et legitimi Apostolorum successores, *singuli ea sollicitudine pro universa Ecclesia ex Christi institutione et praecepto tenentur quae, etiamsi per actum iurisdictionis non exerceatur, summopere tamen confert ad Ecclesiae universalis emolumendum...*

Ceterum, hoc sanctum est, quod bene regendo *propriam ecclesiam ut portionem Ecclesiae universalis*, ipsi *efficaciter conferunt ad bonum totius mystici Corporis*, quod est etiam corpus ecclesiarum»¹.

Thomas autem ex sua parte docet sollicitudinem et solidarietatem pro bono communi esse legem universalem omnis organismi

¹ *Const. dogm. De Ecclesia*, Cap. 3, n. 23, pp. 27-28.

physici et socialis². Omnia enim et singula membra et organa corporis vivi sibi mutuo respondent seseque mutuo adiuvant in propriis suis functionibus pro bono totius corporis.

«Videmus enim quod naturaliter pars se exponit ad conservationem totius, sicut manus exponitur ictui absque deliberatione ad conservationem totius corporis. Et quia ratio imitatur naturam, huiusmodi imitationem invenimus in virtutibus politicis: est enim virtuosi civis ut se exponat mortis periculo pro totius reipublicae conservatione; et si homo esset naturalis pars huius civitatis, haec inclinatio esset ei naturalis»³.

Partes siquidem sunt propter totum et non e converso: «non enim est totum propter partes, sed partes propter totum»⁴. Cum ergo singula individua sint «pars multitudinis, quilibet homo, hoc ipsum quod est et quod habet, est multitudinis; sicut et quaelibet pars, id quod est, est totius. Unde et natura aliquod detrimentum infert parti ut salvet totum»⁵.

«Bona enim dispositio partium accipitur secundum habitudinem ad totum; quia, ut Augustinus dicit in libro III *Confessionum*, cap. 8 (ML 32, 683), turpis omnis pars est suo toti non congruens»⁶.

Et ideo, «sicut membra corporis ex sibi proprio servient toti corpori, sic quilibet subditus ex propriis bonis debet servire communitatibus»⁷.

Partes ergo ut partes et totum ut totum sunt correlativa, et hoc in sensu «pars et totum *quodammodo sunt idem*», ita quidem ut bonum partium qua talium ordinetur naturaliter ad bonum totius, et

² Sollicitudo nominat vigilantiam, diligentiam, studium attentum et intentum animum ad bonum procurandum. «Sollicitudo vel *vigilantia*» (*Summa theol.*, II-II, q. 47, a. 9, titulus articuli in capite quæstionis); *vigilantia est idem sollicitudini* (*ibid.*, arg. sed contra); *diligentia videtur esse idem sollicitudini* (II-II, q. 54, a. 1, ad 1); «sollicitudo importat *studium* quoddam adhibitum ad aliquid consequendum» (II-II, q. 55, a. 6c). Ei autem opponitur *negligentia* (II-II, q. 53, prol.; q. 55, a. 1c); «negligentia directe opponitur sollicitudine (*ibid.*, a. 2c).

³ *Summa theol.*, I, q. 60, a. 5c. Cf. II-II, q. 26, a. 3c.

⁴ *Summa contra Gentiles*, lib. III, Cap. 112, arg. 5.

⁵ *Summa theol.*, I-II, q. 96, a. 4.

⁶ II-II, q. 47, a. 10, ad 2.

⁷ In Mt. 17, 25, n. 1479.

bonum totius qua talis nativa sua indole redundet ac refluat in bonum partium⁸.

Omnia itaque et singula membra qua talia sunt totius corporis, et convenient in quadam unitate communi: pariter, omnes et singuli cives qua tales, sunt membra unius societatis, ideoque convenient in quadam unitate civili communi, ac proin debent solliciti esse de bono communi eius, et ad ipsum conferre secundum totum suum posse.

S. Thomas, exponens pulcherrimam quandam ideam Aristote lis, notat quod in omni cooperatione sive actione combinata convenient omnes et singuli cooperatores qua tales in aliquo uno communio omnium, nempe in fine seu bono communi totius coetus, prout videre est in navigatione.

«Sicut *nauta* significat aliquid *commune multis*, ita et *civis*.

Quod autem *nauta* sit *commune multis*, manifestat [Aristote les]. Quia, cum *multi dissimiles* in potentia, idest arte et officio, dicantur *nautae*, quidam eorum est *remigator* qui movet navem remis, quidam *governator* qui dirigit motum navis gubernaculo, quidam autem est *prorarius*, idest custos prorae quae est anterior pars navis, et alii habent alia nomina et alia officia.

Manifestum est autem quod unicuique horum convenit aliquid secundum *propriam* virtutem et aliquid secundum *communem*.

Ad *propriam* enim virtutem *uniuscuiusque* pertinet quod habeat diligentem rationem et cultum *de proprio officio*, sicut *governator* de *gubernatione*, et sic de aliis.

Communis autem virtus est quaedam quae convenit *omnibus*: omnium enim eorum opus ad hoc tendit, ut *navigatio* sit *salva*. Ad hoc enim tendit desiderium et intentio *cuiuslibet* *nautae*, et ad hoc ordinatur virtus *communis* *nautarum*, quae est *virtus nautae in quantum est nauta*.

Ita etiam, cum sint *diversi* cives habentes *dissimilia* officia et status *dissimiles* per quos exercent *proprias* operationes in civitate, *opus commune omnium est solus communitatis*: quae quidem *communitas*

⁸ *Summa theol.*, II-II, q. 61, a. 1, ad 2. Cf. *ibid.*, q. 47, a. 10, ad 2.

consistit in *ordine* politiae. Unde patet quod virtus eius *in quantum est civis* consideratur in ordine ad politiam, ut scilicet ille sit bonus ci-vis qui bene operatur ad conservationem politiae»⁹.

Simili modo Episcopi individualiter sumpti, sive *ut individua particularia*, curare debent singuli de propria dioecesi vel portione Ecclesiae sibi assignata et commissa, et quidem cum potestate et iurisdictione *propria et ordinaria*: sed, ut *membra* Collegii Episcopalis presse et integraliter accepti, debent *sollicitudinem* habere de bono communi Ecclesiae universalis, pro eoque opem ferre quantum possunt; quia tunc sunt correlativi ad totum totum Collegium, et quodammodo unum idemque cum ipso.

Quae quidem sollicitudo et diligentia pro bono totius Ecclesiae, licet non involvat *iurisdictionem proprie dictam*, non est tamen sterilis et otiosa, sed operosa et foecunda, ac proin valde efficax et proficia pro Ecclesia universa.

Thomas ergo adinvenit et formulavit istam legem universalem biologicam et socialem ordinationis membrorum qua talium ad bonum totius corporis, et civium qua civium ad bonum totius corporis socialis cuius sunt partes. Quae quidem lex proportionaliter valet etiam pro christianis qua talibus respectu totius Corporis mystici quod est Ecclesia, ac speciatim valet et urget pro Episcopis utpote partibus principalibus praedicti Corporis et nativis membris Collegii Episcopalis.

Eorum itaque sollicitudo et studium pro bono totius Ecclesiae, eo maiora, diligentiora magisque operosa esse debent quo maior est eorum dignitas et principalitas in organismo ipsius integrae Ecclesiae.

Hoc sufficeret ad demonstrandam coincidentiam realem et substantialem doctrinae Aquinatis cum doctrina Concilii.

⁹ In III Politicorum, lect. 3; ed. R. SPIAZZI, O. P., n. 366.

Nec satis. Adhuc enim novum gressum facit, doctrinam suam expresse proponendo in duobus membris sive extremis analogiae corporis physici organici et Corporis mystici Christi.

Membra namque et organa corporis humani non solum sunt solidaria inter se, verum etiam omnia et singula qua talia conferunt efficaciter ad bonum integri organismi, quasi habentia veram mutuamque sollicitudinem singulorum inter se et omnium ad omnia.

«Corpus naturale *tria* habet, scilicet comportationem membrorum ad invicem, ligationem per nervos et mutuam subministrationem»¹⁰. «Membra enim se invicem *diligunt* et se *iuvant* mutuo *in veritate*»¹¹.

«Membrum enim quodlibet proprium habet actum et virtutem: in quantum ergo unum membrum sua virtute et actu *alteri prodest*, dicitur *membrum alterius*, sicut pes dicitur membrum oculi in quantum oculum defert, et oculus dicitur membrum pedis in quantum dirigit pedem»¹².

At insuper «non solum praedicta membra operantur ad invicem, sed etiam pro se invicem sunt sollicita in idipsum, idest in unitatem corporis conservandi.

Et hoc quidem manifeste apparet in corpore *naturali*. Nam quodlibet membrum *naturalem* quandam *inclinationem* habet ad *iuvenatum* aliorum membrorum: unde et naturaliter homo opponit manum ad protegendum alia membra ab ictibus.

Et similiter alii fideles, qui sunt membra Corporis *mystici*, pro se invicem sollicitudinem gerunt, secundum illud Eccli. 17, 12: *unicuique mandavit Deus de proximo suo*, et Gal. 6, 2: *alter alterius onera portate*.

Secundo, *specificat* [Apostolis] hanc sollicitudinem.

Et primo *in malis*, in quibus magis est manifestum. Unde dicit: et si quid, scilicet mali, patitur unum membrum, *compatiuntur* omnia membra.

¹⁰ In *Ephes.* 4, 16; lect. 5, n. 225.

¹¹ In *Ephes.* 4, 25; lect. 8, n. 248. Cf. in *Colos.* 1, 18; lect. 5, n. 46.

¹² In *Rom.* 12, 8; lect. 2, n. 975.

Quod quidem manifestum est in corpore *naturali*. Nam uno membro languente, totum corpus quasi languescit, et ad locum languoris confluunt spiritus et humores quasi ad subveniendum.

Et similiter debet esse *in fidelibus Christi*, ut unus malo alterius *compatiatur*, secundum illud Job. 30, 25: *flebam quondam super eo qui afflictus erat, et anima mea compatiebatur*.

Secundo, *in bonis*; unde subdit: sive gloriatur, idest quocumque modo vigoratur unum membrum, *congaudent omnia membra*.

Quod *etiam* manifestum est in Corpore *naturali*, in quo *vigor unius membra in iuvamentum cedit aliis membris*.

Sic debet *etiam* esse *in membris Ecclesiae*, ut unusquisque de bonis alterius *congaudeat*, Philip. 2, 17: *gadeo et congratulor omnibus vobis; et Rom. 12, 15: gaudere cum gaudientibus et flere cum flentibus*¹³.

Quod autem dicitur de omnibus membris qua talibus Corporis mystici, valet a fortiori de membris eminentibus et principalibus quae sunt Apostoli eorumque successores Episcopi. Quam ob rem docet quod S. Paulus sollicitus erat non solum fidelium suorum et notorum eius sibi specialiter commendatorum, sed etiam sibi ignoritorum ceteris Apostolis subditorum, immo et Ecclesiae universae totiusque mundi, subdens quod praedicta sollicitudo universalis est propria boni Episcopi vel Praelati, qui est membrum Collegii Episcopalis: hoc pertinet *ad bonum Praelatum*.

«Dicit ergo [Apostolus]: volo enim vos scire *qualem habeam sollicitudinem, scilicet magnam*.

Et hoc pertinet ad bonum *Praelatum*, Rom. 12, 8: *qui praecestat in sollicitudine; Lc. 2, 8: pastores erant in eadem regione vigilantes et custodiientes vigilias noctis supra gregem suum*.

Et non solum pro a se conversis et sibi praesentibus, sed *etiam pro aliis*. Unde dicit: *pro vobis, scilicet quos non vidi corpore, sed mente; et non solum pro istis, sed etiam pro illis qui non viderunt, et cetera. Sollicitus quippe erat pro toto mundo*¹⁴.

¹³ In I Cor. 12, 26-28; lect. 3, nn. 751-752.

¹⁴ In Colos, 2, 1; lect. 1, nn. 75-76.

Ceterum, rite gubernando et regendo propriam dioecesim, quae est portio quaedam Ecclesiae universae, efficaciter confert et cooperatur eo ipso ad bonum commune totius Ecclesiae.

Et ideo pulchre atque congruenter addit S. Doctor: «quia homo est pars congregationis et congregatio est pars Ecclesiae, ideo *in intentione privati boni includitur intentio boni congregationis et boni totius Ecclesiae*»¹⁵.

Conformitas ergo substantialis doctrinae S. Thomae cum doctrina Concilii Vaticani II circa sacramentalitatem et collegialitatem Episcopatus, plena est atque perfecta.

¹⁵ *In IV Sent.*, dist. 20, a. 4, qla. lc, n. 118.

NOTA BIBLIOGRAPHICA

E multigenis scriptis quoquo modo respondentibus sacramentalitatem et collegialitatem Episcopatus, ea tantum seligimus, si unum alterumve excipiatur, quae hisce ultimis annis edita sunt, quaeque intime, seu directe seu de propinquo, cum illis connectuntur.

Nec enim intendimus completam tradere Bibliographiam, sed illa solum indicare scripta quae iuvamentum vel complementum afferre possunt doctrinae in hoc opere contentae vel adumbratae.

Sunt autem huiusmodi scripta duplicis classis: alia collectiva, alia individualia sive personalia.

§ 1. *Opera collectiva*

Evêque, in «Catholicisme», t. IV, col. 781-820.

L'Evêque et son Eglise, in «Cahiers de La Pierre-qui-vire». Paris 1955.

Études sur le sacrement de l'Ordre. Paris 1957.

L'Evêque dans «L'Eglise du Christ». Paris 1963.

Le Concile et les Conciles. Paris 1960.

La Primauté de Pierre dans l'Eglise orthodoxe. Paris 1960.

Episkopat und Primat. Freiburg im Breisgau 1961.

L'Episcopat dans l'Eglise Universelle. Paris 1962.

Un Concilio para el mundo de hoy. Bilbao 1964.

Problemas de actualidad en Teología Sacramentaria. XV Semana Española de Teología. Madrid 1956.

Problemas de actualidad sobre la sucesión apostólica. XVI Semana Española de Teología. Madrid 1957.

Teología del Episcopado. XXII Semana Española de Teología. Madrid 1963.

- El Colegio Episcopal.* Madrid 1964.
- Tres estudios históricos sobre la Colegialidad Episcopal.* Pamplona 1965.
- La Collégialité Episcopale. Histoire et Théologie.* Paris 1965.
- La Costituzione Dogmatica sulla Chiesa.* Torino 1965.
- Comentarios a la Constitución sobre la Iglesia,* Madrid, BAC, 1966.
- La Iglesia del Vaticano II. Estudios in torno a la Constitución conciliar sobre la Iglesia.* Barcelona 1966.
- La Costituzione Dogmatica sulla Chiesa.* Torino 1965.
- Comentarios a la Constitución sobre la Iglesia,* Madrid, BAC, 1966. *La Iglesia del Vaticano II. Estudios in torno a la Constitucion conciliar sobre la Iglesia.* Barcelona 1966.

§ 2. *Opera individualia*

- ABAD, A., *El Papa, Vicarius Christi*, in «Revista Española de Teología» 21 (1961) 389-395.
- ALBERIGO, J., *Lo sviluppo della dottrina su i poteri nella Chiesa universale. Momenti essenziali tra il XVI e il XX secolo.* Roma 1964.
- *La Collégialité Episcopale selon quelques théologiens de la Papauté*, in «La Collégialité Episcopale», pp. 183-221.
- ALCANTARA, P. de., O. F. M., *Función colegial del Obispo in la escolástica incipiente*, in «XXII Semana Española de Teología», pp. 217-255.
- ALONSO, J. M., C. M. F., *Orden y Jurisdicción. Dos potestades, una sola Jerarquía*, in «XVI Semana Española de Teol.», pp. 363-454.
- *La infalibilidad conciliar in la relación Primado y Episcopado*, in «XXII Semana Española de Teología», pp. 345-406.
- *De Corpore seu Collegio Episcopali.* Romae 1964.
- *Constitución Jerárquica de la Iglesia y particularmente del Episcopado*, in «Comentarios a la Constitución sobre la Iglesia», pp. 334-356.
- ANCIAUX, A., *L'Episcopat (Ordo Episcoporum) comme réalité sacramentelle*, in «Nouvelle Revue Théologique» 85 (1963) 139-159.
- ARIAS, A., O. S. A., *Primado y Episcopado*, in «XXII Semana Española de Teología», pp. 5-29.

- ARMELLADA, B., O. F. M. Cap., *Para una teología bíblica del Episcopado*, in «XXII Semana Española de Teología», pp. 31-32.
- ARRIETA, J., S. J., *La Colegialidad Episcopal*, in «Estudios Eclesiásticos» 37 (1962) 295-341; 38 (1963) 5-56.
- BAISI, C., *Il ministro extraordinario degli ordini sacramentali*. Roma 1935.
- BANDERA, A., O. P., *La Iglesia, misterio de comunión. in el corazón del Concilio*. Salamanca 1965.
- BENEVOT, H., *Episcopat et Primaute chez S. Cyprien*, in «Ephemerides Theologicae Lovanienses» 42 (1966) 176-195.
- BENOIT, P., O. P., *La Primaute de Pierre selon le Nouveau Testament*, in «Istina» 2 (1955) 305-334.
- *Les origines de l'Episcopat dans le Nouveau Testament*, in «Exégèse et Théologie», t. II, pp. 232-246. Paris 1961.
- BERTRAMS, W., S. J., *De relatione inter Episcopatum et Primatum*. Rome 1963.
- *Episcopato e Primato nella vita della Chiesa*, in «La Civiltà Cattolica», 1962, t. II, pp. 213-222.
- *La Collegialità Episcopale*, in «La Civiltà Cattolica», 1964, t. I, pp. 436-455.
- *Paps und Bischofskollegium als Träger der Kirchlichen Hirtenwelt*. Paderborn 1965.
- BERTO, A., *Note sur la Collégialité Episcopale*, in «La Pensée Catholique» 69 (1964) 21-26.
- *La Collégialité Episcopale*, ibid., pp. 27-38.
- BETTI, H., O. F. M., *Calificación teológica de la Constitución*, in «La Iglesia del Vaticano II», pp. 279-286.
- *Relaciones entre el Papa y los otros miembros del Colegio Episcopal*, ibid., pp. 779-790.
- BINKTRINE, J., *An et quomodo exsistentia Hierarchiae ecclesiasticae e Sacris Scripturis erui possit*, in «Divinitas» 6 (1962) 134-137.
- *De relatione inter Corpus Episcoporum et Primatum*, in «Divinitas» 7 (1963) 198-206.
- *Quomodo se habeat Collegium Episcoporum ad Summum Pontificem*, in «Freib z. Phil. und Theol.» 10 (1963) 86-94.

- *De relatione consecrationis episcopalis ad potestatem iurisdictionis, iuxta Constitutionem dogmaticam Concilii Vaticani II*, in «Divinitas» 9 (1965) 415-420.
- BOTTE, B., O. S. B., *La Collegialité dans le Nouveau Testament et chez les Pères Apostoliques*, in «Le Concile et les Conciles», pp. 1-18.
- BOUESSE, H., O. P., *Episcopat et Sacerdoce*, in «Revue des Sciences religieuses» 28 (1954) 240-257, 368-391.
- BOULARAND, E., *La consécration épiscopale, est-elle sacramentelle?*, in «Bulletin de Littérature ecclésiastique» 54 (1953) 3-36.
- BOYER, C., S. J., *Reflexions sur la Collegialité*, in «Doctor Communis» 17 (1964) 109-143.
- *I Vescovi secondo la Constituzione conciliare de Ecclesia*, in «Divinitas» 9 (1965) 384-392.
- BRIVA, A., *Colegio Episcopal e Iglesia particular*. Barcelona 1959.
- *Constitución y funciones del Colegio Episcopal*, in «XXII Semana Española de Teología», pp. 157-173.
- BROWNE, M., O. P., *Il Collegio Episcopale, soggetto di potestá suprema di governo della Chiesa cattolica, e la Nota explicativa prævia*, in «Divinitas» 9 (1965) 379-384.

- CABALLERO, J. M., *Episcopos y Presbyteros*, in «Burgense» 6 (1963) 367-374.
- CAMPELO, J., O. F. M., *Origen de la potestad episcopal de orden y de jurisdicción*, in «XXII Semana Española de Teol.», pp. 295-320.
- CARLI, A. M., *La Chiesa a Concilio*. Milano 1964.
- *L'ultima settimana della III Sessione Conciliare (Note et cronaca)*, in «Palaestra del Clero» 44 (1965) 1145-1158.
- CAVALLA, V., *Episcopi e Presbyteri nella Chiesa primitiva*, in «Scuola Catholica» 64 (1936) 235-253.
- CERFAUX, L., *Pour l'histoire du titre Apostolos dans le Nouveau Testament*, in «Revue des Sciences religieuses» 48 (1960) 76-92.
- CLEMENT, M., *La Collegialité de l'Episcopat dans l'Eglise maronite*, in «L'Episcopat et l'Eglise Universale», pp. 481-496.
- COLSON, J., *Aux origines du Sacerdoce et de l'Episcopat*, in «La Vie Spirituelle», Supplement, 9 (1949) 24-59.

- *Aux origines de l'Episcopat. Tradition paulinienne et Tradition johannique*, in «La Vie Spirituelle», Supplement, 10 (1949) 137-69.
  - *L'union des Evêques et l'Evêque de Rome aux deux premiers siècles de l'Église*, in «La Vie Spirituelle», Supplement, 14 (1950) 181-205.
  - *L'Evêque dans les communautés primitives. Tradition paulinienne et Tradition johanniques de l'Episcopat des origines à Saint Irenée*. Paris 1951.
  - *L'Episcopat catholique. Collegialité et Primaute dans les trois premiers siècles de l'Eglise*. Paris 1963.
- COLOMBO, C., *Episcopato e Primato Pontificale nella vita della Chiesa*, in «Scuola Cattolica» 88 (1960) 401-434.
- *La fonction de l'Episcopat dans l'Eglise et ses relations avec la Primaute Pontificale*, in «Istina» 8 (1961) 7-32.
  - *Lettera al Direttore di Palestra*, in «Palestra del Clero» 44 (1965) 969-976.
- CONGAR, I., O. P., *Faits, problèmes et réflexions à propos du pouvoir et des rapports entre le Presbyteri et l'Episcopat*, in «La Maison Dieu» 14 (1948) 10-128.
- *La Hiérarchie comme service*, in «L'Episcopat et l'Eglise Universelle», pp. 67-101.
  - *Quelques expressions traditionnelles du service chrétienne*, ibid., pp. 101-134.
  - *Notes sur le destin de l'idée de Collégialité Episcopale en Occident au moyen-âge (VIIe-XVIe siècles)*, in «La Collégialité Episcopale», pp. 99-129.
- DEJAIFVE, G., S. J., *Le Premier des Evêques*, in «Nouvelle Revue Théologique» 82 (1960) 785-802.
- *Episcopat et Collège Apostolique*, ibid., 85 (1963) 807-818.
  - *Les douze Apôtres et leur unité dans la tradition catholique*, in «Ephemerides theologicae lovanienses» 39 (1963) 760-778.
  - *Primaute et Collégialité au I Concile du Vatican*, in «L'Episcopat et l'Eglise Universale», pp. 639-661.
  - *Peut-on concilier le Collège Episcopal et la Primaute*, in «La Collégialité Episcopale», pp. 289-303.

- *La Colegialidad Episcopal en la tradición latina*, in «La Iglesia del Vaticano II», pp. 853-870.
- DE LA BROSSE, O., O. P., *Le Pape et le Concile. La comparation de leurs pouvoirs à la veille de la Réforme*. Paris 1965.
- DE LA HERA, A., *Doctrina regalista sobre el carácter colegial de la Jerarquía*, in «Tres estudios históricos sobre la Colegialidad Episcopal», pp. 67-91.
- D'ERCOLE, J., *Iter storico della formulazione delle norme costituzionali e della dottrina dei Vescovi, Presbiteri, Laici nella Chiesa delle origini*. Roma 1963.
- *Communio, Collegialità, Primato e Sollicitudo omnium Ecclesiarum dai Vangeli a Costantino*. Roma 1964.
- DOLAN, E., *The distinction between the Episcopate an the Presbyterate according to the Thomistic opinion*. Washington 1950.
- DOMINGUEZ DEL VAL, U., O. S. A., *Obispo y Colegio Episcopal en el Concilio Vaticano I y en la Tradición patristica*, in «Salmanticensis» 11 (1964) 3-96.
- *Colegialidad en el Vaticano II*, in «Salmanticensis» 12 (1965) 509-543.
- DORONZO, E., O. M. I., *Tractatus dogmaticus de Ordine*, 2 vols. Milwaukee, Wisconsin, 1957, 1959.
- DOCKX, I., O. P., *Les Pouvoirs dans l'Eglise*. Rome 1963.
- *Essai sur l'exercice du Pouvoirs par les membres du Corps Episcopal*, in «La Collégialité Episcopale», pp. 305-329.
- D'ORS, A., *En torno a las raíces romanas de la Colegialidad*, in «Tres estudios históricos sobre la Colegialidad Episcopal», pp. 15-30.
- DUPONT, J., O. S. B., *Le nom d'Apôtres a-t-il été donné aux Douze par Jésus?*, in «L'Orient chrétien» 1 (1956) 261-290, 425-444.
- *Saint Paul, témoin de la Collégialité Apostolique et de la Primauté de Saint Pierre*, in «La Collégialité Episcopale», pp. 11-39.

- ELDAROV, E., *La posizione subordinata del Vescovo nella Gerarchia eccliesistica*, in «Miscellanea Franciscana» 58 (1958) 513-536.
- ESPEJA, I., O. P., *Sacramentalidad del Episcopado*, in «Teología Espiritual» 7 (1963) 99-130.

- FERNÁNDEZ, D., *Distinción entre Episcopado y Presbiterado, y su problemática respecto del ministro extraordinario del Sacramento del Orden*, in «XV Semana Española de Teología», pp. 119-234.
- *Episcopado y Primado*, in «Revista Española de Teología» 22 (1962) 265-274.
- *El binomio Primado-Episcopado*, ibid., 23 (1963) 367-373.
- FERNÁNDEZ JIMÉNEZ, M., *Fundamentos teológicos de la distinción de potestades de los Apóstoles en ordinarias y extraordinarias, y de por qué los Obispos suceden en unas y no en otras*, in «XVI Semana Española de Teología», pp. 275-343.
- FORGET, J., *Jérôme (saint)*. III. *Nature et origine de l'Episcopat*, in «Dictionnaire de Théologie Catholique» 8 (1947), col. 965-976.
- GAGNEBET, M. R., O. P., *L'origine de la juridiction collégiale du Corps Episcopal du Concile selon Bolgeni*, in «Divinitas» 5 (1961) 431-493.
- *La Primaute Pontificale et la Collégialité de l'Episcopat*, in «La France Catholique», 15 novembre 1963.
- GARCÍA EXTREMEÑO, C., O. P., *Iglesia, Jerarquía y Carisma*, in «La Ciencia Tomista» 86 (1959) 3-64.
- GARCÍA MARTÍNEZ, F., *Colegialidad Episcopal*, in «Revista Española de Teología» 24 (1964) 37-59.
- GARCÍA SUÁREZ, A., *Los Obispos y la Iglesia universal*, in «Colegio Episcopal», pp. 523-566.
- *Función local y función universal del Episcopado*, in «XXII Semana Española de Teología», pp. 255-293.
- GERLAUD, F., O. P., *Le ministre extraordinaire du sacrement de l'Ordre*, in «Revue Thomiste» 36 (1936) 874-885.
- GEWIESS, J., *Bischof*, in «Lexicon für Theologie und Kirche» 2 (1958) 491-506.
- GHIRARDI, M., *Ecclesiologia minore. Notazioni teologiche sulla Gerarchia Cattolica*, in «Scuola Cattolica» 90 (1962) 195-210; 91 (1963) 83-10, 181-197.
- GIBLET, J., *Sacerdotes de segundo orden*, in «La Iglesia del Vaticano II», pp. 893-915.

- GOMEZ MONSEGÚ, B., C. P., *¿Los obispos son sucesores de los Apóstoles directa e inmediatamente como miembros del Colegio, o más bien en cuanto personalmente consagrados o investidos de su oficio?*, in «XVI Semana Española de Teología», pp. 216-247.
- *El constitutio formal del Episcopado*, in «XXII Semana Española de Teología», pp. 65-84.
  - *Sacramentalidad del Episcopado*, in «Comentarios a la Constitución sobre la Iglesia», pp. 403-426.
- GRANADOS, A., *El ministerio de la Iglesia en el Concilio Vaticano II. Comentarios a la Constitución dogmática «Lumen Gentium»*. Madrid 1965.
- GROOT, J. C., *Aspectos horizontales de la Colegialidad*, in «La Iglesia del Vaticano II», pp. 791-811.
- GUERRA GÓMEZ, E., *Episcopos y Presbiteros. Evolución semántica de los términos ἐπίκοτος - πρεσβύτερος desde Homero hasta el siglo segundo después de Cristo*. Burgos 1962.
- *La Colegialidad en la constitución jerárquica y en el gobierno de las primeras comunidades cristianas*, in «El Colegio Episcopal», pp. 145-220.
- GUERRY, E. M., *L'Évêque*. Paris 1954.
- *L'Évêque et son Eglise*. Paris 1955.
  - *Etudes sur le sacrement de l'Ordre*. Paris 1957.
  - *Les grands problèmes du Concile. La Collégialité. Lettre Pastorale*. Cambrai 1963.
  - *Primauté et Collégialité*, in «Istina» 9 (1963) 257-260.
  - *La Collégialité de l'Episcopat*, in «Documentation Catholique», n. 1419 (1 mars 1964), col. 315-330.
  - *La sacramentalité de l'Episcopat*, in «Documentation Catholique», n. 1420 (15 mars 1964), col. 367-384.
- GUSPIDE, P., *El día del Obispo*, in «Boletín Oficial del Obispado de Bilbao» 14 (1963) 580-594.
- GUTIÉRREZ, A., C. M. F., *Collegium Episcopale tamquam subiectum plena ac supremae potestatis in universam Ecclesiam*, in «Divinis» 9 (1965) 421-446.
- *De collegialitate episcopali «iuxta Concilium Oecumenicum Vaticanum II»*. Romae 1965.

- HAJJAR, J., *Synode permanent et Collégialité Episcopale dans l'Eglise Byzantine au premier millénaire*, in «La Collégialité Episcopale», pp. 151-166.
- *La Colegialidad Episcopal en la tradición oriental*, in «La Iglesia en el Vaticano II», pp. 831-851.
- HAMER, J., O. P., *Note sur la Collegialité Episcopale*, in «Revue des Sciences philosophiques et theologiques» 44 (1950) 40-50.
- *Le Corps Episcopal uni au Pape, son autorité dans l'Eglise d'après les Documents du I Concile du Vatican*, ibid., 45 (1961) 21-31.
- *L'Eglise est une Communion*. Paris 1962.
- HERING, H., O. P., *La Collegialità e il Magistero della Chiesa*, in «Palestra del Clero» 44 (1965) 54-57.
- *É vero o falso il principio della Collegialità Episcopale?*, ibid., pp. 577-592.
- HERTLING, L., S. J., *Communio, Chiesa e Primmato nell'antichità christiana*. Roma 1961.
- *Communio und Primat*, in «Una Sancta» 17 (1962) 91-126.
- HOUTART, Fr., *Les formes modernes de la Collégialité Episcopale*, en «L'Episcopat et l'Eglise Universelle», pp. 497-535.
- ITURRIOZ, D., S. J., *¿Es posible una verdadera sucesión apostólica enteramente independiente del Sucesor de Pedro?*, in XVI Semana Española de Teología», pp. 180-213.
- *Los Padres Conciliares que no son Obispos. Su explicación teológica*, in «El Colegio Episcopal», pp. 743-824.
- *La autoridad doctrinal de las Constituciones y Decretos del Concilio Vaticano II*, in «Estudios Eclesiásticos» 40 (1965) 283-300.
- JANINI CUESTA, J., *La consagración episcopal en el rito visigótico*, in «Revista española de Teología» 25 (1965) 415-427.
- *Le thème de la succession des Apôtres dans la littérature chrétienne primitive*, in «L'Episcopat et l'Eglise Universelle», pp. 171-221.
- JAVIERRE, A. M., S. D. E., *Episcopado y sucesión Apostólica en el Nuevo Testamento*, in «Studiorum Paulinorum Congressus internationalis catholicus», t. II, pp. 109-118.

- JEDIN, H., *Krisis und Wendepunkt des Trientes Konzils (1562-1563)*, Wurzburg 1941. (Discussio circa sacramentalitatem Episcopatus).
- JIMÉNEZ DUQUE, B., *El oficio de santificar de los Obispos*, in «Comentarios a la Constitución sobre la Iglesia», pp. 531-539.
- JIMÉNEZ URRESTI, Th. I., *El binomio Primado-Escopado*. Bilbao 1962.
- *Del Colegio Apostólico al Colegio Episcopal*, in «Revista española de Derecho Canónico» 18 (1963) 5-43.
- *La Colegialidad Episcopal. Síntesis de exposición doctrinal*, in «Scriptorium Victoriano» 10 (1963) 117-219.
- *La jefatura del Romano Pontífice sobre el Colegio Episcopal y, mediante él, sobre la Iglesia universal*, in «Revista española de Teología» 24 (1964) 379-433.
- *La discusión sobre la Colegialidad Episcopal en la segunda sesión del Vaticano II*, in «Hechos y Dichos», enero de 1964.
- *Qué es la Colegialidad Episcopal*, in «Ecclesia» 24 (1964) 279-283.
- *La Colegialidad Episcopal en el Magisterio Pontificio desde el Vaticano I al Vaticano II*, in «El Colegio Episcopal», pp. 411-452.
- *L'Autorité du Pontifice Romain sur le Collège Episcopal et, par son intermédiaire, sur l'Eglise Universelle. La Collégialité Episcopale d'après les titres décernés au Papa par les Conciles Oecumeniques*, in «La Collégialité Episcopale», pp. 223-287.
- *La doctrina del Vaticano II sobre el Colegio Episcopal*, in «Comentarios a la Constitución sobre la Iglesia», pp. 427-506.
- JUBANY, N., *Dimensiones pastorales de la Colegialidad Episcopal*, in «Nuestro Tiempo», nn. 133-134 (julio-agosto de 1965), pp. 44-54.
- KARRER, O., *Sucesión Apostólica y Primado*. Pequeña Biblioteca Herder, Barcelona 1963.
- KITTEL, G., Ἐπίσκοπος in «Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testamente» 2 (1933) 604-619.
- LANDGRAF, A., *Die Lehre der Frühscholastik von Episcopat als Ordo*, in «Dogmengeschichte des Frühscholastik», Band III, 2, pp. 277-302. Paderborn 1955.

- LATTANZI, H., *Il Primato Romano*. Brescia 1961.
- *Quid de Episcoporum Collegialitate ex Novo Testamento sentiendum sit*, in «Divinitas» 8 (1964) 62-76.
  - *De nexus agnoscendo inter episcopalem consecrationem et sacra Ecclesiae munera*, in «Divinitas» 9 (1965) 393-414.
- LEAL, J., S. J., *Los Obispos, sucesores de los Apóstoles. Exposición bíblica*, in «Comentarios a la Constitución sobre la Iglesia», pp. 368-378.
- LECUYER, J., C. Sp. S. *La grâce de la consécration épiscopale*, in «Revue des Sciences philosophiques et théologiques», 36 (1952) 389-417.
- *Episcopat et Presbytérat dans les écrits d'Hippolite de Roma*, in «Revue des Sciences religieuses» 41 (1953) 30-50.
  - *Aux origines de la théologie thomiste de l'Episcopat*, in «Gregoriana» 35 (1954) 56-89.
  - *Les étapes de l'enseignement thomiste sur l'Episcopat*, in «Revue Thomiste» 57 (1957) 29-52.
  - *Le Sacrement de l'Episcopat*, in «Divinitas» 1 (1957) 221-251.
  - *Episcopat*, in «Dictionnaire de Spiritualité» 4 (1960) 879-907.
  - *Le Collège des Evêques selon le Pape Célestin I (422-432)*, in «Nouvelle Revue Théologique» 86 (1964) 250-259.
  - *Collégialité Episcopale selon les Papes du Ve siècle*, in «La Collégialité Episcopale», pp. 41-57.
  - *Le problème des consécrations épiscopales dans l'Eglise d'Alexandrie*, in «Bulletin de Littérature ecclésiastique» 65 (1964) 241-257.
  - *Orientations présentes de la théologie de l'Episcopat*, in «L'Episcopat et l'Eglise Universelle», pp. 781-812.
  - *Études sur la Collégialité Episcopale*. Lyon 1964.
  - *El Episcopado como Sacramento*, in «La Iglesia del Vaticano II», pp. 731-749.
  - *La triple potestad del Obispo*, ibid., pp. 871-891.
- LENNERZ, H., S. J., *De Sacramento Ordinis*. Romae 1953.
- LOPEZ DÓRIGA, E., *San Pedro y ei Romano Pontífice*. Granada-Cádiz 1957.
- LOPEZ MARTÍNEZ, N., *La distinción entre Obispos y Presbíteros*, in «Burgense» 4 (1962) 145-225; «XXII Semana Española de Teología», pp. 85-156.

- *Episcopus cum Presbyteris. Fundamenta Collegialitatis in ecclesia particulari*, in «El Colegio Episcopal», pp. 221-249; «Burgense» 6 (1965) 111-135.
  - *Constitución Jerárquica de la Iglesia*, in «Nuestro tiempo», nn. 133-134 (julio-agosto de 1965) pp. 27-43.
  - *Los Presbíteros*, in «Comentarios a la Constitución sobre la Iglesia», pp. 540-558.
- LYONNET, S., S. J., *La Colegialidad Episcopal y sus fundamentos bibliicos*, in «La Iglesia del Vaticano II», pp. 813-828.

- MACCARRONE, M., *Vicarius Christi. Storia del titolo Papale*. Roma 1952.
- *L'Antico titolo papale Vicarius Petri e la concezione del Primate*, in «Divinitas» 1 (1957) 365-371.
- MARCHAL, L., *Evêque*, en L. Pirot, «Supplément du Dictionnaire de la Bible» 2 (1934) 1297-1333.
- MAROT, H., O. S. B., *La Collégialité et le vocabulaire épiscopal du Ve au VIIe siècle*, in «La Collégialité Episcopale», pp. 59-98.
- MARTIMORT, A. J., *De l'Evêque*. Paris 1946.
- MÁXIMOS IV, *La Collégialité Episcopale*, in «Irenikon» 36 (1963) 317-325.
- MC DEVITT, A., *The Episcopale as an Order and Sacrament on the eve of the high scholastic period*, in «Franciscan Studies» 20 (1960) 96-148.
- MC GOUGH, M., *The immediate source of episcopal jurisdiction*, in «The Irish Eccl.» 86 (1956) 83-97; 87 (1957) 91-109, 305-323.
- MICHEL, A., *Ordres. Ordination*, en «Dictionnaire de Théologie Catholique» 11 (1932) 1193-1405.
- *Prêtre*, ibid., 13 (1936) 138-161.
  - *Episcopat et Sacerdoce, n'y a-t-il qu'une différence d'exercice et non de nature?*, in «L'ami du Clergé» 63 (1953) 721-727.
- MICHELS, A., *L'origine de l'Episcopat. Etude sur la fondation de l'Eglise, l'oeuvre des Apôtres et le développement de l'Episcopat aux deux premiers siècles*. Louvain 1900.
- *Evêque*, in «Dictionnaire Apologétique de la Foi Catholique» 1 (1911) 1750-1786.

- MOELLER, C., *La Constitution dogmatique «Lumen Gentium»*, in «Collationes Mechlinienses» (1965) 105-142.
- *La Collégialité au Concile de Constance*, in «La Collégialité Episcopale», pp. 131-149.
- MOLARI, C., *Teologia e Diritto Canonico* in San Tommaso d'Aquino. Roma 1961.
- *Adnotationes de natura potestatis hierarchicae*, in «Divinitas» 6 (1962) 555-574.
- MONDAYE, Chanoins Réguliers de, *L'Evêque d'après les prières dordination*, in «L'Episcopat et l'Eglise Universelle», pp. 739-786.
- MUÑOZ IGLESIAS, S., *La Colegialidad en el Nuevo Testamento*, in «El Colegio Episcopal», pp. 131-144.
- NICOLAU, M., S. J., *El Magisterio universal ordinario y la Colegialidad Episcopal*, in «El Colegio Episcopal», pp. 567-587.
- *El Episcopado en la Constitución «Lumen Gentium»*, in «Salmanticensis» 12 (1965) 451-507.
- OLIVARES, E., S. J., *La Colegialidad de los Obispos*, in «Sal Terrae» 52 (1960) 39-42.
- *Conciliarismo y Colegialidad Episcopal*, en «El Colegio Episcopal», pp. 349-358.
- ORLANDIS, J., *Iglesia, Concilio y Episcopado en la doctrina conciliar visigoda*, in «Tres estudios históricos sobre la Colegialidad Episcopal», pp. 33-64.
- OLTRA, M., O. F. M., *Las potestades en que por razón del Orden suceden los Obispos, ¿son las mismas de los Apóstoles sin limitación alguna?*, en «XV Semana Española de Teología», pp. 345- 362; et in «Verdad y Vida» 15 (1957) 129-143.
- ONCLIN, W., *La Colegialidad Episcopal en el estado habitual o latente*, in «Concilium», n. 8 (1965) 88-100.
- ORRIEUX, L. M., *Fonctions et Pouvoirs hiérarchiques*, in «Revue Thomiste» 68 (1958) 654-673.

- PERARNAU, J., *Constitución dogmática sobre la Iglesia. Edición del texto, traducción, introducción, indicación de lugares paralelos, notas, comentarios e índices*. Castellón de la Plana 1965.
- PERLER, O., *L'Evêque, représentant du Christ*, in «L'Episcopat et l'Eglise Universelle», pp. 49-53.
- PHILIPS, G., *La Constitution dogmatique sur l'Eglise «Lumen Gentium»*, in «Ephemerides Theologice Lovanienses» 42 (1966) 15-39.
- PIOLANTI, A., et PARCHINI, P., *Vescovo*, in «Enciclopedia Cattolica» 12 (1954) 1312-1320.
- POZO, C., S. J., *Reflexiones teológicas sobre la segunda sesión del Concilio Vaticano II*, in «Razón y Fe» 169 (1964) 129-142.
- *Tres concepciones posibles del Sacramento del Orden. A propósito de la Sacramentalidad del Episcopado*, in «Revista española de Teología» 24 (1964) 127-135.
- *El problema de la Colegialidad en el Vaticano II*, in «Razón y Fe» 171 (1965) 635-640.
- *La teología del Episcopado en el Capítulo 3.º de la Constitución De Ecclesia*, in «Estudios Eclesiásticos» 40 (1965) 139-161.
- PRAT, F., S. J., *Evêques. Origine de l'Episcopat*, in «Dictionnaire de Théologie Catholique» 5 (1939) 1656-1701.
- PROAÑO GIL, V., *Conciencia de la función episcopal en la Iglesia primitiva*, in «Burgense» 4 (1963) 227-273.
- *San Cipriano y la Colegialidad*, ibid., 6 (1965) 137-163.
- PUZO, F., *Los Obispos-Presbíteros en el Nuevo Testamento*, in «Estudios Bíblicos» 5 (1964) 41-71.
- RAHNER, K., S. J., *Sobre el Episcopado*, in «Un Concilio para el mundo de hoy», pp. 25-45.
- RAHNER, K., und RATZINGER, J., S. J., *Episkopat und Primat*. Freiburg i. Breisgau 1961.
- RATZINGER, J., S. J., *Implicaciones pastorales de la doctrina de la Colegialidad de los Obispos*, in «Concilium», n. 1 (1965) 34-64.
- *La Colegialidad Episcopal*, in «La Iglesia del Vaticano II», pp. 751-777.
- ROBLES, L., O. P., *Teología del Episcopado en San Isidoro*, in «Teología Espiritual» 7 (1963) 113-167.

RUSCH, P., *Die Kollegiale Struktur des Bischofsantes*, in «Zeitschrift für Katholische Theologie» 86 (1964) 257-285.

SALAVERRI, J., S. J., *La triple potestad de la Iglesia*, in «Miscelánea Cormillas» 14 (1950) 9-84.

— *Los Obispos, sucesores de los Apóstoles. Exposición teológica*, in «Commentarios a la Constitución sobre la Iglesia», pp. 379-402.

— *Potestad de Magisterio*, ibid., pp. 606-630.

SCHAUF, H., *De Conciliis Oecumenicis*. Romae 1961.

SCIPIONI, L., O. P., *La funzione Apostolica, la successione, i ministri*, in «Sacra Doctrina» 7 (1962) 46-69.

SEITERICH, E., *Ist der Episkopat ein Sakrament?*, in «Scholastik», 18 (1954) 200-219.

SNOEKS, R., *Concile Ecumenique et Collégialité*, in «Qu'attendons-nous du Concile» (1960), pp. 31-45.

SOTOMAYOR, M. de, s. J., *Conciencia de Colegialidad Episcopal en el Oriente antes de la separación*, in «El Colegio Episcopal», pp. 333-348.

STAFFA, O., *De Collegii Episcopatus ratione*, in «Dvinitas» 8 (1964) 3-61, 165-182; «Seminarium» 15 (1963) 645-652; 16 (1964) 62-78; «Revista española de Teología» 24 (1964) 245-298.

STRAETER, G., *L'Episcopat, ses relations avec la Prêtre et la Papauté*, in «Sciences Ecclésiastiques» 12 (1960) 39-59.

THEAS, P. M., *L'Evêque dans l'Eglise*. Toulouse 1953.

THILS, G., *Primaute Pontificale et prérogatives épiscopales. «Potestas ordinaria» au Concile du Vatican*. Louvain 1961.

TIERNEY, B., *La Colegialidad en la edad media*, in «Concilium» 7 (1965) 5-15.

TIXERONT, J., *L'Ordre et les ordinations*. Paris 1925.

TORRELL, J. P., O. P., *La théologie de l'Episcopat au I Concile du Vatican*. Paris 1961.

TURRADO, A., O. S. A., *Doctrina catholica de suprema potestate Romanorum Pontificis et de potestate Episcoporum*, in «Augustinianum» 3 (1963) 325-355.

- TURRADO, L., *Carácter Jerárquico de Tito, Timoteo, Silas, Lucas y otros compañeros de San Pablo*, in «La Ciencia Tomista» 71 (1946) 82-105.
- *La institución del Colegio Apostólico*, in «Comentarios a la Constitución sobre la Iglesia», pp. 357-367.
- URDANZOZ, Th., O. P., *Los Concilios y la Colegialidad Episcopal*, in «La Ciencia Tomista» 91 (1964) 431-580.
- *La naturaleza teológica de los Concilios, especialmente de los Ecuménicos, y la Colegialidad*, in «El Colegio Episcopal», pp. 589-742.
- URTASUM, J., *L'Évêque dans l'Eglise et son diocèse*. Paris 1961.
- USEROS, M., *Origen de la jurisdicción episcopal según la tradición litúrgica oriental*, in «Salmanticensis» 11 (1964) 451-471.
- VALTON, E., *Évêques. Questions théologiques et canoniques*, in «Dictionnaire de Théologie Catholique» 5 (1939) 1701-1725.
- VIEGAS, E., *Bishop and Presbyter in medieval Papal Legislation*. Lisboa 1962.
- VILLEGRAS, B., *Obispos*, in «Enciclopedia de la Biblia» 5 (1965) 577-583.
- WEBER, J. J., *Études sur la Collégialité*. Strasbourg 1961.
- *Les Apôtres ont-ils formé un Collège?*, in «Bulletin Ecclésiastique de la diocèse d'Estrasburgo», 1964, pp. 72-78.
- XIBERTA, B., Ord. Carm., *El Papa y los Obispos*, in «Orbis Catholicus» 5 (1962) 231-248.
- ZAPELENA, T., S. J., *De Presbyteris-Episcopis ephesinis (Act. 20, 28)*, in «Concilio Tridentino», in «Miscelánea Comillas» 1 (1942) 11-24.

I N D I C E S *

I. INDEX ONOMASTICUS	347
II. INDEX BIBLICUS	351
III. INDEX THOMISTICUS	355
IV. INDEX RERUM ANALYTICUS	361
V. INDEX RERUM SYNTHETICUS	7

* Indicantur paginae. Littera *n* notam designat in calce Paginae adiectam.

1

I. INDEX ONOMASTICUS *

- Abaelardus*: 191
Aerius: 166, 170, 181, 187, 197n, 239n, 242, 251
Agapitus Cordubensis: 186
Albertus Magnus, S.: 208, 213-222
Alexander Halensis: 208-210
Ambrosiaster: 168-170, 169n, 187, 190, 196, 219, 242
Ambrosius, S.: 187, 188
Andrieu: 53n
Anselmus Lacxlunensis: 189
Aristoteles: 232, 323
Armeni: 70
Augustinus, S.: 11, 32, 161, 180-181, 187-188, 242, 251
- Barros Camara*: 20
Beda, S.: 269
Benedictus XII: 15
Benedictus XIV: 262n
Bertrams: 52n
Blanchet: 20
Bonaventura, S.: 210-211
Borgnet: 208n, 215n, 219n, 220n
Botte: 52n
- Cabrol*: 52n
Cai: 246n, 266n, 269n
Caixal y Estradé: 127n
- Clemens Romanus*, S.: 89, 90n
Clemens VI: 70
Coelestinus I, S.: 82
Commissio de Re Biblica: 23, 84n, 87n, 108, 120n
Commissio Theologica Doctrinalis: 12, 15, 20, 22n, 31, 40, 42-43, 44-45, 48, 50, 58, 61-62, 64, 66, 69n, 74-75, 85n, 94n, 95, 106, 108, 112, 116, 121, 126, 131, 138, 139, 141, 145, 152, 153, 154, 155, 157n, 263, 288, 306, 309
Concilium Chalcedonense: 134n, 136
— *Constantinopolitanum III*: 136n
— *Hierosolymitanum*: 109n
— *Hispalense II*: 187n
— *Lateranense sub S. Martino I*: 136n
— *Tridentinum*: 21
— *Vaticanum I*: 20, 21, 41, 73, 76, 82, 91, 100, 118, 123, 127, 130
— *Vaticanum II*: 11, 12n, 20, 21, 40, 42, 81, 118, 119, 122, 123, 126, 127, 307, 315, 321, 327
Congar: 49, 81
Constitutio Lumen Gentium: 11, 12, 15-20, 20-22, 26, 29-30, 33, 48, 50-51, 58, 60, 73, 76, 84, 85, 92, 94, 99, 106n, 107, 111, 112, 117, 118, 124n, 126, 140, 143, 145, 146, 147,

* Non recoluntur nomina citata in *Nota Bibliographica*.

- 148, 149, 152, 153, 154, 155, 156,
 158n, 159, 260, 262, 304, 305, 306,
 316, 319, 321
 Cyprianus, S.: 82
 Cyrillus Alexandrinus, S.: 278n, 308

Declaratio de Educatione Christiana: 12n
Decretum de Institutione Sacerdotum:
 12n, 161n
*Decretum de Pastorali Episcoporum
munere in Ecclesia*: 140, 143n, 145,
 150n
 D'Ercole: 95n
 Dionysius Aeropagita: 227, 228, 242,
 243, 250, 255, 290-291

Edelby: 108n
 Epiphanius, S.: 167-168, 181, 242, 252
 Eulogius Alexandrinus: 75
 Eustathius: 166, 242
 Eutyches: 135
 Evangelus: 171
 Eybel: 101

Falcidius: 168, 168n, 170
 Filthaut: 211
 Franic: 81
 Funk: 164n

Gargitter: 145
 Gasser: 83, 100, 127, 127n
 Gelasius I: 82
 Geraldini: 243
 Gerardus de Abbatisvilla: 243n
 Gilberto Porretanus: 190
 Glorieux: 272n, 274n, 278n, 307n
 Grand: 243n
 Gratianus: 188, 192, 196, 197
 Gregorius Magnus, S.: 52, 75
 Gregorius Nazianenus, S.: 32
 Gregorius XVI: 70
 Guillelmus Autisiodorensis: 199-200

 Guillelmus Alvernus: 201-202
 Guillelmus de Militona: 209
 Guillelmus de Sancto-Amore: 243, 312

Hamman: 179n
 Hanssens: 53n
 Heraclas: 172
 Hieronymus, S.: 161n, 170-175, 180-
 181, 190, 196, 219, 242
 (Pseudo-)Hieronymus: 176
 Hilarius: 82
 Hippolitus: 52
 Honorius L: 52
 Honorius Augustodunensis: 196n
 Horatius: 196
 Hugo a S. Charo: 211
 Hugo a S. Victore: 194-196, 197, 210,
 211
 (Pseudo-)Hugo a S. Victore: 210
 Huguccio: 210

Ignatius Antiochenus, S.: 89, 163-165
 Innocentis I, S.: 185
 Innocentis X: 101
 Irenaeus, S.: 89
 Isidorus, S.: 183-187, 192, 196

Joannes Diaconus: 181-183
 Joannes Chrysostomus, S.: 32, 271n,
 291, 291n
 Joannes XXIII: 29, 38, 41, 47n, 73

Kleutgen: 83, 124, 127, 128n, 130,
 143n
 Koenig: 21, 31, 42, 50, 140

Landgraf: 190n, 191n, 192n, 220n, 221n
 Leclercq: 52n
 Léuyer: 82, 82n, 265n
 Leo Magnus, S.: 37, 37n, 52, 82
 Leo XIII: 27, 30n, 33, 37, 47n, 66, 71,
 83, 89, 91, 96, 100, 105, 113, 131, 133

- Leonardus de Comitibus: 239n
 Lottin: 189n

Maassen: 54
 Maret: 118n
 Martinus de Barcos: 101
 Mohlberg: 53n, 83n, 203n
 Mondaye: 44n
 Moos: 135n, 224n, 226n, 275n, 279n

Nestorius: 135

Ohlmeyer: 213
 Optatus Milevitanus: 82

Parente: 18n, 48n, 49, 52, 56n, 61n, 76, 79n, 81n, 85n, 94, 102, 112n, 118n, 123, 131n, 140, 143
 Patroclus: 176
 Paulus VI: 18n, 20n, 23, 29, 34, 37, 41, 54, 64, 96, 97, 100, 101, 113, 158n, 159, 262
 Pelagius: 179-181
 Petrus Damianus, S.: 188-189
 Petrus Lombardus: 196-198, 208, 211, 213, 233, 236
 Petrus Pictaviensis: 192
 Petrus de Tarantasia: 212-213
 Pius VI: 36, 101, 143
 Pius IX: 37, 151
 Pius X: 72n, 101
 Pius XI: 83
 Pius XII: 28, 34, 36n, 38, 39, 41, 41n, 44, 45, 55-57, 62, 72, 72n, 73, 76, 83, 91, 96, 100, 113, 151, 158
 Prümmer: 54n

Richter: 83n
 Rolandus Bandinelli: 192
 Rolandus Cremonensis: 211-212
 Rousseau: 81n
 Rufinus, Magister: 193-194

Salaverri: 89n
 Sergius I: 52
 Schoenfelder: 83n
 Simon Tornacensis: 221-222
 Simplicius: 82
 Singer: 193n
 Sixtus III: 82
 Souter: 179n
 Spengel: 88n
 Spiazzi: 236n, 266n, 301n, 324n
 Staffa: 52
 Stephanus Augustodunensis: 196n
 Stephanus de Langton: 198-199

Tertullianus: 82, 89, 166
 Thomas Aquinas: 12, 13, 162, 223, 234, 235, 327, Cf. *Index Thomisticus*

Ulpianus: 84n

Varro: 88n
 Verardo: 239n, 269n, 272n, 278n, 307n
 Veuillot: 140, 143n, 150
 Vosté: 53n

Weisweiler: 221n

Zinelli: 123, 127, 130, 148n
 Zorio: 165

II. INDEX BIBLICUS

Exodus			
29, 4	183	15, 18	127
		16, 13-19	87
		16, 19	120n, 131, 271, 272,
Numeri			274, 291, 299
11, 16-17	174	18, 1-35	88n
Job		18, 17-18	120n
1, 6	268	18, 18	119n, 120n, 132
30, 25	326	20, 15-20	132
Psalmi		28, 16-20	23, 88
131, 3	267n	28, 18-20 ... 49n, 87n, 119n, 120n	
		28, 19	132, 284
		28, 19-20	158
		28, 20	89n, 127n, 273, 274
Liber Proverbiorum			
18, 17	164	Evangelium secundum Marcum	
Liber Sapientiae		3, 13-14	87n
7, 28	286	3, 13, 19	23
Liber Ecclesiastici		3, 19, 13-19	88
17, 12	325	4, 11	287
Isaias		13, 37	273
9, 7	274	16, 14-18	23
32, 6	171	16, 15	27, 34, 88, 89n,
			119n, 132, 287
		16, 16	87
Evangelium secundum Matthaeum			
10, 1-11	88n	Evangelium secundum Lucam	
10, 1-28	87n	2, 8	326
10, 1-42	88	6, 12-17	87n
11, 19	261	6, 13	23, 88, 285
13, 10-36	88n	10, 16	87n
		12, 28	285
		21, 15	287

22, 19	27, 34, 132	20, 28	33, 75, 89n, 91, 177, 179, 184
22, 24-27	49n		
22, 30	88n		
22, 32	271, 272, 274, 291		
24, 45	287		
24, 45-48	88		
Evangelium secundum Ioannem			
3, 29	290		
6, 70	87n	I ad Corinthios	
6, 71	268	1, 12	173
10, 36	87n	1, 17	256
13, 17	88n	3, 11	310
13, 21	269n	4, 1	34
14, 17-18	88n	11, 24	225
15, 15	287	12, 28	287
17, 6-11	88n	13, 10	287
18, 20	158		
20, 21	87n, 88n, 284	II ad Corinthios	
20, 21-23	88	2, 10	284
20, 22	260, 304	3, 11	310
20, 23	120n, 132	5, 20	102n
21, 15-17	23, 87n, 88n	7, 10	311n
21, 17	271, 272, 274, 287, 291	10, 8	312
21, 27	255	11, 34	311
22, 23	27, 34	16, 1-22	311
Actus Apostolorum			
1, 8	89n	Ad Galatas	
1, 26	269	2, 11	180
6, 2	172	5, 2	311
6, 4	90n	6, 2	325
8, 14-17	185		
9, 15	89n	Ad Ephesios	
10, 10-47	109n	6, 20	102n
11, 22-25	276n		
15, 5-29	110	Ad Philippenses	
15, 7	110	1, 1	171, 179, 184
15, 22-27	276n	1, 1-2	173
15, 32-34	276n	2, 17	326
15, 36-40	286n		
20, 18	171	I ad Timotheum	
		1, 3-4	89n
		3, 1-7	169

3, 1-12	184	I Petri	
3, 2	177, 197, 311	2, 25	36
3, 15	267n	5, 1-2	174
4, 12	177	5, 1-12	171
4, 14	89n, 167, 172	5, 2-4	89n
5, 14	171		
II ad Timotheum		II Joannis	
1, 6	89n	1, 1	172, 177
2, 1-2	89n, 90n		
Ad Titum		III Joannis	
1, 5	89n, 173, 174n	1, 1	172
1, 5-7	171, 172, 173, 184		
1, 6	173, 177, 311		
5, 7	173		
Ad Hebreos		Apocalypsis	
3, 1	36	21, 2	290
13, 17	174	21, 14	23, 287

III. INDEX THOMISTICUS

COMENTARIA IN SACRAM SCRIPTURAM	In I ad Corinthios
In Psalmos (ed. piana)	1, 1, lect. 1, n. ^o 5 285
44, 17 ..... 272, 277, 283, 287	12, 26-28, lect. 3, nis. 751-752.....
45, 3 ..... 266n	325-326
47, 3 ..... 267n	12, 28, lect. 3, n. ^o 755 ... 285, 287
Catena Aurea in Evangelia	In II ad Corinthios
In Joannem, 2, 15-17 271	1, 1, lect. 1, n. ^o 4 276
In Evangelium secundum Matthaeum (ed. R. Cai)	1, 1, lect. 1, il ^o 5 279
13, 25, n. ^o 1140 ..... 266n	1, 1, lect. 1, n. ^o 6 ..... 267n
16, 19, n. ^o 1393 ..... 275, 279	10, 8, lect. 2, n. ^o 358 ..... 287n
17, 25, n. ^o 1479 322	13, 10, lect. 2, n. ^o 535 ..... 287n
26, 14, n. ^o 2142 268	In Epistolam ad Galatas
In Evangelium secundum Joannem (ed. R. Cai)	1, 1, lect. 1, n. ^o 6 276
1, 42, lect. 15, n. ^o 305 272	1, 1, lect. 1, n. ^o 7 276
1, 42, lect. 15, n. ^o 306 272	2, 11, lect. 3, n. ^o 77 285
2, 15-17, lect. 3, n. ^o 2623 271	In Epistolam ad Ephesios
6, 65, lect. 7, n. ^o 1005 ..... 269n	1, 8, lect. 3, n. ^o 23 287
13, 21, lect. 4, n. ^o 1799 269	2, 19, lect. 6, nis. 124-125 ... 267
In Epistolam ad Romanos	4, 5, lect. 2, n. ^o 197 267
1, 5, lect. 4, nis. 63-64 284	4, 11-12, lect. 4, n.o 211 287
12, 8, lect. 2, n. ^o 975 325	4, 16, lect. 5, n. ^o 225 325
13, 23, lect. 5, n. ^o 676 286	4, 25, lect. 8; n. ^o 248 325
13, 23, lect. 5, n. ^o 678 286	In Epistolam ad Philippenses
	1, 1, lect. 1, n. ^o 6 ... 246, 275, 276n
	In Epistolam ad Colossenses
	1, 18, leet. 5, n. ^o 46 ..... 325n
	2, 1, lect. 1, nis. 75-76 326

In I ad Timotheum	
3, 15, lect. 3, n. ^o 127 ...	266n, 267n
In II ad Timotheum	
1, 6, lect. 3, n. ^o 13	276n
In Epistolam ad Titum	
1, 1, lect. 1, n. ^o 5	285n
1, 5, lect. 2, n. ^o 11	276
2, 1, lect. 1, n. ^o 48	276
In Epistolam ad Hebraeos	
5, 1, lect. 1, n. ^o 243	277, 278
7, 7, lect. 2, n. ^o 343	282
In libros Politicorum (ed. R. Sspiazz)	
Prooemium S. Thomae, n. ^o 4 ...	266n
In librum I, lect. 1, n. ^o 1	266n
In librum III, lect. 3, n. ^o 366 ...	324
 COMENTARIA IN BOETHIUM	
In librum de Hebdromadibus	
(ed. M. Calcaterra)	
Lect. 2, n. ^o 24	301
 SCRIPTUM SUPER SENTENTIIS	
PETRI LOMARDI	
In librum I (ed. piana)	
D. 16, a. 3c	286
D. 24, q. 2, a. 2 ad 3	267
In librum II (ed. piana)	
D. 24, q. 1, a. 1 ad 1	302
D. 24, q. 1, a. 1 ad 2	302
D. 44, expositio textus	279, 299
 In librum III (ed. F. Moos)	
D. 6, q. 2, a. 3	134
D. 6, q. 2, a. 3 ad 2, n. ^o 93	135
D. 6, expositio textus, n. ^o 27	135
D 13, q. 2, a. 1, arg. 2 sed contra, n. 71	279
 In librum IV (D. 1-22, ed. F. Moos; D. 23-50, ed piana).	
D. 2, q. 1, a. 4, qla. 4c, n. ^o 79	237
7, 2, 1, arg. 2 sed contra, n. ^o 96	227
7, 3, 1, qla. 2, arg. 1, sed contra, n. ^o 154	274
7, 3, 1, qla. 2c, n. ^o 164	235, 278
7, 3, 1, qla. 3c, nis. 172-173	234
7, 3, 1, qla. 3, arg. 2 sed contra, n. ^o 158	235
7, 3, 1, qla. 2, obi. 3 eiusque responsio nis. 153, 168	224
7, 3, 1, qla. 2 ad 3, n. ^o 168	226-230
7, 3, 1, qla. 3c, nis. 171-172	235
7, 3, 2, qla. 3c, n. ^o 171	278
13, 1, 1, qla. 2 ad 2, nis. 32-33 ...	227
13, 1, 1, qla. 3, arg. 1 sed contra, n. ^o 14	224
13, 1, 1, qla. 3c, nis. 35-37	295
13, 1, 1, qla. 3 ad 1, n. ^o 38	295
13, 1, 1, qla. 4, n. ^o 43	295
17, 3, 1, qla. 5c, nis. 389-390	310
17, 3, 1, qla. 5 ad 1, n. ^o 391	310
17, 3, 1, qla. 5c, n. ^o 389	237
17, 3, 3, qla. 4, arg. 2 sed contra, n. ^o 426	289
17, 3, 3, qla. 5 ad 3, n. ^o 458	289
18, 1, 1, qla. 2 ad 2, n. ^o 32	303
18, 2, 3, qla. 1c, n. ^o 172	296
19, 1, 1, qla. 3c, nis. 30-31 ...	296
19, 1, 2, qla. 1, nis. 72-73	300
19, 1, 2, qla. 1 ad 1, n. ^o 77	260

19, 1, 2, qla. 1 ad 1, nis. 74-77	232, 284
304	
19, 1, 2, qla. 1 ad 2, n. ^o 78	291
304	
19, 1, 2, qla. 3, n. ^o 58	278
303	
19, 1, 2, qla. 3 ad 1, n. ^o 60 ...	225n
303	
19, 1, 2, qla. 3 ad 3, n. ^o 90 ...	233
231	
19, 1, 3, qla. 1c, nis. 12-13 ...	227, 231
291	
19, 1, 3, qla. 1 ad 1, 2, NIS. 75-78	226, 227, 236
291	
20, a. 3, qla. 2 ad 1, nis. 97-98	233, 236
296	
20, a. 4, qla. 1c, n. ^o 118	295
327	
20, a. 4, qla. 1c, n. ^o 121	224, 233
231,	
267n, 279	296
20, a. 4, qla. 2, arg. 1 sed contra,	296
n. ^o 110	
20, a. 4, qla. 3c, n. ^o 125	317
279,	
284, 297	
23, 1, 3, qla. 3 ad 1	228, 230
24, div. text.	223, 224
24, 2 per totum	224
24, 2, 1, qla. 1 ad 3	281
24, 2, 1, qla. 2c et a3	225
24, 2, 1, qla. 2 ad 2	237
24, 2, 1, qla. 3 ad 2	235
24, 2, 1, qla. 2 ad 3	225
24, 2, 1, qla. 3c	237
24, 2, 2, qla. 1c	225
24, 2, 2 ad 8	226
24, 2, 3, arg. sed contra	225
24, 2, 3 ad 2	225
24, 3, 1, qla. 2c	224, 268
24, 3, 2, obi. 2	226
24, 3, 2, qla. 1, arg. 2 sed contra ..	281
24, 3, 2, qla. 1c	230
24, 3, 2, qla. 1 ad 3	280
24, 3, 2, qla. 2c	231
24, 3, 2, qla. 2 ad 2	224, 227
24, 3, 2, qla. 2 ad 3	234
24, 3, 2, qla. 3, obi. 1	304, 307
275	
24, 3, 2, qla. 3, arg. 2 sed contra ...	298
278, 298	
24, 3, 2, qla. 3c	297
24, 3, 2, qla. 3 ad 1	245
24, 3, 2, qla. 3 ad 3	245
24, 3, 2, qla. 2 ad 5	245
Quodl. 4, q. 8, a. 13c ...	307, 312
Quodl. 4, q. 8, a. 13 ad 1	311
Quodl. 12, q. 19, a. 30c	302
QUAESTIONES DISPUTATAE	
De Veritate (ed. piana)	
Q. 24, a. 10 ad 2	286
Q. 29, a. 45	317
De Potentia (ed. piana)	
Q. 10, a. 4 ad 13	319
QUAESTIONES QUODLIBETALES	
(ed. piana)	
Quodl. 2, q. 8, a. 2	297
Quodl. 3, q. 6, a. 17 ad 5	245
Quodl. 3, q. 6, a. 17 ad 5	245
Quodl. 4, q. 8, a. 13c ...	307, 312
Quodl. 4, q. 8, a. 13 ad 1	311
Quodl. 12, q. 19, a. 30c	302

QUAESTIONES DISPUTATAE

De Veritate (ed. piana)

Q. 24, a. 10 ad 2	286
Q. 29, a. 45	317

De Potentia (ed. piana)

- Q. 10, a. 4 ad 13 319

QUAESTIONES
QUODLIBETALES
(ed. piana)

- Quodl. 2, q. 8, a. 2 297
 Quodl. 3, q. 6, a. 17 ad 5 245
 Quodl. 3, q. 6, a. 17 ad 5 245
 Quodl. 4, q. 8, a. 13c ... 307, 312
 Quodl. 4, q. 8, a. 13 ad 1 311
 Quodl. 12, q. 19, a. 30c 302,
                                      304, 307

OPUSCULA	
DE RE DOGMATICA ET MORALI	
(ed. R. VERARDO)	
De sortibus	
Cap. 5, n. ^o 670	269
De articulis fidei et Ecclesiae	
Sacramentis	
II P., n. ^o 626	239
Contra errores Graecorum	
Cap. 31, n. ^o 1119	272, 278
Cap. 33, n. ^o 1119	274, 307
Cap. 33, n. ^o 1120	274, 307
Cap. 33, n. ^o 1121	274
Cap. 34, n. ^o 1121	274
Cap. 34, n. ^o 1122	274
Cap. 35, n. ^o 1122	307, 308
Cap. 36, n. ^o 1124	272
DE RE SPIRITALI	
(ed. R. Spiazzi)	
Contra impugnantes Dei cultum	
et et religionem	
N. ^o 45	267, 268
Nis. 45, 47, 59, 60	268
Nis. 4547	268
N. ^o 60	268, 310
N. ^o 73, 1)	312
N. ^o 73, 6)	312
N. ^o 83	275
N. ^o 85	275
N. ^o 90	278, 289, 308
N. ^o 94	237
N. ^o 95	237
N. ^o 98	275n
N. ^o 99	299
N. ^o 130	236
N. ^o 139	307n
N. ^o 154	289n
N. ^o 155	238
N. ^o 157	239, 288, 289
N. ^o 158	289
N. ^o 159	312, 316, 319
N. ^o 163	238
N. ^o 164	312
N. ^o 510	268n
N. ^o 515	268n
N. ^o 523	289
De perfectione vitae spiritualis	
N. ^o 658	266n
N. ^o 689, 4)	243
N. ^o 694	242
N. ^o 696	242
N. ^o 713	280
N. ^o 715	280
In Symbolum Apostolorum	
Art. 9, n. ^o 972	266n
Art. 9, n. ^o 985	271n
Art. 10, n. ^o 990	282
SUMMA CONTRA GENTILES	
Liber IV	
Cap. 60	277
Cap. 72	299
Cap. 74	240, 241, 273
Cap. 75	240
Cap. 76	299, 300n
Cap. 76, titulus Capitis	278
Cap. 76, arg. 1	240, 279
Cap. 76, arg. 3-4	281
Cap. 76, arg. 4	271, 274
Cap. 77, arg. 1	240
Cap. 78	266
Cap. 112, arg. 5	322

SUMMA THEOLOGICA
(ed. leonina)

Prima Pars

Q. 31, a. 1 ad 2	267
39, 3c	266
54, 1-3	304
60, 5c	322
83, 2 obi. 2	302
83, 2 ad 2	302
103, 3c	256

Prima Secundae

1, 1c	150
21, 3c	266n
21, 4c	266n
90, 1c	266n
96, 4	322
102, 4 ad 10	266
105, 3 ad 1	267n
105, 3 ad 2	266
108, 2c	251

Secunda Secundae

1, 10c	279, 319
1, 10 obi. 2	309
1, 10 ad 2	319
10, 12c	161
26, 3c	322
29, 3c	293, 294, 296
29, 3 ad 2	286
39, 1c	275
39, 3, arg. Sed contra	268
39, 3c	249, 261, 262, 293, 294, 296
47, 9, arg. sed contra	322
47, 10 ad 2	322
53, prolog.	322
54, 1 ad 1	322
55, 1c	322
55, 2c	322
55, 6c	322

61, 1 ad 2	323
63, 2c	257
88, 12 ad 3	275, 308, 312
89, 9 ad 3	275

98, 2 ad 4	268
108, 4 ad 2	248
147, 5c	248
183, 3 ad 3	248
184, 6 obi. 2	256
184, 6c	247, 248
184, 6 ad 1 ... 250, 251, 252, 257	257
184, 6 ad 2	256
184, 6 ad 3	256
184, 8c	248
184, 8 ad 1	259
185, 1c	255, 256, 257
185, 1 ad 1	257
185, 3c	257
185, 4c	256, 257
185, 4 obi. 3	258
185, 4 ad 3	258
185, 5c	255, 256
185, 5, arg. sed contra	275n
185, 6 obi. 2	275
185, 6c	255

185, 8	257
186, 3 ad 5	256
187, 1c	248, 297
187, 4 obi. 2	255

III Pars

2, 4c	135
2, 4 ad 2	136
8, 1c	317
8, 1 ad 2	266n, 317
8, 1 ad 3	317n
8, 4c	318
8, 5, arg. sed contra	318
8, 5c	318
8, 6c	308, 317, 318
63, 2c	248
63, 3c	254, 259

63, 3 ad 2	259
63, 4-6	258
63, 5c	259
63, 6c	247, 248n
64, 1 ad 1	266
64, 10 ad 3	249
65, 1c	257
65, 3 obi. 2	252
65, 3 ad 2	252
66, 3c	254
67, 1c	253, 257
67, 1 ad 1	255
67, 2c	253
67, 2 ad 1	256, 275
67, 2 ad 2	277
72, 3 ad 3	252, 259
72, 11c	252
72, 11 ad 1	252, 275
80, 2 ad 1	266n
80, 4c	266n
81, 2 ad 1	269
81, 2 ad 2	266n
82, 1c	253
82, 1 ad 1	253
82, 1 ad 2	253
82, 1 ad 4	277
82, 3 ad 4	254
82, 7c	253
82, 8 obi. 2	253
82, 8 ad 2	253
83, 3 ad 8	255
83, 5 ad 6	277
84, 4c	248

IV. INDEX RERUM ANALYTICUS

A

Abaelardus

Commentarius cantabrigentis in Epistolas Pauli e Schola Petri Abaelardi duos tantum admittit ordines sacros in Ecclesia primitiva, scilicet Diaconatum et Presbyteratum, cum quo identificat Episcopatum, 191-192.

Presbyteros pares Episcopis facit, 192.

Episcopi et Presbyteri conveniunt in una ratione Sacerdotii, 192.

Episcopatus non est Sacramentum a simplici Presbyteratu distinctum, ideoque negat Sacramentalitatem Episcopatus, 192.

Ordines minores instituit Ecclesia decursu temporum ad quendam decorum vel necessitatem in ecclesiasticis officiis, 192.

Idem reapse sentire videtur Magister Simon Tornacensis, quatenus saltem pendere noscitur e Schola abaelardiana, 221-222.

Accidens

Accidens individuatur a subiecto principali cui inhaeret, 130.

Actio

Actio stricte collegialis idem est ac actus stricte collegialis, 141, 156. Cf. *Actus collegialis*.

Re differt a Collegio Episcopali et a potestate collegiali, 140. Non nisi consentiente et approbante Romano Pontifice exerceri potest, 18, 155.

Actus

Actus primus et secundus, 40.

Actus secundus est actus plenus vel exercitus, 140, 141, 153. Actus secundus est idem ac usus vel exercitium muneric sive potestatis, 140, 141.

Differt re et essentia ab ipso munere vel potestate, 18, 35, 142, 144. Respondet proprio muneri vel potestati ut eius principio et causae, quemadmodum operari respondet esse, 294.

Actus sacrae potestatis validus et invalidus, 62-63, 249, 295; validus autem, licitus vel legitimus et illicita, 295-296.

Actus collegialis et actus Collegii seu mere collectiva, 149-150.

Actus collegialis conciliaris et extra conciliaris, 150; uterque vero magisterii et gubernationis, 150.

Requisita ad actum stricte collegiale, 18, 155.

Actus humanus et actus hominis, 150n.

Aerius

Docuit Presbyteros et Episcopos esse omnino aequales ordine, honore et dignitate, 166, 167, 169, 239n, 241, 251.

Negat sacramentatem Episcopatus, 166, 167, 241.

Asserit Missae sacrificium non esse offerendum pro defunctis, 186.

Agere

Agere sequitur esse, et non e converso, 139.

Albertus Magnus, S.

Iuxta ipsum, Episcopatus est tantum nomen dignitatis et officii, et non est ordo aliquis proprie dictus, 213.

Supponit pro gradu dignitatis in Praelatione, et non pro ordine qui dicitur sacramentum, 213.

Se habet ad simplicem Presbyteratum sive merum Sacerdotium ut Archiepiscopatus et Patriarchatus ad simplicem Episcopatum, 213, 215.

Si ordo dicatur, sicut proprie dicitur ordo, potestas spiritualis ad actus sacramentales, sic Episcopatus non est ordo distinctus a Sacerdote, quia non potest in aliquem actum superiore quam Sacerdos, qui est consecrare Corpus reale Christi. Si autem ordo sumatur largo et impropto sensu pro potestate exercendi actus inferioris perfectionis et dignitatis, ut consecrare altare et chrisma, immo et ministros altaris, tunc Episcopatus posset utcumque appellari ordo; melius tamen ac rectius vocatur dignitas vel officium, 218.

Cum enim nullus possit esse actus excellentior quam confidere Corpus Christi, nullus potest esse ordo post Sacerdotium, 217.

Solus ergo Presbyteratus est ordo perfecta, 216; immo et perfectissimus, 217.

Quod si Episcopi dicantur et sint successores Apostolorum et Sacerdotes primi ordinis, dum simplices Presbyteri succedant Septuaginta duobus discipulis et vocentur sacerdotes secundi ordinis, hoc non est intelligendum secundum potestatem ordinis stricte sacramentalis, in qua Episcopi et

Presbyteri sunt omnino aequales, sed secundum potestatem iurisdictionis tantum, in qua Episcopi longe superant Presbyteros, 218-219.

Albertus igitur negat Sacramentalitatem Episcopus presse dictam, 213-220.

Alexander Halensis

Alexander mutuo accipit ab antiquis Magistri hanc definitionem ordinis sacramentis: Sacramentum spiritualis potestatis ad aliquod officium, opinatum in Ecclesia ad Sacramentum Communionis; quia secundum eam magis potest perpendi quis sit ordo et quis non, 208.

Omnes ordines sacri vereque sacramentales natura sua referuntur ad Sacerdotium sicut ad maximum et perfectissimum ordinem, cum sit ipse qui directe ac specificie conferat potestatem celebrandi Sacrificium Missae, quod est simul Sacramentum Communionis, 208-209.

Et ideo in ordine Sacerdotali debet esse omnis ordo, 208.

Sacramentum enim Communionis, ad quod directe et immediate ordinatur Sacerdotium, est dignissimum inter Sacraenta, quia in eo continetur Ille ex quo est omne Sacramentum, scilicet totus Christus, 208.

Cum ergo Episcopatus non conferat potestatem neque actum potestate et actu Sacerdotali consecrandi Corpus Christi maiorem, consequens est Episcopatum non esse ordinem Sacramentalem a Sacerdote distinctum, sed simplicem gradum vel dignitatem intra eundem ordinem sacerdotalem, 208.

Neque imprimis characterem a charactere Sacerdotali distinctum, 208; licet episcopalis consecratio iterari non possit, 208.

Nulla ergo datur sacramentalitas Episcopatus presse dicta, 208-209.

Ambrosiaster

Ut melius et commodius confutaret Ambrosiaster Falcidium aliosque diaconos romanos cunctentes se pares esse Presbyteris et uni Episcopo subditos ac inferiores, negavit Episcopos esse Presbyteris superiores, 168-170.

Episcopus quidem vocatur Summus Sacerdos, 148; ita tamen ut hoc nomine intelligatur tantum Primus Presbyter, id est Primus Presbyterorum, 168-169.

Appellabatur primitus hoc nomine *aetatis* tantum, quia *senior* vel *antiquior*; postmodum vero, electione vel designatione intercedente, dicebatur Primus Sacerdos vel Princeps Sacerdotum ratione *meriti*, quia *dignior* reputatus, 169.

Reapse tamen et semper Episcopi erant perfecte coaequales Presbyteris, siquidem Episcopi et Presbyteri una eademque est ordinatio, 168.

Unde vel ipse Apostolus, qui Episcopus erat. vocat Presbyteros *consacerdotes et compresbyteros*, 168.

Nulla ergo datur in Episcopis nova ordinatio sacramentalis p[ro]merit Sacerdotibus, ideoque nulla Episcopatus sacramentalitas, 169.

Analogia

Caput dicitur de Capite Corporis Christi quod est Ecclesia secundum analogiam proportionalitatis metaphoricae ad caput corporis physici organis: et quidem diversimode de Christo, de Romano Pontifice et de Episcopis, 317, 318.

In metaphoricis locutionibus, in quibus exprimitur analogia propositio[n]alitatis metaphoricae, non oportet attendi similitudinem quantum ad omnia; sic enim non esset similitudo, sed rei veritas, 317.

Nomen Collegii non dicitur univoce de collegio stricte iuridico Iuris Romani et de Collegio Apostolorum ac Episcoporum, sed analogice, utro[rum]que suo modo suaque ratione, una cum quadam similitudine; quia Collegium Apostolorum et Episcoporum est tantum ad modum collegii seu coetus stabilis essentialiter hierarchici, veram tamen atque realem habens rationem Collegii, 16, 83-84, 287.

Immo neque inter Collegium Episcoporum et Collegium Apostolorum datur perfecta et absoluta univocitas, quae esset vera identitas, sed similitudo quaedam analogica sive relativa et proportionalis, 17, 17n, 87-88, 91-92, 105, 283, 287-288.

Analogia proportionalitatis propriae inter effectus consecrationis episcopalis et effectus consecrationis eucharisticae, 44-45.

Analogia proportionalitatis propriae inter subiectum plenae atque supremae potestatis super universam Ecclesiam, quod potest esse simplex — Papa solus — et compositum — Papa simul cum ceteris Episcopis sive Collegium Episcoporum —, et personam Verbi Dei, quae ante incarnationem erat simplex et post incarnationem potest dici quodammodo composita, ratione duplicitis rationis et functionis subsistendi in duplice natura, divina et humana, easque personandi, 134-136.

Analogia vel parallelismus inter potestatem consecrandi et potestatem absolvendi, quia utraque exerceri debet circa propriam materiam: illa quidem circa panem triticeum, haec vero circa hominem sibi subditum, 303-304.

Ordo vere sacramentalis est totum quoddam potestativum vel analogum relate ad Diaconatum. Presbyteratum et Episcopatum, de quibus dicitur secundum prius et posterius, ita quidem ut de Episcopatu dicatur sicut de primo ac supremo analogante, de Presbyteratu autem et de Diaconatu sicut de secundariis analogatis, ordine tamen quodam prioris et posterioris, 30, 30n.

Anselmus Laodunensis

Glossator quidam Scholae Anselmi Laodunensis non admittit nisi duos ordes vere proprieque sacramentales, scilicet Diaconatum et Presbyteratum, et ideo negat sacramentalitatem Episcopatus, 189.

Apostolatu

Apostolatus est prima dignitas in Ecclesia, 284.

Apostoli

Apostoli erant quasi fundamentum et basis totius ecclesiastici aedificii, 251. Apostolis specialiter competit Ecclesiae regimen quoad usum vel exercitium, non autem quantum ad radicem, quia plenitudo omninoda illius potestatis propria erat et personalis uni Petro, 284-285.

Apostoli bifarie considerari possunt, scilicet reduplicative ut Apostoli seu fundatores Ecclesiae, et ut simplices Episcopi, 55, 283.

Qua Apostoli sive fundatores Ecclesiae, receperunt a Christo facultates speciales et extraordinarias, quae communiter vocari solent praerogativaes personales, idest non transmissibiles eorum successoribus in Episcopatu, sed cum vita personali Apostolorum finiendae; sed qua simplices Episcopi, receperunt potestates ordinarias eorum officio et dignitas debitas, nempe munera sive potestates sanctificandi, docendi et regendi populum Dei: et huiusmodi potestates transmittuntur et transeunt in Episcopos, qui sunt eorum successores, 65-66.

Inter praerogativaes personales et extraordinarias Apostolorum qua talium, adnumerantur sequentes:

prima, directa et personalis electio omnium et singulorum in Apostolos ab ipso Christo immediate, 65, 283;

secunda, directa et immediata missio universalis ab eodem Christo in totum mundum et in omnes gentes, una cum plena potestate iurisdictionis ad fundandam et dilatandam Ecclesiam Dei, idest docendi et regendi quoad omnem locum, omnes personas et omnes functiones, Petro tamen Capiti subordinata, 65, 70, 283-285;

tertia, charisma infallibilitatis personalis in docenda et praedicanda fide Christi. 65, 285-286;

quarta, charisma divinae inspirationis ad novas etiam veritates eis revealatas promulgandas verbis vel scriptis, 65, 287;

quinta, charisma confirmandi doctrinam Christi ab eis praedicatam miraculis et portentis supernaturalibus, 65;

sexta, charisma glossolaliae ad rite et intelligibiliter annuntiandum Evangelium, 65, 287;

septima, donum confirmationis in gratia, post adventum Spiritus Sancti super eos in die Pentecostes. Non quidem quod fuerint praeservati ab omni peccato, etiam veniali et levissimo, quia revera nonnulla de facto commiserunt (Gal. 2, 11; Act. 15, 3640), sed a mortalibus tantum. 65, 285.

Apostoli habebant gratiam maiorem quam aliqui alii Sancti, post Christum et Beatam Virginem, 286.

Apostoli, ex voluntate Christi, constitutam et efformant verum quod-dam Collegium seu Coetum stabilem essentialiter hierarchicum et monarchicalcum una cum et sub Petro ut eoram Capite, 16, 87-88.

Apostolus

Paulus, antonomastice dictus Apostolus, fuit par Petro in executione auctoritatis, non in auctoritate regiminis, 285.

Paulus sollicite erat pro toto mundo, 326.

Archiepiscopus

Est vi vocis *primus Episcopus* = Ἀρχιεπίσκοπος 183.

Non est superior Episcopo consecratione et ordine sacramentali, sed gradu tantum et dignitate intra eundem ordinem, idest potestate et iurisdictione, 183, 213.

Ad eum de proprio officio pertinet consecrare Episcopos, licet in casu aliquo Episcopus consecret Episcopum, 200.

Non est divinae, sed ecclesiasticae tantum institutionis, 206.

Augustinus, S.

Est inter maximos Ecclesiae Doctores adnumerandus, 161.

Dicit valde utile esse plures libros a pluribus conscribi de quaestionibus eisdem, diverso quidem stilo, non diversa fide, ut ad plurimos res ipsa perveniat, 11.

Numquam docuit, ne obiter quidem et per transennam, Presbyteros esse aequales Episcopis; quin potius huiusmodi paritatem inter haereses re-censem, 180-181.

B

Barcos

Martinus de Barcos contendebat S. Paulum esse in omnibus aequalem S. Petro, et non ei subiectum sicut ceteri Apostoli, ideoque Ecclesiam esse essentialiter bicephalam, 101.

Barros Camara

Cardinalis de Barros Camara una cum centum et quinquaginta Episcopis Brasiliae, quibus adhaesit Archiepiscopus Aemilius Blanchet, enixe postularunt ut Concilium declararet qualificationem sive notam theologicam qua doctrinam Constitutionis *Lumen Gentium* approbet atque proponat: cui voto perliberenter acquievit Concilium, 20-21.

Beda, S.

S. Beda accipit ut synonyma nomen Coetus et nomen Collegii, dicta de duodecim Apostolis, pleonastice dicens: *Collecto Fratrum Coetu*, 269.

Benedictio

Pertinet ad Episcopos impertiri benedictiones universaliores et solemniores, itemque naturaliter adnexas ordinationibus sacris et consecrationibus rerum sacrarum solis Episcopis reservatis, verbi gratia:

dare benedictionem generalem super universum populum christianum, 202; benedicere ordinando in ipso ritu ordinationis, 201;

benedicere chrisma. oleum Sanctum, oleum infirmorum et alia quae consecrantur, puta altaria, Ecclesias, vasa et paramenta sacra, 254-255; solemnem virginum benedictionem largiri, 232.

Benedictus XII

Definivit animas sanctorum plene perfecteque purgatus mox in caelum recipi esseque vere ac reapse beatas, videntes ipsam divinam essentiam sicuti est, ante resurrectionem et diem iudicii universalis, 151.

Benedictus XIV

Expresse fatetur doctrinam de sacramentalitate Episcopatus libere adhuc agitari et disputari inter theologos sui temporis, 262n.

Bonaventura, S.

Docet quod ultra Sacerdotium non datur gradus ordinis, 210.

Sed tamen intra hunc gradum et ordinem contingit esse distinctionem dignitatum et officiorum, quae tamen novum gradum vel ordinem non constituunt, ut Archipresbyter, Episcopus, Archiepiscopus, Patriarcha, Pontifex Summus, quae ultra Sacerdotium non addunt ordinem nec gradum novum, sed solum dignitatem et officium, 210-211.

Episcopatus, prout distinguitur contra Sacerdotium, dicit dignitatem quandam vel officium ipsi adnexum, et non est proprie nomen ordinis, nec

novus character imprimitur, nec nova potestas datur, sed potestas data ampliatur, 211.

Episcopatus ergo, praecise loquendo, non est ordo sacramentalis, sed ordinis presbyteralis eminentia vel dignitas, 211.

C

Character

Sacramentum ordinis valide collatum et receptum imprimit ex opere operato characterem sacramentalem suscipientibus ordines sacros stricte dictos, qui scilicet sunt vera et propria sacramenta, 224.

Character sacramentalis ordinis presse dicti est potentia quaedam spiritualis activa ad exercendos ex officio actus sacros praedicto ordini correspondentes, 248.

Character sacramentalis importat quandam potentiam spiritualem ordinatam ad ea quae sunt divinii cultus: quae quidem potentia in Sacramento Ordinis est activa, quia est essentialiter deputata ad tradenda fidelibus cetera sacramenta, 248.

Huiusmodi potestas ministrandi sacramenta pertinet ad spiritualem characterem, qui indelebilis est, 248.

Sacerdos recipit in ipsa sua ordinatione sacerdotali characterem sacramentalem correspondem, qui ei confert potestatem conficiendi Corpus reale et Sanguinem Christi, illudque sibi ipsi et ceteris fidelibus distribuendi, 224.

Sacerdos habet potestatem consecrandi ex ipso charactere, 224.

Consecratio episcopalis confert Episcopis, qui consecrantur, gratiam Spiritus Sancti, eisque imprimit characterem sacramentalem, vi cuius configurantur sive conformantur Christo Magistro, Pastori et Pontifici, cuius partes gerunt eiusque nomine agunt, 18, 29-30, 258, 260.

Charisma

Dicuntur specialiter charismata gratiae gratis datae, quibus Apostoli quales ditati sunt a Deo veluti praerogativis personalibus et extraordinariis ad opus suum Apostolatu efficacius et utilius exercendum et confirmandum, ut sermo sapientiae et scientiae, gratia sanitatum et operatio virtutum, genera linguarum et interpretatio sermonum, prophetia et discretio spirituum, 65, 285-287.

Clemens VI

Docuit S. Petrum accepisse a Domino Jesu Christo plenissimam potestatem iurisdictionis super omnes fideles christianos, 70.

Docuit etiam quoad omnis potestas iurisdictionis, quam habuerunt Iudas Taddaeus et ceteri Apostoli, subiecta fuit plenissimae auctoritati et potestati S. Petri, quam ipse solus accepit ab ipso Domino Iesu Christo, 70.

Coectus

Coetus: *co-etus*, a *co-eundo* dictus. Graece σύνοδος, idest verbum e verbo transferendo, latine *comitium*: σύν-όδος *cum-itium*.

Est verbum usitatissimum apud Patres Ecclesiae, Liturgiam et Scriptores ecclesiasticos ad signandam congregationem sive conventum plurium hominum in societatem quandam stabilem ex consensu, puta familiam, populum, Ecclesiam, 266.

Speciatim adhibetur ad significandum Collegium duodecim Apolorum cum et sub Petro Capite, itemque Collegium omnium Episcoporum ei succedens cum et sub Capite Romano Pontifice, 81-82, 84, 91, 265, 266n, 268.

Immo et ad designandum Collegium septuaginta duorum discipulorum Domini et Presbyterorum eis succedentium, 275.

Adhibetur quoque ab ipsa Constitutione *Lumen Gentium* ad significandum Collegium Apostolorum illudque exponendum, 16, 81, 84, 87, 88. Cf. *Collegium*.

Collegialitas

Est nomen abstractum a Collegio dictum, recensque inventum et adhibitum ad significandam rationem vel naturam Collegii Apostolici et Episcopalis, eiusque disceptationem inter theologos, 12, 81.

Est neologismus ignotus et inusitatus apud latinos. Non adhibetur ab ipso Concilio, sed a quibusdam tantum. Relatoribus Capitis III Constitutionis dogmaticae *Lumen Gentium*, 81, 81n.

Collegialitas episcopalis fuit punctum saliens magisque discussum in Concilio Vaticano II, 79.

Collegiale

Hoc adiectivum, a Collegio dictum, necessitudinem quandam habet cum alio adiectivo, *collectivum*; quia utrumque eandem habet radicem, nempe a *col-ligendo*.

Usu tamen differunt, quia collectivum importat ipsam multitudinem, cumulum vel summam individuorum in unum, nempe societatem quandam coeantium; collegiale autem nominat proprie ordinem praedictae multitudinis, vi cuius individua eius non sunt mere iuxtaposita ad modum cumuli vel acervi lapidum, sed ordinata sive organizata, ita quidem ut multitudo illa sit vere organica, 266.

Quo fit, ut collegiale sit etiam collectivum, sed non vicissim, 266-267.

Actio vel actus stricte collegialis differt ab actu mere collectio ut formale a mere materiali, 149-150.

Actus presse collegialis conciliaris et extraconciliaris, 18, 150.

Potestas collegialis Collegii Episcoporum non est potestas ordinis, sed iurisdictionis tantum, cum dupli functione docendi et regendi populum Dei, 104.

Non est potestas particularis et personalis, sed communis omnium Episcoporum una cum Papa ut eorum Capite, 103.

Neque est potestas mere collectiva, idest summa quaedam potestatum singulorum membrorum, sed organica et hierarchica, 103.

Non est potestas extraordinaria, neque delegata, sed ordinaria, propria, immediata, plena, suprema et universalis super totam Ecclesiam, 18, 110, 118-124.

Est potestas essentialiter subordinata potestati personali Papae qua Christi Vicario ab eaque dependens, 110-113.

Est quoque potestas stabilis seu permanens, etiam quando actu non operatur, 138-139.

Est re et essentia distincta ab actu collegiali, ab eoque separabilis, 137-138.

Est potestas activa, essentialiter ordinata ad propriam operationem collegialem, 139.

Iste ordo sive ordinatio nativa ad operationem collegialem importam veram *exigentiam* verumque *ius agendi* collegialiter, 139-143.

Quod tamen *ius attemperatur* conditioni *hierarchicae* ipsius collegialitatis, idest communionis omnium membrorum Collegii episcopalium inter se et cum Papa Capite illud regulante quantum ad eius exercitium, 209-212.

Potestas collegialis ex amissione respondet ipsi Collegio Episcoporum, quod est essentialiter hierachicum et monarchicum, 93-94, 209-212.

Collegium

Collegium sive conlegium dicitur a *cum-legendo vel eligendo*, idest una cum alio vel aliis lectum sive electum, 88n.

Membra eius dicuntur collegae. Sunt autem, iuxta Terentium Varonem, «*collegae, qui una lecti*» sive electi sunt, 88n.

Dicuntur etiam homines *collegiati*, 266.

Collegium bifarie sumitur, scilicet sensu stricte iuridico, ut in Iure Romano, quo in casu nominat collegium aequalium, iuxta illud Ulpiani: «*collegarum appellatione hi continentur qui sunt eiusdem potestatis*»; et in sensu largiori et analogo, et tunc designat collegium inaequalium, nempe essentialiter hierachicum et monarchicum, idest membrorum cum Capite

vel Primate, non ab ipsis membris electo, sed natura sua et divina institutione superiori singulis membris seorsim et omnibus simul sumptis, itemque stabile ac permanens veluti institutio quaedam ad ipsam structuram Ecclesiae pertinens, proindeque ad finem usque saeculi duraturum, ut Collegium Apostolorum cui succedit Collegium Episcoporum, 83-84. 281.

Collegium iuridicum sive presse dictum, multiplex, verbi gratia:
collegium saecularium et collegium religiosorum, 267n, 268n;
collegium Doctorum et Collegium scholarium, 267n;
collegium privatum, ut domus, et Collegium publicum, ut civitas,
267n.

Collegium Apostolorum et Collegium Episcoporum non sunt omnino et absolute eadem, sed relative tantum, idest similia et propositionalia, 92, 283.

Ambo sunt Collegio publica, quia tam Apostoli quam Episcopi, qui sunt eorum membra, sunt personae publicae, 272-273, 276.

Collegium Episcoporum una cum Capite suo Romano Pontifice et numquam sine hoc Capite, est subiectum potestatis ordinariae, immediatae, plenae, supremae et universalis super totam Ecclesiam, 18, 19, 117-125.

Quomodo autem se habeat haec ratio subiecti cum ratione subiecti eiusdem potestatis, quod convenit etiam uni et soli Romano Pontifici qua Vicario Christi et Primati totius Ecclesiae, et an sint dicenda duo subiecta inadaequate distincta vel unum solum, 125-138, cf. infra, *Subiectum plenae, universalis supremaeque potestatis, super totam Ecclesiam*.

Nomina synonyma vel aequivalentia quibus designatur Collegium Apostolorum et Episcoporum:

a Patribus et Liturgiis: *coetus, ordo, corpus, consortium, communio*, 81-82.

a Magisterio ordinario et a Constitutione *Lumen Gentium*: *coetus, ordo, corpus*, 17, 18, 82-84, 117;

a S. Thoma Aquinate: *coetus, ordo, corpus, communio, communitas, Congregatio, collectio, adunatio, societas*, 266, 266n, 267n.

Comparatio

Omnis comparatio supponit considerationem absolutam rei quae comparationi subiicitur, 15.

Consecratio

Non ita proprie dicitur aliquis ordinari cum promovetur in Episcopum sicut cum promovetur in Sacerdotem, sed magis proprie dicitur consecrari, 210.

Consecratio triplex:

rerum inanimatarum, ut Basilicae, Altaris, Vasorum sacrarum, 254;

consecratio Eucharistica sive Corporis realis et Sanguinis Christi, quae est actus principalis et specificus Sacerdotis ut talis, 214, 215, 217, 225, 227, 228, 252, 254;

consecratio Episcopalis, qua Episcopis consecratis confertur gratia et character sacramentalis, unaque simul tria sacra munera sive potestates sanctificandi, docendi et regendi populum Dei, 16, 27-29, 33-34, 259-260, 298.

Uberior explicatio theologica huiusce collationis trinae potestatis sacrae consecratione, *in consecratione et cum consecratione*, 35-42.

Omnes consecrationes Ecclesiae sunt immobiles manente re quae consecratur, sicut etiam patet in rebus inanimatis; nam Altare consecratum non consecratur iterum nisi fuerit dissipatum, 249.

Potestas ordinis sive sacramentalis, quae per consecrationem habetur, remanet quantum ad suam essentiam in homine qui eam est adeptus quamdiu vivit, sive in schisma sive in haeresim labatur, 260.

Consecratio Episcopalis reservatur Episcopis, in qua tres convenire debent, 17, 260.

Convocatio

Convocare Episcopos in Concilium Oecumenicum et in actum collegialem extra Concilium, est proprium solius Papae, 316-318.

Cooptatio

Cooptatio Episcoporum in Corpus vel Collegium Episcopale, pertinet ad Romanum Pontificem una cum ceteris eius membris, 17, 93-96.

Coriphaeus

Titulus Coriphaei fuit personalis et extraordinarias Petri relate ad ceteros Apostolos, ideoque non transmittendus Romanis Pontificibus relate ad ceteros Episcopos, 107.

Immo et nonnumquam attributus est Paulo et Joanni, 108, 108n.

Cyrillus Alexandrinus, S.

Iuxta eum, omnes Episcopi Romano Pontifici iure divino caput inclinant et ei tamquam ipsi Domino Jesu Christo obediunt. 278, 278n, 308.

D

Diaconus

Diaconatus est verum et proprio dictum Sacramentum Novae Legis a Christo Domino institutum, 27-28, 28n.

In Diaconatu continentur implicite caeteri minores ordines, 237.

Ea quae sunt ordinis committi non possunt nisi eis qui ordinem habent, si-
cut Diacono non potest committi quod celebret Missam nisi fiat Sacerdos, 248.

Dioecesis

Papa habet potestatem regitivam super universam Ecclesiam; Episcopus su-
per unam dioecesim, quae est portio quaedam Ecclesiae; Sacerdos super
unam paraeciam, 231, 232, 237.

Potestas Episcopi in nostra hierarchia est universalis, potestas autem Sa-
cerdotis et Ministrorum est particularis, 237.

Dignitas

Dignitas non est ordo sacer, sed est idem ac Potestas, Auctoritas vel Prae-
latio, nimirum potestas iurisdictionis ad gubernandum et iudicium feren-
dum, 231.

Dionysius Areopagita

Secundum ipsum in primaeva ecclesia dabantur et habebantur tres ordines
hierarchici, Episcoporum nempe, Presbyterorum et Diaconorum, et qui-
dem tres essentialiter inaequales, 242.

Doctrina Catholica

Praeter ea quae in Constitutione *Lumen Gentium* expresse definiuntur vel
aliunde definita iterantur, cetera quae ibi proponuntur pertinent ad Doc-
trinam Ecclesiae ab omnibus fidelibus sancte religioseque tenendam, 20-22.
Doctrina catholicorum Doctorum ab Ecclesia auctoritatem habet, 161n.

E

Ecclesia

Est Corpus Christi Mysticum, 15, et passim.

Est Sponsa Christi, 289.

Est societas perfecta, 15, 272.

Est societas publica, 272.
Est societas hierarchice exstructa et ordinata, 15.
Constitutio atque structura Ecclesiae est simul collegialis et monarchica, 17, 17n.
Ecclesiae regimen est monarchicum simul et hierarchicum sive collegiale, 17, 70-71.
Distinctio et separatio Ecclesiae iuris ab Ecclesia caritatis caret vero re-alique fundamento, 54.
Quemadmodum anima a corpore seiungi nequit quin mors subsequatur, ita Ecclesia, quam a caritate nucupant, sine Ecclesia iuridica existere nequit, 54.

Ens

Non sunt multiplicanda entia sine necessitate, 11.

Epiphanius, S.

Insignis debellator Aerii et egregius defensor Sacramentatis Episcopatus eiusque superioritatis supra Presbyteratum, 167, 241-242, 251.

Episcopus

Graecum nomen Ἐπίσκοπος latine dicitur *super-inspector* vel *super-intendens*, 170, 186, 256.

In primaeva ecclesia promiscue usurpabatur cum nomine πρεσβύτερος idest *Senior*, 170-173, 181, 184, 245, 249-250; hac una harmoge differentia, quod πρεσβύτερος est nomen aetatis, Ἐπίσκοπος vero nomen officii, 172, 173, 175, 241, 245.

Reapse tamen in ipsa primaeva ecclesia Episcopi et Presbyteri erant et agnoscebantur veluti duo ordines sacri essentialiter differentes et inaequales, ita quidem ut superior atque sublimior fuerit Episcopus, haud secus ac simplices Presbyteri superabant Diaconos ab eisque re et essentia distinguebantur, 163-166, 249-250.

Itaque Episcopi dicebantur et habebantur Sacerdotes Primi Ordinis; simplices vero Presbyteri, Sacerdotes Secundi Ordinis, 203, 218: item, Episcopi maiores Sacerdotes, simplices autem Presbyteri minores dicerentur Sacerdotes, 250.

Quo fit, ut Episcopus diceretur Summus Sacerdos sive Sacerdos per an-tonomasim, Presbyter vero merus ac simplex sacerdos, 166.

Episcopus namque antonomastice Sacerdos dicitur quasi Summus Sa-credos, quia simul habet summam potestatem Ordinis circa Corpus reale Christi, quae est potestas illud consecrandi, et circa Corpus eius Mysticum,

quae est potestas ordinandi Diaconos et Presbyteros, itemque consecrandi Episcopos, 245.

Episcopatus siquidem et voluntate sanctorum Patrum et rituali nostra consuetudine Summum Sacerdotium et Sacri Ministerii Summa nuncupatur, 27.

Est ergo Episcopus iure divino maior Minister quam simplex Sacerdos, 237, 239, 252.

Superat simplicem Sacerdotem ordine sacramentali, sive ipsa sua episcopali consecratione, 249.

Simplices Sacerdotes recipiunt ab Episcopo eos ordinante omnem potestatem sacram qua exornantur, nempe ipsam potestatem consecrandi Corpus et Sanguinem Christi, et potestatem ligandi atque solvendi, quaeque ideo sunt in Episcopo quasi *in radice* et ab Episcopo quasi *ab origine*, 226-228.

Episcopatus itaque non est sublimatio quaedam ac veluti complementum simplicis Sacerdotii, sed potius totalitas sive plenitudo Sacramenti Ordinis, quia videlicet ipse includit omnes eius partes et gradus in unitate quadam superiori, quam suo et imperfectiori modo participant ordines eo inferiores, nempe Presbyteratus et Diaconatus, eo fere modo quo partes potentiales et secundariae participant totum potestativum sive primum ac supremum analogans, 29-30, 226-227.

In rebus namque inaequalibus et hierarchice ordinatis secundum prius et posterius, ut contingit in analogis analogia attributionis intrinsecæ, ita est quod semper inferior participat aliquid de perfectione superioris, 226-227.

Unde et Episcopi est dare Sacerdotibus omnem auctoritatem quam Sacerdotes habent, 237; ac proin ipsa sacerdotalis potestas ab Episcopali potestate derivatur, 241.

Simplex ergo Sacerdos non habet completam potestatem in hierarchicis officiis sicut Episcopus, 233.

Quam ob rem potestates simplicis Episcopi et Episcoporum superiorum, puta Archiepiscopi, Patriarchae, Primatis et Papae, se habent inter se ut potestatis *eiusdem generis*; dum potestas simplicis Sacerdotes se habet ad potestatem Episcopi ut potestas *alterius generis*, 232.

Dicere quod Episcopatus non est ordo, manifeste continet falsitatem, 243. Et quidem ille ordo est superior ordine mere sacerdotali, 230; ut constat ex ipso Evangelio, ubi Christus Dominus, post designationem duodecim Apostolorum quorum personas gerunt Episcopi, designavit septuaginta duos discipulos quorum locum Sacerdotes tenent, 99-102, 245.

Episcopus constituitur talis consecratione Episcopali, quae verum est ac reale sacramentum, 16, 21, 21-22n.

Praedicta consecratio confert ex opere operato noviter consecratis Episcopis gratiam et plenitudinem Sacramenti ordinis, eisque imprimis sacram characterem Episcopalem, 16, 27-31.

Simul etiam ipsis confert triplex munus sive trinam sacram potestalem sanctificandi, docendi et regendi populum Dei, 16, 27-29, 41-45, 259-260.

Ipsa quoque Episcopali consecratione, omnes et soli Episcopi efficiuntur et constituantur veri et authentici successores Apostolorum, 65-66, 90-91, 274-275.

Episcopi immediate succedentes Apostolis, eligebantur ab istis, sequentes vero ab illis Episcopis immediate succedentibus Apostolis, et sic inde, iuxta legitimas consuetudines et traditiones ecclesiarum, puta a Concilio Episcoporum eiusdem provinciae ecclesiasticae, a Patriarchis respectivis, ac praeorsit a Romano Pontifice, cuius est traditiones illas et consuetudines agnoscere et approbare, maxime tamen directa electione; eademque ratione dimissionem sive renuntiationem praedictorum Episcoporum admittere, 16, 33, 65-66, 88, 258.

Eadem Episcopali consecratione, accedente missione canonica qua Romanus Pontifex noviter consecratum Episcopum adsciscit ac statuit in communione hierarchica cum Capite ceterisque membris Collegii Episcoporum, ipsum efficit membrum eiusdem Collegii eumque aggregat organice ceteris membris, 17, 93-96.

Duo ergo sunt puncta principalia de Episcopatu proposita et edocta a Constitutione *Lumen Gentium*, nempe Sacramentalitas et Collegialitas eius, ita quidem ut haec magis disputata, illa vero magis fundamentalis exsisterit, 12, 17, 79.

Sive autem Episcopi individualiter et seorsum singuli, sive ut membra Collegii Episcopalis et collective omnes sumantur, semper tamen sunt quales subordinati Papae eique subiecti in essendo et operando, 17, 69-76, 110-116, 257-258, 293-294.

Simul tamen Episcopus qua talis:

gerit in Ecclesia personam Christi, 258, 262, 272.

est quasi Princeps in Ecclesia, 252;

est Princeps totius ecclesiastici ordinis, 252, 276;

obtinet summam potestatem in Ecclesia, 245, 252;

solus dicitur proprie Praelatus Ecclesiae, 231, 276;

eius dignitas Pontificalis excedit omnes alias dignitates, 278;

ipse solus est quasi Sponsus Ecclesiae, 276;

est quasi Persona Publica, 276;

habet ex officio principaliter curam omnium suaे dioceseos, 256;

habet principaliter officium pastorale; quod est eius officium principale et finale, 256;

cura pastoralis, officium pastorale, cura episcopalnis, cura animarum, tantumdem valent, 255-256;

ad eum pertinet proprie authentice docere veritatem Evangelii, 255;

curam regiminis assumit, et profitetur gubernationem gregis Christi, 256, 257;

est Dux exercitus christiani, 276;
solus habet plenam potestatem in dispensatione sacramentorum, 276;
in ecclesiastica hierarchia tenet supremum locum, 278.

Eucharistia

Eucharistia est primum et maximum Sacramentum; quam ob rem dicitur Sacramentum Sacramentorum, 224.

Ordines sacri principaliter ordinantur ad Sacramentum Eucharistia, ad alia autem per consequens, 225.

Per sacrum Ordinem aliquis deputatur ad dignissima ministeria, quibus ipsis Christo servitur in Sacramento Altaris, 248.

Totus ordo Sacerdotalis dicit relationem essentialiem ad Sacrificium Missae, et ad communionem Eucharisticam Consequenter, 224.

Sacerdos qua talis habet duos actus: unum principalem et specificum, scilicet consecrare verum Corpus Christi; aliud secundarium, videlicet preparare populum ad susceptionem huius Sacramenti, id est circa Corpus Christi mysticum, 225, 230.

Sacerdos habet potestatem consecrandi ex ipso charactere Sacerdotali quo insignitur in sua ordinatione, 224.

Episcopus quoque qua talis, potestate sacramentali qua gaudet conferrendi ordinem sacerdotalem directe et immediate ordinatum ad consecrandum Corpus et Sanguinem Christi, dicit et ipse relationem directam et essentialiem ad Sacramentum Eucharistiae, 254.

Ordinatio siquidem activa sacerdotalis Episcopi ordinantis et ordinatio passiva Sacerdotis ordinati —Collatio et receptio potestatis consecrandi in tali ordinatione inclusa—, dicunt essentialiem relationem ad Sacramentum Altaris, 254.

Episcopus ergo dicit relationem ad Sacramentum Eucharistiae non solum qua Sacerdos celebrans, verum quo Episcopus ordinans Sacerdotem celebrantem, 254.

Evangelus

Presbyter Evangelus misit S. Hieronymo *Quaestiones Ambrosiastri*, quibus cognovit errorem Falcidii et quorundam diaconorum romanorum contentientium se pares esse Presbyteris et uni Episcopo tantum subiectos, 170.

Eybel

Docuit Monarchiae formam non fuisse immediate in Ecclesia a Christo institutam: qua de re damnatus est a Pio VI, 101.

F

Facultas

Facultas, a *facili* —facul enim et faculter pro facili antiqui dicebant— nominat plenam facilitatem exercendi potestatem absque ullo impedimento, 301.

Vi ergo nominis, facultas importat facilitatem potestatis, idest potestatem liberam et expeditam, 301; et, secundum communem usum loquendi, significat potestatem qua aliquid habetur ad nutum, 302.

Falcidius

Falcidius cum decem aliis diaconis romanis, denegavit subiectionem et obedientiam Presbyteris, quibus se pares, immo et superiores, venditabant, sed uni Episcopo subiici et obedire tenerentur, 167.

G

Gargitter

Docet in Relatione sua officiali *Decreti de Episcoporum munere in Ecclesia, Episcopis, qua membris Collegii Episcopalis, ius esse ut Concilio Oecumenico intersint, in eoque exercendi actum vere collegialem*, 144.

Gasser

Docuit in Concilio Vaticano I duplex esse subiectum infallibilitatis in proponenda doctrina de fide et moribus inadaequate distinctum, scilicet Papam solum ex cathedra definientem et Papam una cum Corpore Episcoporum in Concilio Oecumenico solemniter definientes, 127-128, 127n.

Gilbertus Porretanus

Tenuit Episcoporum se habere ad simplicem Presbyterum, sicut se habet Archidiaconus ad simplicem Diaconum: quo fit, ut Episcopus nihil aliud sit quam merus Archipresbyter, nempe eiusdem ordinis et maioris tantum dignitatis, 190.

Gratianus

Collegit in suo *Decreto suamque fecit doctrinam Ambrosiastri, S. Hieronymi et S. Isidori de essentiali paritate sacramentali Episcoporum et Presbyterorum*, 185, 191.

Gregorius Magnus, S.

Docet potestatem Episcoporum a supra et primatiali potestate Papae non elidi neque minui, sed potius constabiliri, roborari et vindicari, 75.

Gregorius XVI

Docet Papam et Episcopos esse aequales in potestate ordinis, inaequales tamen in potestate iurisdictionis, in qua Papa supremum tenet locum, 70.

Gubernatio

Episcopi recipiunt *in et cum* consecratione episcopali potestatem regendi sive gubernandi poulum Dei, ut eum ducat in salutem aeternam; quia gubernatio nihil aliud est quam directio gubernatorum ad finem, 256.

Quod quidem ex amissim respondet proprio Episcopi nomini, quod sumitur ex actu et officio eius quasi specifico, nempe invigilandi et regendi gregem Christi ei commisum: ἐπί-σκοπος *super-intendens*, 256-257.

Munus namque docendi et regendi populum Dei intime connectitur ex ipsa natura rei cum munere sanctificandi, cum tria haec sint de essentia et integritate officii Episcopalis. Quo in sensu optime discit Commissio Theologica Doctrinalis: tria *non possunt separari*. Etiam regimen intendit sanctificationem, 63.

Guillelmus Alvernus

Docet Episcopatum non esse ordinem sacramentalem proprie dictum et a simplici Sacerdotio contradistinctum, sed merum honorem vel gradum dignitatis intra eundem ordinem Sacerdotalem, 204.

Sunt ergo Sacerdotes duplicitis honoris vel dignitatis, sicut fuit in primitiva Ecclesia: alii superioris honoris vel dignitatis, qui dicuntur Episcopi; alii inferioris dignitatis vel honoris qui appellatur simplices Sacerdotes, 204-205.

Itaque Episcopatus nihil aliud est nisi apex et complementum quoddam Sacerdotii, 204-206.

Guillelmus Antisiodorensis

Tenet dari novem ordines sacros: septem, a prima tonsura usque ad Presbyteratum inclusive, et duos alias ultra Presbyteratum, nempe Episcopatum et Archiepiscopatum, 199.

Ordo namque Sacerdotalis est dignissimus quidem quantum ad dignitatem *rei* consecratae, Episcopatus tamen dignior est quantum ad *qualitatem*, quia dat potestatem consecrandi Corpus et Sanguinem Domini; et similiter

Archiepiscopus de proprio officio consecrat Episcopos, quod est maxima dignitas, 199-200.

Simul tamen docet quod in casu necessitatis posset ac deberet aliter fieri, ita sane ut Episcopus Episcopum et Archiepiscopum et Presbyter Presbiterum, immo et Episcopum atque Archiepiscopum ordinaret et consecraret, 200.

Unde, si non essent in toto mundo nisi tres Sacerdotes, oporteret quod unus alium consecraret in Episcopum et alium in Archiepiscopum, 200.

Guillelmus de Militona

Docet Episcopos esse eiusdem ordinis ac simplices Presbyteros; nec eos esse ex divina, sed ex sola institutione ecclesiastica. Unde Episcopatus non imprimet characterem sicut Sacerdotium, 209.

H

Hierarchia

Hierarchia, a Ἱερος-ἀρχή, est *sacer principatus*. Et duplex est: alia caelestis, inter Spiritus angelicos vel separatos; alia ecclesiastica, inter homines christianos, praesertim clericos, his in terris adhuc degentes, 239, 242, 243, 250-251, 255, 289-290.

Rursus ecclesiastica hierarchia germinatur: quia alia est ordinis, puta inter Diaconatum, Presbyteratum et Episcopatum, 163-166, 242-243, 289-290; alia iurisdictionis, nempe inter Episcopatum et Supremum Pontificatum Romani Pontificis, 100.

Ecclesia ipsa tota est Corpus essentialiter hierarchicum e membris inaequalibus constitutum, videlicet fidelium et ministrorum diversi ordinis, 15, 16.

Similiter Collegium Apostolorum cum et sub Petro Capite, itemque Collegium Episcoporum cum et sub Papa Capite, sunt Collegia essentialiter hierarchica et ex membris inaequalibus conflata, 16, 17, 83, 93-94, 259, 260, 271-273, 297-298.

Sunt etiam monarchica, idest sub uno Capite Supremo, ex ipsa divina institutione, 17, 19, 100-102, 271-281.

Hieronymus, S.

Mordicus et interato docet in primaeva ecclesia et ex divina institutione Presbyteros esse realiter aequales Episcopis ordine, soloque nomine differentes; postea tamen, pro bono pacis servando, Episcopos agnitos esse

superiores Presbyteris sola dignitate vel honore ex ecclesiastica institutione,
170-175.

Honor

Honor vel dignitas non nominat ordinem sacramentalem presse dictum,
sed merum gradum superioritatis intra eundem ordinem, 172, 173, 175,
185, 190, 197, 198, 200, 204, 206, 209, 211, 213, 215, 228, 242.

Horatius

Ait sensum verborum ex usu dignosci, quem penes ius est et norma lo-
quendi, 50.

Hugo a S. Charo

Docet Episcopos sola inthronizatione Presbyteros superexcedere, 211.

Hugo a S. Victore

Docet supremum gradum ordinis sacramentalis esse Sacerdotium; Episco-
patum autem, Archiepiscopatum, Patriarchatum et Papatum esse tantum
meros gradus dispare vel dignitates intra eundem ordinem Sacerdotalem,
194.

Huguccio

Iuxta ipsum, Episcopi non differunt a Presbyteris neque eos superant ordi-
natione sacramentali, sed sola praelatione et sacramentorum celebrazione
sive administratione, puta ordinis et confirmationis, quae Episcopis reser-
vantur, 219.

I

Ignatius Antlochenus, S.

Aperte atque iterato distinguit in hierarchia ecclesiastica inde ab initio Ec-
clesiae tres ordines sacros, Episcoporum nempe, Presbyterorum et Diacon-
orum, ita quidem ut non minus distinguat Diaconos a Presbyteris quam
Presbyteros ab Episcopis, 163.

Episcopi in Ecclesia tenent tacum Dei Patris, Presbyteri locum Aposto-
lorum, Diaconi locum ministrantium et subservientium utrisque, 164.

In Ecclesia Dei omnia gyrant et moventur circa Episcopum: ipse est principium sanctificationis et unitatis populi christiani, principium cultus et firmitatis fidei, atque principum auctoritatis et regiminis, 164-165.

Presbyteri debent esse concordes et obedientes Episcopo, ut chordae citarae; Diaconi vero utrisque subservientes et obtemperantes ut Christo Jesu, 165.

Indulgentiae

Sunt dispensationes thesauri Ecclesiae ab eo cui committitur regimen Ecclesiae, 295.

Pertinent ad potestatem vel clavem purae iurisdictionis, et ideo possunt dispensari a non ordinatis in sacris et non sacerdotibus, 295-296.

Potestas faciendi indulgentias plene residet in Papa, quia potest facere prout vult, causa tamen existente legitima. Sed in Episcopis est taxata secundum ordinationem Papae; et ideo possunt secundum quod eis taxatum est et non amplius, 297, 315-316.

Papa potest principaliter; alii vero in quantum potestatem ab eo accipiunt, vel ordinariam, vel commissam seu delegatam, 297.

Innocentius X

Damnavit propositionem Martini de Barcos, secundum quem forma Monarchiae non fuit immediate in Ecclesia a Christo instituta, 101.

Isidorus, S.

Docuit Episcopos tam in Ecclesia primaeva quam suo tempore non esse Presbyteris superiores ordine proprie dicto, sed dignitate tantum vel honore ex sola institutione ecclesiastica, 182-186.

J

Joannes Chrysostomus, S.

S. Petrum appellat Verticem Collegii Apostolici, 271.

Joannes Diaconus

Ei attribuitur sententia de aequalitate sacramentali Episcoporum et Presbyterorum, quin tamen id aperte docuerit, 181-182.

Joannes XXIII

Docet consecrationem episcopalem esse «il gesto della trasmissione del carattere episcopale e della grazia», 29.

Docet etiam Episcopos consecratos sine mandato et sine missione Apostolicis non accipere de facto potestatem iurisdictionis expeditam, 38.

Eam recipit *in et cum* consecratione episcopali ex opere operantis Ecclesiae Episcopum eligentis eique missionem apostolicam dantis, 41.

Iurisdictio

Clavis et potestas iurisdictionis Episcoporum nulla practice datur sine mandato et approbatione Romani Pontificis, 72; cum eius exercitium validum atque legitimum regulandum sit secundum normas a Suprema Ecclesiae Autoritate statutas et aprobatas, et quidem complendum in hierarchica communione cum Capite Collegii Episcopalis eiusque membris, 16, 17, 50-52, 54-55.

Jus

Distinctio inter Ius Canonicum et Sacram Theologiam nondum erat agnita neque introducta saeculis XI-XII, sed ambae disciplinae tenebantur veluti partes integrales unius eiusdemque Doctrinae Sacrae, maxime in his quae Sacraenta respiciunt, 53-54.

K

Kleutgen

Docuit in Concilio Vaticano I Episcopos in Concilio Oecumenico considere iure proprio, et quidem non ut mere adistentes et consiliarios, sed ut veros iudices et definitores una cum et sub Romano Pontifice, 124, 142, 143n.

Docuit etiam Collegium Episcoporum in Concilio Oecumenico adunatorum et definitientium veritates fidei et morum, esse subiectum infallibilitatis atque plenae ac supremae potestatis docendi et regendi super universam Ecclesiam, 124, 128, 128n.

Cum autem ipse Papa solus et seorsim a ceteris Episcopis sit quoque subiectum infallibilitatis et plenae supremaeque auctoritatis in docendo ex cathedra et regendo, admittit Consequenter duo esse subiecta infallibilitatis in docendo et plenae ac supremae auctoritatis in regendo inadæquate distincta, nempe Papam solum et seorsim a ceteris Episcopis, et Papam una cum Corpore ceterorum Episcoporum, videlicet Collegium Episcoporum proprie atque integraliter sumptum, 124, 127-128, 128n, 130, 142.

König

Explicat in Relatione sua de Capite III Constitutionis *Lumen Gentium*, Concilium aperte docuisse sacramentalitatem consecrationis episcopalis,

quin tamen eam proposuerit veluti definitionem dogmaticam de fide divina et catholica, 21.

Explicat etiam Episcopatum esse, iuxta mentem et sensum Concilii, plenitudinem Sacramenti Ordinis sive totalitatem omnes partes Ordinis incidentem, et in quo inferiores Ordines participant, 31.

Ait quoque sensum et mentem Concilii esse per ipsam consecrationem episcopalem conferri noviter consecratis tria munera sanctificandi, docendi et regendi, 42.

Adnotat denique illa munera sive potestates sacras, ex mente Concilii, esse realiter distinctas ab earum exercitio, quod tamen semper complementum est iuxta normas a Suprema Ecclesiae Auctoritate determinatas et in hierarchica communione cum Capite ceterisque membris Collegii Episcoporum: ipsasque illas potestates numquam avulsas considerari posse ab Ecclesiae organismo prout a Christo institutus est, 49-50, 140.

L

Lécuyer

Falso opinatur S. Thomam ne nomen quidem Collegii Apostolici et Episcopalis agnoscisse et adhibuisse, 265, 265n.

Legitimus

Usus potestatis sacrae legitimus, qui et licitus quoque appellatur, dicitur ille qui fit secundum leges vel iura: hoc enim solum dicimur posse vel liceire in iure, quod iuste possumus, servatis legibus, 57-58, 294-295.

Contradistinguitur ab usu simpliciter valido, et directe contraponitur usui illicito vel illegitimo, 57-58, 248-249, 294-295, 302-303, 305.

Quo fieri, ut dari possit triplex combinatio:

    usus validus et non licitus;

    usus validus et licitus;

    usus non validus neque licitus, 293.

Quaestiones particulares de validitate et liceitate missas facit Concilium, sed eas discutiendas et ventilandas relinquit theologis, 57-58, 294.

Leo XIII

Docet Episcopatum ex divina institutione ad Sacramentum Ordinis pertinere, 27, 30n.

Docet etiam Papam Petri et Episcopos ceterorum Apostolorum esse successores quoad potestatem ordinariam, 27, 33-34, 65-66, 88, 90.

Docet insuper omnes et singulos Episcopos cohaerere et obedire debe-re, atque subiectos esse Romano Pontifici iure divino, 37, 95, 130-131.

Tradit quoque regimen et constitutionem Ecclesiae esse simul hierarchi-cum et monarchicum, 70-71.

Ordinem denique sive Collegium Episcorum hierarchicum et mo-narchicum agnoscit et docet, 83, 100-101, 113.

M

Maria Virgo

Fuit plena gratia in eaque confirmata ab initio Conceptionis suae immacu-latae, 285.

Magisterium Ecclesiae

Duplex: ordinarium et extraordinarium vel solemne, 15, 20, 21-23, 33, 90-91.

Utrumque geminatur: aliud Papae solius, aliud Papae cum ceteris Episcopis per orbem dispersis; itemque aliud Papae solius definitis ex cathedra; aliud Papae cum ceteris Episcopis in Concilio Oecumenico adunatis, 150-151.

Magisterium tamen sive ordinarium sive extraordinarium differt a ma-gisterio collegiali, 150, 152: omne siquidem magisterium collegiale est ma-gisterium Ecclesiae, non tamen omne Magisterium Ecclesiae est magiste-rium collegiale, 150-152.

Materia et forma Sacramenti Ordinis

Declaratur et definitur materia et forma Sacramenti Ordinis a Pio XII, nempe Diaconatus, Presbyteratus et Episcopatus, 27-28, 28n.

Forma Sacramenti Ordinis, specialiter Episcopatus duplex, vel potius duplicitate inspecta: alia stricte essentialis, alia integralis, 28n, 43-45.

Missio

Missio Apostolica sive Canonica, itemque mandatum Apostolicum, cano-nicum vel iuridicum a Suprema Ecclesiae Auctoritate suscepta, requiruntur ex ipsa natura hierarchica Ecclesia, tum ex parte Episcopi consecrantis Episcopum et ipsius Episcopi consecrati, tum etiam ex parte exercitii legiti-mi munerum seu potestatum episcopalium, 16, 37, 38, 50, 58, 62, 63, 72, 76, 93, 94, 95, 96, 153, 304, 305.

Sicut Christus a Deo et Apostoli a Christo, sic Episcopi et quotquot Apostoli successere missi sunt ab Apostolis, 90.

Monarchia

Forma regiminis ecclesiastici ab ipso Domino instituta est hierarchica simul et monarchica, 16, 17, 70-71, 101-102.

Munus

Munus, officium et potestas plerumque et usualiter accipiuntur ut synony-
ma, 16, 33-34, 50-51, 248.

Presse tamen loquendo harmogem quandam praeseferunt: nam potes-
tas nominat proprie adspectum iuridicum sive legitimum auctoritatis; of-
ficium, adspectum potius moralem imperandi ex obligatione; munus au-
tem, adspectum servitii erga subditos vel inferiores quibus auctoritas
praeponitur, 47-52, 246-247.

Nomen autem *munus*, licet fortasse magis pastorale quam nomen *potes-
tas*, et hac de causa praferatur a Concilio, non est tamen *potestas* nomen
minus proprium minusque traditionale: nam adhibetur ab ipso Christo
Domino, et a Patribus Ecclesiae, et a Magisterio ordinarie, immo et ab ipso
Concilio Vaticano II in sua Constitutione *Lumen Gentium*, 47-53, 107.

Ipsa ergo consecratio episcopalis integraliter sumpta conferit Episcopis
noviter consecratis triplex munus sive trinam sacram potestatem, sanctifi-
candi nempe, docendi et regendi populum Dei, 16, 17, 33-55, 259-260.

Munera haec episcopalia sunt potestates:
sacrae,
reales,
activae,
essentialiter ordinatae ad operationes sacras sanctificandi, docendi et re-
gendi,
indelebiles, 59, 234.

Ordo autem ille ad praedictas operationes importat:
capacitatem,
aptitudinem,
idoneitatem,
habilitatem,
dispositionem,
exigentiam,
veramque ius
ad eas exercendas, 59, 60, 63.

O

Ordinatio

Active et passive sumpta, 254.

Dicit relationem ad Corpus Christi mysticum: Sacerdotalis autem dicit relationem ad Corpus Christi reale, 251-254.

Ordines

Ordines sacri maiores et minores, 251.

Ordines maiores vere proprieque sacramentales a solis Episcopis conferuntur, 234-236, 251, 252.

Ordo

Quandoque nominat Corpus seu Collegium Episcoporum, quandoque ordinem sacrum sive large sive stricte sumptum, 17, 81, 84, 266, 209-211, 215, 218, 228-230, 231, 232, 237, 243, 244-245, 299.

P

Papa

Papa est Vicarius Christi et Pastor universalis totius Ecclesiae, 18, 114, 155, 274.

Est Primus et Maximus omnium Episcoporum, 274.

Gerit plenariam vicem Christi in tota Ecclesia, 274.

Vicem Christi gerit in Ecclesia, 274.

Universam Ecclesiam Christo subiectam conservat, 274.

Recipit potestatem immediate a Deo, 297, 298.

Est successor Petri, 274.

Est in Ecclesia loco S. Petri, 274.

Habet in Ecclesia plenitudinem potestatis, 252n, 307.

Possidet in totam Ecclesiam potestatis plenitudinem, 274, 274n.

Habet universalem Praelationem super totam Ecclesiam, 274.

Habet plenitudinem Pontificalis potestatis per Ecclesiam ex hoc quod est Episcoporum Summus, 274.

Est in Ecclesia quasi Rex in Regno, 279.

Est Rex totius Ecclesiae, 279, 280.

Est Primas et Monarcha totius Ecclesiae, 17, 70-71, 101-102.

Habet iure divino et ex ipsa Christi institutione plenam, supremam et universalem potestatem in totam Ecclesiam, 18.

Et quidem:
propriam,
ordinariam,
immediatam,
omnino liberam,
et independentem
a quacumque alia creata potestate, quantum ad eius exercitium, 18.
Est iure divino Caput totius Collegii Episcoporum, 18, 114, 155, 278,
280.

Ideoque est pars eius integralis, et quidem praecipua, 18.
Vocat Episcopos Fratres; ceteros autem fideles, filios, 279.
Episcopi non consecrant Papam, sed hunc hominem ut sit Papa, 281.
Proprium et exclusivum Papae est indicere Concilium Oecumeniticum,
ei praesidet illudque approbare et promulgare, 315, 318.
Idem valet de actu vel exercitio Collegialitatis, 18, 147-149.
Tam Papa quam Episcopi habent potestatem quandam indirectam or-
dinis supra potestatem ordinis simplicis Sacerdotis, 226.

Parente

Ut Relator Capitis III Constitutionis *Lumen Gentium*, declarat in ea doce-
ri Ecclesiae Constitutionem esse hierarchicam simul et monarchicam, 17n,
101-102, 118n.

Ait Collegialitatem Episcoporum fuisse punctum saliens totius Concilii
Vaticani II, 81n.

Adhibet verbum *Collegialitatis*, 81.

Declarat cooptationem vel insertionem Episcoporum in Collegium
Episcopale requirendas duas conditiones, scilicet consecrationem episcopalem
et communionem hierarchicam cum Capite Collegii ceterisque membris,
94.

Declarat etiam Episcopos sedere in Concilio Oecumenico, non ut vica-
rios vel delegatos Romani Pontificis, sed ut iudices et legislatores authenti-
cos, 142.

Eorum tamen potestatem esse subordinatam potestati Romani Pontifi-
cis ab eaque dependentem quoad esse et agere, 55n, 61n, 75-76.

Simul tamen Collegium Episcoporum integraliter sumptum, scilicet
una cum Papa, esse subiectum plenae supremaeque potestatis in universam
Ecclesiam, 122.

Nihilominus Concilium non dirimit quaestionem de unitate vel plura-
litate predicti subiecti, 130.

Minus recte ait verbum munus esse magis traditionale quam verbum
potestas, 52.

Minus etiam recte docet distinctionem et separationem potestatis iurisdictionis a potestate ordinis esse invectam a canonistis saeculi XI et in theologos introductam, 47-48, 52.

Episcopus exhibetur in Constitutione *Lumen Gentium* ad imaginem evangelicam Bonni Pastoris, 49.

Pastorale

Proprius finis Concilii Vaticani II potius est pastoralis quam doctrinalis, et ideo intentio est potius instructio fidelium quam definitio dogmatum, 20. Episcopi, ratione proprii officii, sunt pastores et doctores, et ideo ipsis competit Praedicatio ex officio, 255.

Officium pastorale, cura pastoralis, cura episcopalnis et cura animarum, unum idemque significant, 256.

Officium pastorale est principale et finale officium Episcoporum, 256.

Praedicatio Evangelii est episcopalnis operatio per antonomasim, 255.

Potestates docendi et regendi sunt veluti partes integrales ministerii pastoralis sive curae animarum populi christiani, 257.

Paulus VI

Docet Ecclesiam habere indolem essentialiter hierarchicam et monarchicam, 17, 100-101.

Docet etiam sacramentalitatem et collegialitatem Episcopatus, 29, 34.

Docet insuper huiusmodi sacramentalitatem et collegialitatem optime cohaerere cum doctrina Concilii Vaticani I de Primatu Romani Pontifices et cum Magisterio ordinario Ecclesiae, 19, 158n, 159; clariori tamen forma expressam, 159, 262.

Docet praeterea Ecclesiam iuris non esse separandam ab Ecclesia caritatis, 54.

Tradit etiam consecratione episcopalni noviter electos inseri Apostolorum successoribus, 96.

Declarat sacrum ritum consecrationis episcopalnis describere formam pastoralis ac missionalis navitatis Episcoporum, 179.

Explicat etiam consecrationem episcopalem efficaciter conferre noviter electis plenitudinem potestatis ad sanctificationem animarum, simulque radicaliter saltem vel virtualiter potestatem iurisdictionis ad regendum populum Dei, 36, 41.

Tandem docet Papam esse Caput et veluti Centrum Collegii Episcoporum, 100, 113.

Nota: Inter conscribendum hunc *Indicem*, pervenit ad nos Epistula Pauli VI, *Cum iam approprinquet*, ad Card. J. Pizzardo, occasione Congressus

Theologici internationalis de Theologia et Concilio Vaticano II, e qua placet nonnulla exscribere, quae doctrinam hoc in opere propositam luculentter confirmant.

«Quod autem Concilium Oecumenicum Vaticanum II fines praesertim pastorales assequi sibi proposuerat, id nullo modo partes extenuat vel minuit quae ad theologos spectant.

Immo, si alias unquam, hodie praesertim ipsa pastoralis munera ratio postulat ut spiritualis christifidelium vita firmo veritatis munimine fulcitur, eisdemque rectum tutumque monstretur iter ad praecavenda hodierorum errorum pericula, quorum vis tanta est ut vel ipsa naturalia fidei fundamenta subvertere contendat.

Ceterum dubitare nemo potest quin ipsae ecclesiasticae disciplinae normae a Concilio Oecumenico statutae tanto magis vim suam et robur retinere valeant quanto magis a sacrae theologiae principiis profluant et cum iisdem arctis nexibus copulentur» (Epist. cit., die 21 mensis septembris 1966; apud «L'Osservatore Romano 4, diei 26-27 septembris 1966, p. 1, col. 3).

«Unitas necessaria est in doctrina universa a Concilio tradita religiose servanda. Quae, cum Oecumenicae Synodi auctoritate sit comprobata, ad Magisterium Ecclesiasticum iam pertinet; ac propterea, ad fidem et mores quod attinet, *norma proxima et universalis veritatis existit*, a qua theologis viris in suis peragendis studiis *numquam discedere fas est*.

In eadem autem doctrina aestimanda atque interpretanda, convendum est ne quis eam a reliquo sacro doctrinae Ecclesiae patrimonio disiungat, quasi inter haec discrimen aut oppositio intercedere possit.

At vero *quaecumque a Concilio Vaticano II docentur, arcto nexu cohaerent cum Magisterio Ecclesiastico superioris aetatis, cuius continuatio, explicatio atque incrementum sunt dicenda* (ibid., col. 4).

Praeterea «discant theologi de angustis suarum virium finibus conscienti fieri et aliorum opinionum debitam habere rationem, eorum in primis quos Ecclesia habet christianae doctrinae testes et interpretes praecipios, quemadmodum Concilium de altioris ordinis scholis agens, monet: *singulae disciplinae... ita excolantur, ut... novis progredientis aetatis quaestionibus ac investigationibus accuratissime consideratis, altius perspiciatur quomodo fides et ratio in unum verum conspirent, Ecclesiae Doctorum, praesertim S. Thomas Aquinatis vestigia premendo*» (Declaratio Gravissimum educationis, n.º 10; ibid., col. 4).

Pelagius

Duos tantum ordines sacros admittit in Ecclesia primaeva, Diaconatum scilicet et Presbyteratum. Presbyteri autem vocabantur etiam Episcopi,

quorum paene unus est gradus. Itaque Presbyteros facit pares Episcopis, ideoque Episcopatus praecisive sumptus, non est Sacramentum, 179-180.

Petrus Apostoli, S.

Est Christi Vicarius, 272, 274;

Petra Ecclesiae, 272;

Princeps Apostolorum et totius Ecclesiae, 272;

Vertex Collegii Apostolorum, 271;

Praelatus Fratrum, idest Apostolorum, 271;

Coriphaeus Apostolorum, 106;

Caput Collegii Apostolorum ceterorumque fidelium, 107.

Petrus Damianus, S.

Docet Episcopos et Presbyteros aequales esse ordine sacramentali ex divina institutione, inaequaes vero dignitate intra eundem ordinem ex institutione ecclesiastica, eo circiter modo quo se habent inter se Archiepiscopi et Episcopi, itemque Patriarchae et Archiepiscopi 188-189.

Petrus Lombardus

Docet Episcopos et Presbyteros esse eiusdem ordinis sacramentalis, diversos tamen officio et dignitate ex institutione ecclesiastica, quia Episcopus est nomen dignitatis tantum et officii, 196-198.

Petrus de Tarantasia

Docet Episcopatum non esse ordinem sacramentalem proprie dictum, sed merum sacramentale et dignitatem, 211-212.

Pius VI

Docet simplices Sacerdotes non habere ius proprium et divinum considerandi et iudicandi in Conciliis Oecumenicis, cum tale ius sit solis Episcopis reservatum, 142.

Docet etiam Episcopos immediate recipere a Papa auctoritatem suam, 37. Docet insuper formam monarchicam esse a Christo immediate institutam in Ecclesia, 101.

Pius IX

Solemniter definit ex cathedra dogma Immaculatae Conceptionis Beatae Virginis Mariae, 151.

Docuit Episcopos mediante Papa suam recipere auctoritatem, 37.

Pius X, S.

Docet in Ecclesia viguisse inde a primis sacculis Principatum unius, hoc est, Monarchiam, 101.

Pius XI

Agnovit et docuit Collegium Episcoporum, sive Collegialitatem Episcopalem, 83.

Pius XII

Docuit sacramentalitatem Episcopatus; et declaravit materiam et formam essentialem Diaconatus, Presbyteratus et Episcopatus, 25-26, 26n.

Ait Episcopos una cum consecratione episcopali recipere triplicem potestatem Christi Doctoris, Regis et Sacerdotis, nempe docendi, regendi et ad sanctitatem ducendi, 34.

Docet eos episcopali consecratione recipere ex opere operato potestatem ordinis, potestatem vero iurisdictionis ex opere operantis Ecclesiae, 41, 43-44.

Docet ipsos recipere immediate a Papa potestatem iurisdictionis, 37.

Ait Episcopos iure divino esse subordinatos Papae non solum quoad potestatem iurisdictionis, verum etiam quoad potestatem ordinis, saltem quantum ad exercitium, 28, 62, 96, 113: quod quidem perfecte cohaeret cum doctrina conciliari, 62, 75-76.

Docet actus potestatis ordinis sine mandato apostolico et missione canonica peractos, esse quidem validos sed graviter illicitos; actus vero potestatis iurisdictionis esse simul invalidos et illicitos, 57-58.

Docet etiam Collegialitatem Episcoporum, 83.

Tradit quoque Episcopos esse venerandos ut Apostolorum successores ex voluntate divina, 91, 100.

Docet quod electus Papa et acceptans electionem suam, etiamsi laicus, illico accipere immediate a Deo potestatem docendi et gubernandi universam Ecclesiam, itemque charisma infallibilitatis, dummodo intentionem habeat suscipiendi ordinem Episcopatus, 38.

Docet insuper ex divina voluntate Christi fideles in duos ordines distribui, clericorum scilicet et laicorum, 36n.

Tenet etiam quod eadem divina voluntate duplex constituitur sacra potestas, ordinis nempe et iurisdictionis, 36n, 37, 54.

Solemniter definivit ex cathedra dogma Assumptionis in caelum Beatae Mariae Virginis, 151.

Potestas

Dignitas, officium, munus, auctoritas, potestas, quomodo se habent, 291. Potestas sacra duplex: ordinis et iuris dictionis, 35-36, 37, 54; immo et triplex, scilicet puri ordinis, purae iurisdictionis, et ordnis ac iurisdictionis simul, 293-295.

Non est adinventa et introducta huiusmodi distinctio a canonistis saeculi XI-XII, ut nonnulli falso et anachronice asserunt, 47-48; sed ab ipso Christo Domino instituta atque edocta, et a Patribus usitata, 35n, 37, 52.

Potestas iurisdictionis gemina: ordinaria et extraordinaria, 65-66, 104-106, 283.

Ordinaria iterum duplex: plena vel suprema et subordinata; itemque propria atque immediata, 18, 19, 117, 130-132.

Subordinata geminatur: alia Episcopalis, quae generalis vel universalis est; alia presbyteralis, quae et particularis audit, 69-76, 231-232, 237.

Suprema insuper duplex: alia *personalis* sive solius Papae seorsim a Corpore Episcoporum; alia *communis* et *collegialis*, idest Papae ut Capitis simul cum Corpore ceterorum Episcoporum, 131, 134, 228.

Personalis autem solius Papae ut Vicarii Christi et Pastoris sive Primatis Universae Ecclesiae, dicitur proprie potestas *vicaria seu primatialis*, 137, 147.

Potestas collegialis Corporis Episcoporum debet esse semper unita Papae, ei subordinata, ab ipsoque dependens in essendo et operando, 69-70, 73-74, 147-149.

Hierarchia potestatis iurisdictionis propriae, ordinariae et immediatae Papae, Episcoporum et Presbyterorum, 232, 283-284, 288.

Potestas ordinis est ad sacrificandum, 298.

Potestas iurisdictionis est ad regendum vel gubernandum, 298.

Utraque potestas est ad docendum, 298.

Praedicare et confessiones audire sunt actus utriusque potestatis simul, 298-301.

Ambae potestates differunt re et essentia ab earum actibus, 49, 139-141, 257-258.

Actus potestatis ordinis possunt esse validi et liciti, itemque validi et illlicita actus vero potestatis iurisdictionis esse possunt validi et liciti, rursusque nec validi nec liciti, 57-58, 62-63.

Praerogativae Apostolorum

Dicuntur facultates extraordinariae et dona vel charismata specialia personaliter concessa Apostolis qua fundatoribus Ecclesiae, ideoque intransfribilia Episcopis eorum successoribus, 17n, 65-66, 285-287. Cf. *Apostoli*.

Presbyteratus

Est verum et proprio dictum Sacramentum, 28, 224.

Presbyteri sunt institutionis divinae in septuaginta duobus discipulis Domini, quibus succedunt, 250-251, 275-276.

Sunt iure divino inferiores et subiecti Episcopis, 237, 239.

Distinguuntur re et essentia ab Episcopis in ipsa hierarchia ordinis, quia consecrationem sive ordinationem habent re et essentia differentes, 249.

Presbyter in sua ordinatione Sacerdotali recipit potestatem formalem consecrandi Corpus reale Christi et virtualem seu radicalem ligandi atque solvendi, 251.

Habet potestatem consecrandi Corpus reale Christi ex ipso charaktere sacerdotali, 224.

Totus ordo Sacerdotalis dicit relationem essentialem ad Sacrificium Missae et ad communionem Eucharisticam consequentem, 224.

Potestas sacerdotalis duplex: alia principalis, ad consecrandum Corpus reale Christi; alia secundaria sive clavis super Corpus Christi Mysticum, ad administrandum populo christiano Sacramentum Paenitentiae; quibus respondet geminus actus, principalis nempe sive consecrandi et secundarius sive ligandi atque solvendi, 237-238, 241.

Potestas iurisdictionis Presbyterorum derivatur a potestate iurisdictionis Episcoporum, ad quam se habet ut particularis ad universalem, 237.

R

Rolandus Cremonensis

Opinatur sententiam de sacramentalitate Episcopatus nullam esse, cum omni careat solidio fundamento, 211-212.

Romanus Pontifex

Est successor S. Petri et Summus Pontifex. Cf. *Papa*.

Rufinus Magister

Docet in primitiva Ecclesiae duos tantum esse ordines Sacros, scilicet Presbyteratum et Diaconatum, 193.

Et ideo tenet quod in potestate ordinis sunt Presbyteri aequales Episcopis et Episcopi aequales Papae; et nonnisi in potestate iurisdictionis est Papa superior Episcopis, atque Episcopi superiores Presbyteris, 193-194.

Sollicitudo

Nominat vigilantiam, diligentiam, studium attentum et intentam curam ad bonum procurandum, 321n.

Ei directe opponuntur negligentia et incuria, 321n.

Ipsi finitima est solidaritas, 321.

Sollicitudo et solidaritas pro bono communi est lex universalis omnis organismi physici et socialis, 321, 323-324.

Omnia et singula membra et organa corporis vivi sibi mutuo respondent seseque mutuo iuvant in suis functionibus pro bono totius corporis, 321-323.

Similiter omnia et singula membra et organa corporis socialis tam civilis quam ecclesiastici sibi mutuo servire et iuvare debent pro bono communni totius, 322-323.

Quod quidem maxime urget membra principalia et superiora, ut sunt auctoritates in societate civili et Episcopi in societate ecclesiastica Corporis mystici Christi, 323-324.

Eorum itaque sollicitudo et studium pro bono totius Ecclesiae, eo maiora, diligentiora magisque operosa esse debent quo maior est eorum dignitas et principalitas in organismo totius integrae Ecclesiae, 324.

Ideo Episcopi debent magnam habere sollicitudinem pro bono universali totius Ecclesiae, 18-19, 321.

Hoc enim pertinet ad bonum Praelatum, sicut erat Apostolus, qui sollicite erat pro toto mundo, 325-326.

Ceterum, quia homo est pars congregationis et Congregatio est pars Ecclesiae, ideo in intentione privati boni includitur intentio boni congregationis et boni totius Ecclesiae, 326.

Quam ob rem singuli Episcopi bene regendo propriam Ecclesiam ut portionem Ecclesiae universalis, ipsi efficaciter conferunt ad bonum totius mystici Corporis, quod est etiam corpus ecclesiarum, 321.

Huiusmodi tamen sollicitudo non est proprius actus collegialis, quia non importat iurisdictionem presse dictam, 104, 156-162, 322.

Sponsus Ecclesiae

Dignitas sponsi Ecclesiae est affinis et quodammodo correlativa potestatis iurisdictionis super eam, 289.

Papa enim, Episcopi et Parochi habent in fideles sibi subditos potestatem iurisdictionis ordinariam, propriam et immediatam, diverso tamen gradu diversaque ratione hierarchica: potestas enim Papae est suprema et universalis super omnes fideles totius Ecclesiae; potestas autem Episcopi est

Papae subordinata iure divino, et limitata ad solos et omnes fideles propriae dicens eos ei commendatae; potestas denique Parochi est iure divino subordinata Episcopo, et restricta ad omnes et solos fideles propriae paraeciae ipsi assignatae, 288.

Qua in re nullum est inconveniens. Hoc enim contingere, si duo *aequaliter* super eandem plebem constituerentur. Sed quod duo, quorum *unus alio principalior* est, super eandem plebem constituentur, non est inconveniens. Et secundum hoc super eandem plebem *immediate* sunt, et Sacerdos Parochialis, et Episcopus, et Papa, 132, 288.

Similiter dicuntur Sponsi Ecclesiae Christus, Papa, Episcopus et Parochus, non tamen uno eodemque gradu neque una eademque perfectione, sed gradu et perfectione differenti et inaequali, ita sane ut supremam attingat perfectionem in Christo et in eius Vicario, qui est Papa, 289.

Sponsus namque Ecclesiae *proprie* loquendo Christus est, quia Ipse de Ecclesia nomine suo filios generat, 289.

Alii autem, qui Sponsi dicuntur, sunt Ministri Sponsi, exterius operantes ad generationem spiritualium filiorum, quos tamen non sibi, sed Christo generant, 289.

Qui quidem Ministri in tantum Sponsi dicuntur, in quantum vicem veri Sponsi obtinent, 289.

Et ideo *Papa*, qui obtinet vicem in tota Ecclesia, *universalis* Ecclesiae *Sponsus* dicitur; *Episcopus* autem *suae* diversis; Presbyter vero *suae* parochiae, 289.

Nec tamen propter hoc sequitur quod sint *plures* Sponsi *unius* Ecclesiae; quia Sacerdotes suo ministerio cooperantur Episcopo tamquam principali, et similiter Episcopi Papae, et ipso Papa Christo, 289.

Unde Christus, Papa, Episcopus et Sacerdos non computantur nisi *unus* Sponsus Ecclesiae, 289.

Stephanus de Langton

Dicit Episcopatum non esse Sacramentum a simplici Presbyteratu distinctum, sed merum gradum vel dignitatem intra eundem ordinem presbyteralem, 198-199.

Subiectum

Agitur de subiecto plenae, supremae et universalis auctoritatis sive potestatis iurisdictionis super totam Ecclesiam, 118-119.

Qua de re Concilium docet haec tria simul:

primo, quod Papa solus, absque Episcopis, ratione officii sui qua Vicarius Christi et Pastor sive Primas Ecclesiae universalis, est subiectum potestatis plenae et supremae iurisdictionis super totam Ecclesiam, et quidem iure divino;

secundo, quod Papa simul cum Episcopis, idest totum Corpus Episcopale conflatum ex Papa ut Capite ac ex ceteris Episcopis ut membris, est quoque subiectum praedictae potestatis, iure quoque divino;

tertio, quod huiusmodi potestas est utrobique una eademque re et essentia, 18, 132-133.

Eius tamen denominatio, quae desumitur ex eius relatione ad subiectum est distincta, quia:

quatenus est Papae *soli* seorsim a ceteris Episcopis, est *personalis*, eo quod afficit *solam personam* Papae, qua Vicarii Christi et Primatis totius Ecclesiae; quam ob rem potest etiam appellari:

potestas *vicaria*, et

potestas *primalialis*;

sed quatenus est Papae simul et coniunctim cum ceteris Episcopis, nimirum totius Collegii Episcopalis qua talis, est potestas *communis* sive *collegialis*, quia afficit totum Collegium qua tale, 134.

Itaque tam potestas vicaria seu primalialis quam potestas collegialis convenient in hisce attributis essentialibus, quod scilicet utraque est potestas:

iurisdictionis,

ordinaria,

propria,

immediata,

universalis,

plena,

suprema, 103, 110, 118-125.

Differunt tamen in hoc quod:

potestas vicaria seu primalialis est *personalis*;

potestas vero collegialis est *communis* sive totius Collegii Episcopalis, cuius Papa est Caput et pars integralis praecipua, in solidum, 23n, 103-105;

potestas insuper vicaria seu primalialis exercetur prout et quando ipsi Papae placuerit, dum exercitium potestatis collegialis fit quando et sicut Papae bene visum fuerit, 315-318.

Utraque potestas dicitur suprema quia non habet aliam superiorem in ordine humano et potest dispensare et mutare ea omnia quae sunt de iure ecclesiastico, etiam apostolico; non tamen est omnino absoluta, quia limitatur per ius naturale et per ius divinum positivum. Unde non potest mutare dogmata fidei, nec Sacramente, neque constitutionem Ecclesiae, 309-315.

An vero subiectum praedictae supremae potestatis sit dicendum unum tantum vel duo inadaequate distinctum, Concilium non determinavit positive, sed liberae theologorum disceptatione reliquit ventilandum, 308-309.

Videtur tamen melius et probabilius dicere esse unum tantum subiectum, sive unicum —Papa solus— sive principale —Papa cum ceteris Episcopis—, licet cum duplii adspectu vel connotatione, 125-142, 309.

T

Tertullianus

Distinguit tres ordines sacramentales, Diaconatum scilicet, Presbyteratum et Episcopatum, 166.

Thomas Aquinas, S.

Doctor Communis Ecclesiae, 12, 161, 219.

Studiorum Dux, 164.

Eius doctrina et magisterium commendatur a Concilio, 12n.

Inter et super ceteros theologos profundius atque limpidius exploravit radices sacramentalitatis et collegialitatis Episcopatus, 12, 223.

Ample copioseque pertractavit de Sacramento Ordinis in Scripto suo super Sententiis Petri Lombardi, ibique incepit reficere atque corrigerem communem sententiam theologorum sui temporis circa Sacramentalitatem Episcopatus, 233-235.

Eam paulatim perpolvit et complevit in operibus posterioribus, in quibus agnovit sententiam Patrum Orientalium de vera sacramentalitate Episcopatus, ope praesertim Dionysii, atque ita pervenit ad authenticam traditionem, correcta deviatione Occidentalium, 235, 245, 251. Cf. *Index thomisticus*.

U

Usus

Usus sive exercitium potestatis tam ordinis et iurisdictionis quam vicariae et collegialis distinguitur re et essentia a praedictis potestatibus, 57-63, 139-141.

Immo et ab eis separari potest, 18, 138-139. Potest esse validus et invalidus, licitus et illicitus, 57-63.

Debet fieri in hierarchica communione cum toto Collegio Episcoporum formaliter sumpto, 69-76.

Exercitium potestatis singulorum Episcoporum debet fieri secundum normas dictatas a Suprema Ecclesiae auctoritate, 17, 49-52, 71.

V

Valor dogmaticus Constitutionis «Lumen Gentium»

Nulla est dogmatica definitio ei propria, sed suas facit nonnullas definitiones Concilii Tridentini et Vaticani I, 20, 21-22.

Cetera omnia continent doctrinam certam Magisterii solemnis seu conciliaris, 262.